

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc

revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Acest roman a fost digitizat în cadrul proiectului Muzeul Digital al Romanului Românesc 1901-1932, inițiat de Revista Transilvania, organizat de Complexul Național Muzeal ASTRA și co-finanțat de Administrația Fondului Cultural Național.

Sugestie de citare a arhivei:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *Muzeul Digital al Romanului Românesc: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

This novel was digitized for the project The Digital Museum of the Romanian Novel 1901-1932, initiated by Revista Transilvania, organized by ASTRA National Museum Complex and co-financed by The National Cultural Fund Administration.

Citation suggestion:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *The Digital Museum of the Romanian Novel: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

C. STERE

No. 213
1932 luna Mai ziua 17

ÎN PREAJMA REVOLUŢIEI

ROMAN

★

48144

Editura „ADEVERUL", S. A.
Str. Const. Mille, 5—9

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaarsliterara.ro/index1901-1932

1964

1969
1984

1

-98

2012

Toate drepturile rezervate, incluziv traducerea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

*

PROLOG:

SMARAGDA THEODOROVNA

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/?cm=1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
Existența veșnică nemărginită 1912

CAP. I.

CORTINA SE RIDICĂ.

Început de Octombrie 186...

O zi caldă și luminoasă.

Iorgu Răutu, ieșit nici el nu mai știa pentru a câtea oară în cerdac, se coborî vreo două trepte pe scară, apoi se urcă din nou și se opri o clipă, cuprins de o nedesluşită tristeță și parcă răpit de peisagiul familiar ce se așternea la picioarele lui.

In fața conacului șerpuește valea adâncă a Nistrului care aici, în dreptul Năpădenilor, cotește brusc sub unghiul drept spre Apus, lungind, cale de o poștă, parcul curții, satul și pădurea de stejari seculari, și apoi, după ce descrie un vast semicerc, se întoarce aproape spre punctul său de plecare, cuprinzând între stâncile basarabene o peninsulă din șesul Podolici, care se strânge de istov în fața satului, lăsând abia o trecătoare îngustă de câteva sute de metri.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

O altă cotitură, aproape tot aşa de întinsă, mărgineşte şi în sus, dinspre Nord, platoul înalt al Năpădenilor, înaintat ca un bastion deasupra ţărmului din stânga.

Aici, pe coasta platoului aplecată spre Sud, se ridică conacul dominând împrejurimile. Pentru stăpânul Năpădenilor însă în zadar se desvăleşte o panoramă vastă şi plină de farmec şi de melancolie.

Câmpia nemărginită a Podoliei se întinde lin spre Răsărit şi, vibrând sub razele tinere ale soarelui de dimineaţă, se pierde în zarea aurie; măreţe se înalţă în faţa ei coastele abrupte ale ţărmului basarabean, bătute de săgeţile de lumină cari aprind în frunzişul tremurat printre blocurile negre de granit toată feeria culorilor de toamnă — dela galbenul palid al platanilor şi roşul viu al tufelor de corn până la petele sumbre, ca de sânge închegat, ale fagilor bătrâni; iar spre dreapta, departe, departe, la marginea apuseană a orizontului, mai rămâne învălit în ceaţa albăstrie amfiteatrul imens al dealurilor estompate pe cerul vânăt încă de umbrele nopţii.

Iorgu Răutu, adâncit în gândurile sale, stătea nemişcat, neatins de splendorile acestei privelişti.

Foarte înalt, puţin încovoiat ca toţi uriaşii, viguros încă la vârsta de cincizeci de ani, blond, abia ofilit de primii peri albi, cu ochi

Muzeul Digital al Romanului Românesc

albaştri senini, care, — luminând o faţă largă, încadrată de favoriţi agresivi şi dominată de un nas monumental, — făceau o impresie stranie de copil blajin şi nedumerit.

Oftând greu, el abia porni spre uşă, şi deodată tresări, când în câmpul conştiinţei sale răsbătu, în sfârşit, zarva neobicinuită care din zori de zi bântuia curtea.

Costache Ţiganul, ajutor de bucătar, maiestuos în vestmintele sale albe, imaculate încă, alergând mereu agitat de la bucătărie până la cămară şi la pivniţă, se ciorovăia cu jupâneasa Marghioala, cu moş Ştefan chelarul şi chiar cu „şeful" Vichentie, ieahul.

Nici măcar aparitia în cerdac a boierului nu-i putea potoli izbucnirile bătăioase.

— „He! Cum am să pregătesc eu umplutura pentru guşa de curcan? He?" — zbieră el cât îl ţinea gura: „Eu ştiu cum îi place cuconiţei! He? mânca-v'ar veverităle să vă mănânce, păgânilor! He?"

— „Bre, Costache!" — strigă cuconul Iorgu, oprindu-şi privirea asupra turbulentului ajutor de bucătar: „Ce faci vuet pe acolo? Nu ştii că duduia are nevoie de linişte? Taci din gură!", — ridică el deodată vocea încât bietul Costache, care nici că se gândea să deschidă gura, înlemni de spaimă.

Dar boerul, lăsându-l în plata Domnului, s'a întors repede intrând în casă, şi chiar de la uşă, ridicându-se în vârful degetelor, s'a

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

îndreptat spre iatacul doamnei prin salon, sufragerie şi prin salonaşul verde, care servea doamnei de buduar.

Cu toate sforţările de a umbla cât mai încet, trecerea lui evoca gândul fragilităţii tuturor lucrurilor: duşumelele scârţâiau, mobilele îşi pierdeau echilibrul, geamurile zăngăneau.

Din iatac însă se repezi spre el cucoana Anica Mesnicu din Corbeni,—impunătoare şi solemnă în îndeplinirea oficiului său:

— „Ce faci, omule?" — îi şopti ea şuerând: „Linişteşte-te, vrai s'o omori?"

— „Ce face? E bine?" — se sili să-i răspundă tot în şoaptă şi conu Iorgu, ceeace însă răsună ca un ropot de tunet îndepărtat.

Cucoana Anica ridică ochii spre cer şi cu ambele braţe îi făcu un semn disperat să plece. Conu Iorgu oftă adânc, şi tot în vârful degetelor intră în sufragerie, unde se aruncă greu într'un fotoliu. Dar peste câteva clipe, sărind din nou, porni prin cerdac spre aripa conacului, cunoscută sub numele de *flighel* („Flügel"), în care, dealungul unui coridor cu arcade, îndreptat cu faţa spre Nistru, se înşira un rând de camere pentru musafiri.

Oprindu-se în faţa celei din urmă camere, conu Iorgu bătu uşor în uşă, întrebând încet:

— „Ei, părinte Vasile! Părinte Vasile!"

De după uşă se auzi o voce plângătoare:

Muzeul Digital al Romanului Românesc

— „Coane Iorgule, sloboade-mă pe un ceas, am treabă!"

— „Nu se poate, părinte! Nu-ţi dai seama că o să te îmbeţi iarăşi şi o să faci vre-o poznă? Am venit numai să te întreb dacă vrai să mănânci ceva?"

— „Of, Doamne, Doamne! ce mâncare fără măcar un păhăruţ! Coane Iorgule, un păhărel, un singur păhărel!"

— „Am să-ţi dau după botez ca să te îneci, acuş nu se poate", — răspunse hotărît conu Iorgu, şi iarăşi plecă spre cerdac, unde se opri, privind în jur, şi căutând cu tot dinadinsul un prilej de a da ieşire sentimentelor ce-l bântuiau.

In bucătărie „leahul" Vichentie, la văzul acestui sbucium, observă cu compătimire: — „îi tare necăjit boerul".

— „He! He!" — i-a rânjit în răspuns ţiganul Costache, forfotind pe lângă cuptor: „aşa-i când un om de cincizeci de ani are o nevastă de douăzeci! He!"...

Cinismul acestei sentinţe dovedea că pentru domesticitatea din Năpădeni n'a rămas ascunsă criza prin care trecea viaţa familială a stăpânilor, — criză agravată încă de naşterea eroului acestei povestiri.

Iorgu Răutu de mult nu mai înţelegea, de ce căsnicia lui nu-şi găseşte aşezare. Acuma

Muzeul Digital al Romanului Românesc
www.statrarsivania.ro/mcm1901-1932

însă tulburarea pricinuită pe neașteptate de un eveniment atât de fericit, în fond, ca nașterea unui fiu, — chiar dacă e al treilea copil, — era pentru el și mai puțin explicabilă.

Agitația dezordonată, motivată de starea lehuzei și de pregătirile grandioase în vederea botezului, ce urma să aibă loc după amiază, îl ajutau să-și înăbușe gândurile triste, în nădejdea că lucrurile se vor așeza dela sine. Pentru aceasta, împotriva obiceiurilor județului S*** în ce privește botezul unui al treilea copil, conu Iorgu a înțeles să pună la cale un mare praznic, la care au fost invitați toți vecinii și neamurile îndepărtate.

Spre uimirea lui însă, duduia Smaranda, sau cum își zicea ea „Smaragda", s'a revoltat, și a primit vestea, că botezul lui Vania va fi sărbătorit cu o pompă obicinuită numai pentru primii copii, cu un hohot isteric, cu leșinuri și cu țipete stridente care au înspăimântat pe bietul conu Iorgu și l'au aruncat în neagră melancolie, — mai cu seamă că de atunci „Smaragda Theodorovna" (numaidecât Smaragda și numaidecât Theodorovna — cu „thita" —) nu-i mai dădea voie să intre în iatacul ei, încât bietul om doar prin intermediul jupânesei Marghioala, al bătrânei dădace mama Zoița, sau al cucoanei Anica Mesnicu din Corbeni, — chemată imediat la căpătâiul bolnavei, — putea veni în contact cu tânăra lui soție.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
rev.statrans.ken.a.ro/mdr1901-1932

Şi numai pentrucă botezul nu mai putea fi amânat, — întrucât naşul, conul Ioniţă Răutu, fratele mai mare al lui Iorgu, stabilit după răpirea Basarabiei la Botoşani, a şi sosit anume pentru aceasta de peste graniţă, — el urma să fie oficiat în atmosfera apăsătoare a neînţelegerilor conjugale.

— „A venit Lemeş lăutarul!" — întrerupe gândurile boerului feciorul Nicache.

Conu Iorgu tresare şi, împotriva obiceiului, n'are nici un chef să stea de vorbă cu vestitul lăutar al Basarabiei de pe vremuri, care avea întotdeauna un sac cu veşti despre întâmplările din toate curţile boereşti, pe care veşnic le cutreera, mai cu seamă în cele patru judeţe din Nordul Ţării.

— „Să-i duci în flighel şi să spui jupânesei să se îngrijească de cele trebuincioase pentru ei".

La masă conu Iorgu a stat singur, Smaragda Theodorovna fiind servită în iatacul ei, neîngăduind măcar coanei Anica să ţie boerului de urât.

In sufrageria mare, puţin întunecată de mobila ei austeră de stejar vechiu, conu Iorgu înghiţea în sec. Şi, necăjit, se duse după masă în cabinetul său şi se culcă ca să se odihnească un ceas înainte de venirea musafirilor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr/1901-1932

După amiază au început să se adune musafirii. Cel dintâi sosi în noua sa caretă „din Viana", cu patru cai suri înaintaşi, mareşalul nobilimii judeţene conu Petrache Bărsianu din Boroseni, împreună cu cucoana Rosalia, nepoată de soră a lui conu Iorgu; alte două nepoate, de vară primară, — surorile Caterina Chirilovna Berciu din Cerleni, — sat aşezat tot în marea cotitură, pe latura ei de Sud, drept în faţa Năpădenilor, — şi Natalia Chirilovna Voronin din Oniţcani, cu soţii lor Calistrat Nicolaevici şi Anatol Vasilievici; apoi Ivan Vasilievici Bogdan din Căzăneşti, domnii Ştefan Dimu din Solonţi, Costea Ursu din Măcărenci, Nicanor Miulescu din Ciorneni şi alţi mulţi.

Dintre autorităţi s'au înfăţişat ispravnicul judeţului şi comandantul regimentului de husari din S***, cu mai mulţi ofiţeri.

Intr'un ceas casa era plină de boeri cu doamnele, domnişoarele şi tinerii lor cavaleri.

A apărut însfârşit în salonul cel mare şi Smaragda Theodorovna care, mărunţică, slăbuţă, foarte brună, cu ochi negri vii, albă şi rumenă în strălucirea vârstei de douăzeci de ani, înfăţişa un contrast impresionant cu conu Iorgu, încă foarte voinic, dar trecut de mult peste pragul tinereţii.

Coana Anica Mesnicu din Corbeni, naşă, impunătoare în „chirasa" ei de mătasă de culoarea tabacului, întinsă asupra unei vaste

Muzeul Digital al Romanului Românesc

crinoline, lua toate dispoziţiunile necesare pentru serviciul botezului.

Când a sosit şi popa Vasile, slobozit în sfârşit din captivitate, strălucind în odăjdiile sale, — cu obrajii înviorați care dovediau că reuşise totuşi să-şi procure „păhărelul" dorit, — ceremonia s'a putut desfăşura în toată slava.

Popa Vasile cetea mai „cu duh" ca oricând, — toată arta lui de declamaţie reducându-se la aceia că ori de câte ori pronunţa cuvântul „Sfântul Duh" coardele lui vocale deslănţuiau un adevărat uragan care amenința să dărâme totul în jurul său; dascălul Andronache ridica tenorul lui nazal, puţin „râcâit" şi răguşit, până la diapazonul a cărui rezonanţă nu lăsa nimic de dorit; iar Conu Iorgu, ca părinte, ne-fiindu-i îngăduit să asiste la ceremonie, ţinea însă după obiceiul lui, „isonul" din odaia de alături, cu o singură notă de bas profund: o-o-o n-n... Dar nota aceasta în momentele, în cari Conu Iorgu, copleşit de gândurile lui, nu băga de seamă, îneca şi „Duhul" popei Vasile şi tenorul râcâit al dascălului Andronache.

După masă praznicul s'a prelungit până dimineaţa.

Boerii mai în vârstă se aşezaseră la „Preferans"; doamnele, dacă nu jucau şi ele o concină, îşi exercitau darul satiric asupra vecine-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mon 1901-1932

lor absente și supravegheau dansul domnișoarelor.

Vreo cinci ofițeri înviorau salonul cu pintenii și epoleții lor. In fruntea lor se afla cavalerul irezistibil, „rotmistrul" (căpitan de cavalerie) contele Wladislaw Przewicki.

Acesta se multiplica: el când flutura o mazurcă îndrăcită cu „regina balului"; când în cabinetul lui conu Iorgu — unde era așezată masa cu „baterii" de șampanie și licheruri și unde se aranjase un „fumoir" pentru domni — povestea anecdote piperate, care provocau explozii de râs; când în colțuri mai discrete ducea conversații sentimentale și făcea o curte bine nuanțată, după vârstă, doamnelor măritate.

Contele Wladislaw, descendent dintr'o familie de magnați poloni, ruinat în urma unor vicisitudini dramatice, exilat dintr'un regiment aristocratic de gardă imperială din Petersburg, se simțea oropsit în garnizoana din S***, în mijlocul sălbăticiunii basarabene.

După o viață în care „lumânarea era arsă din ambele capete" — la treizeci de ani cam mototolit, el știa însă încă să farmece boieroaicele județului S***, prin manierele și toaleta lui, ca și prin conversația lui, care le dădea prilejul să-și readucă aminte și ceva din franțuzeasca învățată la Madame Carotte, în vestitul pensionat din Chișinău.

Ce deliciu să poți plasa din când în când

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromanului.ro | 1901 - 1932

cu înţeles: „Prenez place! Permettez, Monsieur, s'il vous plaît ! Attention aux domestiques !“

Dacă accentul nu era tocmai parizian, totuşi, astfel, se crea atmosfera de mondenitate, care satisfăcea pretenţiunile de aristocratism ale înaltei societăţi a judeţului S***.

Smaragda Theodorovna, cu toate insistenţele şi pildele Nataliei Chirilovna Voronin, — care deşi cu zece ani mai în vârstă, valsa şi galopa cu multă animaţie, — nu lua parte la dans, dar urmărea cu vădit interes evoluţiunile contelui Przewicki. Ea rămânea cu ostentaţie în cercul matronelor, căutând să anime ze conversaţia, şi, din când în când, părăsea salonul pentru a da îndrumări domesticităţii, numeroasă dar foarte puţin stilată şi zăpăcită de grandoarea serbării.

La un moment dat intrând în salon ea fu par'că înadins întâmpinată înainte de a putea ajunge în colţul venerabilelor cucoane, de către Natalia Chirilovna. Contele Przewicki se grăbi să se apropie de ele şi cu un salut foarte graţios, întrebă pe doamna Răutu, subliniind fiecare cuvânt de o privire admirativă : — „Nu-mi veţi acorda fericirea unui vals?“

Contele vorbea ruseşte cu un uşor accent polonez, şi Smaragda Theodorovna, deşi născută şi crescută într'un sat moldovenesc, după trei ani petrecuţi la Madame Carotte, putea duce conversaţie în aceeaş limbă, însă cu un

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mar1901 1932

accent moldovenesc, pe care contele îl găsia delicios. Totuşi, sfioasă, — roşind puţin, ea răspunse:

— „Nu dansez, mulţumesc".

— „Cum se poate?" — izbucni el: — „Cu tinereţea dumitale, cu graţia invincibilă şi pasul uşor cu care te mişti, cum n'am văzut decât la prinţesa Potocki, dumneata nu poţi renunţa la dans!" — Şi apoi adăugă în şoaptă: — „Nu m'aţi iertat?"...

Smaragda Theodorovna îi aruncă o privire speriată. Ea simţea că i se opreşte ceva în gât, că sângele ei clocoteşte, se urcă în obraz, trădându-i emoţiunea. Ii venea să fugă revoltată de această emoţiune şi de faptul că se simţea totuşi măgulită de atenţiunea acestui cavaler elegant, care se credea nebiruit; îi era şi ciudă că nu-i venea în gând nici un răspuns „care să-l pună la loc", şi mai cu seamă în formă elegantă, la nivelul conversaţiunilor de salon ale prinţesei Potocki.

Din fericire îi veni în ajutor cucoana Anica Mesnicu, care imediat îşi luă sarcina de înger păzitor. Majestuoasă în enorma ei crinolină, sub „chirasa" de mătasă în culoarea tabacului, ea se apropiè de grupul dela uşă, spre a interpune un spaţiu larg între Natalia Chirilovna, contele Przewicki şi Smaragda, şi-i aduse aminte acesteia în gura mare datoria ei de mamă:

— „Mamă dragă, hai să vedem dacă i-au fă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc

cut baie lui Vania şi dacă au culcat pe Tosia şi pe Sonia?"

Smaragda Theodorovna, îmbujorată, salută uşor pe contele Przewicki: — „Scuzaţi-mă"! şi repede ieşi din salon, însoţită de îngerul păzitor, chiurasat în culoarea tabacului.

Natalia Chirilovna strânse doar din umeri, surâzând semnificativ contelui.

Peste puţină vreme coana Anica se întoarse singură, scuzând pe gospodina care ar avea încă nevoie de odihnă şi îngrijire.

Praznicul era în toiu.

Boerii jucau cărţi dar nu uitau nici pe „văduvioara Clicquot" nici pe „vechiul" din Năpădeni. Conversaţia lor devenea tot mai sgomotoasă. Iar atunci când contele Przewicki conducând un *cotillon* îndrăcit invadă „fumuarul" şi sălile laterale, şerpuindu-şi ghirlanda graţioasă printre mesele de cărţi, boerii se aprinseră şi comandară şi ei o figură neaşteptată de *cotillon:* hora!

Cu acest prilej lăutarul Lemeş din Bălţi se întrecu pe sine şi provocă atâta entusiasm, încât după horă conu Petrache Bârsianu din Boroseni, uitându-şi fumurile de mareşal al nobilimii din împărăţia rusă, porunci deodată:

— „Bre, Lemeş, frate! zî-ne o doină moldovenească... ştii ca *cio-cîr-lia!*"

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mom1901-1937

Faţă de această eşire pe avant-scenă a boerilor, tineretul dispăru; părechile se izolară în săli laterale, în balcon, sub arcadele flighelului, şi chiar în grădină, unde cu toată vremea târzie, reţeaua argintie a razelor de lună, căzută pe frunzele aurite, crea o atmosferă de visuri primăvăratice...

In salon, după doină, Lemeş începu să cânte cu un tenor dulce şi insinuant cântece moldoveneşti.

Aceasta era misiunea în Basarabia a bietului scripcar evreu din Bălţi. Lungi decenii, numai prin el puteau răzbate peste Prut pe vremea aceea nu numai cântecele populare şi romanţele din „Dorul", dar şi poeziile lui Alecsandri.

Efectul pe care-l producea, nelipsit, în curţile boereşti pe care mereu le cutreera, a motivat mai târziu expulzarea lui din împărăţie.

Şi de data aceasta, cu toată prezenţa ispravnicului Voljin şi a colonelului de husari Ivaşchin, temperatura se urcă imediat până la punctul de ebuliţie.

Mareşalul nobilimii s'a ridicat din locul său. In mijlocul salonului, după ce cu foarte puţin succes se încercase să secundeze pe Lemeş, deodată, cu un adânc gemăt, trânti de podele paharul cu şampanie, pe care nici nu-l golise încă. Doamnele au tresărit, iar coana Anica Mesnicu s'a ridicat majestuos şi a în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
Existența cărții din 1961-1992

ţeles că trebue să dea semnalul de retragere pentru doamne şi domnişoare.

Mareşalul, în semn de protest împotriva acestei demonstraţii, se aşează la pământ şi plângând începu să şteargă duşumelele cu poalele „mondirului" acoperit cu galoane brodate cu fir de aur. Dar entuziasmul lui nu se potoli. Oftând şi plângând el tot striga la sfârşitul fiecărui cântec:

— „Ei, frate Lemeş, zî încă una", — şi arunca lăutarilor, fără număr, „bumaşte" de cinci, de zece şi chiar de o sută de „carboave".

Lemeş se topia în oftate şi triluri, dar când porni şi un cântec „subversiv" :

Mult e dulce şi frumoasă
Limba ce vorbim...

Vorbiţi, scrieţi româneşte
Pentru Dumnezeu...

Eu pe-o vorbă românească
Sufletul mi-aş da...

Iar pe una... *franţuzească*
Zău nici o para!...

Mareşalul nobilimii, reprezentantul ţarismului din S***, izbucni în hohote, dându-şi cu pumnii în cap:

— „Mă fraţilor, ticăloşi sîntem! *merzavţi*, ti-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ram 1901-1932

căloşi, bicisnici" şi tot îşi freca poalele mondirului de parchet.

Ispravnicul Voljin începu să-şi tragă nervos luxurianţii săi favoriţi. Dar Ivan Vasilievici Bogdan din Căzăneşti, a cărui rigiditate exagerată, fermitatea cu care îşi apăsa în mers picioarele, ca şi preciziunea cu care îşi articula fiecare silabă, impunea tuturora —, încerca, tacticos şi diplomat, să potolească pe mareşal, dând o interpretare neaşteptată expansiunilor sale:

— „Lasă, frate Petre Constantinovici! Ei, ce atâta jelanie pentru un pahar sfărâmat şi puţină şampanie vărsată!"

Ofiţerii regimentului de husari, cei moldoveni de obârşie, se uitau cam îngrijoraţi unul la altul. Iar Ruşii, urcaţi, cum se exprimase colonelul, în etajul al şaptelea al raiului lui Mahomed, erau şi ei cuprinşi de delir; schilodeau refrenurile lui Lemeş, râdeau şi încercau să tropotească o căzăcească în sunetele doinei.

Ioniţă Răutu — care semăna grozav cu frate-său Iorgu, numai că era ceva mai scurt şi mai gros, şi avea trăsături şi mai exagerate, — zâmbea sarcastic la aceste debordări.

Ispravnicul Voljin aproape îşi smulsese un favorit. Colonelul Ivaschin se încruntase şi începuse să tuşească sgomotos, ca să atragă atenţiunea ofiţerilor săi.

Dar în momentul psihologic contele Prze-

Muzeul Digital al Romanului Românesc

wicki salvă situaţia : el apăru în mijlocul salonului, urmat de mai mulţi feciori şi fete din casă cu pahare de şampanie, şi ridicându-şi cupa, rosti solemn într'o rusească care — cu tot accentul ei leşesc — afirma devotamentul pentru Tron şi Impărăţie:

— „Domnilor, ca supuşi credincioşi ai Majestăţii Sale Ţarului Tuturor Rusiilor, să bem un pahar pentru gloria şi sănătatea Majestăţii Sale Impăratul Alexandru Nicolaevici. Ura!"

Şi paharul lui urmă pe podea pe cel al mareşalului.

Conu Petrache se ridică, deodată, în picioare şi înţepenindu-şi trupul scurt şi rotund, se grăbi cu tot focul să sprijine toastul de credinţă:

— „Urraa!!

— „Urraa", — îl acompaniară boerii, ofiţerii şi chiar cântăreţul Lemeş cu lăutarii săi.

După acest moment „culminant" al praznicului, voia bună şi cheful par'că pierise. De altfel se şi crăpase de ziuă. Vecinii mai apropiaţi au plecat în caleştile lor spre casă, o parte s'au adăpostit, câte doi şi trei, în odăile flighelului, iar unii, căzuţi de somn pe unde au stat, au fost ridicaţi de slugi şi culcaţi pe divanurile şi canapelele din diferite săli.

Conu Iorgu după ce a petrecut pe cei plecaţi şi s'a îngrijit de musafirii rămaşi, s'a dus

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcr1901-1932

în cabinetul său, unde i se pregătise așternutul. Conu Iorgu a oftat din greu și, după ce s'a rugat smerit lui Dumnezeu, s'a întors în patul său singuratic, dar multă vreme nu-și putu găsi odihna.

Astfel apariția pe scena lumii a eroului nostru, cu tot praznicul rămas de pomină la curtea boerească din Năpădeni, a înăsprit și mai mult criza conjugală a părinților săi, menită să-și pună pecetea indelebilă pe sufletul lui.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

CAP. II.

ROMANUL LUI IORGU RAUTU.

Conu Iorgu Răutu a crescut şi a trăit în condiţiuni caracteristice pentru toată boerimea moldovenească a Basarabiei din prima jumătate a veacului trecut, — prinsă din copilărie de vârtejul istoric care o despărţise de Moldova.

In lipsa de şcoli din primele decenii după anexare, i-a fost dat să înveţe puţină carte numai dela un dascăl, care nici el mai departe de Sfânta Scriptură şi slove chirilice n'ajunsese în învăţătură.

Reprezentanţii naţiunii domnitoare, stăpânind aparatul administrativ şi ocupând, firește, cu familiile lor şi cu suita lor vârfurile piramidei sociale, au izolat pe boerii moldoveni de viaţa oraşelor, i-au închis pe moşiile lor şi le-au redus raporturile sociale la un mic cerc de familii boereşti rămase la Răsărit de Prut.

De norodul de jos îi îndepărta conflictul de interese inevitabil în situaţia lor de „boeri" şi „stăpâni", — mai cu seamă în epoca de reforme inaugurate în Rusia în urma războiu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc

lui din Crimeea. Lipsa de cultură şi necunoştinţa limbilor nu le îngăduiau călătorii în străinătate, iar amorul propriu nu accepta situaţia ce le-ar fi fost rezervată în mijlocul societăţii din oraşele Basarabiei, foarte repede ajunse centre de cristalizare ale nouei vieţi.

Conu Iorgu, ca şi cei mai mulţi dintre boerii basarabeni de vârsta lui, nu avea un orizont cu mult mai larg decât al oricărui ţăran şi răzeş din satele de peste Prut. Dar averea şi situaţia de „stăpân" ridicându-l deasupra obştei satului, îl lipseau de acel contact social normal, care este factorul indispensabil pentru desvoltarea culturală şi chiar pentru sănătatea sufletească.

Această izolare era şi mai înăsprită în Năpădeni, — sat alcătuit pe jumătate din răzeşi, cu cari Răuteştii, ei înşişi un neam de răzeşi înobilaţi, purtau de generaţii interminabile procese „pentru pământ din bătrâni".

Astfel Iorgu Răutu, cu trupul lui de uriaş şi temperament pasionat, lipsit de mic, ca orfan, de conducere şi îndrumare, stăpân, de la vârsta de douăzeci şi unu de ani pe soarta şi averea lui, — îşi petrecu viaţa între munca de agricultor energic şi priceput, deşi rutinar, şi debordări de temperament, care alimentau cronica scandaloasă a Basarabiei, spre oroarea şi indignarea virtuoaselor şi austerelor matrone din S***.

Şi totuşi Iorgu Răutu era milos şi generos

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revista.ier.ro/index.php/1901-1932

din fire, foarte sociabil şi prietenos, în veşnică căutare de simpatie omenească.

Soarta îl condamnase însă să se sbuciume singur într'o lume, dacă nu totdeauna rătvoitoare, dar prea deseori indiferentă. Chiar în sânul celor nouăsprezece familii boereşti ale judeţului S***, el nu prea găsia legături mai intime.

Boerii vechi care au apucat încă vremurile de sub Moldova, din an în an se împuţinau; bătrânii sau mureau, sau, ca rezultat al tacticei de rusificare, se ruinau şi se declasau.

Cât priveşte pe cei mai tineri, care nu prea ştiau moldoveneşte, sau chiar cu ostentaţie schilodeau groaznic graiul strămoşilor, — deşi de cele mai multe ori nu cunoşteau ca oamenii nici o limbă, — sufletul şi mintea lor i se păreau inaccesibile şi impenetrabile, ca şi limba lor neînţeleasă.

De voie sau de nevoie, Iorgu Răutu rămânea dar singur. Vânător pasionat, el organiza din când în când bătăi în pădurea de stejari seculari din Năpădeni, la care erau invitaţi negreşit boerii din S*** şi chiar din judeţele vecine. Incolo, şi exceptând praznicele dela nunţi sau dela botezuri, el, ca şi toţi boerii moldoveni, nu avea alt prilej de a se simţi ca membru al unui corp social, decât doar în adunările nobilimii, ţinute din trei în trei ani şi, — în afară de alegerea mareşalilor nobilimii, — reduse şi ele tot numai la un

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„praznic" încă mai pantagruelic decât serbările de familie din judeţ.

Trebuinţele estetice şi culturale Iorgu Răutu şi alţi moşieri moldoveni din judeţul S*** şi le puteau satisface doar ascultând pe lăutarul Lemeş din Bălţi, sau participând la slujba bisericească. Conu Iorgu Răutu în deosebi era nelipsit dela fiecare slujbă, luând loc în strană alături de dascăl şi ţinându-i negreşit isonul, cu un bas profund, nazal, după datinile moldoveneşti, şi cu aceeaşi notă : *o-o-o-n-n...*

După o recoltă bogată şi vândută pe un preţ bun, Iorgu Răutu a încercat odată să rupă cercul fermecat, în care se sbătea, printr'o călătorie „la Viana".

Dar ajuns în frumoasa capitală dunăreană, din primul moment a fost silit să se întrebe cu mâhnire: ce caută el aici?

Statura lui de aproape doi metri, manierele de „barbar" din Năpădeni, costumul fabricat cu tot dinadinsul de „croitorul parizian" Ianchel Grinşpun, din S***, necunoştinţa nici uneia din limbile vorbite în poliglota cetate a Habsburgilor, aspectul lui uluit, atrăgeau, natural, atenţia tuturor trecătorilor. Fatalitatea l-a dus pe conu Iorgu la singura distracţie pe care şi-o putea permite în aceste condiţiuni, cu toate paralele ce-şi luase cu el : un chef năstruşnic, cu agrementări cari nu necesitează cunoştinţe poliglote...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaferdinand.ro/ndr1901-1932

Intors, mai curând decât se aştepta, la Năpădeni, Iorgu Răutu se simţea mai singuratec ca oricând. Ajuns la vârsta de patruzeci şi cinci de ani, el se închidea, cuprins de melancolie vagă, tot mai mult în coaja lui de nucă, — şi se întreba adesea, ce rost mai are viaţa lui, — ceiace nu-l împiedica însă să ducă înainte cu stăruinţă şi cu bun succes gospodăria moşiei.

Obârşia lui răzăşească se afirma tot mai mult în pasiunea pentru pământ.

In partea de Nord a proprietăţii Răuteştilor, de mai multe generaţii, intra în moşie dinspre Sănătoasa un clin de vreo trei sute de fălci care căzuse prin moştenire, în ultimele decenii, în mâna unui boerinaş, Toader Cacioni. Acesta era unul din acei oameni cărora nu le reuşeşte nimic în viaţă. Numele lui adevărat, Căţăoanu, cum era moştenit dela părinţi şi moşi, i se părea puţin sonor şi încă mai puţin elegant. Omul a cheltuit aşa dar o avere pentru a avea autorizarea de a-şi da un nume cu o asonanţă „italiană", pentru ca apoi să-şi afirme cu ultima energie obârşia „curat rusească", — deşi graiul său ar fi putut servi de model de jargon moldo-rus din Basarabia de pe vremuri, agravat încă de un uşor accent grecesc.

Agricultor mai rău decât mediocru, incapabil de muncă stăruitoare şi de viaţă orânduită, rămas văduv cu vreo cinci copii, Toader

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatrarsilvania.ro/mem1901-1932

Cacioni, înglodat în datorii desperate, era amenințat să-și piardă și ultimul petec de moșie sub presiunea creditorilor.

Iorgu Răutu n'a vrut să scape prilejul de a-și rotunji moșia, și într'o zi, venind călare prin partea de sus a moșiei, s'a abătut prin Sănătoasa, și trecând pe lângă curtea lui Cacioni, i-a făcut o vizită neașteptată.

Curtea din Sănătoasa prin însuși aspectul ei vădea ruina și lipsa de îngrijire. Casa veche de piatră, — cu ziduri de multă vreme nereparate, cu tencuiala acoperită cu pete ca de lepră, cu geamuri ruginite și adesea înlocuite cu petece de hârtie, cu acoperișul de șindrilă avariat, — dispărea în mijlocul bălăriilor printre care șerpuiau niște cărări prăfuite spre portiță și hambaruri pe jumătate dărâmate.

Numai livada de pomi bătrânești, în dosul caselor, rămânea ca amintire a belșugului de altă dată.

Toader Cacioni, uscățiv și mărunt, cu o față cărămizie, încadrată de o coamă căruntă, fuma în cerdac un lung ciubuc.

Ridicându-se în fața lui Răutu, cu vorbe repezite, el îl pofti în casă:

— „Bună ziua! Bună ziua, Iorgule! ești voinic? Cum merg treburile? De mult nu te-am văzut. Sântem vecini. Eu merg cu necazurile și nevoile mele, dar tu ești singur, holtei. Ai putea să-ți aduci aminte de vecini. Poftim în casă! Poftim în casă! Ia loc! Gafițo! Gafițo!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaramaliveana.ro/md 1901-1932

Fa Gafiţo, da' unde eşti? Ia adă dulceaţă şi apă rece, repede. Şi ce vânt te-a adus?"

Iorgu Răutu s'a aşezat tacticos, — a trebuit însă să schimbe scaunul, care era cât pe ce să se prăbuşească, — şi s'a lăsat cu precauţiune pe divan. El a încercat pe de departe:

— „Ei, ce? numai dumneata ai greutăţi şi necazuri? Toată lumea le are. Nu mai ştiu şi eu unde să dau cu capul. Se zice că stai mai mult pela Chişinău. Am auzit că ai fost şi pe la Odessa, şi am venit să mai aflu ce se mai petrece prin lume"...

— „Ha, iaca! Poftim, ia dulceaţă! Ii gătită de Smărăndiţa. Păcatele mele, am dat-o la şcoală la Madame Carotte, pensionul cel mai vestit. Toate fetele de boeri mari, nu numai din Basarabia, dar şi din Podolia şi din Odessa chiar, învaţă acolo. Băeţii mei nu prea se dau la învăţătură, — sînt şi ei acum aici, — dar fata învaţă bine. Şi Madame Carotte îmi spunea că n'are altă ucenică mai bună ca dânsa. Mă rog îţi dă cu franţuzeasca întocmai ca franţujii, cântă din pian, coase, face horbote subţiri, însfârşit, creşte. Trebue să fac rost ca să isprăvească şcoala. Poate are să aibă fata noroc. Are prietene în lumea bună. Are cincisprezece ani, fată mare, acuş, acuş de măritat! he-he-he-he!..."

In clipa aceasta se auzi tropot de mai mulţi paşi, ţipete, hohote:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaraisiviaiaro/mdrr 1901-1932

— „Stai, Smărăndiţo, unde fugi? E acolo cineva"...

Şi prin uşa din „salonul" părăduit, dată cu violenţă de părete, ţâşni în odaie, ca un uragan, o fetiţă de statură minusculă, slăbuţă, brună, cu un păr negru ondulat, cu luciri roşietice-aurii, despletit, care o învăluia ca într'un nor de scântei.

Văzând pe un străin, fata se opreşte şi cu ochii mari, par'că speriată, stă o clipă pe loc, apoi pufnind de râs, se întoarce şi, cu braţele strânse la piept, fuge din nou ca o vijelie, se repede prin uşă, pe unde se întrezăreau mai multe siluete de băeţi fineri şi fete, care o primesc pe Smărăndiţa într'un cor de exclamaţii şi râs, pornind cu toţii în procesiune nebunatică.

— „Stai, Smărăndiţo, unde te duci?" — încercă să stăvilească uraganul Toader Cacioni.

— „Ce drac de fată! Ai văzut-o? Vreau să-i dau moşia aceasta de zestre, dar ştii că mă gâtue târtanul acela de Diamand".

Iorgu Răutu cunoştea starea materială desperată a lui Toader Cacioni şi ştia că funia se apropia de par. Şi tocmai aceasta motivase vizita lui la Sănătoasa.

Dar apariţia vijelioasă a Smărăndiţei i-a hotărât soarta.

Cacioni, cu flerul de boer scăpătat, şi-a dat seama îndată de impresia produsă de Smă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
existența și viața romanului 1901-1932

rândiţa şi de perspectivele ce i-se deschideau prin aceasta.

Un om matur de patruzeci şi cinci de ani, — crescut în singurătatea neînfrânată a Năpădenilor, fără alt bagaj cultural decât cel dobândit dela bătrânul său dascăl, străin de toate rafinăriile mondenităţii, — în faţa unei fetiţe de cincisprezece ani, — trecută prin pensionul doamnei Carotte, trăită acolo în societatea fetelor din cea mai înaltă aristocraţie basarabeană, „cu maniere şi pian" : ce contrast! agravat încă de aspectul exterior al acestui uriaş blond şi al plăpândei copile brune şi scunde.

Totuş, pentru Iorgu Răutu îndoiala nu exista. El nu mai putea trăi în singurătate, dar nici nu ştia să facă curte, nici nu-şi putea închipui că ar fi necesar să o facă.

Fără nici o tărăgănire, după două-trei vizite la Cacioni, care a înţeles îndată cum poate exploata această situaţie, stăpânul Năpădenilor a cerut vecinului din Sănătoasa mâna fiicei sale.

Pentru Cacioni, deasemeni, această peţire nu punea nici o problemă, şi nu ridica nici o îndoială.

Consimţământul Smărăndiţei n'a fost măcar pus în discuţiune, — nu interesa pe nimeni, nici pe Cacioni, nici măcar pe peţitor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/rmr-1901-1932

CAP. III.

MIGNONETTA.

Dar pentru Smărăndiţa problema se punea cu mare greutate.

Anii petrecuţi într'un pensionat francez introduceau în psihologia feminină din provincie elemente noui, cari erau în dezacord cu simplicitatea cu care erau privite până atunci asemenea probleme.

Madame Amélie Carotte era o veche vedetă de circ. Numai un accident de călărie a fixat-o la Chişinău şi a aruncat-o într'o carieră pedagogică. Pensionatul ei lăsa desigur foarte mult de dorit, ca instrucţie şi educaţie. De cele mai multe ori elevele nu ajungeau măcar să vorbească o limbă franceză, nu spunem elegantă sau literară, dar măcar corectă.

Totuş, pe această cale, în viaţa primitivă şi apăsată a Basarabiei, pe la mijlocul veacului XIX, răzbătea o rază, subţire şi tremurată, a înrâuririlor occidentale.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaransilvania.ro/mdrr.1901-1932

Contactul cu Madame Carotte, — cu guvernantele ei franceze și profesorii ruși, în tovărășia colegelor sale din câteva mari familii boerești, unde era cunoscută și acceptată sub porecla ei de pensionă ca „Mignonetta", — au deșteptat în Smărăndița Cacioni nădejdi în discordanță și cu atmosfera casei părintești din Sănătoasa și cu perspectivele căsniciei cu Iorgu Răutu la Năpădeni.

Autorul ei favorit, Alexandru Marlinsky, — cu eroii lui de o noblețe și vitejie supraomenească și de o eleganță neîntrecută, cu adoratele lor visătoare, inspirate de poezie cristalină, — domina pe atunci imaginația și aspirațiunile întregului tineret feminin din pensioanele și „institutele" pentru fete ale nobilimii din Rusia.

Era cu neputință pentru Smaragda să-și închipuie pe Iorgu Răutu din Năpădeni, cântând serenade pe sub balcoane înflorite, urcând pe o scară de frânghii în turnul în care se sbuciumă candida eroină, sau bătându-se cu spada și învingând nenumărate cete de opresori sau bandiți romantici, a căror victimă era.

Apoi, deși sortitul era foarte bogat, el nu numai că nu știa să mânuiască spada, sărmanul om, dar, fără să-i se mai poată pretinde o conversație de salon împănată cu vorbe franceze, sau măcar curat rusească, chiar și în moldo-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistarers.ivanic.ro/mrr1901-1932

veneasca lui țărănească nu găsea alte teme de conversație decât banalitățile și nimicurile vieții de toate zilele.

Dar sub ceața romantică, insuflată de pensionul fostei stele de circ, se ascundea o inteligență vie și foarte realistă, un caracter hotărât și o voință fermă.

Smărăndița, în fond, știa foarte bine că ea nu ar putea nădăjdui o ieșire mai bună din decăderea familiei Cacioni, și din mizeria curții din Sănătoasa.

Cu o pătrundere psihologică, uimitoare pentru vârsta ei și pentru bruma de instrucție cu care Madame Carotte și lecturile romantice o putuseră înzestra, ea și-a dat seama, aproape din primul moment, ce aluat maleabil poate constitui necioplitul uriaș din Năpădeni, în aparență atât de ursuz și chiar fioros.

Consimțământul a fost dat, nu fără regrete tăinuite, dar și cu un suspin de resemnare.

Din acest moment Smărăndița a hotărât să-și impuie titulatura de Smaragda Theodorovna, — numaidecât Smaragda, și numaidecât Theodorovna, — cu „thita". Lupta pentru această titulatură nu a fost de altfel așa de ușor încoronată cu succes.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

CAP. IV.

GENIUL DE FAMILIE.

Nunta a fost fixată pentru Septembrie, în termenul cel mai scurt necesar pentru înzestrarea miresei și pentru repararea și renovarea conacului din Năpădeni.

Bine înțeles, cucoana Anica Mesnicu din Corbeni, ale cărei servicii erau indispensabile în asemenea prilejuri, mai cu seamă în casa unui văduv, s'a și instalat imediat la Sănătoasa.

Cucoana Anica era mai mult decât un personagiu; era o instituție. Fără dânsa nici nu se putea închipui viață socială în județul S***.

Prezența ei era necesară la orice serbare de familie. Dar în deosebi la nașteri ea servea întrucâtva de chezășie pentru noul membru al elitei județene. Dacă la primul sau la al doilea născut dintr'o familie boerească erau invitați ca nași persoanele mai simandicoase,—odraslele ulterioare erau totdeauna botezate de coana Anica. Dar și atunci când ea nu avea rolul prim, ea oficia totuși ca reprezentanta ideii de familie și își lua asupră-și aranjarea tuturor solemnităților și a serbărilor necesi-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mon/1901-1932

tate de fericitul eveniment, — şi chiar conducerea casei, ca supleantă a gospodinei, în tot timpul lehuzici.

Şi mai puţin putea lipsi coana Anica la vre-o nuntă boerească. Căci numai ea putea asigura observarea strictă a datinelor şi a ritualului, fără de care o nouă căsnicie n'ar fi putut avea binecuvântarea Cerului, nici a se bucura de prestigiul social.

Şi de asemeni, tot ea era geniul cel bun al soţilor văduviţi, şi ea purta toată sarcina funeraliilor.

Din pricina acestui rol, ca întrupare a geniului de familie, coana Anica Mesnicu din Corbeni, se bucura de nu mai puţină slavă ca impozanta cetate genoveză din capitala judeţului. Şi precum orice călător care vizita Târgul S***, era dator să-şi aducă prinosul de admiraţie falnicelor ruine, tot aşa oricine vroia să intre în cercul elitei judeţene, avea nevoie de consacrare şi chezăşie din partea cucoanei Anica, — cu toate că de fapt ea se trăgea dintr'o modestă familie de boerinaşi, şi moşioara ei, de vre-o sută cincizeci de fălci, nu putea impune marilor latifundiari din judeţul S***.

Situaţia sa, coana Anica o datora în primul rând talentelor ei, minţii sale solide şi caracterului său bărbătesc.

Dar ea reprezenta mai cu seamă tradiţia : stabilea legătura morală cu trecutul de stră-

Muzeul Digital al Romanului Românesc

lucire și mărire în mijlocul unei societăți care, condamnată la dispariție, se destrăma și tocmai din cauza aceasta se agăța cu disperare de toate reminiscențele vremurilor de glorie și putere. Coana Anica inspira astfel respectul datorit unui cult străvechiu. Stăpâna Corbenilor părea o preoteasă a acelui cult, — ca ducea peste tot, împreună cu „reticulul" ei, atmosfera vieții sociale a boerimii din vechea Moldovă.

Acel „reticul" era vestit în toată Basarabia. In el, între diferite rețete, acte și documente, (coana Anica era și un fel de jurisconsult al tuturor matronelor din județ) se găsea întotdeauna o cununiță de flori de lămâiță, un „crep" de mătasă neagră, și mai multe cruciulițe de aur, — ustensilele necesare pentru oficiul ei, lar în geamantan coana Anica lua întotdeauna cu sine și faimoasa rochie de mătasă, în culoarea tabacului, cunoscută de trei generații de boeri din Basarabia, și a cărei stofă inuzabilă cădea în jos învălind monumentala ei statură în falduri rigide ca de foi de oțel, făcând astfel în adevăr impresie de „chirasă", cum era supranumită de tineretul ireverențios.

Și așa, plecând din Corbeni în brișca ei cu doi căluți murgi, coana Anica era întotdeauna perfect armată pentru a-și îndeplini misiunea, ori unde și pentru orice oficiu ar fi fost chemată.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaraseleria.ro/dr1930-1932

„Chirasa" la orice solemnitate rămânea neschimbată, numai accesoriile variau după nevoie, locul bandei de „crep" negru luându-l, de pildă, cununa de lămâiță.

Nu puțin contribuia la prestigiul coanei Anica și faptul că era o gospodină exemplară. Economia ei din Corbeni era condusă cu o mână de fier și mergea ca un ceasornic. Nimeni nu avea recolte mai bogate, nimeni nu creștea porci mai grași, la nimeni nu se găseau vaci mai lăptoase, și unt mai gustos ca la castelana Corbenilor. Dar mai cu seamă claponii fabricați de coana Anica, — chiar de mâna ei, pentru că nimănui ea nu-și încredința secretul, — erau vestiți nu numai în toată Basarabia, dar și în Podolia, Chersonia și chiar la Odessa, după cum afirmau și alții decât coana Anica precum bunioară admiratorul și întrucâtva rivalul și imitatorul ei Alexandru Ivanovici Brașevan, despre al cărui rol destul de însemnat în viața socială din județul S***, mai sînt încă multe de povestit, ca și despre evoluția fatală a acestor doi stâlpi ai vechii societăți S*** ciene.

După o consfătuire tainică cu *Egor Stepanovici* Răutu, (Căci Smărăndița a știut să impuie și această titulatură oficială lui conu Iorgu, — și e caracteristic că pe când numele ei a suferit o înaltă stilizare prin „Thita",

Muzeul Digital al Romanului Românesc

numele lui conu Iorgu n'a fost acordat în acelaș stil; nici Stephanovici cu „phita", nici măcar Gheorghe, ci, ca la mahalagiii din Rusia : *Egor Stepanovici)*, — așa dar după o conversație misterioasă între Egor Stepanovici Răutu și coana Anica, aceasta s'a și instalat îndată la Sănătoasa.

Și din prima zi aspectul casei și al curții lui Toader Cacioni s'a schimbat de nerecunoscut.

In locul ferestrelor chioare au apărut geamuri noi; mobila a fost adusă într'o stare tolerabilă și, parte din ea, înlocuită. Peste tot camerele au fost decorate cu covoare și fețe de mese noi. Chiar bălăriile din curte au dispărut, ca prin minune.

Dar obiectul transformărilor celor mai impresionante a fost însăși Smărăndița Cacioni, care din mânile cucoanei Anica trebuia să iasă demnă de a fi, până la sfârșitul vieții, Smaragda Theodorovna Răutu, — menită să ajungă cenzorul și leaderul elitei feminine din S***.

Pentru aceasta nu numai că au fost răvășite toate magazinele de „manufactură" din S***, dar coana Anica, însoțită de Smărăndița a plecat în monumentala „Caleașcă" din Năpădeni, cu vizitiul Dumitru, cu feciorul Nicache, și două fete din casă, pentru trei săptămâni în turneu, la Chișinău și Odessa, spre a da de lucru croitorilor și modistelor lumii elegante din întregul „sud-vest" al împărăției.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cucoana Anica s'a îngrijit însă şi de latura morală a problemei, insuflând pensionarei fostei vedete de circ principiile sănătoase şi reţetele practice indispensabile pentru o matroană S***ciană de rangul viitoarei soţii a stăpânului celor cincisprezece mii de fălci din Năpădeni.

Astfel fu pusă Smărăndiţa în cunoştinţa cronicei intime a tuturor alcovurilor celor nouăsprezece familii ale elitei din S***, din ultima jumătate de veac, — căci cucoana Anica nu era numai întruparea vechilor tradiţii, dar şi cronicarul şi arhivarul, nu numai din S***, dar şi din judeţele vecine.

Cu toată revoluţia produsă de cucoana Anica, curtea din Sănătoasa părea prea puţin potrivită ca arenă pentru un eveniment atât de însemnat în viaţa societăţii S*** ciene ca nunta lui Iorgu Răutu; — şi chiar biserica din sat era prea dărăpănată pentru fastul unei atari solemnităţi. Pe deasupra, acolo slujea şi un preot nou, un „bogoslov" (teolog) care nu cunoştea datinile, şi se şi îndărătnicea să ţie slujba în limba slavonă. In consecinţă s'a hotărât ca, împotriva obiceiului, cununia să fie oficiată şi nunta sărbătorită nu la domiciliul miresei, la Sănătoasa, ci la Năpădeni.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
romanulromanesc.ro ©1901-1932

CAP. V.

ALEXANDRU MACHEDON IN VATRA NAPADENILOR.

Conu Iorgu, — adică Egor Stepanovici Răutu, — nu se simțea nici el la nivelul sarcinilor pe care i le impuneau pregătirile pentru așa serbare.

Chiar în ziua în care i s'a făcut cunoscut consimțimântul bătrânului Cacioni și al Smărăndiții, el s'a gândit înainte de toate să-și asigure serviciile lui Popa Vasile din Năpădeni; a poruncit dar vechilului Alexandru să cheme pe popa la curte, apoi, — în parte, pentrucă aspectul conacului vădea într'adevăr lipsă de îngrijire, iar domesticitatea neorânduială și indisciplină morală, — iar pe de altă parte ca să-și potolească nerăbdarea și să-și găsească de lucru — s'a năpustit asupra jupânesei Marghioala, tunând, fulgerând, dându-i porunci peste porunci, care se băteau cap în cap, provocând astfel la cei din casă un haos și o zăpăceală înspăimântătoare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/md 1901-1932

Vocea lui de stentor răsuna ca un clopot şi umplea cu undele ei sonore toată pâlnia Năpădenilor, de se auzea peste cele două braţe ale Nistrului, până în satul Berceştilor la Cerleni, pe coasta din faţa curţii.

Vechilul Alexandru, care ştia el ce ştia, după vorba cu popa Vasile, auzind de departe mugetul de leu ce răsuna din cerdacul boerului, abia-abia se mişca intrând pe poartă şi îndreptându-se spre cerdac.

Vechilul Alexandru era şi el un tip puţin banal.

Scurt dar îndesat, cu umerii largi, cu braţe lungi cari îi ajungeau aproape până la genunchi, cu obrazul acoperit întreg cu un păr gros, roşcat, ca de sârmă, din care abia luceau nişte ochi mici şi vioi care nici o clipă nu se opreau şi nici odată nu priveau drept în faţa convorbitorului, — el putea servi de model pentru hipoteticul „Pithecantropus", strămoşul omului dela hotarul epocei terţiare.

Vechilul Alexandru avea o metodă sigură pentru îmblânzirea boerului: tăcea; tăcea şi în toată făptura sa căuta să întruchipeze spaima şi veneraţiunea nemărginită. Câtă vreme uraganul vâjâia şi trăsnea, din gura lui nu eşea nici un cuvânt, şi la toate întrebările sau poruncile boerului, el abia mişca buzele şi cel mult gemea şi mormăia nedesluşit şi jalnic, cu un glas subţire de babă bătrână.

— „Măi ticălosule, mânca-te-ar ciorile să te

Muzeul Digital al Romanului Românesc

mănânce! Pe unde ai umblat, măgarule? Te-ai apucat şi tu de beţie? Unde e tâlharul cela de popă? De ce n'a venit? Am să-l dau afară ca să crape de foame sub un gard. Unde este? De ce n'a venit? De ce nu vorbeşti? Acuşi îţi crăp capul!"

— „Hm... hm... mn... n..."

— „Ce mormăieşti acolo, blăstămatule? Ai amuţit ori te-ai îmbătat?"

— „Hm... hm... mn... n..."

In sfârşit, când boerul şi-a mai revărsat focul, şi obosit s'a aruncat în jilţul împletit din cerdac, vechilul Alexandru a îndrugat plângător şi subţire două cuvinte:

— „Ii călare...."

Conu Iorgu sare în picioare:

— „Cum?"

— „Ii Suvorov..."

Chiar când nu era nevoie de îmblânzirea boerului, acesta era felul de a grăi al vechilului Alexandru. Foarte greu scotea el din gură vre-o propoziţie întreagă, — sau chiar un cuvânt mai lung de trei, patru silabe.

Deprinsese pe oamenii din sat şi pe boerii din curte să-l înţeleagă, fără vorbărie multă: un gest, un sunet nearticulat, o simplă silabă, sau cel mult un cuvânt, erau suficiente pentru ca toată lumea să ştie despre ce e vorba.

— „Iarăşi e mort beat?", — tună furibund conu Iorgu.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistelromanesti.ro/tipm_901_1932

Un gest care, cu toată simplicitatea lui, exprimă superlativul.

— „Şi de mult?"

Alt gest care rezumă infinitul.

— „Nu poate veni aici?"

Un nou gest, materializând neantul.

Conu Iorgu, după un citat expresiv din literatura populară nescrisă, se ridică hotărât şi porunci :

— „Să puie Ion argatul caii la căruţă, şi să ia vre-o doi, trei flăcăi cu el. Vino şi tu. Nu uitaţi frânghiile. Să tragă şi Dumitru cu trăsura!

— „Hmn...n...", — tuşi, în semn de supunere, vechilul Alexandru.

Peste cinci minute, din curte porni o expediţie întreagă: întâi vechilul Alexandru pe iapa lui sură, cunoscută de toată lumea în raza de două poşte împrejur; apoi un mare şaraban, în care erau vre-o patru-cinci flăcăi zdraveni din curte, şi, însfârşit, conu Iorgu, în trăsurica lui cu care umbla pe moşie, — furios şi agitat, — în picioare în dosul impasibilului Dumitru vizitiul, care şedea pe capră, cu barba lui lată şi silueta lui impunătoare, nemişcat ca un idol hindus.

Când „armada" boerului se apropiă de biserică, se auziră dincolo, în vatra satului, pe coastă, chiote, sudălmi, strigăte năstruşnice,

Muzeul Digital al Romanului Românesc

râsete, bocete de femei, țipete de copii, lătrat de câni, tropot de cai. Iar când trăsurica lui conu Iorgu intră chiar în vatra, dintre biserică și cârciuma lui Aizic, se desvăli un spectacol demn de poemele lui Homer: dealungul vetrei galopa fără șea, pe un cal înspumat, popa Vasile, cu barba în vânt, părul vâlvoi, fața aprinsă, numai în cămașă și ismene, desculț, vociferând năprasnic:

— „Ha! eu sînt Suvorov, solnița bunicăi tale! Fugiți încolo, păgânilor! Parastasul și pogribania... Unul este popa Vasile! Veți pieri fără el...“ — și pornea cu calul în goană mare asupra mulțimii. Lumea se risipea în toate părțile. Oamenii huiduiau, șuerau, aruncau și ei în vânt cuvinte înaripate. Femeile își făceau cruce, când armăsarul popii se apropia de ele fugiau ținându-și cu o mână sânii, iar cu alta aranjând fusta, — râdeau, emiteau țipete stridente. Copiii urlau necontenit, câinii le țineau isonul; găinile, rațele și gâștele speriate se ridicau în văzduh.

Totuși nimenea nu se atingea de cucernicul părinte.

Pe un flăcău, care nu se ferise destul de repede din calea vajnicului călăreț, popa îl apucă de chică și, dând vânt calului, târî după dânsul pe nenorocitul, care se văita cât îl ținea gura: „Aoleu, lasă-mă părinte, că mă omori!“

— „Ha-ha-ha! eu sînt Alexandru Mache-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/md/1901-1932

don. Vă voiu arăta eu, păgânilor, nafura și christelnița!"

Lucrurile luau o întorsătură tragică: părintele Vasile nu lăsa chica din mână, calul, înnebunit de spaimă, de atâta sgomot, urmându-și galopul neînfrânat, începuse să-și svârle copitele potcovite. Captivul risca în fiecare clipă să cadă sub picioarele lui.

Nu se știe cum s'ar fi isprăvit această scenă, dacă expediția lui conu Iorgu nu ajungea la timp în arenă.

Conu Iorgu comandă:

— „Frânghii! Ioane! Petre! Năvăliți pe el! Alexandre, aruncă lațul! Dați-l jos de pe cal! Legați-l!"

Operațiile militare se desfășurară cu o precizie care vădea o îndelungată practică. Intr'o clipă popa Vasile, legat butuc, fu aruncat în șaraban, din care porni un răget de fiară feroce, întretăiat de epitete expresive și pitorești la adresa cuconului Iorgu, care însă satisfăcut de biruința repurtată asupra lui Suvorov și Alexandru Machedon, porni convoiul spre curte, în aceiași ordine: vechilul Alexandru, călare pe iapa lui sură, șarabanul cu popa încătușat în fund, — patru haidăi, așezați pe el, abia îl puteau ține în loc; iar în urmă, trăsurica lui conu Iorgu, care de data aceasta însă, potolit, era așezat în fundul ei.

Norodul, — mai cu seamă femeile și copiii, — urmau în coada cortegiului, în preve-

Muzeul Digital al Romanului Românesc

derea actului final de îmblânzire a părintelui Vasile.

In gloria zilei de August, cortegiul şerpuia dealungul ţărmului Nistrului, ca într'o procesiune păgână, spre locul de execuţie.

Ajuns în curte, şarabanul, sub comanda vechilului Alexandru, înaintă direct spre fântâna din ograda boerească a Năpădenilor, vestită prin apa ei rece. Conu Iorgu se sui în cerdac, de unde supraveghia operaţiunea, fără să fie necesar din parte-i un ordin lămurit.

Popa Vasile, — care tot timpul nu-şi oprise urletele şi puhoiul de sudălmi, — când văzu chipul păros al vechilului aplecat asupra lui, n'a mai putut scoate de furie nici un cuvânt, ci răgea ca o fiară de menagerie.

Alexandru făcu semn flăcăilor, să scoată pe popa din şaraban. Aceştia îl şi ridicară pe sus şi-l culcară la marginea fântânii. După un alt gest, flăcăii începură să scoată apă din fântână, şi, la o nouă mişcare din cap a taciturnului executor, o căldare de apă rece fu, de odată, turnată, pe capul nefericitului slujitor al altarului, care se sbătea ca un posedat, cutremurând văzduhul cu sunete nearticulate. A doua căldare, a treia, a patra, au urmat până ce, în sfârşit, învinsul fu silit să se potolească. Dânsul tăcea, din când în când scuturându-şi coama, ca să se scurgă apa de pe obraz, şi să poată deschide ochii. Un semn al vechilului, şi ridicat în pi-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/index1901-1932

cioare şi deslegat, popa Vasile înfăţişa o jalnică privelişte: ud leoarcă, cu ochii injectaţi, palid, cu capul plecat, acoperit de pletele-i argintii care curgeau în jos, aşa că abia-abia i se putea vedea obrazul, stătea smerit pe loc, şi numai din când în când clătina din cap şi sufla, stropind în jurul său, cum fac caii la adăpat.

Atunci conu Iorgu porunci de încetare:

— „Închideţi-l în flighel!"

Vechilul Alexandru îl luă cu binişorul de braţ şi cu un expresiv „Hmn...", care respira de resemnare în faţa destinului, şi de compătimire, îl invită să înainteze.

Supus, fără nici un gest de împotrivire, gârbovit, cu genunchii îndoiţi, domol, părintele Vasile se clătină după el, — spre carcera lui obicinuită din „flighel".

———

Muzeul Digital al Romanului Românesc

CAP. VI.

PĂSTORUL ŞI TURMA.

Figura părintelui Vasile era caracteristică pentru acele vremuri în Basarabia, şi documenta singură, mai bine decât orice studii şi cercetări, situaţia din provincia de peste Prut, pe la mijlocul veacului trecut.

Aproape analfabet, văduv, dar înzestrat cu un temperament indomptabil, alcoolic în ultimul grad, părintele Vasile Cociorvă a fost sau mai bine zis, ar fi trebuit să fie o plagă pentru poporanii săi. Femeile tinere, cu toată paza lor, şi mai ales a bărbaţilor lor, adesea nu puteau scăpa de atacurile lui impetuoase, — ceeace dădea naştere la veşnice scandaluri, cu atât mai mult cu cât nu era nevoe de multe pahare pentru ca părintele să-şi piardă minţile.

După fiecare ispravă, popa Vasile, cu amară căinţă, cerea iertare poporanilor săi; se ducea la biserică şi printr'o slujbă din cele mai im-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-2432

punătoare cerea iertare şi lui Dumnezeu; jura, că din acel moment, nu va mai lua în gură nici o picătură din zeama diavolului, cum spunea el ; şi-şi mai impunea şi o „poslușanie" aspră ca să-şi biruiască trupul şi să-şi ispăşească păcatele. Două, cel mult trei săptămâni, Năpădenii se bucurau de păstoria lui exemplară; slujbele părintelui Vasile atrăgeau întotdeauna lumea din satele vecine, aşa de frumos citea el „evanghelia moldovenească", şi aşa de înălţător cânta cu baritonul lui bogat şi sonor.

Apoi, de odată, se trezeau bieţii oameni cu dascălul Andronache, care alerga disperat pe uliţele satului, văitându-se că părintele e pe moarte în biserică, şi se luptă cu Necuratul, şi el, dascălul Andronache, nu-i mai poate da de rost.

In biserică cei mai evlavioşi, care-i săreau într'ajutor, se treziau în faţa unei privelişti dezolante: popa Vasile, în cea mai mare destrăbălare, aproape gol, se tăvălea pe podeaua de piatră, printre odăjdii, cărţi sfinte şi odoare bisericeşti, îngrămădite în jurul lui de dascălul Andronache, în nădejdea tămăduirii.

— „A-a-a".... răgea posedatul, în neştire : „Piei, Satano! Ieşi afară, diavole! A-a-a, îmi rupi inima!" — şi deodată sărind în picioare, ca un turbat, se arunca asupra celui dintâi eşit în faţa lui, clocotind de furie:

— „Mă, păgânilor, cădelniţa şi împărtăşa-

Muzeul Digital al Romanului Românesc

nia! Din pricina păcatelor voastre mă chinuește necuratul!"

Oamenii făcându-şi cruce, apucau care încotro; popa după ei.

Şi în vatra satului se repetau cu variante nesfârşite scenele războinice, ca aceia la care am asistat odinioară.

După aceasta, cu zilele şi săptămânile, satul trăia ca într'un infern. Nici o femeie nu putea eşi fără primejdie în stradă; oamenii trebuiau să-şi petreacă zilele şi nopţile ca sub un regim de stare de asediu.

Şi, — dacă cumva curtea nu-i aplica remediile eroice, pandemoniul urma până ce popa cădea jos ca mort, livid, fără respiraţie.

Şi atunci dascălul Andronache şi baba Vasilca, descântătoarea satului, trebuiau să se îngrijească de a-l aduce în fire, că altfel de mult murea cu adevărat.

Satul răsufla.

Dar oridecâteori autorităţile încercau să îndepărteze pe popa Vasile, oamenii opuneau o rezistenţă dârză, gata de răscoală.

Insuşi stăpânul Năpădenilor, sprijinit de boerii din vecinătate, intervenea la archiepiscopie şi punea în mişcare toate resorturile, ca stăpânirea şi ierarchia să renunţe la orice măsură mai aspră decât o simplă pedeapsă disciplinară.

Odată, după o trăsnae mai formidabilă, archiepiscopul îl trimise pe pastorul Năpădeni-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaliterararomana.ro/mdrl 1901 1932

lor pentru o lună la mânăstire, însărcinând provizoriu cu gestiunea parohiei pe un preot tânăr şi vrednic. Sătenii însă au pus lacăt pe uşa bisericii şi au declarat că nu vor lăsa pe „veneticul" să ia locul bătrânului lor duhovnic. Şi tot timpul cât acesta a fost închis la mânăstire, nu mai încetau pelerinagiile credincioşilor, nu numai din Năpădeni, dar şi din toată vecinătatea.

Misterul se explică însă foarte simplu: după popa Vasile nu putea veni decât un popă tânăr, desigur mai învăţat decât dânsul, dar mai mult sau mai puţin rusificat, dacă nu chiar rus.

Decât, ţărănimea basarabeană ţinea morţiş la slujba moldovenească şi la preoţii bătrâni, tocmai fiindcă aceştia nu ştiau carte rusească.

De aceia, cu tot canonul lor, se ridicau Năpădenenii ca un singur om spre a apăra pe părintele Vasile împotriva măsurilor de îndreptare şi înălţare a clerului, puse la cale de autorităţile civile şi bisericeşti.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

CAP. VII.

AVERTISMENTUL.

Serviciile părintelui Vasile pentru ziua de nuntă erau asigurate.

Dar Iorgu Răutu rămânea în faţa marelui eveniment din viaţa lui într'o perplexitate inextricabilă.

El nu era un om modern ca să simtă nevoia „de a face curte" alesei lui.

Raporturile lui până acuma cu femeile se reduceau aproape la primitivitatea vieţii din epoca paleolitică.

Bărbat voinic, cu un temperament colorat şi de o înfăţişare împunătoare, bogat, stăpân peste mai multe sate de clăcaşi, aşezate pe moşiile sale, în mediul femeilor dintre care el îşi recrutase până la vârsta de patruzeci şi cinci de ani pe eroinele romanelor sale, el nu avea nevoie de o deosebită strategie sau de vr'o tactică de asalt.

Nedeprins să întâmpine o prea mare rezis-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaliterara.ro/ndr/1901-1932

tenţă, el credea în superioritatea şi în dreptul de dominaţiune masculină, ca într'un fenomen natural şi de la sine înţeles.

Dar spre mirarea lui, el se simţea acum atras de curtea părăginită a lui Toader Cacioni, simţia nevoie de prezenţa Smărăndiţei; în faţa ei însă nu putea găsi nici un subiect de conversaţie. Iar când ea îi adresa o întrebare, la sunetul acestei voci, care i se părea aşa de muzical şi argintiu, i se tăia respiraţia, tot sângele îi năvălea în cap, şi parcă-i răsunau în urechi clopotele tuturor catedralelor din lume. Fiecare gest al Smărăndiţei îl extazia. Când privind spre dânsul, ea îşi ridica în sus braţele, ca să-şi îndrepte cozile groase şi grele care mereu ameninţau să se desfacă şi să-i cadă pe spate; sau când se apleca uşor să toarne ceaiu în ceaşcă, şi apoi ocolea lunecând masa ca să-l servească: — acestui uriaş, de mult trecut de adolescenţă, îi venea ameţeală, şi în acelaş timp îl cuprindea o stranie şi necunoscută voluptate şi beatitudine.

Smărăndiţa, cu toţi cei abia cincisprezece ani ai ei, îşi dedea foarte bine seama,—în faţa acestui om, care uşor îi putea fi tată, — şi de puterea ei de fascinare, şi de siguranţa de dominare pe care i-o promitea starea lui sufletească.

Într'o zi, în căutarea subiectului de con-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
exhibitions.kenic.ro/din1901-1932

versaţie, acest leu domesticit întrebă pe tânăra şi gingaşa fecioară:

— „Smărăndiţo..."

Cu căpşorul mândru ridicat în sus:

— „Smaragda", — l-a corectat vocea argentină.

Conu Iorgu scăpă paharul cu ceaiu, sări să-l prindă, răsturnă un scaun, şi apoi reîncepu:

— „Smaragdiţo..."

— „Sma-rag-da!", — răsună argintul poruncitor.

In pieptul de flăcău tomnatec, nebiruit până acuma, a început deodată să bată inima omului de peşteră, i-a venit dorul nebun s'o ridice pe sus, să strângă în braţele-i de oţel această făptură fragilă şi să se repeadă năprasnic în vizuina lui.

Dar ochii negri îl priveau scânteind. Şi, surâsul cochet desgolindu-i puţin şirul de perle, ea îşi aruncă iarăşi muzica glasului de argint:

— „Ce vroiai să-mi spui, Egor Stepanovici?"

Astfel Iorgu Răutu primi cel dintâi avertisment asupra regimului viitoarei căsnicii.

— „Smaragda" — reîncepu el supus: „ştii mata, casa noastră n'a fost îngrijită, de pe vremea răposatei, Dumnezeu s'o ierte; multă vreme a stat goală, apoi mie, unui burlac, îmi ajungeau două-trei odăi; dacă veneau pentru vânătoare câţiva boieri, Marghioala cu Nicache puteau să se îngrijească pentru puţine

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaluceafarul.ro/anii-1901-1932

zile de câteva aşternuturi. Dar acum durăm o căsnicie, şi mata ştii, eu vreau să-ţi fie pe plac casa iasta bătrânească; mata ai fost şi la Chişinău şi ştiu, că ai stat acolo şi în casa lui Albotă din Cuhureni şi la Căzăreştii din Vântura, case vechi, case mari boiereşti. Ai putea să-mi spui, care-ţi este pofta inimii? Şi mă gândesc, dacă nu m'ai cinsti zilele acestea, cu babacul matale Toader, şi cu coana Anica, să-mi spui mata, ce meremet să fac, ce mobile să reînnoiesc şi toată rânduiala ca să-ţi fie drag..."

Smărăndiţa, câteva clipe, îl privi zâmbind în tăcere.

Enorm, stângaciu, emoţionat, uşurându-se de acest monolog neobicinuit, el şedea frecându-şi palmele de genunchi, şi aştepta răspunsul, mai mult ca să mai audă încă odată muzica acestei voci feciorelnice.

Astfel, chiar în Dumineca următoare, după ce au stat la slujbă în biserica din Năpădeni, — în care popa Vasile, liberat din captivitate şi încredinţat pentru câteva ceasuri lui Alexandru şi dascălului Andronachi, şi-a desfăşurat toată pompa, — Smaragda Theodorovna pentru prima oară a trecut pragul conacului din Năpădeni, unde i-a fost dat să troneze mai bine de o jumătate de veac.

Cu toată osteneala, pe care şi-au dat-o, ziua

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi noaptea, jupâneasa Marghioala, vechilul Alexandru şi însuşi conu Iorgu, având sub comanda lor aproape toate femeile şi fetele din sat, anume chemate la treabă spre a pregăti conacul pentru această primire, rezultatele au fost prea puţin îmbucurătoare.

Casa bătrânească fusese clădită pe coasta de Nord din marea cotitură a Nistrului, cu faţada principală spre Sud; edificiul enorm, de o architectură lipsită de orice pretenţii estetice, cu ziduri de piatră, groase aproape de un metru, avea însă caracter, — se vedea o veche aşezare, care purta pecetea unei vieţi de belşug, de situaţie sigură în multe generaţii de stăpâni, pentru cari munceau sute şi mii de fiinţe robite.

Casa fiind situată pe o coastă repede, era o deosebire de nivel de vre-o patru metri între faţada din dos, îndreptată spre Nord şi cea principală dinspre Sud. Aici, cam la mijlocul clădirii, înainta un cerdac mare deasupra căruia se ridica un fronton pe coloane de piatră, şi care apărea deasupra văii Nistrului ca un fel de turn. „Intrarea de paradă" dădea în cerdac, spre care ducea o scară exterioară monumentală zidită din enorme blocuri de granit de Cosăuţi. La corpul principal era alăturat din dreapta „flighelul" cu un pridvor de arcade dealungul lui, iar în stânga un coridor de geamlâc, care unia sufrageria cu bucătăria.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistelearadsilvania.ro/mdrr 1901-1932

Trei pătrimi din corpul principal, aveau acum un aspect foarte jalnic, ca toate casele părăsite şi neîngrijite, — o adevărată uriciune a pustietăţii: un parchet găurit peste tot de gropi negre, pe unde lipseau scândurile putrezite; mobila roasă, al cărei pluş sau mătasă destrămate erau străbătute de sârma resorturilor şi de câlţi sau de lână; perdelele decolorate şi mâncate de molii ; subsolul, în care se găseau cămările de provizie şi odăile domesticităţii, duhnea ca o cloacă şi otrăvea aerul în tot conacul.

Smaragda Theodorovna, — care nici în pensionatul doamnei Carotte, şi mai puţin încă în casa părintească, nu putea cunoaşte luxul palatelor de magnaţi şi a cărei trecere efemeră pe la colegele mai fericite nu-i putea ridica pretenţiile în această privinţă, — a fost oarecum impresionată de aceste urme vădite de viaţă temeinică şi îmbelşugată, pe care o adăpostea altădată această veche casă boierească.

„Mignonetta" a găsit cu uşurinţă naturală tonul potrivit. Departe de a cere revoluţionarea conacului, ea şi-a exprimat dorinţa ca totul să fie numai adus în starea „cum a fost sub bătrâni".

Insă foarte hotărît ea a ales încăperea pentru iatacul ei şi aşa numita „odaie de primire", salonaşul verde, — de fapt budoarul ei şi centrul vieţii familiale.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
existența în imagini 1901-1932

CAP. VIII.

EXPERTUL.

Dar şi puţinele indicaţiuni date de Smărăndiţa şi complectate de cucoana Anica, — bună gospodină şi matroană cu o bogată experienţă a căsniciilor boiereşti, — puneau în faţa stăpânului Năpădenilor nişte probleme, care întreceau imaginaţia şi puterea lui de realizare.

Şi nu jupâneasa Marghioala sau vechilul Alexandru puteau supleea insuficienţa lui.

Din fericire judeţul S*** avea în sânul său un personagiu a cărui reputaţie de om purtat prin lume, cu o bogată cunoştinţă a vieţii, nu putea fi discutată.

Acesta era Alexandru Ivanovici Braşevan.

Unicul fiu al unui mare latifundiar din vremurile Moldovei, Alexandru Ivanovici nu mai avea astăzi altă avere decât această reputaţie.

Nimeni nu ştia, cum nici măcar el însuşi, nici sărmana lui soţie, moartă de inimă rea, nu puteau spune prin ce minune o moştenire, acumulată de mai multe generaţii, a fost risipită într'un timp ameţitor de scurt.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromanului.ro/?cm=1904-1932

Alexandru Ivanovici în adevăr nu juca cărți, nu era lacom de femei, nici nu bea, cel puțin pe atunci, — n'avea într'un cuvânt nici unul din viciile acelea cari, de obiceiu, aduc ruina.

Dar însăși structura lui psihică era mai fatală pentru el, decât orice viciu.

Incapabil de calcul sau de întocmire a vreunui plan de acțiune, Alexandru Ivanovici nu putea rezista nici unui gând care „îl apuca" subit; orice capriciu îl ducea la ispita de realizare imediată, fără nici o amânare.

Dacă, de pildă, îi plăcea la un vecin o trăsură adusă din Viena, el, pe loc, îl ruga pe acesta să i-o vândă, cu orice preț. Dar și după ce-și făcea pofta, nu se astâmpăra, ci în aceiași trăsură pleca îndată cu nevastă, cu rude și prieteni, câți puteau încăpea, chiar dacă el era silit să se urce pe capră, și porneau cu toții la Viena, fără să ție seama de vreme, chiar în toiul muncilor: să vadă dacă nu se poate alege acolo o trăsură și mai bună.

O asemenea expediție se prelungea de obiceiu cu săptămânile și lunile, cu opriri în toate orașele din cale, cu cumpărături neașteptate de piane, mașini, cai. Odată chiar, Alexandru Ivanovici a cumpărat, spre spaima cucoanei sale, la cine știe ce circ, un puiu de elefant, — iar altădată o orgă de catedrală. Adesea, în loc de Viena argonauții aceștia ajungeau la Varșovia, Dresda sau în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
evistatern.kenic.ro/mdrr1901-1932

Elveţia. Peste tot Alexandru Ivanovici uimea lumea cu extravaganţele sale.

Dar de obiceiu epopeea se sfârşea în acelaş fel: el îşi vindea şi elefanţii şi pianele şi orgele, şi chiar trăsura cu care venise, sau le arunca în drum, numai să scape de ele. Şi după ce cutreerase o jumătate din Europa, cu tribulaţiuni nesfârşite şi inimaginabile, sleit fiind de parale, expediţia se întorcea acasă, cu ajutorul vreunui consulat al împărăţiei.

Dar şi la moşia lui, Cucernica, Alexandru Ivanovici nu putea sta multă vreme liniştit şi prindea orice prilej pentru a servi concetăţenilor săi banchete pantagruelice.

Un guvernator al Basarabiei, care era cât pe ce să plătească cu viaţa invitaţia cu care îl onorase Alexandru Ivanovici, l'a eternizat în memoriile sale, prin descrierea unui banchet la palatul din Cucernica, pe atunci proprietatea lui Alexandru Ivanovici, banchet, care început la amiază, s'a sfârşit numai după răsăritul soarelui a doua zi dimineaţa.

Chiar în acele vremuri eroice, puţine organisme puteau rezista unor menu-uri sardanapalice, scăldate în valuri de Riesling, de Tokay, de şampanie şi de „brumărel" de Cucernica.

Şi Ştefan Andreevici Bărnav din Băbeni, până la ceasul lui din urmă, era convins că sfârşitul obştesc al octogenarului său părinte se datoreşte acestui ospăţ din Cucernica.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaroman.ro/mdr1901-1937

La epoca povestirii noastre, aceste vremuri de glorie ale lui Alexandru Ivanovici Braşevan erau de mult acoperite de vălul uitării; nu ştim dacă însuşi Alexandru Ivanovici îşi mai aducea aminte de ele, — doar când se ducea la mormântul soţiei, care singura din familie odihnea la Cucernica, aceasta fiind de mult căzută în mâinile unui magnat polonez. Şi orfanul Pavluşa, singurul copil pe care i-l dăruise defuncta, primit din milă în pensionatul „liceului nobilimii" din Chişinău, rar îşi putea vedea pe părintele său rămas fără cămin şi adăpost.

Dar slava veche a servit cel puţin pe Alexandru Ivanovici în noua lui situaţie socială, căci şi el a ajuns, ca şi coana Anica din Corbeni, o instituţie a judeţului S * * *.

Tot avutul lui Alexandru Ivanovici se reducea acum la o „nătăceancă" şi trei mârţoage, cari deşi ar fi încurcat pe orice zoolog în clasificările lui, erau înhămate totuşi după modelul ireproşabil al „troicelor" ruseşti.

Această nătăceancă îi asigura lui Alexandru Ivanovici mijloacele de existenţă.

Orice moşier din judeţul S***, şi chiar din judeţele vecine, s'ar fi expus oprobriului obştesc, dacă n'ar fi acordat ospitalitate lui Alexandru Ivanovici pentru două-trei săptămâni.

Oricând, el putea avea astfel pe acest termen, în orice conac boieresc, la dispoziţie o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaluceafarul.ro 1901-1932

odaie de musafiri, un loc în grajd pentru troica lui, și acoperiș pentru nătăceancă.

Alexandru Ivanovici discret, modest din fire, știa să se facă folositor. El juca pichet cu amfitrionul; arăta doamnei cea mai nouă pasiansă; brațele și degetele lui erau totdeauna la dispoziție pentru ca doamna să poată depăna un ghem de mătasă sau de lână.

Dar mai cu seamă, Alexandru Ivanovici era neîntrecut, mulțumită bogatei sale experiențe, ca expert îndrumător și sfetnic pentru instalarea nouilor căsnicii și pentru organizarea de festivități, cunoscând cele mai bune firme din țară și străinătate pentru orice fel de cumpărături, pentru decorarea camerelor, sau pentru aprovizionarea cu toate cele trebuincioase pentru banchete și baluri.

In aceste prilejuri vechiul magnat al Cucernicei reînvia; imaginația lui își lua vânt, și amfitrionii săi aveau nevoie de multă energie și tenacitate ca să reziste planurilor grandioase, desfășurate în fața lor de Alexandru Ivanovici.

Astfel, într'un an Alexandru Ivanovici de obiceiu deabea putea face ocolul celor nouăsprezece curți boierești din județul S***.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. IX

AIZIC CÂRCIUMARUL.

Aşa dar, la Alexandru Ivanovici Braşevan, om iscusit, purtat prin lume, — care cunoştea nu numai aşezările boiereşti din Basarabia, dar trecuse şi prin Viena, Veneţia, Milano, răsbătând chiar până la Paris, — s'a hotărît să facă apel îndrăgostitul stăpân al Năpădenilor pentru orânduirea şi împodobirea unui cuib vrednic de Smărăndiţa.

Era mare nevoie de găsit repede pe Alexandru Ivanovici, omul fără adăpost.

Deşi circuitul anual al lui Alexandru Ivanovici putea rivaliza în regularitate cu orbitele corpurilor cereşti, însă mai des ca acestea, cursul lui putea suferi perturbări, din cauza unor evenimente neprevăzute şi neregulate prin firea lor cum sînt naşterile, nunţile, decesele în sânul aristocraţiei basarabene, — sau chiar din cauza unei vânători organizate în cinstea unui nou guvernator, sau

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaarsiveana.ro/index1901-1932

a cine ştie ce sindrofii improvizate, în care un „om de lume", de reputaţia şi arta de organizator a lui Alexandru Ivanovici Braşevan, nu putea lipsi.

Vechilul Alexandru a fost imediat expediat să cheme la boer pe atotştiutorul *factotum* al curţii din Năpădeni, pe Aizic cârciumarul.

Aizic cârciumarul avea un rol însemnat, nu numai în gospodăria boierului, ci şi în viaţa socială a Năpădenilor.

Chipul lui era bine cunoscut în întreg judeţul S***, şi chiar şi peste Nistru. în toate părţile pe care le cutreera după porunca boierului sau în interesul obştei.

Lung şi subţire, parcă trecut sub presă, el atrăgea atenţiunea chiar prin mersul său smuncit, ca şi cum la fiecare pas vroia să se oprească şi apoi, răsgândindu-se, se repezea înainte.

Icoana lui se întipărea în amintirea oricui l'ar fi văzut odată: încadrată de un păr negru, mărunt-încreţit, o frunte palidă, peste tot încrestată de subţiri sbârcituri, se înălţa ca un fronton deasupra ochilor, odată desigur negri amândoi, dar acum unul acoperit cu albeaţă, — şi a unui nas nemăsurat de lung şi ascuţit; iar dedesupt curgea o lungă barbă roşcată în care se amestecau, ca afluenţii într'un fluviu, superbele bucle ale perciunilor.

Această înfăţişare se armoniza cu o voce

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromana.ro/mdrr1901-1932

cavernoasă şi surdă, care parcă răsuna de sub pământ.

Cu toate aceste ciudăţenii, care îl singularizau în mijlocul unui sat moldovenesc nu mai puţin decât ritualul lui, — şi Aizic era un practicant zelos în legea lui, — el se bucura de încrederea sătenilor, poate pentru faptul că era totdeauna grav, nu surâdea niciodată, şi discuta serios orice nevoi, oricât de mărunte, ale omului; şi poate chiar şi evlavia lui impunea respectul.

De altfel, născut şi crescut la Năpădeni, dintr'un tată născut şi crescut şi el la ţară, Aizic trăia din copilărie în cele mai intime legături cu consătenii săi, cunoştea toate păcatele şi meritele ca şi nevoile lor.

Fondul lui sufletesc, cu tot exteriorul „semitic", se depărta foarte puţin de al ţăranilor moldoveni. El vorbea şi limba lor fără accent şi a rămas, până la sfârşitul vieţii, unul din puţinii coreligionari cari n'au fost „rusificaţi".

— „Măi, Aizic!" — s'a repezit la el cuconu Iorgu, îndată ce l'a văzut în josul cerdacului: „Am nevoie mare de conu Braşevan, Alexandru Ivanovici. Să mi-l scoţi din pământ şi să mi-l aduci aici!"

— „Pe vremea asta trebuie să fie pe undeva în sus",—răspunse, după ce se gândi puţin,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistafrontul.ro/mdr1901-1932

Aizic, și însăși vocea lui surdă arăta seriozitatea cu care el căuta să resolve această problemă: — „O fi la conu' mareșal, la Boroseni?“

— „De unde? zârghitul cela, după ce și-a vândut grâul, trebuie să fie acuma pe la Chișinău, sau la Odessa!“

— „Așa este.. poate la coniţa bătrână Merea din Bărbăţei?“

— „N'o fi prost să steie acuma la Bărbăţei, când peste două luni coana Profira își mărită nepoţica, și are să fie praznic mare. Se va duce atuncea. Dar ce atâta vorbă. Poţi afla de la jidanii tăi din S***. Să pleci îndată unde o fi și să mi-l aduci negreșit. Să-i spui că mă însor“.

— „Sărut mâna, și să vă dea Dumnezeu sănătate și noroc!“ — a întrerupt cu gravitate Aizic, salutând adânc, încât buclele perciunilor s'au despărţit de barbă, lăsându-se în jos.

— „Am nevoie de el pentru meremetul caselor și pentru mobile, și pentru toată zestrea bucătăriei“.

— „Apoi pentru cumpărături conu Alexandru e foarte iscusit și ahotnic!“

— „Ei, un picior aici, altul acolo, *paşol*, marș!“

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

A doua zi însă Aizic se înfăţişă singur la curte.

Cum l'a zărit pe fereastră conu Iorgu nu-l lăsă măcar să se apropie de prag, şi se năpusti asupra lui cu răcnet, bătând pământul cu piciorul:

— „Unde-i Braşevan, târtane? Nu l-ai găsit? Cum ai îndrăznit să vii? Te bag în pământ, măi jidane! Piei din ochii mei! Să nu te văd până ce nu vei veni cu dânsul. Te scot din sat..."

Aizic stătea drept şi parcă se lungea tot mai mult, dar nu spunea nici un cuvânt, ştiind bine că ar vorbi în zadar, până ce nu-i trece boierului năduful.

— „Ce? n'ai putut afla de la toată jidănimea din S * * *, pe unde o fi amu Alexandru Ivanovici?"

— „Sărut mâna, am aflat, să trăiţi".

Conu Iorgu iar explodează, şi, repezindu-se de pe scările cerdacului spre Aizic, răcneşte şi cu mai multă furie, parcă ciocănind aerul cu două degete întinse.

— „Ai aflat? atunci de ce vii singur, spurcăciune? Ţi-a fost lene, parşivule? Ţi-a fost milă de mărţoaga ta de iapă? Ţi s'au sfărâmat roţile de la căruţă? Am să te pun jos şi voiu porunci să te bată până-i crăpa, jivină ticăloasă, mânca-te-ar viermii! De atâta vreme mănânci pâinea mea, cu toată prăsila ta, şi nu-mi poţi face atâta treabă?"

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ro/1901-1932

Aizic stătea tot smerit și tăcea, resemnat să sufere tot ce-i hotărît de soartă, așteptând pauza de potolire a boierului.

— „Vorbește! unde este?“ — îi strigă în sfârșit acesta.

— „Sărut mâna, la Țiuleni, să trăiți, la domnul baron“.

— „Ei și ți-a fost greu să te duci până acolo?“

— „Ce greu? Eu pentru Măria Voastră m'aș duce pe jos până la Kiev, așa să trăesc eu !”

— „Atunci de ce nu te-ai dus, măi jidane?“

— „Sărut mâna, cucoane, dar cum eram să mă duc? Am aflat că domnul baron iar îi în pojar, și vrea să creștinească pe toți jidanii (Aizic nu vedea nimic pejorativ în această vorbă moldovenească), — așa să trăiesc eu! A prins pe Șloim din Bârnova, i-a tăiat perciunii, i-a ras barba, i-a uns gura, să mă iertați, cu slănină de porc, apoi l-a băgat într'o putină cu apă rece, așa să trăiesc eu, și a început să cânte pe nas ca popii, încât, de atunci, sărmanul Șloim zace, și să ferească Dumnezeu, poate să și moară!“

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mon1901-1932

CAP. X

IN DRUM SPRE ŢIULENI.

Iorgu Răutu s'a închinat în faţa evidenţei. El cunoştea bine firea baronului August Milbrey von Pfälzer-Gröner zu Holstorm, şi îşi dădea seama că în adevăr este cu neputinţă pentru Aizic să dea ochii, în aceste condiţiuni, cu baronul Gulfstream, cum era el poreclit în toată Basarabia.

In consecinţă, s'a hotărât să plece el însuşi chiar a doua zi disdedimincaţa spre Ţiuleni.

Drumul era lung, aproape o sută de „verste".

Astfel, a doua zi, pe când Răsăritul era abia roşit în prevestirea zilei, şi în valea Nistrului abia se putea zări faţa de plumb topit a apei, vizitiul Dumitru, în „armeacul" său de paradă, înţepenit pe capră, gros şi nemişcat, ca un idol, a tras „faietonul", înhămat cu patru cai negri înaintaşi la intrarea din dos a conacului.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaramuri.ro/ramuri1901-1932

Conu Iorgu se așează în trăsură, îmbrăcat în cea mai reușită creațiune a „croitorului parizian", Janchel Grinșpun, din S***, „părechea" de albastru închis, care stătuse în ladă, învălită de jupâncasa Marghioala în foi de tutun, dela călătoria la „Viana", de jalnică pomenire.

O pocnitură din biciul lung, executată de Dumitru cu măestrie invidiată de toți vizitiii din județ, ridică în sbor faetonul.

Până la Solonții drumul șerpuiește dealungul brațului de sus din cotitura Nistrului pe moșia Năpădenilor, în care sînt așezate mai multe sate, — Voroneni, Zloteni, și chiar un târgușor, Vârteja, „colonizat", pe vremea celebrului Arakceiev, de evrei.

Ochiul de stăpân al lui conu Iorgu nu scăpa nimic din vedere. El se ridica mereu în picioare și glasul lui răsuna ca o trompetă peste dealuri și văi, — când cu strașnice ocări la adresa baciului, care era cât pe ce să scape în popușoi turma de oi, când cu îndrumări date plugarilor cari arau ogorul pentru grâul de toamnă; vechilului Alexandru, ieșit în drum călare, îi repetă din nou porunci pentru paza pădurii de stejari din Năpădeni, marea slăbiciune a Răuteștilor din tată în fiu.

Prin peisajul ondulat al acestei părți din Basarabia, cu colinele sale dulci prin cari trecuse suflul verii; cu orizontul larg, care se

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaneamul.ro/md/1901-1932

deschidea cu fiecare coamă de deal și dispărea la coborâșul în văi, — drumul prăfuit se strecura printre afluenții Nistrului, sau ai Răutului, și se abătea mereu dela linia orizontală de pe o culme pe alta a dealului. Și, din vârf în vârf, mereu se înălța în zare tot mai mult dealul Bacsanilor, a cărui siluetă masivă prevestește apropierea Carpaților.

Cerul senin, în afară de cei câți-va nori albi spre apus, promitea o zi frumoasă.

Cu toate că soarele abia se ridicase peste orizont și razele lui aureau suprafața mirиștilor, era cald, și aerul vibra de funigei.

Iorgu Răutu, neatent pentru tot pitorescul care îl înconjura, se simțea cam turburat de așteptarea întâlnirii cu baronul „Gulfstream".

Acesta era, în felul lui, un pioner al rusificării Basarabiei pe calea matrimonială, — cu ajutorul „stabscapitanilor" [1]), vânători de fete de boieri cu zestre.

Balt de origină, dar un neprihănit patriot moscovit, el era înzestrat cu o „largă natură" rusă, mulțumită căreia castelul strămoșesc din Liflanda căzuse de mult în mâna cămătarilor. Cariera lui militară a fost curmată la gradul de „stabscăpitan" în urma vecinicelor orgii și scandaluri, cari n'au mai putut fi to-

[1]) Un grad ofițeresc în Rusia, intermediar între locotenent și căpitan.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromana.ro/mdr1901-1932

lerate nici chiar în mediul ofițerilor de origină curat rusească.

Dar înainte de accidentul final, fiind în posesiunea încă a farmecelor uniformei, bravul stabscăpitan a avut norocul să răpească inima domnișoarei Elisaveta Ramani din Țiuleni, care împreună cu sora ei mai mică, Annetta, moștenise de curând dela părintele său, cavalerul Andrei Ramani, cele zece mii de fălci din Țiuleni. Așa încât retragerea în rezervă a stabscăpitanului, baron August Milbrey von Pfälzer-Gröner zu Holstorm, a avut loc nu numai cu foc bengal dar și cu onorurile cuvenite unui mare latifundiar din Basarabia.

Instalat în conacul din Țiuleni, „Baronul Gulfstream" a căutat să schimbe cât se poate mai puțin felul de viață, pe care îl dusese în diferitele garnizoane provinciale, înainte de cataclism.

Dar ceia ce tulbura opinia publică a elitei din județul S***, n'au fost atât scandalurile și orgiile sale, cât elasticitatea concepțiunilor sale asupra vieții de familie.

La Țiuleni, împreună cu barona de Holstorm a rămas să trăiască și sora ei Annetta, căreia îi aparținea o jumătate din moșie.

Și foarte în curând preotul din Țiuleni, — care după legile rusești, cu „condica lui metricală", reprezenta și oficiul de stare civilă, — a avut de rezolvit un caz de conștiință

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

foarte grav. Chemat să boteze la curtea baronului de două ori în acelaş an, el a fost silit să înscrie în condica lui, pe ambii prunci ca fiind copii legitimi ai baronului August Milbrey von Pfälzer-Gröner zu Holstorm din Ţiuleni, şi ai soţiei sale Elisaveta, născută Ramani.

Cugetul sărmanului preot a fost pus la grea încercare: baronul era bogat şi darnic, şi în acelaş timp, ca reprezentant al ideii de rusificare şi de civilizare a sălbătăciunilor Basarabiei, era şi foarte puternic. Ce-i putea opune un biet popă de ţară, şi încă apăsat de moldovenismul său, agravat de prea puţină cunoştinţă de carte? Şubredele sale noţiuni de fiziologie?

In curând problema aceasta de fiziologie a ajuns şi mai grozavă.

Când primele odrasle ale acestei căsnicii s'au ridicat, şi la curtea din Ţiuleni apăruseră şi guvernante, condica metricală înregistra un fenomen şi mai catastrofal, constatând că, în anii buni, sporul familiei legiuite a baronului Milbrey von Pfälzer-Gröner zu Holstorm era şi de câte trei noi născuţi în acelaş an.

Acest fapt, cunoscut de toată lumea, nu putea da loc însă la nici o intervenţie din partea autorităţilor locale, cari aveau toate motivele de a închide ochii asupra acestor mici perturbări fiziologice, când era vorba de un

Muzeul Digital al Romanului Românesc

stâlp al împărăției, ca baronul Gulfstream, bogatul și puternicul castelan al Țiulenilor, și pedeasupra mare patriot și factor de civilizație într'o provincie mărginașă de curând anexată.

Misiunea civilizatoare a moscovitului din Liflanda se manifesta de cele mai multe ori numai prin maltratarea evreilor, — mai cu seamă în epocile, care urmau după orgiile sardanapalești din Țiuleni.

Insă nici chiar boerii moldoveni nu erau cu totul la adăpost de excesele patriotice ale baronului. Foarte susceptibil, credea că onoarea sa e atinsă adesea de cuvântul sau de gestul cel mai nevinovat, sau chiar de refuzul de a lua parte la petrecerile lui; ceeace de altfel considera și ca o lipsă de patriotism sau de „suflet rusesc", dacă nu chiar ca o manifestare de „separatism". Rar contactul unui boier moldovan cu seniorul Țiulenilor nu se sfârșia prin provocare la duel.

Iorgu Răutu înțelegea dar sfiala lui Aizic, și dacă totuși pornise spre Țiuleni, unde nu fusese de mulți ani, — de la moartea bătrânului cavaler Andrei Ramani, aceasta dovedește cât de mult ținea el să pregătească Smărăndiței cuibul ei din Năpădeni.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
existatiaromaneasca.ro/mdrr1901-1932

CAP. XI.

DUCELE DE MORNY ŞI AGRICULTURA MODERNĂ.

După patru-cinci ceasuri de drum, de pe culmea dealului din Petreşti se deschidea în vale oglinda vestitului iaz al Petreştilor, dincolo de care, pornind chiar de la ieşătură, o lungă alee de plopi piramidali ducea spre curtea unuia din cei mai mari magnaţi ai Basarabiei din acea vreme — Aristide Nicolaevici Brezò, pe care ţăranii îl numeau cu îndărătnicie Breazu, cum dealtfel, erau şi numiţi strămoşii săi.

La Petreşti se impunea un popas pentru odihna cailor, şi pentru ca şi călătorul să poată gusta ceva.

Trecând ieşătura, trăsura se îndreptă prin aleea de plopi, iar vizitiul Dumitru ca să-şi vestească sosirea, pocni din biciu, mânând caii pe poartă în galop după ritualul echipagiilor boiereşti de pe vremuri, şi, descriind o curbă elegantă prin ogradă, se opri în loc, în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromana.ro/md/1901-1932

fața scării monumentale, care ducea spre un cerdac și mai monumental, rezemat pe coloane grele de piatră, sculptate cu multă pretenție, ca să dea conacului renovat de actualul proprietar, caracterul unui castel medieval.

Pe scară se repeziră vre-o doi feciori, în livrele cu bumbii mari rotunzi de metal, pe care erau gravate armoriile fantastice ale familiei Brezò. In cerdac apăru însuși amfitrionul, un domn între două vârste, cu trăsături care trădau un amestec puternic cu nobilul sânge al Eladei; un nas fin, ochii negri vii, cu o bărbuța îngrijit tăiată, și cu un craniu alb, lucitor ca o bilă de fildeș, pe care numai pe ceafă îl mărginia o rămășiță de peri albi.

Toată înfățișarea seniorului din Petrești, de la costumul stilat și elegant de „gentilhomme campagnard", până la gestul, vocea și însuși vocabularul, parcă erau studiate înaintea oglinzii.

In dosul domnului Aristide Brezò, în pătratul negru al ușii se tăia o altă figură, — menită par'că anume să contrasteze cu elegantul „feudal" din Petrești, — a unui om în vârstă, care, cu toată statura lui numai mijlocie, par'că se lungea din cauza atitudinii și a portului său.

Mai mult învălit neglijent, decât îmbrăcat, într'un costum vechiu de vânătoare, uzat și lustruit de vremuri și de lipsă de cruțare, în ciubote mari cu turetci moi, stătea drept un

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr-1901-1932

bătrân sprinten şi vânjos cu un cap imens, din care în jos pornea până în brâu o barbă îngălbenită de ani şi de puţină îngrijire, iar în sus se ridica un stog de păr de aceiaşi culoare şi care, caşi barba, părea de mult lăsat fără contact cu pieptenul sau cu peria. Ochii mici, căprii în nepotrivire ciudată cu rigiditatea figurii, neliniştit îşi fugăreau privirile în toate părţile, şi parcă în fiecare moment erau gata să dispară în orbitele adânci, dedesuptul cărora abia se întrezărea un nas mic şi diform ca un bob de linte.

Era marele moşier Vasile Bartic, din vecinătate, care împreună cu Aristide Brezò stăpâneau singuri o întindere de pământ mai mare ca un principat german.

Iorgu Răutu în hainele lui masive, — opera celebrului „croitor parizian" Janchel Grinşpun din S***, — ridicându-se pe scări, se înălţa în faţa lor ca un Guliver între Liliputani, dar îi salută totuş cu oarecare sfială.

— „Ehe-hei! ce *surpriză* fericită! Ce vânt binecuvântat te-a îndreptat spre *modesta* mea *reşedinţă* proşu *liubiti i jalovati!*", — exclamă afectat domnul Aristide Brezò, amestecând graiul rusesc cu o românească împănată de neologisme, necunoscute pe atunci în Basarabia.

Intinzându-şi ambele mâini subţiri şi bine îngrijite spre labele păroase ale lui Iorgu Răutu, el le strângea cu multă afabilitate.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

— „Bună ziua ! Bine te-am găsit, cucoane Aristide. Ia, mă poartă grijile şi nevoile. Aflând că eşti acasă, am tras la dumneata, în nădejdea că mi-i îngădui un popas de vre-un ceas-două în drum spre Ţiuleni".

— „Ce un ceas, două, domnule! Dar nu te las astăzi ! Vei sta cu noi la masă *cem bogat tem i rad*, apoi te vei *repauza un instant*, iar apoi vom juca o partidă-două de *préférence*, că m'a *ambetat* destul Vasile Petrovici cu pichetul său".

Domnul Aristide Brezò, călătorit prin lume şi trăit mai multă vreme în Franţa, ca şi în România, — având moşii şi dincolo de Prut, — sublinia cunoştinţele sale ale limbii româneşti „moderne" prin întrebuinţarea exagerată a neologismelor neînţelese pentru boierii moldoveni din Basarabia, presărându-şi în acelaş timp graiul şi cu fraze franceze întregi. Şi totdeodată, simţindu-se un stâlp al împărăţiei şi bun patriot, îi plăcea să se adreseze în ruseşte, chiar oamenilor ca Iorgu Răutu, care nu prea înţelegeau limba lui Puşkin.

Vasile Petrovici Bartic a strâns mâna lui Iorgu Răutu, abia însoţind acest gest de salut cu câteva sunete nearticulate.

Bietul uriaş necioplit din Năpădeni nu îndrăznea să refuze invitaţia atât de amabilă a domnului Aristide Brezò, dar se simţea grozav de stingherit şi plictisit în societatea acestor reprezentanţi ai elitei basarabene.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaardealuluiromanesc.ro 1901 1932

Aristide Brezò nu numai că îl uluia cu finețele sale de limbaj româno-ruso-francez, — impunându-i o sforțare de tălmăcire a tuturor acestor vorbe ciudate, dar mereu îl prostea cu narațiunile sale mirobolante, în cari ursul din Năpădeni nici odată nu putea trage o linie de demarcațiune între adevăr și jocul neînfrânat al imaginației, care printre țărani îi asigurase magnatului din Petrești o reputație de cel mai mare mincinos al Basarabici.

In timpul mesei, și mai târziu, la partida de „préférence", stăpânul casei își întreținea oaspeții cu povestirea celor mai extraordinare aventuri și isprăvi săvârșite, sau cu descrierea succeselor neînchipuite, realizate în gospodăria sa, — ținând prea puțin seama de impresia produsă asupra lui conu Iorgu și a lui Vasile Petrovici Bartic, cași asupra soției sale, — o doamnă distinsă, a cărei față palidă era puțin înviorată de o superbă coroană de peri albi, și luminată de ochi-i negri triști și de un surâs melancolic.

Adică la drept vorbind, Aristide Brezò era sigur de impresia enormă produsă asupra musafirilor săi, și totodată de mult nu mai nădăjduia să producă vre-o impresie asupra doamnei Cleopatra Brezò.

Și într'adevăr, Iorgu Răutu îl asculta cu gura căscată fără să știe dacă trebuie să-l admire sau să-și exprime îndoiala.

„Aaaa! vezi, această supă de raci? m'a în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromania.ro/md 1901 1932

văţat să o pregătesc—că eu singur dau *instrucţiuni* bucătarului — ducele de Morny, cu care am fost amic ca frate, — ştii, fratele natural al Majestăţii Sale Napoleon al III-lea, care a fost ambasador la Petersburg. Daaa! am fost per-tu cu el. Nici odată nu putea să uite lecţia pe care i-am dat-o la manejul din Paris. Aceasta se întâmplase pe la 53, puţină vreme după lovitura de stat. Ştii că eu sînt călăreţ *pasionat*. In fiecare zi mă suiu pe un armăsar încă neînvăţat. Grozav îmi place să *domptez* şi să *dresez* caii. Intrând odată la manejul din Paris, văd acolo un domn într'un costum *impecabil*, de sigur gentleman, care se încerca fără nici un *succes* să încalece un *superb* armăsar negru, pe care în zadar căutau să-l ţină în loc patru *valeţi*. Armăsarul turbat îi târâia după el ca pe nişte căţeluşi. Domnul, în care îndată am recunoscut pe ducele de Morny, alerga degeaba după ei. Atuncea eu, văzând *eforturile* lui *vane*, m'am adresat lui: *Permettez, monsieur, je peux faire cet animal comprendre la raison! Permettez?*. Ducele cu un surâs de superioritate, îmi spune: *S'il vous plait, monsieur!* — Eu cu încetul, cu vorbe dulci mă apropii de fiară, îl mângâi şi-l întorc cu faţa spre soare, şi, când el orbit şi-a închis un moment ochii, eu hop, şi sînt în şea".

Aici Vasilie Petrovici Bartic mârâi sarcastic printre dinţi:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/md/1901-1932

— „Aşa a făcut Alexandru cel Mare cu Bucefalul său!"

— „Da, aşa făcu şi Alexandru de Macedonia", — îi răspunse liniştit d. Brezò. — şi continuă: „Năzdrăvanul se *cabrează*, svârle cu picioarele, — *en saut de mouton*. In zadar! Peste câteva minute îl duc la pas în faţa ducelui de Morny, îl fac să cadă înaintea Domniei sale în genunchi, şi-i zic: *Monsieur, il est à votre disposition*. — Daaa! Ducele mă îmbrăţişează, mă sărută, mă ia în trăsură cu el, mă duce drept la Tuileries, aşa cum eram în costum de călărie, mă prezintă Majestăţii Sale Napoleon al III-lea: — *Sire, je vous présente le plus merveilleux cavalier du monde, mon meilleur ami, le grand seigneur russe Aristide Brezò!* Daaa! Şi de atunci am fost ca doi fraţi de cruce. — Daaa! Şi nu s'a dat îndărăt, când a fost ambasador la Petersburg, să vie aici la mine la Petreşti. A stat aici, aici chiar pe scaunul unde stai D-ta, şi a spus că aşa primire şi aşa casă, şi aşa gospodărie nu le-a văzut nici la ducele de Montpensier din Franţa, nici la lordul Norfolk din Anglia, nici la prinţul Schwarzenberg din Austria"...

Lui Iorgu Răutu i se tăia răsuflarea, şi fruntea i se umezise de bobiţe de sudoare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Vasilie Petrovici Bartic mânca în tăcere, strâmbându-se numai de surâsuri sardonice.

Doamna Cleopatra, în momentele cele mai critice, zâmbind cu blândețe, îi oferea lui conu Iorgu:

— „Să luați încă puțin din curcan, mă rog, încă o aripioară. Aristide, toarnă domnului Răutu puțin vin!"

Iorgu Răutu, auzind despre gospodărie, un teren mai propice și mai cunoscut, îl întrerupe:

— „Ați început arăturile de toamnă, coane Aristide? puneți mult grâu?"

— „Ei-ei! arătură! eu nu mai ar, eu am *introdus metodele cele mai moderne* de agricultură, fără arătură".

— „Cum fără arătură? Dar atunci cum semănați? Doar grâul nu crește ca o buruiană!"

Și conu Iorgu cât pe ce era să răstoarne masa în mișcarea violentă de uimire.

Prietenul ducelui de Morny, îndreptându-și cu un gest elegant cravata, strecura cu satisfacțiune:

— „Ahaha, amice! știința *modernă* a stabilit că arătura este *necesară* numai pentru ca să împiedice *etufarea* cerealelor de către ierburi și buruiene. E *suficient* însă ca prin ridicarea *stratului herbal*, trecând deasupra *solului* cu o boroană specială, care taie numai iarba la *nivelul solului*, sămânța *germinează* și se *desvoltă* cu atât mai puternic că ea se

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromanului.ro/ro/1901-1932

poate *nutri* din rădăcinile ierburilor. Este mai bine decât cu îngrășămintele care la noi nu *rentează*".

Conu Iorgu, mirat, n'a mai îndrăznit să spună nici un cuvânt, dar a schițat un gest de cruce, pe care deabia l'a putut stăpâni.

— „Domnule Răutu! nu luați o prăjitură?" — întrerupe din nou doamna Cleopatra: „e foarte bună, o potrivește minunat bucătarul nostru, și puțin vin, — e vechiu. De zece ani e ținut în pivnița noastră".

Muzeul Digital al Romanului Românesc

CAP. XII.

UN LATIFUNDIAR.

Vasilie Petrovici Bartic mârâia violent şi-şi bătea genunchii cu palma, râzând acuma în gura mare. Dar conu Iorgu nu se simţea mai puţin jenat de acest taciturn comesean.

Vasilie Petrovici Bartic, care stăpânea peste treizeci de mii de fălci în diferite ţinuturi ale Basarabiei, era vestit prin „călicia" lui. Par'că simţea o durere fizică, oridecâteori era silit să scoată un ban pentru cele mai elementare trebuinţi ale vieţii şi pentru cele mai neînlăturate nevoi ale gospodăriei; prefera să lase necultivate moşiile lui, decât să dea din pungă o leţcae pentru a plăti munca oamenilor sau a cumpăra maşini şi unelte.

Chiar pentru masă el, un puşcaş fără pereche, se aproviziona mai mult cu vânatul din pădurile şi câmpiile sale nemărginite. Iar dacă avea o nevoie neapărată să facă un drum în oraş, el pornia pe jos, se urca în cea din-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistacriterion.ro/indir1901-1932

tâiu căruţă ţărănească, răsplătind pe om cu o potârniche sau o raţă sălbatecă împuşcată de el.

In palatul bătrânesc, — peste vechia lui strălucire de mult era aruncată paraginea uitării, — acest „miliardar" trăia într'o singură odaie, fără familie şi fără alte slugi decât o pereche de ţigani bătrâni, foşti robi ai familiei sale, care nu ştiau ce să facă din libertatea dobândită, şi se oploşiseră la curte fără leafă, îngrijindu-se Dumnezeu ştie cum de hrana şi îmbrăcămintea lor.

Acest om, căruia soarta nu-i refuza, s'ar părea, nimic din darurile vieţii, îşi ducea astfel existenţa de mizantrop solitar, care mărginea mizeria, — mai cu seamă după emanciparea ţiganilor şi după desfiinţarea boieresculuí, care îl lipseau de serviciile şi munca gratuită a ţăranilor de pe moşiile sale.

Sgârcenia şi cupiditatea îl aduseră mai târziu la un conflict violent cu legea. Spre a evita plata unei facturi numai de douăzeci şi cinci de ruble, el nu s'a sfiit să falşifice o chitanţă. Falşul dovedit înaintea justiţiei, i-a adus o sancţiune severă: pentru vre-o patru ani petrecuţi în temniţele îndepărtate, el dispăruse din orizontul Basarabiei, şi până la sfârşitul vieţii ducea la Bărzeşti viaţa de ciumat.

Dar şi înainte de acest accident, numai imensa lui avere şi speranţele pe care le nu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromana.ro/mdr1901-1932

trea la boieri înrudiți, — și mai cu seamă la Aristide Brezo, unde pe deasupra găsea din când în când o masă copioasă fără cheltuială, — îi păstrau oarecari legături cu lumea din afară.

Iorgu Răutu era mulțumit când s'a putut însfârșit retrage în odaia lui de culcare, după câteva partide de „préférence", în care numai Bartic câștiga fără greș.

Și a doua zi se simți ușurat, când disdedimineață, fără să mai dea ochi cu stăpânii, de la care-și luase rămas bun de cu seară, își putu urma drumul spre Țiuleni.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaraza.ro/mrr/1901-1932

CAP. XIII.

CIVILIZATORUL.

Peste noapte plouase; vaporii ridicaţi de un soare şi mai arzător în aerul răcorit, care răsuna de cântecul tremurat al păsărelelor, — parcă pâlpâiau în flăcări aprinse.

Inainte de amiază, faetonul cu cei patru cai negri înaintaşi, în pocnetul biciului lui Dumitru, intra, însfârşit, în galop vijelios, pe poarta parcului imens din Ţiuleni, şi, printre teii şi ulmii seculari, trăgea la uşa palatului baronului August Milbrey von Pfälzer-Gröner zu Holstorm.

Un fecior primi pe musafir în scară şi îl informă că boierul se află în „cabinet", şi în vârful degetelor porni ca să-i arate drumul.

Deschizând o uşă de stejar masiv, care dădea direct în vestibul, el se dete în lături, lipindu-se aproape de părete, parcă anume ca să se pună la adăpost de privirea boierului.

„Cabinetul", o cameră spaţioasă cu o mare

Muzeul Digital al Romanului Românesc

masă pătrată la mijloc, în care nimica nu trăda un birou de lucru, afară de o enormă călimară, în care însă, în loc de obicinuitele cerneală și nisip, cele două receptacule conțineau praf de pușcă și alice de vânătoare; în dezordine pe masă erau împrăștiate și alte accesorii de vânătoare, saci, cartușiere, cravașe, tăvi cu sticle și pahare, cu niveluri variate de lichide colorate de la transparența cristalină până la negru fără nici o nuanță. Pereții erau decorați de un arsenal întreg de arme și trofee vânătorești, între care ici și colo se puteau vedea litografii englezești, cu diferite episoade de goană cu ogari, cu domni în fracuri roșii și doamne în amazoane; câteva picturi de nuduri, în atitudini de lascivitate brutală, în care artiștii dovedeau mai mult zel specific decât talent, complectau ornamentația cabinetului și caracterizarea stăpânului.

Pe un colț al mesei, cu un picior în pământ și celălalt bălăbănit în văzduh, ședea un domn de vre-o patruzeci de ani, de o obezitate prea pronunțată pentru această vârstă, blond, cu ochii albaștri șterși, dar cu nasul și obrajii viu colorați și întretăiați de o enormă mustață groasă, care se proiecta în lături, deasupra bărbiei de mult nerasă, ca două suliți, în linie oblică de la dreapta spre stânga; capul fiind totdeauna ușor plecat spre umărul stâng, fața-i rotundă mai era brăzdată tot de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
exhibit.arts.ro.com/1901-1932

la dreapta spre stânga cu alte trei linii paralele cu mustaţa: a tăieturii ochilor, a sprâncenelor şi a marginii părului pe frunte.

Domnul pufăind dintr'un enorm ciubuc, privea cu multă băgare de seamă un grup aşezat la picioarele lui: un prepelicar alb cu pete roşcate, ridicat în două labe, nemişcat, fixând fascinat, cu ochii cruciş, o bucăţică de zahăr pusă în vârful botului.

In faţa câinelui, în genunchi, într'o atitudine simetrică şedea un om cărunt, cu sprâncene negre stufoase şi cu un păr rar şi îngrijit tapiţat pe chelie, în contrast straniu cu o barbă lată în „evantaliu", care se întindea aproape dela un umăr la altul.

— „Tout-beau, tout-beau, Polcan!", — se răstea el apăsat către câine.

Câinelui îi tremurau buzele, dar el rămânea înţepenit.

— „Pille!" — exclamă, însfârşit, bărbosul domn, cu o mişcare repede în jos a arătătorului.

Prepelicarul, cu botul aruncat brusc în sus, a reuşit să prindă într'o clipă în prăpastia neagră a gurii bucăţica de zahăr săritä în aer.

— „Bravo, bravo, Polcan!"

— „Hooo, hooo!" — isbucni în hohote de bas domnul cu mustaţa agresivă.

— „Hehehehehe!" — i-a ţinut isonul cu o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaransilvania.ro/ro 1901-1932

voce subţire de tenor dresorul de la picioarele lui.

Numai în acest moment ei observă, în sfârşit, pe noul venit care cu trupu-i impozant astupa aproape în întregime uşa, închisă discret în dosul lui de feciorul nevăzut.

Blondul, „baronul Gulfstream", scoase ciubucul din gură, se uită o clipă şi, recunoscând pe musafir, isbucni din nou în hohote: „Hohohohoho!" şi dând piciorul drept jos s'a ridicat de pe masă cu mânile întinse spre Iorgu Răutu, şi fără să lase ciubucul, l'a înecat într'un potop de fraze ruseşti sacadate, menite să exprime mulţumirea şi salutul de bună venire:

— „Câte veacuri n'am mai văzut pe ursul din Năpădeni! Ce vânt fericit te aduce, Egor Stepanovici? Bine că am pus mâna pe d-ta! Eşti călăreţ straşnic, chiar mâine pornim ogarii. Avem o mulţime de vulpi şi de lupi".

Baronul balt, mândru de misiunea lui de patriot rus într'o provincie moldovenească, din principiu vorbea ruseşte, deşi ştia foarte bine că Iorgu Răutu greu putea desluşi vre-un înţeles din torentul de sunete în care îl învăluia.

— „Bună ziua, August Ferdinandovici" — îi răspunse acesta moldoveneşte, — dându-şi puţin înapoi capul fiindcă expansivul baron îi scutura cu ambele mâni dreapta, fără să lase ciubucul lung, care cât pe ce era să-i

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaideasociale.ro/arhiva 1901-1932

scoată un ochiu: — „M'au adus nevoile, mă însor"...

— „Hohohoho, blestematule strengar!"—continua dialogul moldavo-rusesc jovialul stăpân din Ţiuleni, împingând vârful ciubucului în pântecele musafirului: „De mult e vreme ! Şi cine e nenorocita? Hehei, avem să turnăm o nuntă de se va auzi şi la Kiev, hohohohoho, berbant bătrân!"

Alexandru Ivanovici Braşevan, — căci el era dresorul lui Polcan, — un moment încremenit pe vine, se ridică în picioare, rezemându-se cu pumnii de duşumele, şi porni spre conu Iorgu, tot timpul tăindu-şi trupul pe din două, în saluturi smerite şi cordiale.

— „Să trăieşti, coane Iorgule! bine ai venit! Imi pare bine că te văd înainte de iarnă, când chiteam să trec şi pe la Năpădeni. Să-mi fie iertat şi mie să întreb cu cine vă căsătoriţi?"

Conu Iorgu a cărui dreaptă era încă încleştată de baronul Gulfstream, îi întinse pe cea stângă şi îşi îndreptă răspunsul spre el:

— „O cunoşti bine. E Smărăndiţa lui Toader Cacioni din Sănătoasa. Tocmai pentru aiasta am venit până la Ţiuleni după dumneata, ca să-mi dai o mână de ajutor, pentru meremetul caselor şi pregătiri de nuntă".

— „Intr'un ceas bun!" — îi răspunse Alexandru Ivanovici cu o faţă înseninată: „Bu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc

curos! Dar pe când e nunta? Că acuma am o leacă de treabă pe aici".

— „Nu, Alexandru Ivanovici, nu se poate! trebuie să vii pe loc, că avem abia o lună şi trebuie făcute multe cumpărături, aduşi meşterii, orânduită casa, grădina, curtea, grajdul, trăsurile. Eu mă prăpădesc fără dumneata".

Baronul Gulfstream eliberă brusc mâna lui Iorgu Răutu. Privirea i se întunecă; ochii i se injectară; şi deodată el isbucni într'un ropot răguşit:

— „Ce, vrei să mi-l iei, nu mi-a dresat încă ca oamenii nici pe Polcan. Dar ce fac cu Vanda şi cu Uragan ? Nu-ţi dau voie !" — şi ciubucul baronului descria nişte curbe ameninţătoare.

— „Dar bine, August Ferdinandovici, ţi-l aduc pe Alexandru Ivanovici îndată după nuntă. Eu nu pot amâna nunta şi am mare nevoie de dumnealui. Iar javrele matale mai pot aştepta o lună, două".

— „Cum?" — tună baronul şi ochii parcă-i erau gata să iasă din orbite şi, uitându-şi misiunea de rusificare, sbieră într'o moldovenească pocită:

— „Javre? mă... şezut pe nunta dumitale! Javre? Câni de rasă din *svora* la prinţ Witgenstein ! Javre ? Polcan cu Vanda mai nobil ca toţi boier moldovean şi cu Smărăndiţa dumitale! Javre, aa?"

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Aici îi sări ţandăra şi boierului moldovan care se ridică ca un munte deasupra clocotitorului neamţ moscovit şi se răsti apăsat:

— „Sînt în casa matale, domnule, dar nu prea te întinde, dacă n'ai omenie, îţi voi găsi eu ac de cojoc".

— „Aaaa", — începu să urle, pierzându-şi cu desăvârşire minţile baronul August, şi deodată îşi dădu pe faţă aproape singurele cunoştinţi ale limbii româneşti pe care le poseda la perfecţiune: perlele literaturii populare cu tendinţi genealogice, ornamentate de fiorituri ruseşti pe aceiaş temă:

— „Cum? Ce? Duel! la cinci paşi, zece gloanţe, cu sabia! Nu! duel american, prin batistă! Iţi voi arăta eu, cap de bou, dulău moldovenesc! Crucea şi felinarul de la mormântul din Ierusalim!"

Nu se poate şti dacă această combinaţiune zoologică sau perlele literaturii populare, pe care şi conu Iorgu le putea mânui cu distincţiune, au rupt zăgazurile temperamentului acestuia ; dar el, furios, îşi puse labele pe braţele furibundului baron, îl ridică uşor ca o pană în sus, cu ciubuc cu tot, şi îl aşează din nou pe masă, ţinându-l strâns ca în cleşte de fier.

De la începutul acestei scene furtunoase Alexandru Ivanovici dispăruse. In momentul critic însă uşa se deschise şi în cabinet intră o doamnă, încă tânără, deşi părul negru,

Muzeul Digital al Romanului Românesc

strâns într'un „chignon", era vărgat de şuviţe albe. Ea părea că a adus prin simpla ei înfăţişare pacea şi liniştea, cu privirea ochilor ei negri blânzi şi cu surâsu-i sfios.

In dosul ei, în uşa deschisă, se înşirau în perspectivă: Alexandru Ivanovici, mai multe femei de diferit rang social, şi o droaie de copii de toate vârstele, dar toţi caracterizaţi prin acciaş înclinare a capului spre umărul stâng şi aceleaşi trei linii oblice paralele — a părului pe frunte, a sprincenelor şi a tăieturii ochilor, — în aşteptarea liniei a patra, a mustăţilor pentru băieţi.

Barona cu paşi repezi se îndreptă, salutând graţios, spre Iorgu Răutu:

— „Fii bine venit, domnule Răutu!" — se adresă ea uriaşului înfierbântat, într'un graiu moldovenesc neprihănit: „Imi pare bine de vestea bună ce mi-a adus'o Alexandru Ivanovici. Să fie cu noroc! Vă urez mulţi ani, sănătate şi fericire. Am cunoscut pe Smărăndiţa când era încă de o şchioapă, am fost prietenă şi cu răposata cucoana Elena, mama ei, Dumnezeu să o ierte, a fost o femeie foarte cumsecade, de tânără a luat-o Dumnezeu".

Iorgu Răutu îl lăsă în pace pe stăpânul casei şi, perplex şi ruşinat, nici el nu ştia ce îngăimă drept răspuns.

Baronul, uluit, şezu câteva clipe pe masă, frecându-şi când un braţ când celalt, unde se

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaensivaneiro/mdr1901-1932

simţea încă presiunea labelor lui Răutu, apoi deodată, sări jos şi isbucni în hohot de râs.

— „Hohohohoho, ce urs! Vier sălbatec! nu înţelege gluma!“ — şi înfipse din nou vârful de ciubuc în pântecele musafirului.

Şirul de figuri de dincolo de uşe, care cu respiraţia oprită asistau la desfăşurarea evenimentelor, începu să se împrăştie; iar Alexandru Ivanovici vesel, cu paşi mărunţi ca sărituri de vrabie, intră în cercul primelor personagii ale dramei: — „Hihihihihi!“, — chicoti el: „ce glumeţi poznaşi şi hătri sunt şi dumnealui baronul August Ferdinandovici şi cuconul Iorgu. Eu mă spăriesem, Doamne fereşte! Hehehehehe! Dar dumnealor şuguiau“.

Barona întinzându-şi braţul spre conu Iorgu îl invită la masă.

Acesta, stângaci, plecându-se în două spre a lua braţul doamnei a purces spre sufragerie.

Baronul, după o toaletă sumară, îi urmă.

Masa a fost foarte populată, dar puţin animată. Conu Iorgu, aşezat între baroană şi soră-sa Anna Andreevna Ramani, se simţea jenat. Dar fiind şi în deobşte un *causeur* puţin iscusit, el nu avea destulă dresură pentru ca amintirile scenei din cabinet să nu se resimtă în conversaţia şi atitudinea lui.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/romanul-1901-1934

Amabilitatea rafinată a baronei și a Anei Andreevna, — o a doua ediție a aceluiaș tip feminin, — ca și veselia sgomotoasă a baronului a cărui spontaneitate dădea de bănuit, ca și sforțările lui Alexandru Ivanovici de a anima conversația cu amintiri și anecdote din mult agitata lui viață, nu reușeau să împrăștie atmosfera apăsată. Scara de copii care se înșirau spre cele două capete de masă, între guvernante și preceptori, era și ea influențată de această atmosferă.

Astfel, îndată după masă, nu tocmai potrivit cu protocolul basarabean, conu Iorgu își luă rămas bun, pretextând o nevoie urgentă de a fi chiar în acea seară la S***.

După multe insistențe, dictate de politeță și de dorința de a șterge impresiunile urâte, — pocniturile de biciu ale lui Dumitru vesteau plecarea triumfală a stăpânului său, împreună cu Alexandru Ivanovici Brașevan, ca trofeu al victoriei repurtate împotriva seniorului de Țiuleni.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

CAP. XIV

ALEXANDRU IVANOVICI IN ACȚIUNE.

Instalarea lui Brașevan la Năpădeni a inaugurat o epocă de agitațiune și activitate febrilă, cum curtea bătrânească din Năpădeni nu cunoscuse de mult.

Abia sărit din faeton, Alexandru Ivanovici s'a repezit îndată în grajd și la remiza de trăsuri. La grajd, — constatând că afară de cadrigiul negru, care îi adusese, nu se mai găseau decât doi cai de călărie și o pereche de mârțoage, care purtau trăsurica lui conu Iorgu pe moșie, — expertul a declarat hotărât că trebue imediat cumpărați la iarmarocul din Balta, de dincolo de Nistru, încă cel puțin patru cai pentru careta doamnei. Dar remiza îl scoase cu desăvârșire din țâțâni.

— „Ce-i aiasta, coane Iorgule?" — întrebă el cu brațele ridicate în sus, sfredelind cu vocea-i ascuțită timpanele stăpânului Năpădenilor : „Eu te întreb, ce-i aiasta ?"

— „Călească!", — îngăimă conu Iorgu, scărpinându-se cam sfios după ureche.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromana.ro/dr.1901-1932

— „Că-leaș-că? în aiasta ai să plimbi pe tânăra domniță, bujorul cela de fată? Aista-i car de înmormântare, de pus cosciug în el, *ca-leaș-că!*" — lungea el printre dinți cu un șuer de ironie nemărginită: „Ia, scoateți hărdughia aiasta afară!"

Scoasă afară, sub razele nemiloase ale soarelui, nenorocita de caleașcă, — pe vremuri mândria părinților lui Iorgu Răutu, — care mai multe decenii stătuse nemișcată în remiză, acoperită de țoale până ce a fost întrebuințată pentru a aduce pe Smărăndița în neuitata ei vizită la Năpădeni, — avea într'adevăr o înfățișare lugubră: enormă, neagră, lipsită de lustru, cu marginile și colțurile roase, cu închieturile rău potrivite, cu arcurile hodorogite, cu postavul perinelor rupt și decolorat; acum pentru prima oară ca apăru în ochii lui conu Iorgu sub aspectul ei real, desbrăcată de farmecul amintirilor din copilărie, când fusese adusă din „Viana" în splendoara noutății.

— „Poate ai s'o porți în scripca iasta?" — se repezi cu furie Alexandru Ivanovici spre trăsura care-i adusese din Țiuleni; deshămată, ea luase cu smerenie loc lângă caleașcă. Și în adevăr strâmtat la mijloc, pe la scări, „faetonul" făcea impresia unui enorm și absurd instrument muzical: „Doar n'ai s'o pui în șaraban sau în drâmba ceia", — arătă el disprețuitor cu piciorul spre „brișca" din

Muzeul Digital al Romanului Românesc
patrimoniu.ro/muzeul-digital-al-romanului-romanesc

fundul remizei, cu care conu Iorgu se ducea la deal, când nu voia să încalece.

— „Lasă, îţi voi aduce eu o caretă ca o bomboniera, de la Doppelmayer din Viena", — hotărî expertul.

N'au fost prea mult cruţate nici casele bătrâneşti de către impetuosul reformator, care, simţindu-şi greutatea specifică sporită, parcă crescuse, era schimbat la faţă şi-şi recăpătase tonul de stăpân al Cucernicei de altădată, încrezut şi conştient de importanţa persoanei sale. El stăruia ca întreg acoperământul să fie renovat şi vopsit, zidurile exterioare retencuite ; în interior păreţii trebuiau tapisaţi cu „hârtii din Viana", parchetul înlocuit ; şi peste tot să fie cumpărată mobilă nouă.

Iorgu Răutu se simţea copleşit sub această avalanşă, nu numai pentru că, fiind date deprinderile lui modeste, găsea extravagante propunerile lui Braşevan, ci mai cu seamă pentrucă realizarea acestui plan grandios implica amânarea nunţii până la o dată nehotărîtă. Dar Braşevan luase vânt şi nu vroia să audă de nimic.

El se gândea la toate şi se înzecea: scria la Viena, la Odessa, la Kiev, comandând mobile, servicii de masă, aducând meşteri; primenea personalul domestic; plănuia o călătorie la Balta pentru cai...

Din fericire, conu Iorgu găsi un sprijin ne-

Muzeul Digital al Romanului Românesc

așteptat în Smărăndița, care venea chiar fără caleașcă, în brișca de acasă, sau în „scripca" din Năpădeni, și liniștită, ca o zână binefăcătoare, luneca cu pașii ei lini peste tot și cu un zâmbet drăgălaș, dar hotărât, știa să pună frâu avânturilor lui Alexandru Ivanovici, mai bine decât cele mai violente protestări ale lui Iorgu Răutu.

Ea insistă ca schimbările să se mărginească la strictul necesar, iar reparațiile mai fundamentale să fie amânate pentru altă dată.

Conu Iorgu privea cu admirație și asculta cu evlavie pe această copilă de cincisprezece ani, al cărei profil de camee antică era luminat în ochii lui cu o aureolă de înțelepciune și de curățiе virginală.

La urma urmelor, reformele mai importante, afară de reparațiunile indispensabile impuse de Brașevan, se mărginiră la careta de la Doppelmayer și la cele două fracuri, pentru el însuși și pentru Iorgu Răutu, după cari ei au fost siliți să facă anume un drum la Odessa ,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. XV.

N U N T A.

Nunta a putut fi sărbătorită la ziua hotărâtă. Alexandru Ivanovici a expediat scrisori de invitare în toată Basarabia. Invitaţii au început să se adune din ajun; şi în primul rând — nunii: mareşalul gubernial Stephan Gheorghievici Cazara din Vântura, — înrudit cu Iorgu Răutu a cărui mamă era născută Cazara, — şi coana Profira Merea din Bărbăţei, cu nepoţica dumisale, domnişoara Eleonora Blagea; apoi, domnul Aristide Brezò cu doamna Cleopatra Constantinovna, Ivan Vasilievici Bogdan din Căzăneşti, Petrache Bărsianu cu coana Rozalia din Boroseni, apoi domnii Albotă din Cuhureni, din ţinutul Chişinăului, junele Vania Tresnea din Scorţeni şi bătrânul Vasile Carnoschi din Sângera din ţinutul Iaşilor de dincoace de Prut, apoi, chiar în ziua nunţii au venit şi boerii din vecinătate cu doamnele şi familiile lor, Stefan Dimu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromaneasca.ro/mdr/1901-1932

din Solonți, Nicanor Miulescu, din Ciorneni, și rudele, — Ion Răutu din Botoșani, Berceștii din Cerleni, soții Voronin din Onițcani.

Au fost prinse de musafiri nu numai toate odăile din „flighel", și camerele disponibile din casa mare, dar Alexandru Ivanovici a făcut apel și la boierii mai de aproape, cari au oferit ospitalitate pentru rude și persoane mai puțin simandicoase.

Bine înțeles a descălecat și lăutarul Lemeș, cu taraful lui întreg din Bălți.

Iorgu Răutu în zilele din urmă nu-și putea găsi locul; nu prea avea încredere în tactul și talentul de organizator ale lui Brașevan, mai cu seamă când acesta își luase în seamă bateriile de șampanie și de licheruri. Apoi se îngrijea și de paza părintelui Vasile, ca să nu dea de sminteală în ultimul moment; în enervarea lui era istovit de puteri și a scos din minți de alergătură pe vechilul Alexandru, pe jupâneasa Marghioala, pe bucătarul Costache Țiganul, pe moș Ștefan chelarul, ca și pe toată domesticitatea din curte.

Iar în ziua nunții, slăbit, înegrit, febril, el și-a pus de dimineață fracul din Odessa, care ședea pe el parcă ar fi fost cusut din rogojină,— cu gulerul ce se ridica peste cap, — la spate se umfla în gheb, iar în față se corojea în lături, îl strângea la subsuori, și pârâia amenințător la umeri și în coate la fiecare mișcare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
ew.statrarsivanie.ro/mem1901-1932

Bietul mire se mişca cu rigiditatea manechinilor articulaţi de ortopedist.

La ora cinci după amiază, în faţa bisericii, în mijlocul invitaţilor şi a oamenilor din toate satele de pe moşie, în haine de sărbătoare, diriguiţi de Alexandru Ivanovici ca o trupă de figuranţi, — Iorgu Răutu aştepta adânc mişcat pe mireasă. Aceasta apăru în careta de la Doppelmayer, albă şi diafană, şi a păşit din trăsură între Toader Cacioni şi coana Anica Mesnicu, cu o gravitate senină, sub care cu greu se putea ghici pe sburdalnica Mignonetta a pensionului doamnei Amélie Carotte.

Din rochia-i de mireasă, lăsată pe crinolină ca un calice de crin alb, răsărea bustul fraged în norul străveziu al voalului, care accentua încă scânteerea ochilor negri şi petalele delicate ale obrăjiorilor.

Natalia Chirilovna Voronin, încântată de a avea o „mătuşă" cu zece ani mai tânără decât ea, nu s'a putut stăpâni, şi dând în lături pe Iorgu Răutu, se repezi la această figurină feciorelnică, înăbuşind-o în sărutări şi îmbrăţişări.

— „*Tiotia* Dusia, fetiţă, mititica mamei, copiliţă dragă, ce dulce, ce frumoasă eşti!" — exclamă ea entuziasmată, apoi întoarsă înlăcrimată spre unchiu-său ea gemu mânioasă: „U-u, barbar!"...

Incidentul a trecut neobservat. Iar Iorgu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
www.starrers.ivanic.ro/mem1901-1932

Răutu pentru prima oară parcă simţi un ghimpe de remuşcare.

Slujba n'a ţinut mult.

Popa Vasile, maiestos, citea cu rost fiecare cuvânt; dascălul Andronache ajutat de un cor anume adus din S***, îşi tremura tenorul cu extas. Conu Iorgu, enorm, stângaciu, nu auzea, nu vedea nimica, şi plin de smerenie din când în când îşi îndrepta privirea sfioasă spre alba arătare de silfidă, atât de gingaşă ca un vis nematerializat, în care, de sub voaluri, abia se profila chipul delicat de camee antică.

Smărăndiţa, liniştită, stăpână pe sine, pătrunsă de sarcina ce cădea pe umerii ei fragezi, îşi îndrepta rugile fierbinţi spre cer, dar nu uita să răspundă cu un zâmbet drăgălaş la privirile intimidate ale lui Iorgu, care, după aceasta, parcă mai potolit, se simţea mai sigur de sine.

Totul s'a sfârşit cu bine.

„Tinerii" căsătoriţi primeau felicitări. Iorgu stângaciu şi greoiu ca totdeauna, strivind mânile întinse sau călcând pe picioarele celor imprudenţi; Smaragda Theodorovna, graţioasă şi fermecătoare dăruindu-şi zâmbetul fiecăruia, îmbrăţişând pe doamne şi domnişoare şi întinzând mâna domnilor spre sărutare cu demnitatea stăpânei din Năpădeni; pe Natalia Chirilovna, care plângea în hohote pe umerii ei, ea o mângâia ca pe un copil...

Pentru Iorgu Răutu ziua aceasta şi cele ur-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaransilvania.ro/mdrr1901-1932

mătoare s'au strecurat ca învălite în ceaţă. El îşi aducea aminte ca într'un vis de banchetul de nuntă care nu se mai sfârşia; de muzica şi cântecele lui Lemeş cu taraful lui; de dansurile, la care el nu putea lua parte, şi urmărea numai, gelos, silueta albă şi plăpândă care sbura din braţe în braţe, de toasturile închinate lui, de nodul din gât care nu-l lăsa să spuie un cuvânt deslușit în răspuns; ca un somnambul el îşi făcea datoria de stăpân al casei, petrecea pe mosafirii care plecau, conducea pe acei, pe care trebuia să-i găzduiască până a doua zi, la odăile lor din flighel.

In mintea lui a rămas încrustată figura Smărăndiţei, care sub protecţiunea coanei Anica Mesnicu şi a Nataliei Voronin, a dispărut spre seară, albă şi eteree, în pătratul uşii din salon, şi a fost furată de stejarul ei afumat.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

CAP. XVI.

INIȚIAREA SMARANDIȚEI.

Dela început, căsnicia Răuteștilor a pornit într'o atmosferă care oprima pe conu Iorgu; cu atât mai mult, că el nu înțelegea ce anume lipsește în viața lui conjugală, din ce pricină ea nu se așează și nu-i dă acel sentiment de liniște și de mulțumire, care, după credința lui, ar trebui să fie temelia raporturilor de familie.

Rămas din fragedă copilărie orfan de ambii părinți, de mama lui el nu-și aducea de loc aminte, iar despre tatăl său avea o prea nedeslușită icoană, parcă învălită în ceață, din care răsăreau numai câteva fragmente fugare și deformate.

In familia surorii sale mai mari, măritate, la care fusese crescut, el s'a simțit printre copiii casei totdeauna străin, negăsind acolo un cămin de familie pentru el.

Experiența vieții de holteiu, prea prelun-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromana.ro/index.php?...

gită, nu-i dădea nici pătrunderea psihologiei feminine, nici tactul necesar, îndeosebi la începutul unei căsnicii, în raporturile dintre soți, și mai cu seamă, încă dată fiind marea deosebire de vârstă, care în Basarabia pe vremea aceia, în procesul vertiginos de transformare pe care ea o suferea, săpa o prăpastie și mai largă între generațiile succesive.

Smărăndița instalată la Năpădeni, rămânea blândă și supusă, sentimentul ei religios, sincer și adânc, îi dădea puterea de resemnare, dar totuși îi plăcea să se izoleze în iatacul ei, — o cameră spațioasă, cu mobila rămasă în mare parte de la bătrâni: un pat larg de mahon, cu alcov, o oglindă îngustă și lungă peste tot peretele, cu o măsuță de toaletă în fața ei, o garderobă și o comodă din același lemn vechiu afumat. Nota personală a fost adusă de o cușetă, de un *rocking-chair*, de o mică bibliotecă în care ea și-a așezat, în afară de operele favorite ale lui Marlinsky, câteva volume disparate din clasicii ruși și unele traduceri căpătate la întâmplare în pension, din Chateaubriand, Victor Hugo, Lamartine, Dickens, George Eliot, Gutzkow, Auerbach, Spielhagen.

Iorgu Răutu, — a cărui bibliotecă era alcătuită dintr'un singur calendar, cumpărat în fiecare an, și în care abia dacă știa să descifreze în ce zi a săptămânii cade o dată, și să urmărească după semnele convenționale de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
literaturaromana.ro | 1901 - 1932

la marginea paginilor fazele lunei, — nu putea înţelege trebuinţa „de a sta toată ziulica cu nasul în carte" dar nu s'a opus totuşi la abonamentul pentru o revistă săptămânală ilustrată „Niva" şi pentru „Foişorul", cotidianul popular din Odessa.

Dar nimic nu putea caracteriza mai bine pe stăpâna iatacului ca o altă mobilă personală, adusă din Sănătoasa şi ferită cu gelozie de curiozitatea soţului: o lădiţă de nuc sculptat, în care erau păstrate, — printre „suvenirurile" de pension şi scrisorile prietenelor, — păpuşile şi jucăriile Smărăndiţei. Dacă Iorgu Răutu ar fi putut pătrunde în misterele acestei lădiţe, el şi-ar fi dat poate mai bine seama de situaţia căsniciei sale.

In adevăr, el ar fi înţeles poate că simţurile acestei „matrone" erau încă adormite; ea nu numai că nu putea răspunde la pasiunea lui, dar îl îndurera şi îl jignea prin faptul că atunci când el vibra de extaz, ea rămânea mai mult ca rece, apropierea lui putându-i inspira numai o adâncă tristeţe şi chiar o aversiune neînvinsă.

Dar cum îşi putea da seama de toate rafinările acestei alchimii burlacul întârziat, răsfăţatul frumuseţilor clăcaşe în raza de trei poşte ?

De mai multe ori suprinsese el pe Smărăndiţa, chiar din primele zile ale vieţii comune,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaliterara.ro.ro/ndr1901 1932

cu faţa plânsă sau scufundată în gânduri grele, străină de lumea dimprejur.

De ce plângea? Ce gând o apăsa?

Cu toate ocupaţiunile şi preocupările sale de gospodar harnic, cu toată concepţia sa cam orientală asupra rostului femeilor, cu credinţa lui moştenită în incomensurabila superioritate a bărbaţilor, — inima lui bună şi sentimentul complex de afecţiune pentru Smărăndiţa, — sentiment în care ciudat se combinau pasiunea de amant fugos şi duioşia aproape părintească, — ca şi apăsarea subconştientă a răspunderii faţă de o viaţă tânără, — determinau în el neliniştea şi dorinţa sinceră, faţă de aceste dovezi, că tânăra lui soţie nu-şi găseşte fericirea ca stăpână a Năpădenilor, — de a înlătura din cale-i toate asperităţile şi amărăciunile.

Iorgu Răutu încerca o lămurire, în nădejdea îndreptării.

De aici acelaş dialog, — Iorgu Răutu nu era inventiv, — se repeta ori decâteori urme de lacrimi sau expresiunea de tristeţă îl puneau în faţa acestui mister de psihologie feminină:

— „Nu ţi-e bine, Smărăndiţo?... Smaragda?", — se îndrepta el când gestul de necaz al Smărăndiţei dovedea că ea nu e prea adâncită în durerea ei: „Nu ţi-e bine, Smaragda?"

— „Nu, Egor Stepanovici, bine!"

— „Poate te doare ceva? Să chemăm doctorul".

Muzeul Digital al Romanului Românesc
existaria.ro/md 1901-1932

— „Nu, Egor Stepanovici! Nu e nevoie. N'am nimic!"

— „Poate vrei să mergem undeva? la Dimu sau la Boroseni, sau la Berceștii, la Cerleni ? Încă n'am fost la vecini după nuntă să le mulțumim de heretisări".

— „Nu, Egor Stepanovici! Pentru vizite e încă prea devreme".

— „Atunci poate vrai să pornim la Chișinău sau la Odessa. La nevoie, ași putea lăsa și pe Alexandru pentru culesul popușoiului și l-ași ruga și pe tat'tu să-l mai supravegheze".

— „Nu, Egor Stepanovici, nu se poate lăsa moșia acuma", — spunea măsurat Smaragda Theodorovna: „nici grâul nu e întreg treerat. Apoi trebuesc isprăvite și toate arăturile și semănăturile de toamnă".

Iorgu Răutu, așezat în fața Smărăndiței, încercă stângaci s'o mângâie, dar își opri gestul îndată față de o instinctivă mișcare de ferire din partea Smărăndiței. Nemaiștiind ce să mai spuie, el rămase pe gânduri, nedumerit, frecându-și cu palmele genunchii.

Altă dată el găsea pe Smărăndița râzând cu chef, ca un copil, alergând și jucându-se cu Gafița, — tânăra slujnicuță, sora ei de lapte și tovarășa din copilărie, pe care o adusese cu ea din Sănătoasa, — sau ascultând cu ochii aprinși și respirația oprită poveștile mamei Zoița, bătrâna ei dădacă, — alt aport din casa părintească.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromanului.ro | 1901-1932

Odată, intrând pe neașteptate în iatac, încremenise pe loc văzând pe soția lui absorbită în jocul cu păpușile!

Smărăndița, observându-l, își luă un aer de indiferență și aruncă păpușa într'un colț al săltarului în fața căruia stătea, ca și cum jucăria i-ar fi căzut în mână din întâmplare la aranjarea lucrurilor.

Și, oricând, simpla apariție a lui Iorgu era deajuns ca să pună capăt sburdălniciilor și să arunce o umbră pe chipul Smărăndiței.

Bietul om se simțea și mai încurcat când, pe de altă parte, constata că această fetiță, — care nu se putea despărți de păpușile ei și se complăcea în jocuri de copii cu Gafița, sau se cufunda cu pasiune în poveștile mamei Zoița, — avea o inteligență vie și o judecată impresionant de sănătoasă, și din primul ceas a luat în mânuțele ei cu fermitate și hotărîre, — în adevăr ca o matroană cu mare autoritate, — frânele gospodăriei din Năpădeni.

Chiar a doua zi după nuntă, eșind din iatacul ei, Smărăndița a dat în salonașul de alături de jupâneasa Marghioala care a primit-o cu un ton de familiaritate și protecțiune:

— „Vai de mine, cuconiță! de ce v'ați sculat așa de dimineață, ei, ei, trebuie să fiți trudită, sînteți încă așa de tinerică, un copil, și conu Iorgu, ei, ei, un zmău vestit! Să vă mai

Muzeul Digital al Romanului Românesc

odihniți o lecuță, lăsați-mă pe mine, eu sînt mama Marghioala, voiu purta eu grijile toate".

— „Cum te chiamă? Marghioala, zici? Te rog nu pierde vremea aici, pune să se grijească iatacul și să vie aici, feciorul. Boerul unde e?"

— „Acușica, sărut mâna, îndată!" — se grăbi să-și manifeste desăvârșita supunere și umilință jupâneasa Marghioala: „Boerul s'a dus la grajd, s'a îmbolnăvit armăsarul dumisale de călărie".

La o mișcare a Smărăndiței, care și-a dus degetul la tâmpla stângă, ca ori de câte ori un gând sau o senzație neașteptată o sustrăgea momentului de față, — jupâneasa Marghioala a încercat din nou cu oarecare sfială o observație familiară:

— „Boerul nostru îi grozav de pătimaș pentru cai, și după noaptea de nuntă a alergat la grajd, cum a auzit de boala armăsarului!"

Smărăndița a lăsat degetul în jos, și o privire scurtă, aruncată Marghioalei cu o mișcare aproape imperceptibilă a sprîncenei drepte, i-au tăiat pe loc acesteia expansiunile de familiaritate. Și acestea nu s'au mai repetat.

— „Acușica, sărut mâna duduiță, îndată mă duc să spun fetelor și feciorului pentru cafea. La sufragerie totul e gata".

— „După cafea", — stăpâna își urma po-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaransilvania.ro/mrr/1901-1932

runcile precise: „să mă aştepţi în coridor; vreau să văd toată orânduiala casei; să-mi dai şi cheile de la cămară; vreau să văd şi odăile slugilor".

Conu Iorgu întors din grajd îndată a simţit un nou ton în casă.

Incorigibilul Nicache, feciorul, care cu îndărătnicie nu recunoştea alt piepten decât degetele mânilor sale şi care era convins că toţi nasturii hainelor sînt un ornament fără valoare, şi că batista e de prisos pentru serviciul nasului, cu nările lui largi deschise în vânt şi veşnic gutunărit, — acest Nicache, străin până acuma de orice disciplină, umbla strună cu o înfăţişare mai îngrijită decât cum era chiar în ziua nunţii, cu toate stăruinţele de atunci ale lui Alexandru Ivanovici; jupâneasa Marghioala se arăta de o discreţiune şi într'o neobicinuită atitudine de respect; de asemeni tot contingentul feminin al domesticităţii era de nerecunoscut, ca înfăţişare şi zel de serviciu.

Smărăndiţa s'a grăbit să concedieze cea mai mare parte din acest contingent, a cărui lipsă de disciplină şi decor era agravată de indecenţa siluetelor, ca semn exterior al relaxării morale, pe care o matroană austeră nu o putea tolera.

A fost detronat şi bucătarul Costache Ţiganul care deşi meşter mare pentru umplutura de guşă de curcan şi pentru plăcinte cu brân-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/md · 1901-1932

ză, era cu desăvârșire refractar față de considerațiunile de estetică și de igienă. Boneta amidonată și șorțul alb luau la el, după o jumătate de oră, aspectul unor cârpe de mult uzate.

Smaragda simți însă că lui conu Iorgu i-e greu să se despartă de acest Costache Țiganu; dânsul fusese pe vremuri rob al casei, dar nu recunoscuse emanciparea și își urma slujba, ca și cum ucazul împărătesc pentru desființarea robiei n'ar fi existat.

Cu mult tact Smaragda Theodorovna se resemnă la prezența lui în bucătărie, dar impuse angajamentul lui Vichentie Lisoski, un „șef" recomandat de Alexandru Ivanovici Brașevan, la care servise în vremurile lui de glorie.

Mai greu era pentru Smărăndița să-și biruiască, chiar cu ajutorul credinții religioase, revolta trupului și a sufletului ei propriu.

Instinctul și inteligența ei indicau Smaragdei Theodorovna Răutu singura cale care o putea duce la acceptarea noii sale situațiuni.

Mignonetta pensionului Carotte, cu tot rolul de copil sburdalnic și răsfățat pe care-l avea în mijlocul colegelor ei, cu tot romantismul inspirat de povestirile lui Marlinsky, avea minte trează și temperament dominator.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaliterara.ro/nr/1901-1932

care au ajutat-o să nu fie strivită sub povara căzută asupra ei, chiar la pragul căsniciei.

Smărăndița Cacioni nu avea naivitatea inocențelor convenționale din romanele de pe vremuri. Intr'un pensionde fete întotdeauna se găsește vre-o colegă mai documentată asupra misterelor vieții; apoi viața la țară în primitivitatea ei nu putea lăsa un văl asupra acestor mistere, pentru un copil deștept și curios din fire, cum era Smărăndița.

Ea nu avea nevoie de povețele coanei Anica Mesnicu, care de altfel nu i-au fost cruțate, pentru a-și da seama de îndatoririle pe care i le impunea viața conjugală.

Totuși realitatea a fost atroce pentru un suflet și un trup de copil, într'o căsnicie în care nici un factor sentimental, nici o adiere de poezie și nici măcar porniri sensuale nu puteau acoperi cruditatea unei situațiuni creată prin deosebirea de vârstă și de structură psihică între cei doi soți.

Dar dacă pentru Iorgu Răutu Smărăndița apărea ca un mister de nepătruns, și dacă el nu-i putea înțelege stările sufletești, — în schimb tânăra lui soție, căreia după vârstă dânsul îi putea fi tată, citea în sufletul lui ca într'o carte deschisă.

Resemnându-se la sarcina de soție, ea a știut să sugereze lui Iorgu Răutu, cu tot temperamentul lui vijelios, tonul și atitudinea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ndr1901-1932

care îi mai cruțau sensibilitatea și respectul de sine.

Autoritatea pe care ea a știut să și-o afirme ca stăpâna casei, nu numai că-i satisfăcea instinctul de dominațiune, dar îi servea și ca mijloc de a-și impune voința preamaturului ei soț, a cărui dragoste nu era lipsită de un sentiment intim de vină.

Cu multă perseverență ea a reușit să silească pe potentatul Năpădenilor să-și schimbe cu încetul purtarea și față de oameni.

Temperament foarte violent, el se deprinsese să dea, la supărare, curs liber celor mai pitorești superlative, și nici nu-i displăcea să facă uz de forța lui herculeană spre a reprima o neglijență sau spre a asigura buna orânduială în curte ori pe moșie.

Smaragda Theodorovna nu recurgea nici la morală, nici la scene. O privire speriată, o lacrimă ștearsă discret din colțul ochilor, și, rar, un mic acces de nervi, — ajungeau pentru ca Iorgu Răutu să-și pună strajă gurii și să-și înfrâneze gesticulația.

Dacă Smaragda Theodorovna n'a găsit în căsnicie multă bucurie sau poezie, ea putea nădăjdui, resemnată, de a-și asigura o viață demnă și îmbelșugată de castelană respectată și bogată.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr:1901-1932

CAP. XVII.

DIOGENUL JUDEȚULUI S***.

— „Troglodiți! Înțelegi? Tro-glo-diți! — oameni de peșteră, cu toții! Și ce vrai să faci în caverna asta basarabeană, unde nu poți găsi un om. Înțelegi, *un om*"? — bătea cu pumnul în masă, în fața Nataliei Chirilovna Voronin, domnul Ivan Nicolaevici Telega din Cemeleuți, — pe vremuri singurul licențiat în drept din județul S***, — spirit paradoxal și gură rea, fire de cinic și de mizantrop, dar cu porniri de epicurean; prea leneș pentru a face advocatură și prea indolent pentru a intra în magistratură, el prefera să stea pe petecul lui de moșie la Cemeleuți, să citească, să vâneze, să-și exercite funcțiunile de *bel esprit* — necontestat, complectându-și veniturile cu mici sinecure elective ale nobilimii.

Deși foarte urât, — foarte brun, cu buze groase, nasul larg, păr încrețit, — „un cap de Negru", — el se bucura de simpatiile Nataliei

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromana.ro/mdr1901-1937

Chirilovna mulțumită intelectualității sale,— caz unic în societatea S***ciană.

Matronele caritabile insinuau chiar că simpatiile acestea ajunseseră foarte departe, de pe când Nataliţa Renea abia venise de la „institut"; — toată lumea se aştepta atunci la încoronarea acestui roman. Dar Ivan Nicolaevici nu avu curajul de a-şi lua răspunderea unei căsătorii, iar Natalia Chirilovna îşi găsi în căpitanul Voronin un soţ mai potrivit pentru firea ei. Au rămas totuşi buni prieteni: Natalia Chirilovna avea în el un sfetnic desinteresat, iar taciturnul Anatol Vasilievici Voronin un partener comod la jocul de şah.

— „Să-mi găseşti un singur om!" — trăsni încă odată cu pumnul în masă acest Diogen al judeţului S***.

Natalia Chirilovna, o blondă rubensiană, cu ochi albaştri râzători, zâmbind la aprinderea vechiului ei admirator, îi obiectă:

— „Cum? nu se poate găsi un singur om printre boierii noştri?"

—„Care boeri?"— apucă îndată firul Ivan Nicolaevici: „Cei bătrâni, cari s'au născut pe vremurile Moldovei sau în curând după anexare? Nişte boi! Or fi şi oameni mai detreabă printre ei, dar boi, fiindcă dacă ei au rămas neatinşi de rusificare apoi nu şi-au însuşit nici cultura românească, sînt deci ruginiţi, inculţi, osificaţi, ca mamuţii îngheţaţi din alte epoci

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromanului.ro/ro 1901 1932

geologice; ei trăiesc pe alt tărâm, sau mai bine zis, sînt în afară de viaţă, aparţinând unei generaţii condamnate să se stingă, ca şi speciile animale învinse în lupta pentru traiu".

— „Hahahaha!", — îl întrerupe Natalia Chirilovna: „moş Iorgu chiar seamănă cu un mamut, cât e de mare!"

— „De sigur! de aici doar vine toată nenorocirea Mignonettei dumitale".

— „Dar, dragul meu, sînt la noi, slava Domnului, şi oameni mai tineri ca mamuţii!"

— Care? Care? Care?" — urlă *Negrul*: „Măgarii ceia ajunşi la maturitate acum după anexare? Adică cei născuţi şi crescuţi în decada a treia sau a patra a acestui veac, tocmai în vremea când cultura moldovenească dispăruse fără să facă loc încă celei ruseşti? Apoi aceştia sînt în fond şi mai primitivi, şi mai brutali decât bătrânii; e o generaţie hibridă, lipsită de orice educaţie şi de orice înălţare sufletească, înglodată în moravuri grosiere şi în porniri desfrânate. Sau poate mânjii cu caş încă la gură? Un Vania Tresnea oarecare? Apoi aceştia sînt nişte cimpanzei, cari afişează necunoştinţa limbii moldoveneşti, dar în realitate nu cunosc bine nici pe cea rusească. Suflete pustiite, — desnaţionalizaţi, ei s'au dobitocit şi vegetează acum, străini de lumea de idei care bântuie astăzi toată Rusia. Din aceste elemente este formată elita noastră!"

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaluceafarul.ro/index/1901-1932

— „Dar nu putem trăi, Ivan Nicolaevici",— nu se lăsa bătută Natalia Chirilovna: „nu putem sta ca urșii în pădure, fără societate!"

— „Societate ?" — ripostă fugos celălalt : „dar poate constitui o *societate* un conglomerat, o simplă juxtapunere de individualități, fără nici o legătură organică dintre elementele ei, fără nici o comunitate sufletească măcar între generațiile succesive? Ce comun au între dânșii astăzi bunicii, părinții și copiii? Nici limbă, nici moravuri, nici mentalitate, nimic! Așa numita „societate" a județului S***, — adică cele nouăsprezece familii boierești pe care le puteți frecventa, — se aseamănă cu un vas cu lichide alăturate, de densitate diferită, între cari nu e cu putință nici un amestec intim, nici o închegare. Prin distrugerea vechiului cadru al vieții de stat și prin infiltrarea elementelor străine de trecutul și de tradițiile țării, boerimea moldovenească, învălită în acest nou strat conducător, a pierdut orice consistență socială, a fost pulverizată. Ea nu mai poate da naștere unei *opinii publice*, care să impună oarecari norme de conduită morală și socială. Matale știi doară, ce se poate petrece aici, în văzul și în știrea tuturor. Destul să pomenesc pe baronul Holstorm, pe Vasile Bartic, pe vestitul Matu, — și numele lor e legiune! Și ce norme comune de conduită pot fi, dacă stratificarea de generații duce la diferențiarea ca dintre

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaluceafarul.ro/anii 1901 1932

speciile de animale amintite, în ordine succesivă: boii, măgarii şi cimpanzeii? Şi ce poţi găsi Dumneata, repet, în această urâciune a pustietăţii pentru Smaragdiţa matale: pe un bou i l-a şi dat soarta, pe măgari nu-i va primi ea, iar de cimpanzei să o păzească Sfântul. Cât pentru un făt frumos de pe alt tărâm, îl va găsi ea singură, — sau, mai degrabă, o va găsi el, fără ajutorul matale"...

— „Dar cum trăieşti matale, sălbatecule, în această urâciune a pustiirii?" — îl întrebă cochet şi maliţios Natalia Chirilovna.

— „Eu am găsit o zână Cosinzeană, şi surâsul ei, din când în când, îmi ajunge", — răspunde galantul „Negrul", sărutând mâna Nataliei Chirilovna, amândoi mulţumiţi unul de altul.

Conversaţia relatată între cei doi prieteni a fost provocată de Natalia Chirilovna Voronin, — nepoată de vară a lui Iorgu Răutu, — care, luându-şi sarcina de a patrona iniţiarea în viaţa mondenă a „tuşichii" sale, cu zece ani mai tânără decât dânsa, a simţit nevoie de un sfat sigur şi de o îndrumare sănătoasă în această privinţă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaransilvania.ro/ndr1901-1932

CAP. XVIII.

PATRONAJUL NATALIȚEI.

Conu Iorgu nu se grăbea să introducă pe Smărăndița în cercul rudelor și al relațiunilor sale din sânul boerimii locale.

Strângerea recoltei i-a dat mult de lucru; apoi și Smărăndița era la început preocupată de luarea în posesiune a mecanismului căsniciei, și avea nevoie de un timp și pentru restabilirea echilibrului său sufletesc.

Iar în urmă, lunile Octombrie și Noembrie, ploioase, întotdeauna îngreuiau nespus comunicațiunile în tot Nordul Basarabiei, cu solul ei greu și cu lipsa totală de drumuri practicabile.

După căderea zăpezii, soții Răutu au putut, însfârșit, să întreprindă pe drumuri de sanie vizitele impuse de protocol.

Smaragda Theodorovna n'a găsit însă în sânul neamurilor noui și nici în înalta aristocrație județeană, cu excepția Nataliței Voro-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/index1901-1932

nin, vre-o legătură de prietenie, care să-i poată servi ca sprijin moral şi să-i dea vre-o directivă în noua ei viaţă.

Căsnicia Răuteştilor a fost întemeiată, în adevăr, în faza cea mai tristă a vieţii sociale din Basarabia.

Iorgu Răutu, chiar dacă nu avea o conştiinţă naţională, — necunoscută pe atunci în Basarabia, — dar prin faptul însuşi că nu vorbea ruseşte, nu putea avea relaţiuni sociale mai strânse decât cu boierii bătrâni.

Smaragdiţa însă, distanţată aproape cu două generaţii, nu putea fi, fatal, decât cu desăvârşire desorientată în cercul acestora.

Anomaliile vieţii lor conjugale, fiind astfel încă agravate de condiţiunile sociale, — descrise cu atâta plasticitate de Diogenul judeţean în monologul său, — ea se simţi rătăcită şi părăsită într'o lume străină şi ostilă.

Raporturi mai prieteneşti ea n'a putut lega decât cu Natalia Chirilovna Voronin.

Aceasta, crescută într'un „institut al nobilimii" din Kiev şi măritată cu un căpitan în rezervă, fusese pe deplin rusificată ca sentiment, nu vorbea în familie decât ruseşte, deşi nu tocmai corect, şi nu uza de limba părinţilor decât în raporturi cu domesticitatea şi cu ţăranii de pe moşie. Fire foarte veselă şi, sub masca de *ingénue* de institut, foarte largă şi liberă în ce priveşte normele de viaţă, — ea se simţi obligată să patroneze pe Smaragdiţa

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromaneasca.ro/mdrr1901-1937

în sânul elitei S***ciene, și să-i desăvârșească educația mondenă.

Atrasă de „Mătușica" ei, cu zece ani mai tânără, Natalița Voronin avea o reală afecțiune pentru dânsa și multă dorință de a o ajuta, dar foarte puțin tact, și mai puțină pătrundere psihologică.

Când într'o zi luminoasă dar rece de Decembrie, Smaragda, ridicată de Iorgu Răutu în brațe, învălită în blănuri, fu depusă ca un mic ghem, în vestibulul casei din Onițcani, Natalia Chirilovna nu mai putu de bucurie,— după ce o desbrăcă ea însăși, o îmbrățișă, o sărută, râzând și vorbind mereu și desmierdând-o ca pe un copil ; o copleși cu întrebări, fără să aștepte răspunsul și apoi o duse în iatacul ei, lăsând pe conu Iorgu în seama căpitanului Voronin, — bărbat mustăcios și afabil, dar taciturn din fire, și care de altfel, în societatea lui Iorgu Răutu, nici nu avea nevoe să vorbească, pentru că acesta tot atât de puțin vorbea rusește ca și Voronin moldovenește.

— „Ești răutăcioasă, răutăcioasă, *tiotia* Smaragdița!" — spunea Natalia Chirilovna, așezând pe Smărăndița într'un fotoliu din iatac: „de ce atâta vreme n'ai venit? Eu te așteptam, te așteptam! Sînt așa de bucuroasă că am o mătușă așa de drăguță, tinerică și frumoasă! Eu sînt așa de singură, aici între urșii aceștia din S***!"

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr:1901-1932

Şi aruncându-se în faţa fotoliului în genunchi, Natalia Chirilovna din nou îmbrăţişa şi săruta pe Smărăndiţa, care sub avalanşa aceasta de alintări nu putea spune nici un cuvânt.

Puţin stânjenită de manifestările şi expansiunile „nepoatei", cu care nu s'a întâlnit decât o singură dată, din ziua nunţii, Smărăndiţa a fost totuşi mişcată şi adânc recunoscătoare pentru această primire.

— „Bine că ai venit, acuma avem să ne vedem des, des, des!... Eu am să vin mereu la *tine*, la Năpădeni, şi ai să vii şi tu la mine. Avem să trăim bine, bine! Avem să fim ca două surori. Avem să ne spunem una alteia tot, tot! da? Aşa, dragă Smărăndiţo, tuşică dulce?"

Smărăndiţa nu ştia ce să-i spună, dar lipindu-se ca un copil de Natalia, a dat prin aceasta răspunsul pe care-l aştepta dânsa.

— „Eşti fericită? Moş Iorgu e drăguţ cu tine? Îl iubeşti? Iaca, eu n'aşi putea iubi pe un bătrân. Iaca, Tolea are numai zece ani mai mult ca mine, şi îl găsesc cam bătrân pentru mine. Ha-ha-ha! Zău aşa! Câte odată vreau să zburd, să mă joc, dar el doarme, sforăie, ha-ha-ha! Ce poate face cu tine atunci moş Iorgu? E bine? Zi-i-i!", — îşi lungea cuvintele Natalia.

Smărăndiţa se deslipi de ea, şi, roşită, apăsându-şi tâmpla cu degetul din stânga, se

Muzeul Digital al Romanului Românesc
www.statrarsivania.ro/mdrr1401-1932

simți adânc turburată de aceste întrebări indiscrete, la care ea n'ar îndrăzni să răspundă nici sie-și singură.

— „Ha-ha-ha-ha!", — se revărsa Natalia Chirilovna: „parcă ești încă o fetiță de institut. Ce te rușinezi? Noi femeile măritate trebuie să ne ajutăm și să ne spunem totul, totul! Bărbații sînt proști. Ce înțeleg ei? Și nu trebuie să te lași, că altfel își vor lua nasul la purtare; chiar și moș Iorgu, așa bătrân cum e, căruia i-a dat Dumnezeu o bombonică atât de drăguță ca tușica mea, Smaragdița. Ha-ha-ha-ha!"

Natalia Chirilovna din acest moment se credea în drept să ia pe Smărăndița sub protecțiunea ei. Cei vre-o cincisprezece kilometri, care despărțiau Năpădenii de Onițcani, nu puteau împiedica întrevederile aproape zilnice, dar adesea justificau rămânerea peste noapte a Nataliței Chirilovna la Năpădeni.

Smărăndița, redusă înainte aproape exclusiv la societatea mamei Zoița și a Gafiței, găsea acum în contactul cu Natalița o reconfortare și o distracție, pe care altfel nu le putea avea la Năpădeni.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/index1901-1932

CAP. XIX.

MATERNITATEA.

In curând prietenia Nataliţei ajunse şi mai preţioasă pentru Smărăndiţa, — din momentul când distracţiile mondene nu-i mai erau îngăduite.

Aşteptarea maternităţii, înainte de vârsta de şaisprezece ani, a speriat-o şi a deprimat-o.

Chiar descoperirea stării sale se datora Nataliţii.

Intr'o zi, Smărăndiţa, înghemuită într'un colţ al divanului, învălită într'un şal, palidă şi febrilă, la îmbrăţişările Nataliţei, se lipi de ea, abia stăpânindu-şi lacrimile.

Natalia Chirilovna, după două, trei întrebări, şi-a dat seama îndată de situaţie:

— „Ah, copiliţă dragă, dar eşti însărcinată!", — a exclamat ea: „o păpuşă să dea naştere la o altă păpuşă!".

Şi „nepoţica", strângând în braţe cu duioşie de mamă pe „tuşica", începu să plângă şi ea.

Apoi firea ei, biruind prima impresie, i-a suggerat nota justă:

Muzeul Digital al Romanului Românesc

— „Ah! tușică, Dusea mea, acuma ai să-mi dai o verișoară! Ha-ha-ha-ha! Și tu n'ai știut nimica, puica mamei! Și nu știe nimica nici varvarul de moș Iorgu! Ha-ha-ha, cum am să fiu eu fericită să mă joc cu păpușica de mătușă odată cu păpușica de verișoară".

Sarcina era purtată greu de un organism încă în desvoltare. Teama de consecințe, conștiința răspunderii și instinctul misterios au accentuat la Smărăndița expresia de gravitate și de melancolie, care tot mai mult înăbușea isbucnirile de sburdălnicie copilărească a Mignonettei de altă dată.

Iorgu Răutu, prevestit de Natalița, — care în acelaș timp cu o notă de reproș îi atrăgea atențiunea asupra îngrijirilor de care are nevoie Smărăndița, — era prins de sentimente contradictorii, — era fericit și se simția mândru, nici el nu știa pentru ce, dar în acelaș timp, cuprins de o mare jale pentru Smărăndița, parcă se simția și vinovat, iarăși fără să-și dea seama pentru ce.

Văzând această miniatură de femeie, apăsată de grozava povară a maternității, el stângaciu și lipsit de resurse ca întotdeauna, nu știa cum să-i vie în ajutor; și suferea pentru prima oară de lipsa de contact sufletesc cu aceia, care își legase viața ei tânără de un bărbat mai mult decât matur, dar fără pregătire pentru răspunderea ce și-a luat-o.

— „Smarandi... Smaragdițo dragă, nu ți-e

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaliterara.ro/anul-1901-1932

bine?" — iarăşi nu găsea el să-i spună altceva.

— „Mulţumesc, Egor Stepanovici, n'am nimic".

— „Poate vrai să ne ducem la cineva? La Dimu? la Berceştii? Ne aşteaptă şi Cazareştii la Vântura, sau poate s'o poftim pe Nataliţa să şadă la noi".

— „Nu, mulţumesc, Egor Stepanovici! n'aşi vrea să mă duc nicăeri; sînt obosită, iar Nataliţa va veni ea singură".

— „Poate să ne plimbăm puţin cu sania. E soare şi frumos".

— „Nu, nu, mulţumesc, Egor Stepanovici! E frig".

Iorgu Răutu ofta şi-şi freca palmele de genunchi, cu mişcarea obicinuită, ne mai găsind alt subiect de conversaţie; el abia îşi reţinea gestul de mângâiere, la care îl îndemna jalea şi afecţiunea, simţind subconştient că acest gest n'ar fi găsit răsunetul dorit în sufletul Smărăndiţei. Şi oftând din nou, uriaşul se ridica şi greoiu, încovoiat, ieşia din iatac.

Doctorul Cojocărescu se arăta cam îngrijorat şi el, şi explicaţiunile lui apăsau şi mai mult conştiinţa lui Iorgu Răutu.

— „Înţelegi, coane Iorgule, deşi micuţa e fată voinică, sănătoasă tun, dar e încă un copil, e prea plăpândă, creşte încă. Nu-i coaptă pentru a fi mamă. Trebuie să deschidem ochii în patru, să veghiăm. Şi trebuie linişte.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaarsaromanului 1901 1932

S'o ferim de supărări. Să nu o obosim. Să căutăm să nu fie prea mult singură, că-i vin gânduri negre, dar nici să fie tămbălău în jurul ei, de care să-i vuiască capul".

Bietului conu Iorgu îi şi vuia capul, sub nămolul acesta de sfaturi şi recomandări inextricabile.

Din fericire, coana Anica Mesnicu a fost gata să ia asupră-şi înalta directivă a căsniciei. Natalia Chirilovna Voronin, cu tot temperamentul ei epicurean, şi-a jertfit mult petrecerile din acea iarnă, şi a fost aproape nedespărţită de „micuţa ei de tuşică".

Iar conu Iorgu Răutu, care şi-a redus cu mult isprăvile cinegetice, şi mai mult încurca lumea prin încercările lui nedibace şi zadarnice de a fi util.

Primăvara, interesele gospodăriei, chemându-l la câmp, i-au mai potolit sbuciumul şi zelul, uşurând astfel sarcina celor de acasă, dând şi mai multă linişte Smărăndiţei.

Pentru aceasta lunile, săptămânile şi zilele se scurgeau ca într'o aiureală; suferinţa fizică şi apăsarea sufletească, în mijlocul pregătirilor pentru ziua cea mare, parcă o izolau de lumea din afară. Nu-şi dădea seama nici de sfârşitul iernei, nici de frumuseţea primăverii, nici de căldurile verii, până la sfârşitul lui Iunie, pe când se aştepta deslegarea.

Apropierea acestei zile, cu tot toiul secerişului, îl imobiliză iarăşi pe Iorgu Răutu în curte.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Doctorul, — instalat în casă, împreună cu moaşa boerimii din S***, Fecla Ivanovna, — femeie veselă şi foarte iscusită în meşteşugul ei, uşoară la pas, cu tot volumul ei respectabil, şi cu o mână care avea puterea unui resort de oţel şi mângâierea de mătasă, — ajunseră adevăraţi stăpâni ai Năpădenilor şi terorizau pe nenorocitul soţ.

Coana Anica şi Nataliţa îşi dădeau în zadar toate silinţele ca să-l astâmpere. Accesul la iatacul Smărăndiţei îi era oprit; el nu putea afla nimic decât dela Gafiţa, mama Zoiţa, sau jupâneasa Marghioala, care nici ele nu puteau afla mult în momentele scurte în care serviciile lor erau necesare pe lângă doamna; iar ceilalţi, enervaţi de mesagiile şi întrebările mereu aceleaşi pe care le adresa bietul om, îl repezeau, în conştiinţa gravei lor misiuni, fără multă ceremonie.

— „Ce vrai să fie, omule?"— îi spunea doctorul: „doar n'are să nască la fiecare cinci minute câte un copil! Aşteaptă, abia sîntem la început".

— „Vai de mine, coane Iorgule", — exclama coana Anica: „ai crede că dumneata naşti. Biata Smărăndiţa e liniştită, mititica de ea, şi cuminte".

— „A! moş Iorgule", — se răstea la rândul ei şi Nataliţa: „avem destulă grijă ca să nu ne mai baţi capul şi dumneata".

Numai Fecla Ivanovna era ceva mai îngă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc

duitoare, şi cel puţin stătea mai mult de vorbă cu el. In haina ei profesională, albă şi rotundă, cu faţa roşie ca un măr domnesc, cu bobiţe de rouă pe frunte, ea se oprea provocător în faţa lui Iorgu, cu mânile în şold şi râdea:

— „Ha-ha-ha! caraghioşi mai sînteţi voi, bărbaţii tineri. V'aţi făcut cheful şi apoi parcă se prăbuşeşte pământul! Lasă, cu toţii ne-am făcut aşa; şi aşa va fi până la sfârşitul lumii, păn'ce va pieri omenirea aiasta. Dar mata nu încurca lumea degeaba, Egor Stepanovici! Linişteşte-te, nu pentru întâia oară scot eu pui de boieri la lumină! Totul va fi bine! Hai, şterge-o să nu te mai văd pe aici!"

—„Dar, Fecla Ivanovna, îi merge bine? Cum se simte? Ce spune? N'aşi putea s'o văd, măcar prin crăpătura uşii? Şi apoi poate are să fie nevoie de mine să dau vre-o poruncă, să trimit undeva?"

— „Lasă, că dacă va fi nevoie te chem eu. Du-te să stai în flighel acolo. Hai-hai, fii cuminte! Ce păcate am eu totdeauna cu însurăţeii ştia tineri".

Iorgu Răutu pleca resemnat, în cea din urmă încăpere a flighelului, dar nu putea găsi astâmpăr; se ducea în ogradă, se năpustea asupra celui dintâi argat care-i eşea în cale, şi, gesticulând cu violenţă, parcă ciocănea cu cele două degete ale dreptei, ca să sublinieze puterea de expresiune a limbagiului

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/roman 1901 1932

său hiperbolic, dar *şoptit*, pentru ca să nu fie turburată lehuza; apoi se îndrepta din nou spre iatac, în vârful degetelor, stângaciu, aninându-se de scaune şi mese; pentru ca din nou să fie gonit de cucoana Anica sau de Nataliţa.

Dar când din iatac răsunară, parcă sfâşiind văzduhul, nişte gemete şi ţipete stridente, el fugi în odăiţa lui, se aruncă în genunchi, în faţa patului, cuprins de groază, şi se rugă de Dumnezeu să curme chinurile Smărăndiţei nevinovate, să-l pedepsească pe el pentru păcatele lui cele grele.

Câtă vreme a trecut aşa Iorgu Răutu nu-şi dădu seama, şi nici în urmă nu-şi aducea aminte. La un moment dat însă, spre dimineaţă, deodată, a răsbit până la conştiinţa lui, că par'că şi casa şi curtea sînt înecate într'o tăcere ciudată şi plină de ameninţări. Greoiu, clătinându-se s'a îndreptat el spre iatac, şi în sufragerie găsi pe doctorul Cojocărescu, căruia jupâneasa Marghioala îi vărsa apă pe mânile însângerate, iar Gafiţa îi întindea un prosop alb.

Doctorul liniştit îi surâse, spunându-i:

— „S'a sfârşit, o fată voinică; să fie cu noroc!"

Iorgu Răutu se lăsă greu pe divan şi simţi cum i se urcau noduri în gât.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mont/1901-1934

CAP. XX.

SONIA ŞI TOSIA.

După facere Smărăndiţa a zăcut multă vreme.

Urmă ziua botezului, oficiat cu mare pompă, naş fiind mareşalul nobilimii domnul Cazara din Vântura şi naşă Cleopatra Constantinovna Brezò.

Coana Anica Mesnicu, deşi avea sarcina de regisor în timpul serbărilor, nu putea pretinde rolul de naşă a primului născut într'o mare familie boierească.

Cu toate acestea „Chirasa" ei de mătasă în culoarea tabacului, cu vasta ei crinolină, dădeau serbării tot fastul necesar.

Smărăndiţa n'a putut apare nici măcar în sală, şi chiar doamnele admise în iatac au fost rugate de doctorul Cojocărescu să-şi scurteze vizita.

Cucoanele s'au resemnat, dar au ieşit clăti-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/md/1901-1932

nând din cap cu mult înţeles şi şoptindu-şi impresiile şi comentariile reprobative.

Smărăndiţa a lâncezit încă multă vreme, şi doctorul atrase atenţia lui Iorgu Răutu asupra stării îngrijorătoare a doamnei Răutu, în urma sguduirii violente pricinuită de gestaţiunea şi facerea la o vârstă prea fragedă. Totuşi copilul, Sonia, de o impresionantă asemănare cu mama, i-a adus multă mângâiere. Resemnată, ea a acceptat mai uşor soarta ce i-a fost ursită, găsind compensaţia pentru deficitele din viaţa conjugală în afecţiunea pentru copil, şi în îndeplinirea datoriilor de mamă.

Primejdia prin care trecuse, îi învioră şi sentimentul religios. Ea simţea nevoia unui contact mai intim cu puterile divine, prin rugi lungi şi dese către Maica Domnului. In această atmosferă ea avea parcă mai puţină trebuinţă de societatea Nataliţii. De altfel, îndeletnicirile de mamă adăogate la cele de gospodină îi lăsau acum mai puţină vreme pentru distracţiuni.

Iorgu Răutu, deşi decepţionat de naşterea unei fetiţe, arăta cu toată stângăcia lui, atâta dorinţă de a veni în ajutorul tinerei sale soţii, o înconjura cu atâtea îngrijiri, încât Smărăndiţa, dacă nu găsea în simţurile ei răspuns la această dragoste şi nu se apropia sufleteşte de soţul ei, căuta totuşi să-şi facă cinstit datoria faţă de el, cum i-o impunea şi legea divină şi morala obştească.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Viaţa curgea la Năpădeni dintr'o zi într'alta monotonă, cenuşie, în mijlocul preocupărilor de gospodărie şi în îndeplinirea elementarelor îndatoriri sociale: din când în când o vizită, din când în când o masă sau o recepţiune, sau o organizaţie de vânătoare, — cu tot ritualul obicinuit la curţile boereşti din judeţul S***.

Smaragda Theodorovna nu putea alăpta ea însăşi pe Sonia, încredinţată unei doici voinice şi foarte curăţică, ce, — instalată sub supravegherea strictă a coanei Smaragda în salonaşul alăturea de iatac, transformat în camera copilului, — nu lăsa nimica de dorit pentru îngrijirea copilului. Micile bucurii ale maternităţii, vecinic aceleaşi: primul zâmbet, prima articulare a numelui dulce de „mamă", primul dinte, primul pas, — dădeau vieţii farmecul şi bogăţia sufletească, care o consolau de toate decepţiunile şi neajunsurile în alte privinţi.

Şi au trecut iarăşi luni, săptămâni, şi zile, Şi o nouă sarcină a fost acceptată cu linişte şi resemnare, nu numai ca destinul inexorabil al femeii, dar ca îndeplinirea datoriei sociale de a da un urmaş bărbătesc neamului Răuteştilor, pe viitorul stăpân al Năpădenilor.

Astfel, numai cincisprezece luni după naşterea Soniei, acelaş ritual, — cu aceleaşi personagii, doctorul Cojocărescu, moaşa Fecla

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

Ivanovna, coana Anica Mesnicu, şi chiar Natalia Chirilovna, — a fost îndeplinit pentru Tosia, — dar cu mai multă linişte din partea Smărăndiţei şi cu mai multă bucurie din partea lui Iorgu Răutu.

Smărăndiţa, mamă a doi copii la şeaptesprezece ani, — a acceptat noua povară fără protestare, fără răsvrătire, dar cu toată religiositatea ei parcă cu mai puţină smerenie. Dând un descendent familiei Răuteştilor, ea simţea că şi-a asigurat o ipotecă morală asupra lui Iorgu, şi înţelegea să tragă folos din ea, în intimitatea vieţii conjugale, — cu atât mai mult că doctorul Cojocărescu a vorbit acestuia, şi cu mai multă autoritate şi hotărâre de data aceasta, despre primejdiile la care o nouă sarcină ar expune un organism încă neajuns la maturitatea desăvârşită.

Apoi nu numai Natalia Chirilovna şi matronele invitate la botez, dar însăşi cucoana Anica Mesnicu — geniul de familie — îşi manifestau oarecum revolta faţă de aceste maternităţi care se succedau prea repede.

Oricât de fericit se simţea Iorgu Răutu de naşterea moştenitorului, nu i-a putut scăpa starea Smărăndiţei. Multă vreme ea n'a avut voie să părăsească patul ; apoi pierduse mult din egalitatea ei sufletească, era adesea cuprinsă de melancolie şi din când în când manifesta o nervositate excesivă, care putea chiar duce până la tulburări acute.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Afecţiunea şi atenţiunile soţului provocau în sufletul ei, fără voie, o reacţiune de iritaţie şi chiar de animositate.

Totuşi Tosia n'a avut mai puţină parte de solicitudinea ei de mamă. In salonaş au fost acum instalate două leagăne, între cari era concentrată toată viaţa sentimentală a Smărăndiţei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mori:1901-1937

CAP. XXI

VICTORIA NATALIȚII.

Astfel, între iatac și camera copiilor, între bucătărie și cămara de provizii, — se scurgeau din nou, monotone și cenușii, zile, săptămâni, luni, fără altă hrană intelectuală decât o revistă ilustrată și un mic cotidian de provincie și fără altă distracție decât puține exerciții pe seama aproapelui în societatea cucoanelor din vecinătate; apoi aceleași mese de paradă, recepțiuni și vânători, aceiași reprezentanți ai celor nouăsprezece familii boierești din județul S***, cu puține variante dintre funcționarii ruși, sau dintre ofițerii din garnizoana S***.

Asemenea viață nu poate fi prielnică nici pentru sănătatea morală, nici pentru cea fizică.

Doctorul Cojocărescu, chemat odată pentru un copil, a fost rău impresionat de aspectul Smărăndiții. Ea se ofilea din zi în zi tot mai mult, în recluziunea ei din Năpădeni.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Natalița Chirilovna Voronin, care se îndepărtase o vreme de Răuteşti, după un an de la naşterea lui Tosia, interveni cu hotărâre. Cu multă îndrăzneală ea atacă întâi direct pe Răutu.

— „Moş Iorgule, vrai să ai pe cuget un suflet nevinovat?" — îl abordă ea într'o zi de Septembrie, chiar în cabinetul lui, când după concediarea vechilului Alexandru, el stătea încă cu ochelarii pe nas la nişte socoteli.

— „Cum, ce suflet nevinovat?" — o întrebă mirat unchiul, privind deasupra ochelarilor. ridicând mâna cu tocul în sus.

— „Ce suflet? Nu unul, — trei! Pentrucă ce va fi de copiii ştia fără Smărăndiţa?"

Conu Iorgu scăpă tocul din mână.

— „Cum fără Smărăndiţa?", — întrebă el iarăşi zăpăcit: „Ai căpchiat, fa femeie?"

— „Nu vezi?" — trepida în faţa lui Natalița: „nu vezi? Câţi ani are Smărăndiţa? Nici optsprezece! Înţelegi, moş Iorgule? *Nici optspre-zece!* Eu am douăzeci-şi-opt! Matale ai uitat ce înseamnă optsprezece ani! Şi cu atât mai puţin ştii ce înseamnă optsprezece ani pentru o fată? I-ai turnat doi copii, unul după altul, şi o ţii în hărdughia iasta din Năpădeni ca în temniţă. Numai cu Zoiţa, cu jupâneasa Marghioala, cu Gafiţa, cu Costache Tiganu, cu Ştefan Chelaru, ducă-se cu toţii pe pustii! Nu vezi cum se ofileşte? A uitat să râdă, biata fată, parcă e o umbră; şi-i un co-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcm:1901-1932

pil încă ea însăşi. Şi-i de la şaptesprezece ani cu doi prunci în spinare. Nu ţi-i ruşine? Nu ţi-i frică de Dumnezeu? Ea n'are mamă, iar păcătosul ei de tată e bucuros că a scăpat de ea, şi-i slobod să se ţină de nebunii şi ticăloşii. Am să-i ţin eu locul de mamă. Înţelegi?" — repetă ea, bătând din picioare, apoi apucă de furie pe „moş Iorgu" de guler, sgâlţâindu-l din toate puterile.

Lui Iorgu Răutu îi căzură ochelarii jos, şi, uluit, îşi frecă palmele de genunchi.

— „Stai, fa femeie! Ce te oţereşti aşa la mine? Ce vină am eu? Eu bucuros aşi face tot. Mă rog, eu nu sînt purtat prin lume, nu mă pricep la marafeturile voastre muiereşti. Dar pentru Smărăndiţa, de! Ştiu eu? O obosesc poate copiii; am vrut să-i iau o madamă, că-s mici, ca să supravegheze pe manca şi pe dadaca, să fie ca mai slobodă şi să mai iasă în lume. Dar nu vrea! Ce să fac?"

Natalia Chirilovna isbucni în hohote şi, obraznică, începu să tragă pe Iorgu de favoriţi.

— „Ascultă, moş Iorgule! Eşti om bun, dar în adevăr nu te pricepi la nimic. O fată de optsprezece ani, chiar încărcată cu doi copii, are nevoie de soare, de bucurie, de lume, altfel..." — şi moş Iorgu fu silit să-şi plece capul tras cu putere de favoriţi: „înţelegi? Rabdă un an, doi, trei, şi ai s'o păţeşti, ea-i numai de optsprezece ani, şi mata ai

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromana.ro/ro/1901-1932

aproape cincizeci. N'ai s'o bagi în mormânt! Înțelegi? Înțelegi? Înțelegi?" — îl sgâlțâia ea la fiecare întrebare.

Iorgu Răutu, speriat o apucă de braț.

— „Taci, Nataliță! Taci! Ii mânia lui Dumnezeu ce spui! Spune mai bine, ca femeie cuminte, ce trebuie să fac?"

Natalița sări în sus de bucurie și se așeză pe genunchii lui moș Iorgu, sărutându-l și trăgându-l de favoriți:

— „Lasă-mă pe mine, moș Iorgule. Știu eu ce să fac. Am știut că ai inimă bună, dar să mă ierți, nu te taie capul și nu cunoști femeile. Te-ai deprins numai cu țărancele și țigăncile matale. Lasă-mă pe mine".

Biruința fu complectă.

Ca semn exterior al acestei biruințe, apăru la Năpădeni ca să ușureze sarcinile gospodinei, „madama", o poloneză din Cernăuți, Margareta Jozefovna, o femeie între două vârste, înțepată și prefăcută, cu o față rotundă, palidă, tăiată în două de o enormă gură, cu buzele întotdeauna strânse, care se întindeau ca o crăpătură aproape de la o ureche la alta.

Din acest moment se putu începe reeducația Smaragditei Răutu.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

CAP. XXII

VANIA TRESNEA ŞI NEGRUL SAU.

Intreprinderea Nataliţei n'a fost aşa de uşoară cum şi-o închipuise ea.

După insistenţele ei, Egor Stepanovici şi Smaragda Theodorovna au lărgit cercul invitaţilor la vânătorile, care pe acele vremuri se organizau în judeţul S*** din Octombrie, peste toată iarna, până în primăvară, pe rând, în toate moşiile cari aveau păduri, sau mari stufişuri, — adăposturi minunate pentru vulpi.

Aceste vânători întotdeauna serveau de prilej pentru serbări şi „sindrofii".

Dar acum, îndeosebi, în afară de vânătorii pasionaţi, — care de dimineaţă porneau la „goană", iar seara îşi comentau isprăvile la partide de „préférence", agrementate de vinuri şi licheruri, —au fost anume poftiţi la Năpădeni, — iar după combinaţiunile diplomatice ale Nataliţei Chirilovna şi la alte moşii, — „cavaleri" şi doamne, printre care dacă n'au putut fi cu totul excluse matronele venerabile, a

Muzeul Digital al Romanului Românesc

predominat însă elementul tânăr, cuconiţe de curând măritate şi domnişoare de măritat.

Ca întotdeauna la sindrofiile boereşti, nu lipsea bine înţeles, nici Lemeş lăutarul cu taraful lui.

Lemeş era şi el, în felul lui, o instituţie socială din Basarabia de pe vremuri. Psiholog, el ştia să se facă indispensabil la toate petrecerile de boeri, şi apărea poate chiar fără invitaţie la momentul potrivit, ori unde ştia că va fi bine primit.

Şi unde nu era el bine primit în conacurile Basarabiei?

Specialitatea lui, afară de muzica de dans, erau cântecele moldoveneşti, care emoţionau mai cu seamă pe boerii bătrâni. Dar el ştia la nevoie să execute şi în ruseşte o romanţă sentimentală la modă, o şansonetă franceză sau şi cuplete, mai mult sau mai puţin spirituale, cu aluziuni la evenimentele de actualitate, şi chiar, pentru deliciul cavalerilor şi al damelor mai îndrăzneţe, — producţiuni frivole sau populare, mai mult sau mai puţin „fără perdea".

Dacă matronele adunate îşi petreceau vremea şi ele la cărţi, sau îşi exercitau talentele satirice, deplângând decăderea moravurilor la tineretul feminin, cum fac matronele din toate timpurile, acest tineret, — iarăşi ca orice tineret de la începutul lumii, dacă trebuie să dăm crezare papirusului egiptean de acum

Muzeul Digital al Romanului Românesc
mrr.statransilvania.ro/mdrr1901-1932

cinci milenii, citat de Maspero, — nu se lăsa prea impresionat de criticile matronelor.

Dansul, cântece în cor, duete şi solo, jocuri de societate şi vecinicul flirt, mai discret sau mai îndrăzneţ, după temperamentul partenerilor, introduseseră o nouă notă în vechiul conac al Năpădenilor.

Smaragda Theodorovna, sfioasă, cu toate stăruinţele Nataliei Chirilovna, participa prea puţin la aceste distracţii şi, cu deosebire rămânea refractară la orice încercare de flirt, stând mai mult în cercul matronelor, deşi nici nu juca cărţi, nici nu dovedea încă talente satirice.

De altfel „cavalerii" din familiile boerimii din S*** nu-i spuneau nimic. Nivelul lor de educaţie şi de cultură, de rafinare intelectuală era prea coborît pentru ca s'o atragă.

In zadar Natalia Chirilovna recomanda atenţiunii sale vre-un „tip interesant".

Timidă, lipsită de experienţă, în fond ea însăşi fără multe resurse, şi în acelaş timp turburată de aspiraţiuni vagi, trezite de amintiri din pension şi de literatură romantică, — Smărăndiţa nu găsea măcar vre-un subiect de „causerie" cu aceşti „tipi". Nici o atmosferă de simpatie şi de atracţiune reciprocă nu se năştea pentru ea în această societate.

Dimpotrivă, obligaţiunile ce i le impunea situaţia ei de castelană sau de invitată de dis-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
existans.kmlis.com/1901-1932

tincţie în altă casă, parcă o îngheţau şi-i reprimau orice porniri de sociabilitate.

O experienţă a Smaragdiţei, cu un „tip interesant", arătă în curând Nataliei Chirilovna toată inanitatea încercărilor ei în această direcţie.

Vania Tresnea din Scorţeni, un tânăr moşier, — care, alintat ca unicul fiu al unei mari şi bogate familii, nu isprăvise nici-o şcoală — îşi purta trândăvia şi deşertăciunea, foarte mulţumit de sine şi chiar îngâmfat, prin localurile de petreceri în ţară şi în străinătate, în goană după senzaţiuni puternice.

De o bucată de vreme însă el distingea cu atenţiunile sale pe Smaragda Răutu.

Obez la vârsta de abia douăzeci şi trei de ani, cu buze groase de sensual, — el se credea irezistibil şi se simţea foarte mândru de solicitările, al căror obiect, graţie averii sale, era din partea mamelor de familie cu fecioare de măritat.

Dar dânsul nu se grăbea să pună capăt vieţii sale de holteiu, cu aventurile ei eftine şi cu romanele ei vulgare.

In toată Basarabia era vestit echipajul său, cu un Negru pe capră, şi cu o superbă „troica", al cărei arc de înhămat, — o „duga" rusească, — purta în faţă, ca să fie văzută la sosire, inscripţia în litere mari roşii: *„Bucuraţi-vă,*

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fecioarelor! Mirele vine!", — iar în dos, pentru plecare, în litere negre: „*Plângeți, fecioarelor! Mirele s'a dus!*".

Negrul de pe capră avea și el povestea lui. Adus din străinătate, unde fusese ademenit dela un circ pentru un salariu fabulos, el era purtat în triumf pe capra trăsurii, sub nume de „groom", — și Vania Tresnea era foarte fericit că nimeni altul în Basarabia nu-și putea permite o asemenea exhibiție.

Dar după scurtă vreme, bietul Negru a fost cuprins de nostalgia altor orizonturi,— mai cu seamă fiindcă moldovencele din Scorțeni își făceau numai cruce la orice încercare de galanterie din parte-i.

Vania Tresnea numai cu mari sacrificii putu găsi o văduvă de soldat, destul de nenorocită, ca să fie ispitită de a-și asuma sarcina de consolare a acestei inimi solitare.

Dar la termenul fatal, consolatricea se văzu cu oroare mamă a unui monstru, negru ca funingenea, un adevărat „drac", după credința ei...

Sărmana lehuză, încă însângerată, și-a luat lumea în cap, și nimeni din sat n'a mai putut afla nimic despre soarta ei.

„Groomul" a dispărut în curând și el cu copilul. Stăpânul Scorțenilor n'a mai reușit să-l rețină cu nici-un preț.

Și lui Vania Tresnea îi plăcea de atunci să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaramuri.ro/ramuri1901-1932

se plângă că această pierdere ar fi fost cea mai mare nenorocire în viaţa lui !...

Ivan Nicolaevici Telega nu degeaba vedea în acest tânăr pe reprezentantul tipic al generaţiei de „cimpanzei" din sânul boerimii basarabene.

Şi tocmai acestui specimen i-a fost sortit să desvălue pentru Smaragdiţa, „cavalerismul" tineretului din elita judeţeană!

Frumuseţea delicată a doamnei Smaragda Răutu, portul ei mândru, reputaţia ei de virtute glacială i-au aprins imaginaţia de „cimpanzeu".

Nefiind în stare să ducă un asediu mai prelungit şi mai rafinat, întrucât arta lui de conversaţie se mărginea la un fel de nechez, — încercările lui „de a face curte" au rămas neobservate.

După oarecari preliminări respinse, Vania Tresnea, — el! leul saloanelor judeţene, — ajuns repede în stare de fermentaţie, se hotărî a nu face prea multe „fasoane".

Şi încrezut, cum era, în puterea sa de fascinare specifică, şi deprins cu „maniera forte" în dragoste, el spera că o soţie prea tânără a unui bărbat prea bătrân nu-i poate opune multă rezistenţă.

Şi astfel „cimpanzeul" îşi dete măsura.

La o sindrofie a Berceştilor din Cerleni, surprinzând pe Smaragdiţa singură în grădina de iarnă, „cavalerul" de cavernă se aruncă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaviaţaromânească.ro/mm 1901 1932

asupra ei, o apucă cu o mână de talie și, sărutând-o lacom pe gât pe la spatele ei decoltat, își rătăcea cealaltă în explorațiuni îndrăznețe.

Ochii îi erau tulburi, buzele groase — vâscoase, gura îi exhala mirosul leșinat de vin stătut.

Smărăndița speriată și prinsă în acelaș timp de un violent desgust, se smulgea din încleștarea lui, strângându-și corsajul la sân cu ambele mâini.

La țipătul ei, Natalia Chirilovna putu veni din fericire la vreme pentru a preveni isbucnirea scandalului și a evita represiunea violentă din partea lui Iorgu Răutu.

Dar după acest incident era clar, că pentru Smărăndița orice putință de apropiere cu „tipii" și cu „cavalerii" autohtoni era exclusă pentru totdeauna.

Iar Natalia Chirilovna căzu, — în ce privește opera de reeducație a Smaragdiței, într'o grea perplexitate.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

CAP. XXIII.

... ŞI „CAVALERII DE CAZARMĂ".

Natalia Chirilovna ajunse în cele din urmă la descoperirea că în „tiotia Dusea", cum o numia ea, pur şi simplu, nu e trezită încă *femeea !*

Altfel ea nu-şi putea explica această frigiditate şi lipsa capacităţii de expansiune :

— „Spune-mi, — tuşico dulce!" — întrebă ea odată pe această elevă recalcitrantă: „ţie nu-ţi plac bărbaţii, de loc?"

Smărăndiţa deschise mari ochii ei negri, vădit zăpăcită de această întrebare.

Nataliţa nu se lăsă învinsă şi începu să-i puie întrebări de o indiscreţiune atât de îndrăsneaţă, încât această mamă de familie, matrona Năpădenilor, roşită, simţea că i se taie respiraţia şi-i apar lacrimi în ochi.

— „Dusea dragă, noi sîntem femei. Intre noi putem vorbi deschis. Sînt mai mare ca tine, cunosc viaţa. Nu te uita la baborniţele

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ridr1901-1932

aiestea care miroasă acum a tămâie şi fac pe sfintele. Eu le cunosc foarte bine. Iacă, vezi, Maria Ivanovna, care vorbeşte cu atâta evlavie şi parcă în viaţa ei n'a gustat pe nimeni afară de Fedor Petrovici. Dar cum o vezi, uscată, cu pielea galbenă, lipită de oase, ca nu se mulţumeşte acum măcar cu Nicolae Nicolaevici. Uite cum nu-l slăbeşte din ochi pe băiatul cela de douăzeci de ani, parcă vrea să-l mănânce. Are şi un fecior în casă, o namilă înaltă de un stânjen, pe care-l chiamă dimineaţa în iatac, să-i frece picioarele şi tălpile, pentrucă aşa i-ar fi zis doctorul. Dar Anastasia Vasilievna, care a fugit cu băiatul popii şi s'a întors, când nu mai avea parale, grea! Bărbatul său i-a dat o bătaie straşnică, dar la urma urmei a primit-o de hatârul copiilor. Şi acuma uite-te la ea, grasă de curge carnea de pe ea; cugetul n'o tulbură şi nu vorbeşte decât de vremurile bune de altă dată şi de stricăciunea de astăzi. Dar surorile Ramani cu neamţul lor, de nu ştii care din ele îi soţie şi care-i cumnată?"

Smărăndiţa asculta cu spaimă şi căuta să fugă cu orice preţ de desvăluirea acestor orori. Dar la cea dintâi ocazie de confidenţă Nataliţa revenea asupra subiectului sub altă formă :

— „Ştii, tiotia Dusea dragă, eu ţiu la Voronin al meu; e om bun, delicat, drăguţ, dar are zece ani mai mult ca mine, şi-i cam şu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromania.ro/arhiva/1901-1932

bred de sănătate, şi vai de mine, când mă gândesc că moş Iorgu e cu treizeci de ani mai bătrân ca tine! Iată, uite, când văd un bărbat aşa voinic şi frumos ca vărul nostru Steopa, parcă trece un fior prin mine, parcă se prelinge apă rece dealungul şirii spinării. Tu nu simţi nici odată aşa când îţi place un bărbat? Nu ţi-a plăcut nici odată nici unul?" — întrebă ea, ţinând strâns în braţe pe Smărăndiţa, care se smuncea, îşi punea degetul la tâmpla stângă; apoi îşi apăsa pieptul cu ambele mâini, parcă sufocând :

— „Cum poţi vorbi aşa, Nataliţo?" — protestă ea însfârşit: „Ii păcat, sîntem femei măritate; ne bate Dumnezeu; eu sînt şi mamă de copii!"

— „Ha-ha-ha-ha! vino să te pup, plod nevinovat! Dar eu nu-ţi spun nimic rău. Nu e nici un păcat să stai de vorbă cu un tânăr drăguţ, căruia îi placi şi tu. Ce pierde bărbatul că ai petrecut câteva clipe mai vesele, mai mulţumite, cu vorbe nevinovate? Dar parcă trăieşti mai în plin, îţi curge sângele mai iute, inima bate mai tare şi apoi... îl îmbrăţişezi şi pe el mai cu gust! Ha-ha-ha-ha! Stai, nu fugi, nebuno! Şi ce folos are să fie pentru copiii tăi, dacă te ofileşti şi te usuci înainte de vreme? Te prăpădeşti! N'am să te las să te amorţeşti aşa!" — şi ridicându-se începu să se învârte, ţinând pe Smărăndiţa în braţe, într'un

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mgm 1901-1932

vals vertiginos: „Tralala, tralala, fetiță dulce a mea!".

La Boroseni, în casele mareșalului nobilimii județene, conu Petrache Bârsianu, coana Rosalia insista de mult, mulțumită situației ei oficiale, ca să fie invitate și personagiile din birocrația rusească, și mai cu seamă ofițerii din regimentul de husari încartierat în S***. Aceștia nu numai că aduceau o notă nouă în societatea boerească, dar reduceau elementul autochton la rolul pur decorativ, și, siguri de superioritatea lor, și de dreptul lor la dominațiune, ocupau toată avant-scena. Uniforme strălucitoare, zăngănit de pinteni, parcă impuneau în saloane tonul de galanterie, căruia doamnele regimentului dădeau o nuanță de francheță și îndrăsneală, necunoscută până atunci în societatea moșierilor.

Natalia Chirilovna Voronin, după măritiș, ea însăși „damă de cavalerie", împreună cu alte fete de boeri în situația ei, serveau natural ca o trăsătură de unire între cele două societăți.

Desigur, ofițerii erau „cavaleri" mai strălucițí, întrucât galoanele aurite și zăngănitul pintenilor pot da strălucire, — dar viața petrecută prin garnizoane provinciale, în mediul stagnant, în jocuri de cărți, beții, intrigi vulgare, nu putea da rafinare și cultură sufletească prea deosebită de ale autochtonilor, — deși poate un lustru exterior mai mare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mrr/1901-1932

Smărăndiţa fu mai curând speriată de oarecari încercări galante, prea puţin elegante, din partea unor lei de garnizoană, — şi care în ochii ei nu-i ridicau mai sus decât cum era un Vania Tresnea oarecare.

Natalia Chirilovna însă, nu se descurajă în dorinţa ei sinceră de a da mai multă bucurie şi mai mult interes pentru viaţă „mătuşichii" Smaragda.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaramsivania.ro/mdrr 1901 1952

CAP. XXIV.

VANTURA.

In iarna aceia nobilimea din toată Basarabia se pregătea pentru un mare bal, pe care îl dădea, odată la trei ani, la Vântura, în palatul din mijlocul parcului său fastuos pe malul Nistrului, înainte de alegerea de mareşal gubernial, domnul Stephan Gheorghevici Cazara, candidatul reales de mai multe ori ca reprezentant al boerimii moldoveneşti.

Pentru această ocazie Nataliţa nu s'a îngrijit pentru Smărăndiţa numai de toaleta ei de bal, dar a silit şi pe conu Iorgu să-şi reînnoiască garderoba.

După Bobotează, într'o zi plină de soare, care aprindea miliarde de scântei în vestmântul de zăpadă imaculată, de curând lăsată asupra dealurilor din S***, sania încăpătoare a Răuteştilor, cu cei patru cai negri înaintaşi, în pocnetul de biciu al lui Dumitru, — monumental ca întotdeauna, — sbura spre Oniţcani

Muzeul Digital al Romanului Românesc

ca să ridice pe Natalia Chirilovna cu soțul ei și a o duce împreună cu stăpânii Năpădenilor la Vântura.

Palatul din Vântura, așezat pe coastă, deasupra Nistrului, își înalță spre aleea de intrare, fațada luxoasă, sprijinită pe colonade corintiene, iar latura castelului, îndreptată spre Nistru, se deschidea asupra unei vaste terase, din care cobora spre țărm, o masivă scară de marmoră.

Musafirii au fost salutați la sosire de Stephan Gheorghevici și de doamna Paulina Andreevna, după rang și greutate, în josul scării, la ușa de intrare, în vestibul, sau în salon, — apoi conduși în apartamentele ce le erau rezervate, iarăși după situația lor socială, de înșiși amfitrionii, de grațioasele lor domnișoare, de tinerii moștenitori ai numelui, sau de majordomi și menajere. Boerii mai mărunți au fost îndreptați spre găzduire pe la vecini sau chiar în sat, în casele administrației.

Smaragda Theodorovna s'a simțit măgulită, când Stephan Gheorghevici, după ce-i sărutase respectuos mâna și salutase prietenește pe Iorgu Răutu, i-a condus el însuși în odaia lor, în corpul principal al palatului.

Natalia Chirilovna, cazată în altă parte, în curând a străbătut în camera Smărăndiții, a gonit pe Iorgu Răutu, spre a participa, împreună cu Gafița și o subretă a casei, pusă la dispoziție, la toaleta Smărăndiții.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaprosa.ro/index1901-1932

Cu buclele de păr negru, care îi încadrau ovalul pur, strălucind de tinereţe, cu ochii negri vii, în rochia ei de mătasă înflorită care cădea deasupra crinolinei ca un clopot elegant, Smărăndiţa Răutu părea o figurină delicată de Sèvres sărită de pe piedestalul ei de porţelan.

Inainte de a se retrage spre a se găti ea însăşi, pe când Iorgu Răutu se afla încă în coridor, Nataliţa şopti „Dusei":

— „Astăzi vei face cunoştinţă cu foarte multe tipuri interesante, care nu seamănă nici cu urşii noştri moldoveni, nici cu cavalerii de cazarmă".

O serie de saloane în anfiladă, strălucind de candelabre numeroase cu lumânări de stearină, erau încheiate cu terasa din dos, transformată în grădină de iarnă, de unde se deschidea o privelişte feerică asupra parcului şi a oglinzii de ghiaţă a Nistrului, luminată de mii de lampioane colorate.

Intrând în mijlocul mulţimii elegante, Smărăndiţa se simţea puţin stânjenită alături de silueta greoaie a soţului ei, şi ruşinată de decoltajul care îi desvelea marmora albă a umerilor şi a torsului, încă feciorelnice.

Natalia Chirilovna a însoţit-o îndată până la Paulina Andreievna cu care a încrucişat priviri de înţelegere.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaraseleni.ro/mdrr1901-1937

Doamna Cazara s'a risipit în îmbrăţişări şi aprecieri măgulitoare :

— „Aa! Eşti fermecătoare, o zână din poveşti; frumoasă şi graţioasă, uşoară ca o silfidă, ai să-mi înebuneşti toţi cavalerii. Trebuie să dansezi minunat !"

La un gest timid al Smărăndiţei, coana Paulina o întrerupse fără să o lase să spuie un cuvânt :

— „A! nu! Trebuie să dansezi. Femeie tânără ca dumneata, dar este o fericire pentru orişicine să te privească. Doar nu e turc Egor Stepanovici; în vremurile noastre femeile măritate dansează. Dansez şi eu. Iată şi Cleopatra Constantinovna Brezo, şi ei îi place contra-dansul. Am să-ţi prezint pe cei mai buni dansatori".

Intr'o clipă Smărăndiţa a fost înconjurată de doamne şi domnişoare de toate vârstele şi de toate culorile, cari după semnalul dat de Paulina Andreievna, se întreceau în admiraţie, în îmbrăţişări şi desmierdări a tinerei castelane din Năpădeni.

Smărăndiţa, ameţită şi asurzită de fastul ce o înconjura şi de primirea ce i se făcea, stătea ca fermecată, nu vedea şi nu auzea nimic. Doamna Cazara, luând-o de braţ, făcu înconjurul salonului, prezentându-i „cavalerii" în fracuri negre şi în uniforme brodate cu fir de aur, — toţi mai mult sau mai puţin decorativi, şi mulţi chiar decoraţi.

* * *

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1937

Balul a fost precedat de un banchet, copios şi sgomotos, în sunetele orchestrei aduse din Chişinău, — taraful, nelipsit, al lui Lemeş, fiind rezervat pentru momentele de expansiune de mai târziu.

La masă, Smărăndiţa, după recomandarea expresă a Paulinei Andreievna, de acord cu Natalia Chirilovna, a fost dusă la braţ de o nouă cunoştinţă, un ofiţer de curând transferat în garnizoana din S***, rotmistrul, contele Wladislaw Przewicki, tânăr elegant, cu o coroană de păr blond ondulat şi cu o voce insinuantă de bariton.

Natalia Chirilovna s'a îngrijit să fie aşezată la stânga contelui Przewicki.

De cealaltă parte a mesei doamna Cazara urmărea cu simpatie tânăra pereche, pe care o proteja. Conu Iorgu era relegat tocmai la capătul mesei, între două matrone guralive, care stăruiau în laude la adresa Smărăndiţei, admirând tinereţea ei, frumuseţea ei, graţia ei, şi insinuând cu prea multă bunătate, că omagiile aduse de cei mai strălucişi cavaleri sînt bine meritate, şi-şi exprimau nădejdea că Egor Stepanovici nu va fi turc şi urs, care să ţie ascuns în bârlogul lui din Năpădeni acest giuvaer de frumuseţe feminină.

In curând însă atenţiunea lui Iorgu Răutu a fost atrasă în altă parte.

Stephan Gheorghevici Cazara, mareşal al nobilimii de mulţi ani, erà un tactician sub-

Muzeul Digital al Romanului Românesc

ţire, care ştiuse să-şi asigure bunăvoinţa sferelor înalte; admis la curtea din Petersburg ca şambelan, bine văzut şi de guvernator, ca şi de generalul comandant al diviziei din Basarabia, — pe care i-a aşezat la dreapta şi la stânga Paulinei Andreievna, — el cultiva totodată şi pe boerii moldoveni, care de nevoie nu vorbeau decât în limba lor maternă, şi chiar pe puţinii moldovenizanţi, cari nu se sfiau să-şi afirme caracterul lor etnic, fără să compromită lealitatea lor faţă de împărăţie.

Aceştia formau un grup, în frunte cu Alexandru Matveevici Vătruţă, un bătrân alb ca zăpada, cu trăsături fine şi privire inteligentă, şi cu cel mai mare advocat din Chişinău Constantin Dimitrievici Chirilă, un cap de Danton, urît şi expresiv, cu o coamă de argint vechi, aruncată la spate. Ei amândoi aveau sarcina să întreţină pe boerii care nu ştiau ruseşte. Insuşi Stephan Gheorghevici li se adresa din când în când acestora, cochetând chiar cu frumosu-i graiu moldovenesc.

Iorgu Răutu, care avea oarecare trecere printre boerinaşii mai mărunţi, a fost obiectul solicitudinilor din acest grup, încât s'a putut sustrage suggestiunilor maliţioase ale matronelor vecine de masă.

Aceasta a fost o mare uşurare pentru el şi din alt punct de vedere: îi era cu neputinţă să participe la conversaţia generală.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaroma.ro/an.dr1901-1932

Pentru cronicarul acelor vremuri nu e nimic mai greu decât să redea conversaţia de salon basarabean în primele decade după anexare; din cauza aceloraşi stratificări de generaţiuni, ea se înfăţişa ca o adevărată babilonie.

Şi nimic nu e mai caracteristic pentru acea pustiire sufletească despre care îi plăcea să peroreze lui Ivan Nicolaevici Telega.

Basarabia fiind anexată la Impărăţia Ţarilor înainte de a se fi desvoltat literatura românească modernă, era natural ca societatea basarabeană să nu fi cunoscut limba noastră literară. Dar ea în realitate nu cunoştea nici o limbă literară, — chiar, pur şi simplu, nici o limbă omenească.

Boerii bătrâni, din generaţia lui Iorgu Răutu, vorbeau în graiul popular moldovenesc, în care se strecuraseră însă, bine înţeles, termenii technici ruseşti ca şi echivalentele neologismelor din limba noastră literară, în cât cu greu putea fi înţeles de Românii de peste Prut.

Cei tineri, sosiţi proaspeţi din şcolile ruseşti (dealtfel pe atunci puţini la număr) ştiau rusește, dar vorbeau cu un accent şi o sintaxă care lăsau mult de dorit.

Iar generaţia intermediară, al cărei reprezentant tipic era conul Petrache Bârseanu din Boroseni şi care forma majoritatea societăţii pe vremuri, — vorbea într'un jargon moldo-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/romr1901-1934

rus, care ofensa deopotrivă urechea unui român şi urechea unui rus, — jargon alcătuit dintr'un monstruos amestec de cuvinte ruseşti şi româneşti, în doze variabile, cu singura deosebire că atunci când ei îşi închipuiau că vorbesc ruseşte, acel lexic era împodobit cu flexiuni ruseşti, iar în cazul contrar cu cele româneşti.

De altfel şi Ruşii pripăşiţi în Basarabia foarte uşor îşi însuşiau în acest mediu accentul şi stilul local, vestit sub denumirea de „dialect basarabean".

Toate aceste limbi, dialecte şi jargoane, răsunau în jurul mesei la banchetul din Vântura, pe cari snobii mai pretenţioşi le mai presărau şi cu câte o frântură de fraze franţuzeşti.

Dialogurile într'o asemenea societate, fatal, nu pot fi redate decât în traducere, cu toată silinţa de a păstra coloritul local.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr:1901:1932

CAP. XXV.

PRIMUL DUET.

Smărăndiţa, aşezată la dreapta contelui Przewicki, nesigură de rusească ei, se bucura în sinea ei, că accentul pronunţat polonez al acestuia putea acoperi moldovenismele ei.

— „Să-mi îngăduiţi, doamnă", — i se adresă contele, servindu-i în acelaş timp o cupă cu vin: „o întrebare indiscretă. Nu aveţi tipul de moldoveancă; sînteţi din Basarabia?"

— „Da! Sînt basarabeancă, aproape n'am eşit din provincia noastră. Tatăl meu e un mare patriot rus, dar noi sîntem toţi moldoveni".

Contele parcă îi sorbea cuvintele şi nu-şi ascundea admiraţia.

— „Eu aşi fi gata să jur că sînteţi spaniolă. Nu vă puteţi închipui cum semănaţi cu împărăteasa Eugenia. Am fost o vreme ataşat militar la Paris şi Majestatea Sa Impărăteasa Eu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc

genia, care are multă simpatie pentru naţiunea poloneză a avut graţia să mă distingă cu atenţiunea ei. Când v'am văzut am fost isbit de asemănare. Sînteţi mai tânără, mai gingaşă, mai frumoasă. O-o-o! Un portret în miniatură, flatat, al celeia care e crezută a fi cea mai frumoasă din purtătoarele de coroană. Aţi fost la Paris?"

— „Nu", — răspunse Smărăndiţa, împiedicându-se în vorbă, turburată de aceste excese de admiraţiune: „N'am fost în Franţa dar iubesc pe francezi. Am învăţat puţin într'un pensionat francez din Chişinău, la Madame Carotte".

— „A! Madame, acest sentiment ne este comun, eu ador naţiunea franceză. Trăiţi totdeauna la ţară, aici, în judeţ?"

— „In afară de cei trei ani, cât am fost la pension, am stat toată vremea la ţară, aici în judeţ; întâi cu tatăl meu, apoi...", Smărăndiţa se opri puţin:... „la Năpădeni".

— „A! La Năpădeni! Am auzit că aveţi o casă frumoasă şi o splendidă grădină aşezată într'un superb peisagiu, care poate da un cadru frumuseţii d-voastră atât de impresionante".

Smărăndiţa nu îndrăznea să ridice ochii din farfurie şi nu ştia ce să-i mai răspundă.

— „A! Doamnă, vă place să staţi la ţară?" — şi fără să aştepte răspunsul, contele îşi urmă expansiunile: „şi eu admir natura. De-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaransvania.ro/index1901-1932

parte de convenţionalităţile şi sbuciumul sau splendoarea falsă a oraşelor, în faţă cu imensitatea domului ceresc, în orizontul larg al dealurilor basarabene te simţi mai bun, mai înălţat, mai curat. Şi aşi fi în stare să trăiesc o viaţă întreagă în societatea unei femei iubite, a unui suflet înrudit, care te înţelege, te îmbărbătează; — altfel chiar splendoarea naturei te deprimă".

Smărăndiţa, stăpânindu-şi confuziunea, a reuşit să strecoare :

— „Am stat puţin în oraş, am fost numai în treacăt puţine zile şi la Odessa, dar mie mi-a plăcut: teatre, concerte, tovarăşe cu care puteam vorbi şi citi împreună, discuta".

— „Dar la ţară?" — o învăluia contele cu privirea lui entuziastă şi cu vocea în care se auzeau admiraţia şi înduioşarea: „la ţară nu aveţi tovarăşe de o vârstă cu Dumneavoastră, nu aveţi distracţii?"

— „Am pe Nataliţa, nepoata lui Egor Stepanovici, care vine adesea la noi; apoi sunt câteva familii prin vecini, câte-va rude cu care ne întâlnim şi..." — Smărăndiţa iarăşi se opri puţin... „nu prea am vreme, gospodăria, copiii".

— „A!" exclamă sugestiv contele şi tăcu. Apoi: „Îmi rezervaţi, doamnă, un vals şi cadrilul?"

— „Nu prea am dansat decând am eşit din pension. Mă tem că am uitat".

Muzeul Digital al Romanului Românesc

— „O!" — zâmbi în răspuns cavalerul: „n'a putut trece o eternitate de când ați părăsit pensionul și sînteți născută pentru dans, prin grația și elasticitatea naturală a mișcărilor dumneavoastră. Pot conta?"

Smărăndița nu știa ce să spună: nu avea curajul să consimtă, nici energia să refuze. Privirile încurajatoare ale Paulinei Andreievna o intimidau; amuțise și se uita fix în farfurie.

Natalia Chirilovna, — al cărei „cavaler", un colonel solid, de tipul cunoscut în Rusia de pe vremuri sub numele de *burbon*, interesat mai mult de menu-ul banchetului decât de conversația cu vecina de masă, nu o împiedica să tragă cu urechea la dialogul din dreapta ei, — interveni cu vioiciune, în momentul psihologic.

— „Mă rog, Wladislaw Stanislawovici, nici nu-ți poți închipui cum dansează mătușica mea, ușoară ca o pană, parcă lunecă în văzduh, o fee, dar numai acuma mocnește, mucezește la țară, unde își închipuie că poate duce viața de matroană bătrână. Contez pe dumneata, conte, s'o deștepți, s'o desgheți! Nu te lăsa, s'o redai tinereții".

— Ah! Doamnă, fericit va fi *le prince charmant qui réveillera cette belle au bois dormant.*

Smaragdița, — ale cărei reminiscențe de pension îi dădeau putința să prindă înțelesul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaluceafarul.ro/1901-1932

complimentului, — a fost aruncată într'o confuziune şi mai mare. Ii venea să sară şi să fugă, cu atât mai mult cu cât fermecătorul cavaler, ca din întâmplare a atins uşor mânuţa ei, — retrasă îndată de pe masă, ca arsă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

CAP. XXVI

„SPICIURI".

Din fericire în momentul acesta Stephan Gheorghevici s'a ridicat pentru obligatoriul *speech*, în faţa reprezentanţilor puterii şi ai gloriei împărăteşti şi cu un uşor salut la adresa guvernatorului şi a generalului comandant, cochetând cu accentul lui rusesc a rostit:

— „Doamnelor şi Domnilor! In numele nobilimii basarabene întregi, credincioasă, fără deosebire de origină, împărăţiei, supusă şi devotată tronului, să-mi daţi voie să închinăm paharul nostru în sănătatea Majestăţii Sale Impăratul Alexandru Nicolaevici! Ura!"

— „Urrra!" — a prins în cor asistenţa.

Când s'a potolit puţin entuziasmul obştesc, se ridică guvernatorul, Hvost-Berczinski, un general scurt şi gros, cu un glob rotund cărămiziu pe umeri, cu nişte ochi eşiţi din orbite sub stufoasele-i sprâncene, — şi începu să

Muzeul Digital al Romanului Românesc

tune de sub o enormă mustață, cu un glas sonor dar răguşit:

— „E-e-e, domnilor, nobilimea este pavăza tronului şi temelia, e-e-e, împărăției. Aşa dar nu are decât, e-e-e, origina pravoslavnică rusească. Cu toții sîntem fiii sfintei Rusii şi e-e-e, slugi împărăteşti. Şi Basarabia pusă la hotarul împărăției va rămânea, e-e-e, un zid de oțel. Ridic paharul meu pentru mareşalul nobilimii basarabene, patriotul Stephan Gheorghevici Cazara, şi pentru graţioasa lui soție Paulina Andreevna. Ura!"

— „Urrra" — clocoteau comesenii.

Orchestra a intonat „tuşul". Doamna Cazara era gata să dea semnalul de sfârşit, când pe neaşteptate se ridică încă un orator, — un bărbat foarte subțire, cu capul prea mare pentru statura-i mijlocie, dar parcă strivit din lături, cu profilul şi mai ascuțit de un nas enorm, înaintat deasupra obrajilor, acoperiți cu o bărbuță rotundă, foarte îngrijită. Era candidatul rival al lui Stephan Gheorghevici, regulat „trântit" până acuma, dar sigur de viitorul lui, ca reprezentant al vremii, — Feodor Feodorovici Carpinschi.

Descendent dintr'o veche familie moldovenească, cu multe ramificațiuni şi în Moldova de peste Prut, el totuşi, slavofil şi reacționar fervent, poza ca reprezentant al ideii pan-ruseşti şi forma, împreună cu mulți membri ai numeroasei familii Carpinschi, un fel de clan

Muzeul Digital al Romanului Românesc

politic, care-şi făcea meritul din lupta pentru rusificarea cât mai grabnică şi mai radicală a Basarabiei.

Această familie a dat imperiului rus miniştri, diplomaţi, generali, dar totuşi şeful ei n'a putut să câştige voturile nobilimii basarabene, în majoritate încă moldovenească.

— „Doamnelor şi Domnilor" — rosti el cu o *graseiare* pronunţată: „aşa cum a spus excelenţa sa, nobilimea rusă formează temelia împărăţiei şi pavăza tronului. In Basarabia, nobilimii îi incumbă o misiune deosebit de importantă: de a asocia la viaţa obştească a naţiunii ruse această populaţiune, de curând emancipată de către glorioasa oaste a Rusiei pravoslavnice de sub jugul păgân, — populaţiune, deşi slavă de obârşie, înstrăinată însă de marea naţiune mamă, care aduce lumina şi triumful crucii creştinilor robiţi de semilună. Ridic dar paharul meu pentru glorioasa oaste împărătească şi falnicul ei reprezentant, excelenţa sa domnul general Dubrovin, comandant al diviziunii basarabene. Ura!"

„Tuşul", urale, sgomote de scaune îndepărtate, şi la semnalul dat de Paulina Andreievna banchetul a luat sfârşit.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
rev.statranslvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. XXVII.

VARTEJUL.

Smărăndiţa, eschivându-se fără să dea braţul contelui Przewicki, aproape fugea spre capătul sălii, unde Iorgu Răutu, ridicat în picioare, întrecea cu un cap pe cei mai înalţi dintre oaspeţi; dar în drum a fost prinsă de Paulina Andreevna:

— „Ei, cum ai petrecut, *ma chère Mignon?* Nu-i aşa că Przewicki e foarte drăguţ? Este dintr'o mare familie, şi bine crescut, dar a avut oarecari nenorociri, care l-au aruncat între urşii noştri moldoveni. Ce ţi-a vorbit? Ţi-a cerut să-i acorzi cadrilul? O! ai să vezi cum conduce, cu el parcă-ţi cresc aripi".

Orchestra a intonat un vals. Părechile alunecau în viforul dansului pe parchetul lustruit.

Smărăndiţa, nici ea nu ştia cum, fără să poată schimba două vorbe cu Iorgu Răutu, s'a trezit în braţele contelui Przewicki. Stânjenită de această atingere, ruşinată de torsul ei desvălit, deasupra căruia se înclina graţios capul cavalerului, ea parcă nici nu atingea pământul, dusă ca o petală de uraganul de-

Muzeul Digital al Romanului Românesc

licios; şi, răpită de vârtej, i se părea că toate candelabrele se aprind şi se topesc în cercuri şi dungi de foc.

Când orchestra se opri, ea fu silită, ca să nu cadă jos, ameţită, să dea braţul contelui, care avu prevederea de a o duce spre scaunul pe care luase loc Natalia Chirilovna, veselă, strălucitoare şi delicioasă, exuberantă de viaţă, sburdalnică, binevoitoare şi... complice!

Tot restul serii Smărăndiţa nu avu o clipă de odihnă. Vag simţea ca trebuinţa de ocrotire a soţului ei, dar în neştire trecea, ca o somnambulă din braţe în braţe, simţindu-se strânsă de un frac sau de o uniformă galonată.

După un vals urmă o „polcă", o mazurcă, un cadril şi iar un vals. Şi parcă tot mai des se pleca asupra torsului ei desvălit profilul elegant al contelui polonez.

La „cotilion" Smaragdiţa se găsi în primele rânduri cu Wladislaw Przewicki, care diriguia figurile acestui dans complicat.

„Messieurs, balancez vos dames! Les dames à droite, les messieurs à gauche! Les dames restent sur place, les messieurs en avant! La chaîne! Tournez, messieurs!" — şi o ghirlandă de perechi urma pe Przewicki cu Smărăndiţa, din salon în salon, până la terasa din dos, invada sălile laterale, unde domnii mai în vârstă şi cucoanele resemnate se răsboiau la cărţi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Smărăgdița abia putea zări o clipă, ca o umbră întunecată figura masivă a lui Iorgu Răutu așezată la „préférance", apoi viforul o răpea mai departe.

„Messieurs, tournez! Chaîne de dames! Les messieurs à genoux, les dames en cercle!"

Balul s'a isprăvit spre dimineața.

Când dincolo de Nistru, peste câmpia albă a Podoliei, întinsă până la marginea orizontului, s'au aprins zorile, și zăpada a fost însângerată de primele raze de soare, — invitații din împrejurimi au plecat direct pe acasă, fără să mai stea la odihnă. Și soții Voronin au preferat două ceasuri de drum de sanie până la Onițcani ospitalității din Vântura, în haosul dimineții de după un bal prea frecventat.

Când Natalia Chirilovna și-a comunicat intențiunea soților Răutu, Smărăndița, încă sub impresiunea viforului răpitor, a insistat să plece și ea.

Sania luneca de pe o cupolă pe alta a acestei regiuni de coline virginale.

In văi nuanțate de tonuri albastre, coamele apăreau aprinse de soarele ridicat peste orizont.

Aerul rece și înviorător parcă alunga obo-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
existalens.kenes.com 1901-1932

seala Smărăndiţii, care învălită în blănurile ei, lipită de Nataliţa, retrăia impresiunile negrăite ale nopţii.

Dar la Oniţcani, unde urma să se despartă de Voroneşti, Smaragdita deodată se simţi prinsă de o oboseală mortală. Palidă, fără nici un pic de sânge în obraz, ea întrebă cu timiditate pe Iorgu, dacă n'ar putea rămânea puţin, pentru odihnă, la Nataliţa.

Conacul din Oniţcani, deşi comod şi cu gust mobilat, nu avea multe încăperi. Totuşi Nataliţa, dându-şi seama de starea sufletească a „mătuşicăi" începu, după obiceiul ei, să trepideze de bucurie.

— „Da ! Rămânem numai noi, cucoanele, să ne odihnim!", — hotărî ea fără drept de apel: „Iar boerii să fie buni şi să plece singuri la Năpădeni, iar noi, — ha-ha-ha! Venim numai mâine dimineaţa ! Margareta Jozefovna se va îngriji până atunci de copii. Şi Tolea", — se uită ea cu înţeles la domnul Voronin: „va ţine de urit lui moş Iorgu".

Tinerele femei rămase singure, Smărăndiţa, fără să ştie pentru ce, nu şi-a putut reţine un plâns de copil ; şi a plâns mult, mult, în braţele Nataliţei. Apoi, ca după o descărcare nervoasă a adormit tot ca un copil ; şi prin somn surâdea, din când în când suspinând uşor.

Nataliţa îi desmierda în tăcere, domol, braţul ce i-l aruncase după gât.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1937

CAP. XXVIII.

PREGĂTIRI DE ASEDIU.

Peste vre-o două săptămâni, spre sfârşitul lui Ianuarie, într'o zi când fulgi mari de zăpadă brăzdau tot cerul într'o reţea mişcătoare, Natalia Chirilovna Voronin, abia sărită din sanie, se repezi pe scările caselor din Năpădeni, şi, prin irupţiune năprasnică în iatacul Smaragdiţii, o surprinse în faţa oglinzii, cu un număr al revistei ilustrate în mână .

Deşi Smaragdiţa a închis repede paginile revistei, şi cu un gest indiferent a aruncat jurnalul, Natalia Chirilovna, abonată şi ea la „Niva", şi-a putut da seama că astfel a fost dosit portretul împărătesei Eugenia.

— „A-a-a!" — a surîs ea la acrul vinovat al Smaragdiţii: „Tocmai despre *el* vreau să-ţi vorbesc. M'a rugat foarte mult să vin împreună cu el într'o zi la Năpădeni".

Smaragdiţa cu gestul obicinuit, — semn de perplexitate, — a dus degetul la tâmpla stângă, şi s'a trădat astfel încă odată.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Deşi nu se pronunţase nici un nume, ea n'a lăsat nici o îndoială că a înţeles, despre ce şi despre cine este vorba !

Imbujorată, ea abia putu îngâima:

— „Dar cum vrei să vie ? Egor Stepanovici nu poate vorbi ruseşte, iar *el* nu ştie moldoveneşte !"

Natalia Chirilovna, respirând aerul rece, fără măcar să se desbrace, acoperită de roua fulgilor topiţi, a apucat pe „tuşica" şi a început s'o sărute răspicând:

— „Obrăjelul!... altul! Fruntea! Năsucul ! Bărbia!.., Ochişorii !.. Unul !.. Altul!.. Aşaaa, strengăriţo ! Ce copil eşti! S'a şi apucat să înveţe moldoveneşte, şi nu trebuie să ştie mult ca să stee de vorbă cu moş Iorgu. Poate şi acum juca pe moldoveneşte pichetul şi écarté, zău! Ha-ha-ha-ha!" — şi iar sărutări: — „Lasă-mă pe mine, ştiu eu pe moş Iorgu, am să pun la cale totul".

— „Dar"....

— „Taci, tuşică, taci Dusea dragă! Ce, să ne oftigim noi aici, tot gospodărie şi gospodărie! Slava Domnului, ai şi pe Margareta Jozefovna, pe Zoiţa, pe jupâneasa Marghioala şi pe manca şi pe dădaca şi pe Gafiţa, şi pe dracu şi pe lacu! Şi odată eşti tânără în viaţă! Şi veacul femeii e scurt! Eu am douăzeci şi opt de ani, şi acuş, acuş, trec peste pragul blăstămat al celor treizeci de ani. Nici tu, cu cei optspre-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

zece ani ai tăi, n'ai cine ştie cât până să sari peste acest prag!"

Contele Przewicki a început, în curând, să frecventeze destul de des Năpădenii; şi a găsit, în adevăr, chiar şi mijlocul de a conversa cu Iorgu Răutu, într'un fel de limbaj convenţional în care contele, spre a fi mai accesibil pentru conu Iorgu, schilodea cu nemiluita limba rusă, iar acesta, din aceleaşi motive şi cu aceeaşi sârguinţă, maltrata limba moldovenească: de altfel vocabularul ce le era necesar pentru schimbul de idei nu trecea cu mult peste vreo două-trei duzini de cuvinte.

Iorgu Răutu se simţea măgulit de atenţiunile acestui mare aristocrat, conte autentic, care manifesta multă consideraţie pentru boerul moldovan, şi ştia să aprecieze gospodăria lui, grajdul lui, ca şi iscusinţa lui la pichet şi écarté.

Smaragda Theodorovna nu-şi analiza stările sufleteşti. Ea se simţea atrasă de acest tânăr manierat şi bine crescut, care a cunoscut saloane de elită şi Curţile tuturor marilor capitale din Europa; care ştia nu numai să povestească tribulaţiunile şi episoadele dramatice ale vieţii sale agitate, dar să şi discute, în formă uşoară şi plăcută, chestiuni de modă şi de literatură, desvelindu-şi cu acest prilej sentimente înalte şi delicate; el reuşea chiar

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaransilvania.ro/index1901-1932

să facă şi pe Smărăndiţa să-şi biruiască timiditatea şi să-şi expună naivele sale aprecieri şi reminiscenţele literare, acumulate în anii de pension.

Smaragdiţa se mira ea însăşi şi se bucura că-şi poate astfel dovedi inteligenţa ei suplă şi vie şi un real umor şi talent de expunere, cu toată lipsa ei de cultură şi de cunoştinţa mai rafinată a limbii.

După asemenea conversaţiuni, de cele mai multe ori foarte scurte, Smărăgdiţa se simţea mai înviorată, mai veselă; starea sănătăţii ei, fără doar şi poate, se îmbunătăţea ; înflorea în fiecare zi mai mult; părea tot mai frumoasă, şi chiar mai tânără decât cei optsprezece ani pe care îi număra. Nimeni n'ar mai fi putut crede că e soţie şi mamă de doi copii.

Şi totuşi, din adâncimile nescrutate şi „refulate" ale conştiinţei sale, se ridica o surdă protestare, — un sentiment nedesluşit, reprimat îndată, de vinovăţie!

Nu i se putea reproşa nimic ca mamă. Îşi îngrijea copiii, îi iubea pasionat, mai cu seamă pe Sonia.

Când, prinsă în vâltoarea îndatoririlor ei mondene, se despărţia de ei măcar pentru câteva ceasuri, nici o clipă nu-şi uita îndatoririle ei de mamă.

Ca soţie ?...

Dată fiind deosebirea de vârstă, ea nu-şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

putea lua asupră-şi răspunderea pentru căsnicia cu Iorgu.

Doctorul îi uşura cugetul.

Şi chiar Egor Stepanovici, — suflet bun, cu toate pornirile lui, adesea neînfrânate şi grosiere, — ţinea mult la Smărăgdiţa şi, bucurându-se din inimă de rezultatele tratamentului prescris de medicul casei, el nu uita stavila pe care acesta i-o impusese...

Absorbit de grijile gospodăriei, simţindu-se întotdeauna de prisos şi stânjenit în saloane, Iorgu Răutu, în afară de participarea la vânători, evita alte petreceri mondene. Dar Smărăndiţa, recunoscută după balul din Vântura ca o stea a elitei sociale locale, era solicitată de toate saloanele boereşti din judeţul S***, şi chiar de peste hotarele lui.

De cele mai multe ori ea era însoţită, în lipsa lui Iorgu Răutu, de Natalia Chirilovna Voronin, şi adesea luată sub aripa doamnelor Cazara, Brezò şi a altor cucoane din înalta aristocraţie basarabeană.

Contele Wladislaw Przewicki era şi el aproape întotdeauna nelipsit din saloanele S*** ciene.

Foarte repede el ajunse răsfăţatul acestor saloane ; mamele cu fete de măritat îl alintau, îl supraveghiau, şi-l urmăreau cu cel mai viu interes; frumuseţile recunoscute ale judeţului îşi risipeau farmecele în faţa lui; inimile

Muzeul Digital al Romanului Românesc

fecioarelor romantice svâcneau de nădejde la apariţia lui.

Contele se strecura prin mrejele tuturor solicitărilor cu multă eleganţă şi graţie, fără să poată fi învinuit de vre-o lipsă de tact. Dar, în acelaş timp, dânsul ştia să facă pe Smaragda Theodorovna Răutu să simtă în fiecare moment că o distinge dintre toate.

Astfel a trecut iarna.

Primăvara, cu începutul muncilor agricole, cu închiderea sezonului de vânătoare, curma şi seria balurilor şi a recepţiunilor mondene.

In anul acela mai cu seamă, — urmând să se întrunească la Chişinău pe la jumătatea lui Mai adunarea trienală a nobilimii provinciale pentru alegerea de mareşal, — magnaţii basarabeni, cu familiile lor s'au şi grăbit să se concentreze în capitală, în vederea unui nou „turnir", între cele două lagăre ale boerimii din „gubernie".

Soţii Răutu, rugaţi cu insistenţă de Stephan Gheorghievici Cazara şi chiar de şeful partidului „moldovenesc", domnul Chiril Chiriacovici Leon, se pregăteau şi ei de drum.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromaniamare.ro/mrr1901-1932

CAP. XXIX

SCRISOAREA.

La începutul lui Mai Smaragda Theodorovna, gânditoare, stătea pe banca din deal, în parcul Năpădenilor; pământul încă umed respira aromele vieţii renăscute ; exhalaţiile straturilor înflorite se amestecau într'o simfonie de miresme, în care dominau liliacul şi irişii, — în câmp răsuna cântecul tremurat al ciocârliei, căruia îi răspundeau din parc trilurile pasionate ale privighetorii.

Copiii scoşi şi ei în grădină sub supravegherea Margaretei Jozefovna, văzând pe mama s'au repezit spre ea, în cap cu favorita Sonia, cu strigătul de bucurie, „mamica, mamica", urmată de micuţul Tosia, care, neavând încă nici doi ani, se legăna în mers ca un ursuleţ.

Dar Smărăgdiţa, după o sărutare fugitivă, parcă enervată, porunci Margaretei Jozefovna să-i coboare în vale. Rămasă singură, ea s'a

Muzeul Digital al Romanului Românesc

uitat sfioasă împrejur, apoi scoase din corsaj un mic pătrat de hârtie, îl desfăcu, şi îl reciti, parcă înfiorată.

Era scrisoarea contelui Przewicki, pe care i-o adusese dimineaţa Natalia Chirilovna.

Smărăndiţa se oprea de emoţiune asupra fiecărui cuvânt al celei dintâi misive de dragoste, ce i-a fost adresată :

„Scumpă doamnă,

„Dacă aveţi o umbră de îndoială asupra „sentimentului care-mi smulge aceste rânduri, „dacă o clipă aţi avea bănueli asupra inten- „ţiunilor de care sînt însufleţit, — vă rog să „aruncaţi, fără a-l mai citi, acest nemernic pe- „tic de hârtie.

„Cred însă că inima nu mă amăgeşte.

„Cum un pelerin, rătăcit în deşerturile „aprinse, îşi întinde cu nădejde braţele spre „viziunea unei oaze din zarea îndepărtată, „sînt stăpânit de icoana ideală — cea dintâi „licărire de lumină, care a înseninat pentru „o clipă bezna singurătăţii mele.

„E un miraglu sau o realitate?

„Pot avea nădejdea de a alina această ini- „mă însetată?

„Sînt un nebun, aiurez?

„Adorata mea, numai tu îmi poţi da răs- „punsul!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„Mă îngrozeşte însă şi gândul că ai putea „vedea în rugile mele, altceva decât isbucni- „rea năprasnică de adoraţiune.

„Nu cer acum răspunsul. Dar să-mi dărueşti „o clipă, o singură clipă, fără prezenţe ino- „portune, pentru ca să-ţi pot spune tot sbuciu- „mul meu sufletesc şi să depun la dragele tale „picioruşe jertfa vieţii mele întregi. Nu sem- „nez aceste aiurări nebune, fiindcă dacă nu „mă ghiceşti, chiar aceasta va fi un verdict „de moarte!..."

Braţele Smaragdiţei au căzut pe genunchi şi ea privia un timp în neştire spre câmpia nemărginită a Podoliei, învelită în zarea albastră.

Apoi, aruncând din nou o privire, împrejur, se repezi la vale, susţinându-şi rochia, ocoli la stânga grupul de copii, care se urca pe altă alee a parcului, — şi se opri numai la ţărm.

Aici, după ce sări pe piatra de granit, care bara la margine cursul Nistrului, ea aruncă, petec după petec, scrisoarea ruptă în bucăţele mărunte. Apucate de vârtejul apei, bietele petale maculate, — lunecau pe încreţiturile undelor mici, ridicate de adierea uşoară a vântului.

Apoi, tot în fugă, ea se urcă spre conac, înconjurând din nou pe copii cu îngrijitoarele lor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

In cerdac, Iorgu Răutu, înarmat cu ochelari, citea de pe o hârtie lui Alexandru vechilul, numele oamenilor care urmau să fie scoşi a doua zi la lucru pentru reparaţia digului din Ciripeni, care suferise de revărsarea apelor de primăvară.

— „Egor Stepanovici", — l-a întrerupt Smărăndiţa, urcând scările: — „am primit o scrisoare de la Paulina Andreevna care ne roagă foarte mult să venim cât mai curând la Sobrania Dvorenilor. Spune că va fi bătălie cumplită la alegerea mareşalului".

Iorgu Răutu, privind-o în jos peste ochelari, i-a aruncat cam cu necaz:

— „Ştiu, frate, îi o adevărată belea! Mi-a trimes vorbă şi mie conu Stephan, trebuie să mergem, n'avem încotro, — dar mai este vreme".

Smaragdiţa, oftând, se lăsă în fotoliul de trestie din cerdac, cu un aer de resemnare şi tristeţă, la care ştia că Iorgu Răutu nu poate rezista :

— „Bine!", — răspunse ea cu o voce stinsă: „cum vei vrea matale, Egor Stepanovici!"

Experienţa o învăţase că, întotdeauna, cu Iorgu Răutu, — temperament violent, care se aprinde la rezistenţe sau contrazicere, se poate face orice cu două-trei suspine şi cu o privire melancolică, şi două-trei lacrimi reţinute.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
Existatea în Kenie.ro/m dm1901-1932

Manevra a reuşit şi de data aceasta. Fără să mai spuie un cuvânt, soţul resemnat porunci lui Alexandru vechilul să cheme îndată pe Dumitru vizitiul.

Faţa Smărăndiţii se însenină. Sub o impulsiune irezistibilă, ea apucă mâna lui Iorgu Răutu, minunat, o sărută şi dispăru ca o arătare în uşă. Ajunsă în iatacul ei, ea, îndată a şi început să-şi pregătească valizele şi bagajele, cu ajutorul Gafiţei şi al jupânesei Marghioala.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

CAP. XXX.

„G A Z E T A".

Iorgu Răutu era prevenit de domnul Alexandru Matveevici Vătruţă, „moldovenizantul", că „Sobrania Dvorenilor", — adunarea nobilimii provinciale, din anul acesta are o importanţă deosebită.

Alexandru Matveevici Vătruţă şi Constantin Dimitrievici Chirilă, cei doi reprezentanţi ai liberalismului şi ai moldovenismului basarabean de pe vremuri, desfăşurau cu acest prilej o vie activitate la Chişinău.

Şi în adevăr, viaţa socială a Basarabiei trecea în acea epocă printr'o criză acută.

După abrograrea statutului autonom al Basarabiei, după eliminarea limbii naţionale din administraţie, din justiţie, din şcoli, — boerimii moldovene i-a fost hărăzită spre consolaţie nobleţea rusească, împreună cu organizarea „Sobraniilor" de clasă, după tipicul din imperiu, — în realitate fără nici o atribuţie de real interes obştesc.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/morri-1901-1952

In aceste condiţii „Sobraniile Dvorenilor" se degradau cu timpul tot mai mult, reducându-se la un simplu prilej de intrigi urâte, de ceartă meschină, de deslănţuire de vanităţi mărunte şi de apetituri grosiere.

Rapoartele guvernatorilor către Impărat vorbesc cu un nemăsurat dispreţ de aceste manifestări ale boerimii degenerate, care număra însă în sânul său pe mari proprietari funciari, purtători de nume istorice, descendenţi din dinastiile bizantine.

„Era marilor reforme", inaugurată după războiul nenorocit din Crimeea, nu putea rămânea fără răsunet şi în Basarabia sălbătecită sub regimul de rusificare.

Au fost puse la ordinea zilei reglementarea raporturilor agrare, prin desfiinţarea „boerescului", reforma justiţiei, serviciul militar obligatoriu, introducerea „zemstvelor" şi a instituţiilor de autonomie locală în oraşe şi la sate. Aceste probleme atingeau direct interesele tuturor claselor sociale din Basarabia, şi deci nu puteau să nu agite şi apele stagnante ale vieţii provinciale, dând un deosebit interes aşteptatei „Adunări a Nobilimii".

Cei doi şefi ai liberalismului moldovenesc nădăjduiau că cel puţin cu acest prilej va sufla aerul de renovare în Basarabia, deşteptând aci viaţa socială şi intelectuală.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/md/1901-2492

La sosirea caleştei încăpătoare a Răuteştilor la Chişinău, chiar de la bariera Orheiului se putea observa în străzile largi, şi de obiceiu pustii, o animaţie deosebită.

La colţuri de stradă se vedeau grupuri de populaţie, urmărind cu interes trăsurile baroce, care soseau din unghiurile cele mai prăpădite ale Basarabiei, şi care alături de echipajele de lux recent importate, apăreau ca rămăşiţe deluviale. „Troici", părechi de „trotteuri", mârţoage fosile, cadrigii şi „ţuguri" de patru şi şase cai înaintaşi, se încrucişau şi mişunau în toate părţile, dând impresia de pitoresc şi de agitaţie obştească.

Pe terasa hotelului „Paris" în faţa „bulevardului" soţii Răutu au fost salutaţi, cu respect şi simpatie jovială, de vestitul proprietar al hotelului, Gaspar Gasparovici Nazarian care era un factor al vieţii publice basarabene, asupra căruia un cronicar al acestor vremuri nu poate trece.

Pe atunci nu apărea la Chişinău nici un ziar.

Gaspar Gasparovici, mai multe decenii, singur avea misiunea de a satisface trebuinţele de publicitate şi de publicistică ale provinciei.

Spiritual, prietenos şi cu minte ageră, el era bine văzut şi bine primit în toate cercurile societăţii Chişinăului, — şi, în acelaş timp, se ţinea în contact zilnic cu toată boerimea pro-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
evistafransiveniie.ro/mdrr1901-1932

vincială, pe ai cărei fruntaşi îi găzduia, când veneau în capitala provinciei, şi cu plăcere le făcea comisioanele cu care îl însărcinau când nu puteau veni; şi pe toţi îi sfătuia, îi informa şi-i îndruma, chiar fără să fie rugat.

Peste tot era populară figura expresivă a acestui om mic de statură, cu un barbişon ascuţit *à la* Napoleon III, cu craniul luciu, fără un fir de păr şi cu ochii vii şi pătrunzători. In fiecare dimineaţă, — cu o şapcă de stofă groasă în cap iarna, şi cu o panama vara, — el se aşeza pe terasa hotelului şi nu lăsa să treacă, fără o frântură de conversaţie prietenească, pe nici un trecător cunoscut. Şi cine nu-i era cunoscut?

— A-a-a, Fedor Ivanovici!" — exclama el la vederea vre-unui cetăţean respectabil al capitalei basarabene: „câte veri şi câte ierni nu te-am mai văzut? Ce mai faci? Sănătos? Voinic? Dar Elena Vasilievna? Dar Maria Petrovna? Şi cum e Constantin Ivanovici? Şi-a vândut moşia? Şi-a măritat fata? Sînt mulţumiţi de ginere? Au adus o guvernantă? Stepanida Ivanovna l-a prins pe Petru Petrovici cu bona? He-he-he!"

In puţine minute cetăţeanul descărca tot ce ar fi văzut, auzit, sau închipuit. Materialul astfel adunat pe terasă, aflat de la clienţii hotelului veniţi din provincie, sau din corespondenţa lui pentru comisioane şi sfaturi, era

Muzeul Digital al Romanului Românesc

triat, selectat, combinat, desvoltat, înflorit, într'un cuvânt suferea o prelucrare literară şi artistică. Gaspar Gasparovici era un om de talent!

Seara, la apariţia lui la clubul Dvorenilor, el era întotdeauna primit cu ovaţiuni; şi cei mai încăpăţânaţi jucători de cărţi îşi părăseau mesele şi-l înconjurau pe Gaspar Gasparovici, căruia i se ofereau imediat ţigări, un pahar de vin sau de licheur, la o tradiţională cafea turcească, — în faţa căreia putea şedea ceasuri întregi.

Şi atunci Gaspar Gasparovici îşi revărsa tezaurul de noutăţi, de anecdote, de zvonuri şi supoziţii, sau sugestiuni, întotdeauna într'o formă spirituală, şi chiar briliantă, — fascinând pe ascultători şi ţinându-i suspendaţi în aşteptarea unei concluziuni picante.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. XXXI.

DOUA CONCILIABULE.

Iorgu Răutu a putut fi, astfel, bine documentat asupra situaţiei, în ajunul adunării nobilimii.

Această situaţie era în adevăr paradoxală, şi impunea guvernatorului, generalul de infanterie Apolon Apolonovici Hvost-Berezinski, o grea sarcină şi un neobicinuit efort intelectual. In biroul său, din locuinţa sa privată, el a chemat atunci în ajutor pe consilierul intim al tuturor predecesorilor săi din ultimele decenii, — un funcţionar, al cărui patriotism rusesc era cu atât mai fierbinte, cu cât trebuia să fie uitată origina lui moldovenească, — Ivan Ivanovici Covată, — un tip parcă desprins din paginile lui Gogol, dintre aceia pe care marele Ucrainian i-a botezat prin eufemism „bot de oală".

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Acesta a pus în faţa generalului pe masă un dosar gros, cu rapoarte confidenţiale din ultimii ani.

Şi generalul, care prin firea lui epicureană se simţia aşa de bine până în acest moment, în mijlocul aristocraţiei locale, acuma cu teroare citea din vestitul raport al nu mai puţin vestitului consilier de curte Somov *(Document real!)*, cum această ospitalieră şi docilă aristocraţie a fost pe vremuri caracterizată în acte oficiale:

„Origina comună şi educaţia asemănătoare a moldovenilor face ca moravurile lor să fie foarte deosebite de moravurile popoarelor cu idei sănătoase...

„Pornirea dvorenilor moldoveni de a se sprijini reciproc împotriva Ruşilor, pentru cari nu simt decât ura; — aversiunea lor de a se supune legilor fundamentale ale imperiului îi duce la o conspiraţiune tacită spre a ascunde situaţia reală din provincie...

„Exclusivismul lor faţă de funcţionarii ruşi şi favoritismul faţă de cei moldoveni, îi face să proslăvească Moldova, tăinuind că acolo domină numai dreptul celui mai tare împotriva legilor divine şi omeneşti, exploatarea nemiloasă a statului în folosul exclusiv al boerimii..."

Instrucţiunile recente primite din Petersburg desveleau în acelaş timp intenţiunile guvernului imperial de a realiza în Basarabia

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

reforma agrară mult mai largă, ca în restul Imperiului, atât pentru a slăbi boerimea, cât şi pentru a asigura simpatiile ţărănimii pentru regimul rusesc.

— „Domnule Covată, cum crezi dumneata, e-e-e, putem noi pune la cale aşa ceva, e-e-e, demonstraţie de credinţă către majestatea sa Impăratul din partea nobilimii, adică, e-e-e, un gest cavaleresc, e-e-e, îi dăm şi sufletul, e-e-e, şi moşia, cât vrea! Putem aranja noi un fason de acestea? A?"

Şi generalul îşi aţinti ochii bulbucaţi asupra lui Covată.

Acesta arăta prin toată atitudinea lui că se topeşte de admiraţie şi de respect pentru şeful său.

— „La poruncă, excelenţa voastră! S'ar putea pune la cale, să şoptim un cuvânt domnilor Vătruţă sau Chirilă. Şi aceştia vor şti să învârtească pe Chiriac Chirilovici Leon şi pe Stephan Gheorghevici Cazara".

— „Ce? Cum?" — tună răguşit generalul,— sărind în picioare, şi chiar sprâncenele lui stufoase se sburliră: — „Vătruţă ? Chirilă ? Aceşti francmasoni? Aceşti nihilişti? Aceşti separatişti?"

Admiraţiunea, devotamentul şi respectul lui Covată parcă îl anihilau; şi, contractându-se în colac, el îndrăzni totuşi să obiecteze:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ndr1901-1932

— „La poruncă, excelența voastră! Dar n'am putea găsi pe nimeni altul pentru așa ceva".

— „Cum? Dar acești patrioți și ruși de sânge sau de suflet ca Feodor Feodorovici Carpinschi, Aristide Nicolaevici Brezò, în sfârșit baronul August Ferdinandovici Holstorm?"

Covată se subție, scăzând la a patra parte din volumul său normal; totuși îndrăzni să insiste:

— „La poruncă, excelența voastră! Tocmai așa, excelența sa Feodor Feodorovici Carpinschi, măria sa domnul șambelan Aristide Nicolaevici Brezò, domnul baron August Ferdinandovici Milbrey von Pfälzer-Gröner zu Holstorm sînt mari patrioți, supuși, credincioși și devotați Majestății Sale Imperiale Țarul Alexandru Nicolaevici, dar sînt boeri mari, foarte mari, și urmează să piardă până la două treimi din moșiile lor. Și cum excelența voastră știți, în toată împărăția boerii mari, adevărații magnați, se cam ridică împotriva milostivelor reforme ale Majestății Sale Imperiale Țarul Alexandru Nicolaevici,— ei spun că reforma agrară ruinează nobilimea și răsvrătește gloata, că o îndeamnă la trândăvie, că prăpădește agricultura și că boerii noștri vor pierde și mai mult ca magnații din Rusia".

Generalul cade în fotoliul său și o bucată de vreme îl fixează uluit pe acest model de funcționar, „eminența grizâ" a tuturor guvernatorilor basarabeni de pe vremuri.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistadrum.ro/arhiva/anii-1901-1932

— „Atunci? să mă ploconesc eu acestor răsvrătiţi, acestor tulburători, separatişti? A! Am să-i turtesc pe toţi în corn de berbec", — răcni răguşit guvernatorul, — prototipul administratorilor cu „mâna de fier".

— „La poruncă, excelenţa voastră! Lăsaţi! N'avem nevoie să ne ploconim înaintea nimănui. Doar, un mic meşteşug, aşa ceva se aranjează..."

Chiar în acest moment, în biroul lui Constantin Dimitrievici Chirilă, cei doi „răsvrătiţi şi separatişti" stăteau la sfat.

Ei erau pe atunci dintre acei prea puţini moldoveni din Basarabia care, trecând prin universităţile ruseşti, — suferiseră influenţa curentelor de idei cari agitau societatea din Imperiu, fără să piardă în acelaş timp sentimentul de solidaritate naţională românească.

De faţă se găsia şi Ivan Nicolaevici Telega din Cemeleuţi, mizantropul judeţului S***.

Alexandru Matveevici Vătruţă, gânditor, ciocănea încet cu degetul pe masă, vorbind domol şi măsurat:

— „Nu putem face nimic fără domnii Leon şi Cazara", — declară el: „din spirit de opoziţie împotriva clicei familiei Carpinschi, ei moldovenizează şi bat în struna liberalismului şi a progresismului".

Muzeul Digital al Romanului Românesc

— „Ho-ho-ho!" — isbucni sardonic strâmbându-şi buzele senzuale Ivan Nicolaevici: — „Aceşti latifundiari? Dar reforma agrară le va croi în ferfeniţe latifundiile; instituţiunile de autonomie locală vor ridica greutatea specifică a ţărănimii şi a micii burghezii, în defavoarea nobilimii; lor nu le prea poate conveni nici serviciul militar obligator, nici reforma judiciară, cari aduc o gravă atingere privilegiilor străvechi. — Nu fiţi copii!" — încheiă dânsul.

Constantin Dimitrievici îşi purta coama de argint vechiu alergând de la un colţ la altul al biroului:

— „Dar Cazara vrea să fie mareşal!" — striga marele advocat al Basarabiei: „El nu poate fi ales fără sprijinul boerinaşilor, pe care reforma agrară îi atinge mai puţin, iar celelalte reforme sînt în interesul lor; — apoi avem şi noi câţiva prieteni. Carpinschi pune toate în mişcare tocmai spre a-şi întări poziţiile faţă de reforme".

— „N'aveţi grijă!" — îşi reluă firul, indomptabilul *Negru:* „In privinţa reformelor troglodiţii noştri de toate colorăţiunile se vor înţelege de minune; dar cu toţii vor asculta *smirna* poruncile lui Hvost. Boerimea moldovenească e moartă, — puteţi să-i cântaţi prohodul: *finis Basarabiae!*"

— „Dar e o clasă dominantă!" — nu se as-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tâmpără Constantin Dimitrievici: „Nu-i poate bate din picior orice Hvost!"

— „Eroare, amice, mare eroare!", — se ţinea şi mai dârz *negrul:* „Decând şi-a vândut dreptul de primogenitură, — nu pentru un blid de linte, pe acesta i l-a luat birocraţia imperială cu clientela ei, ci pentru petece de pergament, şi pentru tinichele colorate — şi de când a intrat şi ea însăşi în clientela de categoria a doua a acestei birocraţii, boerimea noastră nu mai e nici *dominantă,* nici măcar *clasă.* Ce fel de clasă poate fi, — înţelegeţi odată!, — strânsura fără nici un suflet, în care două generaţii succesive nu se pot înţelege în aceiaşi limbă, ci se deosebesc mai mult între ele decât triburile de la Antipozi? Boerimea moldovenească a pierdut, — şi tocmai în vremea când aceasta a fost mai necesar, — conducerea socială în Basarabia, — acel *leadership,* care singur poate justifica acumularea de avere şi o situaţie socială privilegiată. Ea s'a înstrăinat cu desăvârşire", — deveni elocvent şi patetic mizantropul nostru: „Ea s'a înstrăinat cu desăvârşire de massele ţărănimii, care în truda ei milenară, zidind în adâncimi viaţa, cum generaţiile polipilor de corali construiesc continente, a fost izolată, prin stratul impermeabil de cultură străină şi neasimilată, de orice rază de lumină. Aşa numita rusificare a Basarabiei, nu este decât un lung proces de sălbătecire şi pustiire sufletească! In

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ro/1901-1932

această situație boerii noștri nu-și pot permite luxul unei atitudini demne, — sînt sortiți să ajungă o turmă abjectă și servilă în slujba oricui ține biciul în mână. Consecințele nu numai pentru starea ei morală și intelectuală, dar și pentru cea materială, nu pot fi decât tragice. Nu contați dar pe această mortăciune!".

Nici oratorul nu putea ști atunci cât de profetice erau vorbele lui: până la sfârșitul veacului, boerimea moloveneasc din Basarabia pierdea nouăzeci la sută din moșiile ce-i rămăsese după reformă; complect ruinată ea a format acea pepinieră de „zimbri", care înspăimântau Rusia și dintre care se recrutau conducătorii „Ligii adevăraților Ruși", pogromiștii și stâlpii obscurantismului intransigent și... slugarnic...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. XXXII.

PRELIMINARII.

In aşteptarea zilei hotărâtoare, atât Feodor Feodorovici Carpinschi, în palatul său din strada Moscovei, cât şi Stephan Gheorghevici Cazara, în strada Căuşani, ţineau casă deschisă şi masă pusă pentru partizanii lor.

Agenţii ambelor partide făceau o vie propagandă între boerii veniţi din toate colţurile provinciei, foarte desorientaţi în faţa evenimentelor şi a problemelor la ordinea zilei.

Cei mai mulţi profitau de ocazie şi, fie din indiferenţă, fie din instinct de conservare, făceau act de prezenţă în ambele lagăre şi asigurau pe ambii rivali de concursul lor necondiţionat.

Baronul Gulfstream clocotea, ca un cazan sub presiunea de zece atmosfere, şi în calitatea lui de stâlp al partidului patrioţilor adevăraţi ruşi, la fiecare pas provoca la duel pe cei bănuiţi de lipsă de loialism şi de tendinţi moldovenizante.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

El perora cu vehemenţă în restaurante, la club, în stradă, se încăiera cu opozanţii, şi în exploziunea patriotismului său neînfrânat, lăsa aproape toate localurile publice fără oglinzi şi pe mulţi chelneri cu capete sparte.

Conu Petrache Bârsianu profita de ocazie ca să-şi afirme talentul oratoric, interpelând pe fiecare dvorean, ori unde-l întâlnea:

— „Eu vă întreb, *gospoda, cuda mă idiom?* Aceasta *polojenie* este *nevânosima naşi* moşii, *dărămaiţea*, noi ne *răzorim!* suntem *vernopodani*, talpa tronului. *Cuda mâ idiom gospoda?*" — zbiera dânsul, nemaiştiind el însuşi în ce limbă vorbeşte.

Pentru partida moldovenească propaganda a fost dusă cu multă discreţiune.

Afară de Costea Ursu din Măcărenci, poreclit „geambaşul" atât pentru faţa lui smeadă, cât şi pentru patima pentru cai care îl ruina, — nimeni din adepţii lui Stephan Gheorghevici Cazara nu se încumeta să ţie piept manifestărilor exuberante ale baronului Gulfstream.

Dar cu atât mai multă tenacitate se desfăşura lupta acoperită prin saloane, ca şi prin intervenţii la cucoanele boerilor îndoelnici sau şovăitori.

Smaragda Theodorovna Răutu a primit şi ea vizita şefului real al partidului moldove-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
evistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nesc, Chiril Chiriacovici Leon, cunoscut ca „Metternichul" Basarabiei, — om blând ca înfățișare, care vorbea încet și domol, aproape în șoapte, fără să ridice vreodată vocea, numai din când în când fulgerări de ochi negri trădând o voință de fier; râsul lui ascuțit, aproape feminin, ciudat, adesea, înspăimânta pe convorbitorii săi, ca o amenințare. Pentru boerii moldoveni supărarea lui Chiril Chiriacovici, de altfel, însemna lipsa de orice protecție.

— „Sărut mâna, coniță", — a salutat el de la intrare pe Smaragda Theodorovna, și cu toată vârsta lui i-a sărutat cu mult respect mânile.

Smaragda Theodorovna, puțin jenată și în acelaș timp măgulită, și-a exprimat mulțumirea de a vedea pe Chiril Chiriacovici.

— „Stau chiar aici la hotel, și am aflat că ați sosit cu conu Iorgu, pe care nu l-am mai văzut de mult; și-mi aduc aminte cu atâta plăcere de ceasurile pe care le-am petrecut la Dumneavoastră la Năpădeni, încât am ținut să vă bat la ușă aici la Chișinău, și să am vre-o două vorbe cu dumnealui. Vin vremuri grele pentru noi, moldovenii. Avem nevoie să mai stăm la sfat, ce și cum îi de făcut. Că sînt mulți din boerii noștri moldoveni, care sînt sau prea hâtri sau prea tembeli. Și socot că și cuconițele noastre sînt cam de vină, — hi-hi-hi ! — le amețește cinstea pe care le-o

Muzeul Digital al Romanului Românesc

fac *cinovnicii* cei mari înainte de alegeri. Hi-hi-hi! Şi mare păcat îi râvna aiasta a moldovencelor noastre pentru cinovnicii aduşi de vânt, cine ştie de unde".

Sub privirea atentă a lui Chiril Chiriacovici, la râsul lui, Smărăndiţa a simţit ca un fel de fascinare şi spaimă. Cam palidă în zilele din urmă, ea şi-a simţit deodată obrajii fierbinţi, şi apoi inima parcă i s'a oprit.

—„Dacă am avea",—a căutat s'o liniştească Chiril Chiriacovici, care i-a observat emoţiunea: — „Dacă am avea multe boeroaice moldovene ca matale, ar merge strună şi boerii. Mai staţi multă vreme aici ?"

— „Până după Sobrania; Egor Stepanovici cu greu a lăsat moşia pe vremea aiasta".

— „Da-da-da! Aţi văzut pe coana Paulina Cazara ? M'a întrebat despre matale".

— „Am venit aşa pe neaşteptate! Egor Stepanovici n'a vrut să mă lase singură la Năpădeni. Apoi pe vremurile aestea trebuie să fie casa plină la Paulina Andreevna, şi nu ştiu cum să n'o supăr. Trebuie să aibă acuma griji peste cap".

— „O! cum se poate! Ţi-i naşă, şi ţine grozav la matale. Spune la toată lumea, că nu este în Basarabia altă duduie tânără şi frumoasă, aşa de cuminte şi bună gospodină ca matale. Păcat! ai s'o superi, apoi când va afla că eşti pe aicea tot are să te poftească, şi nu e bine să nu-i fi călcat peste prag până atunci".

Muzeul Digital al Romanului Românesc
http://biblioteca-digitala.ro/romanul-1901-1932

Astfel Smaragda Theodorovna s'a trezit prinsă în vârtejul mondenităţii Chişinăului. Sub patronajul Paulinei Andreevna, ea fu peste tot primită cu admiraţie, — nu numai pentru frumuseţea ei dar şi pentru tactul, demnitatea şi modestia cu care ştia să se poarte în acest mediu, pe care, pe vremea ei de pension, abia-l putuse întrezări ca orfană săracă în casa câtorva colege.

Smaragdiţa, dealtfel, se aruncă cu plăcere în vârtejul petrecerilor. Ea plecase din Năpădeni pentru a fugi de contele Przewicki, — şi cu spaimă constată că ar trebui mai curând să fugă de ea însăşi — de tainicile ispite cari îi turburau cugetul.

Saloanele Chişinăului îi dădeau cel puţin rare momente de uitare de sine.

Işi înţelegea şi obligaţiunile, pe cari i-le impunea primirea mai mult ca prietenească— în saloanele „moldoveneşti".

Fără să-şi permită dar o intervenţie făţişă la Iorgu Răutu, care era ferm convins că aceste treburi „nu sînt pentru un cap de femeie", ea, dând urmare sugestiunilor lui Chiril Chiriacovici, a putut şi de această dată să aplice cu succes tactica ei obicinuită pentru ca, fără să atingă amorul propriu al soţului şi fără să-i ceară nimic direct, să-i sugereze atitudinea şi acţiunea dorită.

Toate simpatiile lui Iorgu Răutu erau, firește, de partea „partidei moldoveneşti". Dar

Muzeul Digital al Romanului Românesc

dânsul, caşi mulţi dintre boerii moldoveni de atunci, era speriat de svonurile asupra reformei agrare, iar partida „Carpinschineştilor" ştiuse insinua pe sub mână că triumful partidei moldoveneşti poate determina, ca reacţiune şi represiune, o aplicare mai drastică a normelor de expropriere.

O şoaptă la ureche de la om la om semăna nădejdea că numai acea partidă, ca ruso-filă, poate găsi sprijin la Petersburg şi îndulci reforma pentru Basarabia.

Iorgu Răutu se zbătea astfel, şi dânsul, între palatul din strada Moscovei (ceeace şi provocase probabil vizita amintită a lui Chiril Chiriacovici Leon) şi cel din strada Căuşanilor. Deşi, în nedumerirea lui, el nu-şi angajase încă cuvântul nici într'o parte, diplomaţia savantă a Smaragdiţii puse însă capăt oricăror îndoeli ce ar fi putut avea.

Dintre ceilalţi „peripateticieni" cari acceptau cu desinvoltură ospitalitatea copioasă în cele două palate, cei mai mulţi nu se sfiau să jure credinţă în ambele lagăre, asigurându-le de votul lor.

Numai Vasile Petrovici Bartic, deşi în fiecare zi putea fi văzut şi în strada Moscovei ca şi în cea a Căuşanilor, nu ascundea că vine numai în scopuri gastronomice, şi lăsa carieră liberă maliţiozităţii sale adesea brutale.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

CAP. XXXIII.

HABEMUS PAPAM!

In ziua de deschidere a Sobraniei, afluenţa Dvorenilor a fost mai mare ca de obiceiu.

După „molebenul" (tedeum) de rigoare la „Sobor", boerii s'au adunat în salonul cel mare al palatului nobilimii. Guvernatorul, Excelenţa Sa Apolon Apolonovici Hvost-Berezinski, ca reprezentant al Majestăţii Sale Ţarului, a adresat Sobraniei celebrul său discurs, — acelaşi pe care îl pronunţa, fără multă variaţie, ori de câte ori era silit să ia cuvântul:

— „Domnilor Dvoreni..., e-e-e-e..., ca reprezentant al Impărăţiei, e-e-e... ţin să vă salut, e-e-e!... Nobilimea este pavăza tronului, şi e-e-e... temelia împărăţiei. Aşa dar, e-e-e-e... nu are de cât origina pravoslavnică rusească,... e-e-e... cu toţii sîntem, spun cu tărie... e... e... e... vra să zică, fii ai Sfintei Rusii şi, vra să zică, e..e..e..e.. slugi împărăteşti, e..e..e.. Basarabia pusă la hotarul Sfintei Rusii.. e..e..e.. Dumnea-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaraseritaromana.ro 1901-1932

voastră ca Dvoreni, e..e..e.. să stăm cu toţii ca un zid de oţel. In numele Majestăţii Sale Imperiale Ţarului Alexandru Nicolaevici declar Sobrania deschisă şi e..e..e.. vă urez spor la muncă. Vă veţi face datoria, justificând încrederea Majestăţii Sale Imperiale în e..e..e.. în credinţa şi spiritul de jertfă a nobilimii, şi veţi răspunde la înaltul apel ce vi se adresează, e..e..e.. în acest moment solemn, istoric. Aşa dar, să trăiască Majestatea Sa Imperială Ţarul Alexandru Nicolaevici! Ura!"

— „Urrra! Vivat! Să trăiască!" au răspuns în cor boerii.

După plecarea guvernatorului, fotoliul preşidenţial a fost ocupat de Stephan Gheorghevici Cazara. Dar acesta, după încheerea formalităţilor, s'a ridicat cu o deosebită solemnitate şi a propus ca:

— „In vederea acestui moment solemn, şi istoric cum a declarat Excelenţa Sa, întrucât urmează o alegere care va avea o deosebită însemnătate, şi pentru care trebuie să ne desbrăcăm de orice consideraţiuni personale sau de coterie, — rog Adunarea să hotărească să fie prezidată de prinţul Spiridon Spiridonovici Vataţi, al cărui nume şi situaţie, ca şi respectul general de care se bucură, vor fi chezăşia unor hotărîri înţelepte şi patriotice".

— „Rugăm, rugăm!" — s'a auzit în toate părţile: „Vivat!"

Pe tribună s'a urcat un domn bătrân, cu o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
Revista transilvana ro/ndr 1901-1932

barbă albă foarte decorativă, cu trăsături fine, desprins par'că din portretul vre-unui împărat bizantin, la care de altfel se unea genealogia familiei.

— „Onorată Adunare! vă mulţumesc pentru cinstea pe care mi-o faceţi. Sînt mândru de a prezida această seziune a nobilimii basarabene, ale cărei hotărâri vor avea urmări de mare însemnătate. Să trecem dar la lucrările de la ordinea zilei".

Dar „lucrările de la ordinea zilei" au fost expediate cu o repeziciune vertiginoasă. De altfel chestiunile cele mai importante au fost: votul unor subvenţiuni pentru „pensionatul nobilimii" de lângă „gimnaziul regional", şi stăruinţa pentru a grăbi construcţia liniei ferate care urma să lege Chişinăul cu Odessa...

După sfârşitul acestor lucrări, urma să se procedeze la alegerea de mareşali, — interesul real al Sobraniei.

Dar pe neaşteptate a cerut cuvântul Constantin Petrovici Caşmir din Ţelina, în judeţul S***, un boer relativ tânăr, care până atunci nu prea se amesteca în treburile dvoreneşti.

Cuvântarea lui a căzut ca un trăsnet asupra adunării, — mai întâi, prin faptul că a avut îndrăsneala de a cere dela candidaţi declaraţii programatice, — apoi prin îndrăsneala şi mai mare de a fi vorbit româneşte!

— „Boeri Dumneavoastră!" — grăi răspicat

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Constantin Petrovici: „In ceasul acesta nu vă puteţi mărgini numai să cinstiţi prin alegeri pe un fruntaş al Domniilor Voastre. Cel ales va fi purtătorul de cuvânt al Domniilor Voastre, — al Basarabiei, — fiindcă astăzi în Basarabia numai Domniile Voastre aveţi dreptul de a grăi. Trebue dar neapărat să ştim: ce va vorbi şi ce va înfăptui în numele nostru, în numele norodului nostru, alesul Domniilor Voastre. Se pregătesc mari şi multe primeniri în legiuirile împărăţiei, — toate aşezămintele urmează să fie zidite din nou pe alte temelii, Boeri Dumneavoastră! Să fie dar buni boerii, cari râvnesc la cinstea de a fi stegari ai Basarabiei, să ne spună ce cred Domniile lor despre desfiinţarea boerescului, şi cum trebue să se facă aceasta? Aşijderea, cum socot Dumnealor că ar trebui întocmită cârmuirea satelor, a târgurilor, a ţinuturilor şi a gubernici? Precum şi cum urmează a se orândui dregătoriile şi judecătoriile ţării? Numai după aceasta vom şti şi noi cine este vrednic de a grăi în numele nostru, şi a norodului nostru"...

A urmat o tăcere înghețată.

Chiar şi „baronul Gulfstream" numai peste câteva minute s'a priceput să urle:

— „Trădător! Separatist! Vândut Jidanilor! Afară cu el! La duel american!"...

Boerii însă tăceau.

Erau cuprinşi de spaimă? Le impunea cu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaramuri.ro/index1901-1932

rajul civic? Aduceau involuntar omagiul jertfei de sine?

Cine ştie? Poate că şi toate acestea împreună.

Cu acest prilej însă Alexandru Matveevici Vătruţă dovedi talentul său de tactician. Folosindu-se de confuziunea produsă, el salvă situaţia ridicându-se deodată pentru a declara că socoate necesară, înainte de alegeri, redactarea, în numele adunării a unei adrese către Ţar, în care nobilimea Basarabiei să-şi afirme devotamentul ei nemărginit şi să asigure Majestatea Sa Imperială că e gata la toate sacrificiile, cerute dela ea în interesul Tronului şi al ţării.

Declaraţia, al cărei înţeles nu putea fi îndoelnic, fiind salutată cu aplauze, preşidenţia o proclamă primită în unanimitate.

Atunci Alexandru Matveevici, spre mirarea adunării, propune o comisiune de redactare a adresei, în care să intre Feodor Feodorovici Carpinschi şi încă alţi doi Dvoreni din „partida" acestuia.

— „Rugăm, rugăm!" — răsună în adunare.

Feodor Feodorovici Carpinschi a înţeles imediat meşteşugul, dar n'a putut refuza însărcinarea şi s'a mărginit să insiste ca în comisiunea de redactare să intre şi domnii Stephan Gheorghevici Cazara şi Chiril Chiriacovici Leon.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

— „Rugăm, rugăm!" au repetat cu docilitate boerii.

Cuvântarea domnului Caşmir a fost uitată, — nici n'a mai fost amintită de nimeni, ca şi cum nici n'ar fi fost pronunţată...

Ivan Nicolaevici Telega se apropie de Constantin Dimitrievici Chirilă şi de Alexandru Matveevici Vătruţă şi-i salută ironic până la pământ: „Cu glorioasă victorie asupra inamicului!"...

In sfârşit după suspendarea pentru câteva minute a şedinţei pentru „consultare", adunarea putu păşi la adevărata ei lucrare.

— „Domnilor Dvoreni!" — declară preşedintele: „urmează să procedăm întâi la alegerea mareşalului gubernial. Care din domnii Dvoreni îşi pun candidatura?"

In sală deodată se întronă o tăcere solemnă. Nici o mişcare.

Stephan Gheorghevici Cazara cu modestie privea în jos, fără să-şi ridice capul.

Feodor Feodorovici Carpinschi, cu indiferenţă, şoptea ceva la ureche unui boer voluminos şi coleric din sudul Basarabiei.

— „Aşa dar, domnilor Dvoreni, cine sînt candidaţii?" — întrebă din nou Spiridon Spiridonovici Vataţi.

Aceiaşi tăcere solemnă.

— „Propun", — sări deodată în mijlocul sălii baronul Gulfstream: „propun pe Feodor Feodorovici Carpinschi!"

Muzeul Digital al Romanului Românesc
www.biblioteca-virtuala.ro/mdrr/1901_1932

— „Rugăm, rugăm, rugăm", strigau boerii din toate părțile, închinându-se spre cel propus.

Feodor Feodorovici Carpinschi se ridică însă zâmbind și declară:

— „Mulțumesc adunării. Dar nu cred că aș putea în zilele acestea servi nobilimea provinciei noastre. Vă rog să mă scutiți de această onoare. Nu o pot primi!"

— „Rugăm, rugăm, rugăm!" — se aud din toate părțile aplauzele sălii, și boerii se închină jos în fața domnului Carpinschi.

Feodor Feodorovici, cu același zâmbet, se pleacă în fața boerilor, refuzând cinstea cu un gest elocvent.

— „Eu propun pe Stephan Georghevici Cazara!", — s'aude deodată glasul lui Costea Ursu.

— „Rugăm, rugăm, rugăm!" — strigă iarăși toți boerii, aplaudând, și aplecându-se de data aceasta spre Stephan Gheorghevici Cazara.

Acesta foarte modest și vorbind încet, încât ca să-l audă boerii a trebuit să se stabilească o tăcere desvârșită în adunare, — refuză și el cinstea:

— „Domnilor Dvoreni! De zece ani aproape am purtat sarcina de a reprezenta interesele nobilimii din gubernia noastră. Nu pot pretinde că am fost întotdeauna la nivelul misiunii pe care mi-ați încredințat-o. Dar în zilele acestea este nevoie să facem apel la forțe

Muzeul Digital al Romanului Românesc

noui. Mulţumindu-vă dar din inimă pentru marea cinste ce mi-o faceţi, vă rog să îndreptaţi voturile dumneavoastră spre unul mai demn decât plecata slugă a dumneavoastră, şi mai capabil de a realiza dorinţele dumneavoastră".

— „Rugăm, rugăm, rugăm!" — nu se lăsau boerii.

Dar Stephan Gheorghevici rămase, cu toată modestia lui, neclintit.

După mai multe încercări, în cari boerii zadarnic rugau când pe Stephan Gheorghevici, când pe Feodor Feodorovici, — preşedintele constatând că nimeni din membrii adunării nu acceptă candidatura, ceru conform cu legea, ca adunarea să fixeze ea însăşi prin buletine secrete, candidaturile, asupra cărora ar urma votul cu bile, în ordinea numărului de buletine depuse pe numele fiecărui candidat.

Fixarea candidaturilor prin buletine, constituia interesul culminant al adunării, fiindcă votul cu bile nu putea fi, în cazul când un nume întrunea cele mai multe buletine, decât o pură formalitate.

Boerii cunoscuţi ca partizani mai aprinşi ai vreunui partid în luptă, se adunară în grupuri, îşi şopteau la ureche, sau se certau gesticulând cu violenţă, dar cei mai mulţi se retraseseră în colţuri discrete ca să-şi scrie buletinul.

Rezultatul scrutinului a dat 171 de bule-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaramuri.ro/mdrr1901-1932

tine cu numele Cazara şi 143 cu numele Carpinschi.

Un număr neînsemnat de buletine cuprindea şi alte nume din care unul al „baronului Gulfstream", ceeace l-a adus imediat pe acesta în starea de incandescenţă. El vocifera amenințând şi provocând, nici el nu mai ştia pe cine, la duelul american.

Ambii candidaţi principali au fost decepţionaţi de acest rezultat.

Stephan Gheorghevici a adresat „mulţumirile sale din toată inima" boerilor, care l-au onorat propunându-i candidatura, dar a repetat din nou că nu o poate accepta.

Aceiaşi declaraţie a urmat cu un ton de mândric jignită, şi din partea lui Feodor Feodorovici Carpinschi.

— „Rugăm, rugăm, rugăm!" — vociferau boerii, fără ca nimeni să mai poată spune pe cine îl rugau.

Ivan Nicolaevici Telega se ţinea de coaste în hohot de râs ireverenţios, Vasile Petrovici Bartic rânjea.

Prinţul Spiridon Vataţi, ca preşedinte, dispuse atunci să se procedeze la votul cu bile.

Stephan Gheorghevici Cazara, al cărui nume întrunise cele mai multe buletine urma să fie votat cel dintâi

— „Domnilor Dvoreni", — declară Preşedintele cu gravitate: „întrucât nici unul din candidaţii propuşi nu acceptă, urmează să

Muzeul Digital al Romanului Românesc

votăm întâi pentru candidatul propus de dumneavoastră, care a întrunit cele mai multe buletine".

Indată boerii începură să treacă pe rând la urne.

Stephan Gheorghevici s'a retras din momentul acesta într'o sală de alături; iar Feodor Feodorovici Carpinschi, cu prietenii săi, ocupând punctele strategice din sală, observau cu multă atenţiune atitudinile şi gesturile votanţilor.

— „Domnilor Dvoreni", — declară preşedintele rezultatul voturilor: „Stephan Gheorghevici Cazara a întrunit 211 bile albe şi 87 de bile negre. Acum urmează să votăm cu bile pe următorul candidat, după ordinea buletinelor primite".

— „Domnule Preşedinte", — îl întrerupe nervos Feodor Feodorovici: „Cu insistenţă am rugat onorata adunare să nu-mi pună candidatura. Mulţumesc celor care au socotit că aş putea fi util nobilimii, dar declar încă odată că nu accept candidatura şi rog să consideraţi pe onoratul meu prieten Stephan Georghevici Cazara ca singurul candidat".

— „Ura!", — izbucni deodată Costea Ursu : „bilele pe tavă boerilor! pe tavă! Trăiască alesul nostru în unanimitate Stephan Gheorghevici Cazara!"

Nu se ştie de unde se găsi o enormă tavă, pe care fură vărsate toate bilele albe. Şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
existatiaromaneasca.ro/mem1901-1932

boerii, în frunte cu Chiril Chiriacovici Leon, care ţinea tava sus, s'au îndreptat spre salonul în care se retrăsese Stephan Gheorghevici. Acesta însă, tot modest şi ferm, — declară că onoarea este pentru el prea mare —şi nemeritată, sarcina prea grea pentru puterile lui, şi emoţionat rugă pe boeri să insiste ca să urmeze şi votul pentru stimatul său amic Feodor Feodorovici Carpinschi.

— „Rugăm, rugăm, rugăm! Nu se poate! Să trăiască alesul nostru in unanimitate! Ura! Ura! Urrra! Trăiască Feodor Feodorovici! Ura! Trăiască Stephan Gheorghevici", — urlă atunci aproape întreaga adunare.

In sfârşit, după mai multe încercări zadarnice, ca această cupă să treacă pe lângă el, — Stephan Gheorghevici se resemnă să fie pentru a patra oară ales mareşal al nobilimii guberniale.

Ivan Nicolaevici Telega, cu solemnitate felicita pe domnii Vătruţă şi Chirilă: „Habemus Papam!", — aclama el cu un *tremolo* melodramatic în voce...

Alegerile pentru mareşalii de judeţe s'au desfăşurat peste tot cu acelaş ceremonial, şi peste tot, afară de judeţul Benderi, unde a reuşit un membru al familiei Carpinschi, a biruit „partida moldovenească".

In judeţul S*** a rămas mareşal tot conu Petrache Bârsianu din Boroseni.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

CAP. XXXIV

CHIOŞCUL.

Smaragdiţa, alintată de societatea din Chişinău, lua parte la toate serbările, recepţiunile şi alte petreceri organizate cu prilejul adunării nobilimii.

Dar în zadar încerca ea să fugă astfel de sine însăşi.

In ficcare seară pregătindu-se pentru vre-o recepţie de salon, o reprezentaţie teatrală sau un concert, era prinsă de o mare teamă de a-l întâlni pe contele Przewicki.

Cuvintele pasionate din scrisoarea ale cărei peteci fuseseră duse pe apele Nistrului în necunoscut, îi ardeau amintirea şi-i excitau imaginaţia.

Seara întorcându-se acasă după un succes monden, ea se simţea însă decepţionată, pentru că teama ei nu se realizase...

Contele Przewicki rămânea nevăzut.

Din când în când în saloane se povestea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromana.ro/mdr1901-1932

despre antecedentele lui, despre legăturile lui de familie, şi se pomenea şi de acel conflict misterios în lumea înaltă a Petersburgului, care a avut de consecinţă exilul în garnizoana din S***.

Smaragdiţa nu-şi dădea bine seama pentru ce o cuprinde melancolia oridecâteori temerile ei se dovedeau nejustificate. Era o părere de rău ? Era un sentiment obscur de ofensă ? Era înşelată o nădejde, adânc ascunsă în subconştient?

Adesea, după o serată obositoare, până în zori de zi nu putea închide ochii, zvârcolindu-se în patul ei înfierbântat.

Iorgu Răutu, cu obiceiul lui de ţară, sculat des de dimineaţă, o întreba cu îngrijorare:

— „Ce ai, fa femeie, de te sbuciumi aşa ? Nu ţi-e bine ? Să chemăm un doctor, ai să te prăpădeşti aşa !"...

— „Mi-i dor de copii, Egor Stepanovici, n'am răbdare, să ne întoarcem acasă".

— „Iaca! Mare treabă! Apoi îndată ce se isprăveşte comedia aiasta, pornim".

La Năpădeni, în primele zile după întoarcere, Smărăndiţa părea mai liniştită în mijlocul copiilor şi grijilor de căsnicie. Sonia, un delicios copil de trei ani, — „portret leit al mamei", cum spunea Margareta Jozefovna, — fetiţă în adevăr frumuşică şi drăgălaşă, foarte

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaransilvania.ro/nd 1901-1932

deșteaptă și calină, — dădea mare bucurie Smărăndiței, o întărea sufletește, îi potolea neastâmpărul, împrăștiind himere și năzuințî nedeslușite.

Sonia era copilul ei preferat, și nu rareori Smaragdița simțea remușcări de cuget când, desmierdând și alintând pe Sonia, sau aruncând-o în sus, încât amândouă se prăpădeau de râs, micuțul Tosia, un butucel care nu avea nici doi ani, își manifesta gelozia și aninându-se de poala mamei, plângător se ruga: „V'eau si cu huța, huța" !

Vinovată, Smărăndița lăsa jos pe Sonia și ridica în brațe pe micuțul protestatar, care gângăvea strângând-o tare de gât.

Natalia Chirilovna se arăta acum mai rar la Năpădeni. De când a fost înmânată scrisoarea contelui Przewicki, s'a manifestat oarecare înstrăinare din partea Smaragdiței, deși dânsa nu amintea cu nici-un cuvânt despre acest incident, și în aparență o primea cu aceiași afabilitate.

Musafirul, cel mai des și cu mai multă plăcere primit la Năpădeni în vremea aceia era coana Anica Mesnicu, care iniția pe tânăra gospodină din Năpădeni în toate tainele rețetelor sale.

Instalate în coridorul de sub arcade al Fligheluluî, ele supraveghiau fabricațiunea nesfârșitelor feluri de dulcețuri și șerbeturi, — din fragi, zmeură, vișini, cireși negre, prune

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

verzi şi nuci „în lapte", foi de trandafiri, coaje de portocale şi de lămâi, — în variante nesfârşite; apoi a murăturilor de castraveţi, ardei, pătlăgele roşii, şi de toate legumele imaginabile.

Interesul culminant însă îl avea operarea claponilor, artă pentru care coana Anica era vestită în toată Basarabia.

Toate se pregăteau în cantităţi enorme, în vederea sezonului de iarnă, cu adunările ei de vânătoare şi sindrofii boereşti.

Smaragdiţa se dovedea elevă bună, îşi dădea toată silinţa şi arăta mult interes pentru această alchimie casnică.

Dar coana Anica, în marea ei experienţă de oameni, şi-a desvoltat destul dar de pătrundere psihologică, pentru ca să-şi dea seama, că resorturile căsniciei Răuteştilor nu funcţionează fără oarecari asperităţi.

— „Mămiţică, mămiţică, vrreau şi eu, vrreau şi eu să fac serrbet", — declară într'o zi hotărît, — graseind delicios — Sonia.

— „Iaca, drăguţă, avem să facem îndată! Gafiţo, să aduci ligheanul cel mic pentru duduia Sonia!" — porunci Smaragdiţa, luând fetiţa în braţe, — „să-l punem aici ca să fiarbă împreună *serrbetul*".

— „Apoi, Smaragda Theodorovna, dragă, să ierţi", — îi spuse tacticos coana Anica: „nu e bine să alinţi aşa copiii. Ţi se suie în cap;

Muzeul Digital al Romanului Românesc

copilul trebuie să știe și de frică, și mata îi faci toate pe poftă Soniței!"

Smaragda a simțit reproșul.

— „Țiu tot așa". — răspunse ea: — „și la Tosia, dar știi, coană Anica, încă-i prea micuț și-i băiat. Altfel cresc fetele".

Coana Anica, cu un enorm șorț alb însângerat, — și operând pe genunchii ei un cocoșel, vorbea măsurat ca întotdeauna, fără a-și întrerupe ocupațiunea :

— „Da, da! Smaragda Theodorovna, eu nu spun altfel. Poate merge așa cu un copil, doi; dar ești încă femeie tânără; și au să mai vie și alți copii, și dacă ai să-i crești așa pe toți, n'au să știe de frică, și au să te dea peste cap pentru toate năzărirele lor. Atunci îți vei blăstăma și zilele".

— „Dar, coană Anica!" — obiectă cu vioiciune Smaragda, strângând la piept pe Sonia: „dar eu n'am să mai am alți copii: o fată, tovarăș de bătrânețe, și un băiat ca stâlp al casei, și îi destul, nu-mi trebuie alții".

— „Ehei, maică ! ești încă iarbă verde. Ce știi mata despre viață ? Ai făcut unul după altul, în doi ani, doi copii, și crezi că cu aiasta te va ierta Dumnezeu ? și conu Iorgu ce zice ? este încă un bărbat verde, — doar nu te-a luat ca să se uite la mata ca la o icoană!"

Coana Anica se plecă, zâmbind cu înțeles, pentru a ridica dintr'un paner de la picioarele ei un alt cocoșel.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
http://dlib.ukma.kiev.ua/mdrr/1901-1932

— Dar nu vreau, nu vreau, nu pot!" — protestă Smaragda; „și doctorul a spus"...

— „Ei maică, doftorii spun multe, dar femeia trebuie să-și facă rostul ei, după cum a lăsat Dumnezeu", — continuă cu convingere coana Anica, după ce și-a șters mânile de șorț: „Eu îți vorbesc matale, maică dragă, ca femeie bătrână, să nu te dai la aceste gânduri; Conu Iorgu e om bun să-l pui la rană,— dar e bărbat, și bărbații sînt varvari ; ei nu știu multe și dacă nu le dai de rost, îți strici viața, maică dragă! Ehei! Ce știi matale ? mai bine să ai zece copii!..."

Coana Anica, la aceste cuvinte, a pus mâna pe umărul Smaragdei, și i-a șoptit la ureche:

— „Nu te lua după zîrghita ceia de Natalița. I-a dat Dumnezeu multe daruri și învățătură, și un bărbat care o iubește ; dar ea zburdă cu coada în vânt. Să mă crezi, maică, n'o să isprăvească cu bine. Să nu sminteasscă încaltea pe alții. Nu te supăra de vorba mea proastă, dar mata n'ai mamă, mie nu mi-a dat Dumnezeu copii. Și eu văd multe și știu multe".

Smaragda, strângând și mai tare la pieptul ei pe Sonia, și-a retras umărul de sub palma coanei Anica.

— „Poți să știi Dumneata multe, coană Anica, dar dacă grăiești așa, nu mă cunoști pe mine; și obijduiești degeaba și pe Natalița, care e femeie veselă, vorbește multe, dar

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1937

își iubește bărbatul și îl îngrijește, cu sănătatea lui slabă, ca o dădacă. Gafițo, Gafițo!"— strigă ea îndată, voind să taie această conversație care o cam irita: — „N'aduci ligheanul cela? Iată Sonița, avem să facem *serrbetul* tău : cu linguriță, așa-a-a!"...

Coana Anica, femeie cuminte, tăcu clătinând puțin din cap; apoi se așeză din nou pe taburetul ei, și își luă un nou cocoșel din paner.

După această convorbire Smaragda trata pe coana Anica cu foarte multă afabilitate și atențiune, dar aceasta se simți totuși pusă oarecum la distanță, și nu-și mai putea permite confidențe și expansiuni ca altă dată.

Vara înainta în mijlocul acestor ocupațiuni și griji.

Anul a fost rodnic.

Iorgu Răutu își petrecea vremea, de dimineața până seara, mai mult pe câmp.

Petrecerile mondene și serbările în cursul verii erau, natural, foarte limitate.

Contele Przewicki nu se mai arăta la Năpădeni. Smaragda l'a întrezărit numai de vre-o două ori: odată la Vântura, unde a fost de ziua Paulinei Andreevna, și altădată în S***, la o serbare de binefacere, organizată acolo de ispravnicul Voljin, sub patronajul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/index.php/1901_1932

Doamnei Rosalia Bârsianu, soţia mareşalului.

Smaragda, văzându-l, simţi cum tot sângele îi fuge din inimă, cum i se taie respiraţia, şi-şi încordă toate puterile ca să nu-şi trădeze emoţiunea.

— „Sărut mâna, Smaragda Theodorovna !" — o salută adânc Przewicki: „Imi pare bine că vă văd sănătoasă. De mult n'am avut prilejul să vă întâlnesc. Am auzit, că aţi fost la Chişinău în primăvara aceasta! Aţi petrecut bine ?"

El vorbea liniştit, politicos, — dacă însă cuvintele erau indiferente, intonaţia sublinia subînţelesul destinat numai pentru Smaragda.

Aceasta auzea parcă printr'un văl gros, şi cu greu îşi strecură în răspuns nişte cuvinte fără şir !

— „Da! Nu! Mulţumesc !"

După o nouă închinăciune respectuoasă, contele Przewicki se adresă către o altă doamnă dela serbare, şi în curând deveni, ca de obiceiu, centrul societăţii, — glumea, povestea anecdote, provoca glume şi izbucniri de hohote de râs.

Şi Smaragda, care se aştepta, oricând ieşea în lume, la o întâlnire cu Przewicki, era iarăş cuprinsă de acelaş sentiment amestecat de teamă, în prevederea întâlnirii, şi de decepţie, când prevederea nu se realiza; dar după întâlnire o apuca şi disperarea şi revolta, urmate de o apăsare sufletească, aproape de o

Muzeul Digital al Romanului Românesc

prostrație; încât multă vreme, nici gospodăria, aproape că nici copiii n'o mai interesau, și ea se surprindea stând ceasuri întregi în fața portretului Impărătesei Eugenia din „Niva".

Spre sfârșitul lui August, când primele vestigii de toamnă colorau frunzele parcului din Năpădeni, Smaragda despărțindu-se într'o zi de copii pe terasa de jos, din fața Nistrului, porunci Margaretei Jozefovna și dădacei :

— „Se întunecă, și cam trage vântul din vale. Să duceți copiii în casă; eu voiu veni îndată, după o mică plimbare prin parc, că-i foarte frumos".

Ea porni cu încetul prin aleea umbrită, spre chioșcul din deal, de unde se deschidea priveliște largă, la dreapta asupra dealurilor dulci ale Basarabiei, la stânga asupra câmpiei din Podolia până la orizontul din Răsărit, aurit de reflexul soarelui care se culca în nori după dealurile din apus ca într'o mantie sumbră căptușită cu mătasă roșie.

Așezată pe bancă în chioșc, ea se simțea pierdută în această nesfârșire, părăsită, lăsată pradă zbuciumului său, unor porniri nedeslușite, unei nostalgii neînțelese.

Năpădenii, gospodăria, murăturile și dulcețurile, coana Anica, Răutu, viața ei de toate zilele, toate acestea erau departe, — aproape ca un vis, ca un miraj, tremurat la un orizont misterios; și abia la nouăsprezece ani ea nu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mrr1901-1932

vedea sfârșit nici în spațiu, nici în timp, — numai la nouăsprezece ani, neîmpliniți!...

Un tropot de cal se auzi pe drumul ce trecea dealungul zidului care mărginea parcul spre nord.

Smaragda asculta parcă'n așteptare. Tropotul se opri la portiță: „Dar par'că-i încuiată. — cine o fi ?“ — îi trecu prin gând.

Pe aleea care ducea de la portiță, se auziră niște pași și un zornăit ușor...

Respirația i se opri. Sărită în picioare, ea văzu deodată, că dinaintea intrării se așternu întâiu o umbră, tăind drumul razelor dinspre apus, apoi în pătratul ușii apăru silueta sprintenă și elegantă a contelui Przewicki.

Smaragda își strânsese ambele mâini la piept și-l privea cu fascinație.

— „Smaragda, Mignonetta, iubita mea, porumbița mea, adorata mea !“ — se repezi la ea înflăcăratul conte.

Prinsă de un vârtej, Smaragda nu știa cum s'a trezit strânsă în brațele aceste vânjoase, sărutată pe obraz, pe gură, pe ochi... Ea se văzu cu brațele ei — *cu brațele ei!* — după gâtul acestui vrăjitor, lipită de trupul lui, încât inima lui bătea în pieptul ei, răspunzând cu patimă la sărutările lui; — și ca un fulger îi trecu prin tot corpul, prin șira spinării, din creștet până în vârful degetelor un fior, grozav, rece și arzător...

„Ah ! Aceasta-i !“

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Cu un țipăt de groază, ea se smulse din brațele acele blăstămate, și, ruptă din această încleștare nebună, pătimașă, respinse cu violență pe îndrăzneț, apoi, într'un spasm de hohote, cu mișcări dezordonate, porni în fugă pe alee în vale, spre casă...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
evolutiaromanului.ro/mdr1901-1932

CAP. XXXV.

PE PRAGUL VIEȚII.

Se întunecase.

Lumânările fuseseră aprinse. Mina, bona copiilor, și Margareta Jozefovna pregătiseră de mult mâncarea pentru ei, și așteptau pe doamna, care întotdeauna asista la masa copiilor.

— „Unde e coniţa ?" — întrebă Iorgu Răutu, îndreptându-se din cabinetul său spre iatac.

— „Doamna a rămas în parc ca să se plimbe puțin, dar văd că întârzie", — răspunse Margareta Jozefovna.

Iorgu Răutu ieși în cerdac, și era cât pe ce să strige cu vocea lui de clopot pe Smărăndiţa, când deodată văzu în aleea parcului, la pământ, o pată albă, — silueta familiară.

Intr'o clipă Smaragdiţa, fără cunoștinţă, fu ridicată pe sus.

In casă, luată din braţele lui Iorgu Răutu, sub îngrijirile Margaretei Jozefovna și a ma-

Muzeul Digital al Romanului Românesc

mei Zoița, ea cu încetul își veni în fire; văzând pe Iorgu încremenit în fața ei, și auzind copiii plângând, speriați, — nenorocita fu prinsă din nou de hohote nebune, trăgând pe Iorgu buimăcit de mânecă spre ea.

Acesta speriat repetă acelaș cuvânt:

— „Ce ai pățit, ce-i cu tine?" — și mâna lui enormă și păroasă, neîngrijită îi mângâia cu duioșie fruntea și obrajii.

— „Nimic, nimic!" — între spasme de plâns sacadat, îl asigura Smărăndița: — „m'am spăriet, m'am spăriet"...

— „De ce te-ai spăriet, fată-hei, ce ți s'a întâmplat?"

Potolită puțin, în gemete de copil, zâmbind printre lacrimi, Smaragdița repetă:

— „Nu-i nimic, Egor Stepanovici! Nu-i nimic, m'am spăriet. Mi s'a părut că se apropie de mine o vedenie albă, și parcă avea o coasă în mână"...

— „Pfu!" — scuipă ușor Iorgu Răutu: — „Să nu fie de deochi. Ce vedenie ți s'a năzărit? De ce te duci singură prin parc? Poate să treacă prin fund vre-un bețiv sau vre-un țigan și să te sperie până la moarte, păcatele mele!"

— „Nu-i nimic, Egor Stepanovici. Nu-i nimic!" — spunea tot mai liniștită Smaragda: „Așa sunt proastă eu", — și-și rezemă capul de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaraza.ro/rom1901-1932

umărul lui Iorgu, parcă simțind nevoie de sprijin.

Iorgu Răutu, mângâind-o mai departe, foarte îngrijat, porunci deodată:

— „Să meargă cineva după baba Vasilca, s'o descânte de spăriet".

— „Nu, nu trebuie, Egor Stepanovici !" — sări îndată Smaragdița: „Nu trebuie! Mi-a trecut!"

Iorgu, bucuros o imbrățișă, o strânse în brațe o desmierdă și o sărută cu drag pe frunte. Pentru prima oară, după patru ani de căsnicie, el parcă simți o apropiere spre el din partea nevestei, — și pentru prima oară după nașterea lui Tosia, Smaragdița părea cel puțin resemnată, ca înainte.

Seara, după ce și-a pus în cabinetul său „halatul", Iorgu Răutu a intrat hotărit în iatac.

Mama Zoița, care dormea la ușa iatacului, ascultă puțin, apoi, la un gemet înăbușit, își făcu cruce, și se rugă fierbinte, înainte de culcare.

Din acea zi ea încetă de a mai așterne pentru boer, în cabinet.

Din acea seară neuitată din August, Smaragdița trăia două vieți paralele, care nu aveau nici o legătură între ele.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/index1901-1932

Personalitatea ei se dedubla.

Pe deoparte nici odată ea nu se consacrase cu mai mult interes gospodăriei, îngrijirii de copii și îndatoririlor sale de soție; ea acceptase schimbarea de regim, — și deși se simțea mai strivită chiar ca la începutul căsniciei, se lupta ca să suprime orice gest de aversiune.

Niciodată nu fusese ea mai supusă, mai atentă față de Iorgu, și totuși niciodată nu simțise mai puternic bariera sufletească ce-i despărția; cu toată dorința ei de apropiere, momentele de intimitate păreau mai brutale și provocau în sufletul ei o reacțiune mai violentă ca aceea din noaptea grozavă a nunții.

Bietul Iorgu Răutu, fericit, nedeprins cu „fasoane", nu-și dădea seama, că Smaragdița, în pornirea ei de soție și de femeie, zilnic parcă se izbea de un zid rece, care o îndurera și o înghețа.

Incidentul din chioșc, pusese un hotar în viața ei, și dăduse naștere unei noi ființe morale. Amintirea aceasta îi răscolea tot sufletul, o răsvrătea, o revolta, fiind în conflict cu credința ei și cu întreaga ei concepție morală.

Dar ciudat, revolta nu era împotriva lui Przewicki!

Dimpotrivă, icoana lui provoca în ea aceiași sensație violentă, același fior, rece și arzător,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

care o fulgera din creştet, prin şira spinării până'n vârful degetelor, aceiaşi înfrigurare, plină de durere şi de voluptate, care îi înflăcăra tot trupul.

Fără voie ea îşi aducea aminte de cuvintele Nataliţei, când o întreba „dacă îi plac bărbaţii".

„Ah! Aceasta-i!" — îi trecea mereu prin gând, şi ea se revolta împotrivă-i... împotriva lui Iorgu, — ei sunt vinovaţi pentru *celalt!* pentru *păcat!*

In zadar lupta tânăra femeie împotriva acestei sensaţiuni violente, pe care conştiinţa ei o condamna, în adevăr, ca un păcat, ca dovada unor porniri ticăloase, a unei ispite pornite de la necuratul, vânător de suflete.

— „Maică Fecioară, Prea Curată! mijloceşte ca Dumnezeu să-mi ierte păcatele, să goneşti duhul cel rău, să dai linişte sufletului meu, să-mi dai isbăvire şi putere de viaţă curată!" — se ruga ea fierbinte în fiecare seară, înainte de a se culca în patul ei, în care nu-şi mai găsea odihnă.

Pe Nataliţa o evita acum cu stăruinţă. Ii era frică. Indată ce o vedea reînvia în ea aceiaşi simţire diavolească, şi i se părea că Nataliţa, dacă nu ştia, ar fi ghicit starea ei. Şi se ofilea din zi în zi, sănătatea ei delicată se zdruncina, şi totuşi refuza cu îndărătnicie în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc

grijirile doctorului, și respingea toate sugestiunile de distracțiune sau petreceri.

Sub pretext de indispoziție, nu se mai arăta în societate, și chiar când vecinii sau rudele veneau la Năpădeni, ea lăsa mai mult în seama Margaretei Jozefovna grijile gospodăriei, și rar apărea din iatacul ei, în care accesul era limitat chiar pentru matronele din cele mai cu greutate și pentru prietenele ei cele mai apropiate.

Iorgu Răutu nu avea nici spirit de observație, nici pătrundere psihologică, pentru ca să se îngrijească prea mult de aceste „toane". Era mai mulțumit, pentrucă el însuși nu avea nici un gust pentru petreceri mondene, — iar vânătorile lui nu prea sufereau din pricina aceasta.

Apoi Smaragdița, stând acasă, departe de lumea saloanelor, în care el se simțea întotdeauna străin, părea mai apropiată de el, și mai pătrunsă de îndatoririle ei de mamă și soție.

Așa a trecut pe nesimțite toamna și a înaintat iarna.

Crăciunul, Anul nou, Boboteaza au fost petrecute în cercul familiei, la Năpădeni, în liniște.

Dar pe la începutul lui Ianuarie, singură la masă, Iorgu fiind plecat la o „goană" în ve-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/rrom:1901-1952

cini, — Smaragdiţa a fost apucată subit de un leşin şi de o neputinţă.

Ne mai putând lua nimic în gură, ca se gândi puţin, îşi concentră amintirile ultimelor săptămâni, şi deodată fu cuprinsă de groază.

Lăsând masa, plecă în iatacul ei, nespus de nenorocită, sdrobită, şi se aruncă în pat, sguduită de un plâns amar. Apoi îndată se ridică şi chemă pe Margareta Jozefovna:

— „Margareta Jozefovna, dragă, să poruncești lui Dumitru, vizitiul, să puie caii la sanie. Mergem la Oniţcani, mi-e dor de Natalia Chirilovna, pe care n'am văzut-o Dumnezeu ştie de când. Unde sînt copiii?"

— „Se joacă în odaia lor, sînt veseli şi bine".

— „Să mi-i aduci aici!"

Sonia a ţâşnit în iatac ca un vifor şi s'a aruncat la genunchii mamei; butucelul de Tosia o urma imediat, legănându-se în felul lui, şi se sui chiar pe genunchi.

Smaragdiţa se aşeză pe covor şi îi luă pe amândoi în braţe:

— „Fiţi cuminţi, dragii mamei! Eu mă duc pentru un ceas până la tiotia Nataşa, am să vă aduc de acolo jucării. Tu, Soniţa, să ai grijă de Tosia, tu eşti acuma fată mare".

— „Dar pot să-l trag de ureche dacă nu se poartă cuminte şi e obraznic?" — întrebă Soniţa.

Tosia şi începu să urle cu anticipaţie:

Muzeul Digital al Romanului Românesc

— „Nu veau, nu veau", — tropotea el din picioare, apoi se aruncă jos și începu să se rostogolească pe covor.

Smaragdița parcă a fost ușurată și, prinzând curaj, începu să rădă:

— „Nu, nu! să nu-l tragi de ureche, Sonia dulce, Tosia e băiat cuminte, el înțelege când îi vorbești cu binișorul".

Natalia Chirilovna fu desigur surprinsă văzând pe fereastră sania din Năpădeni intrând în curte. Ea sări în cerdac și chiar înainte de a fi coborât Smaragdița din sanie, o copleși cu întrebări:

— „Ce s'a întâmplat? ești singură? Unde e moș Iorgu? De mult nu te-am văzut !"

Smaragdița căzu în brațele ei în spasme de plâns, fără să spuie nici un cuvânt.

Natalia Chirilovna a desbrăcat-o de blănuri, a dus-o în iatacul ei, care întotdeauna rușina puțin pe Smaragdița prin gravurile din pereți și oglinzile cu meșteșug așezate. După ce a culcat-o pe divan, ea a căutat mai întâi s'o liniștească pe tânăra femeie, prin îmbrățișări, mângâeri și cuvinte dulci:

— „Nu plânge, Dusea ! Nu poate fi ceva grav; o mică supărare cu moș Iorgu sau cu copiii?"

Smaragdița, lipindu-se de prietenă, ca în alte vremuri, își mărturisi, însfârșit, durerea:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mrr1901-1932

— „Sînt iar însărcinată ! Al treilea copil ! Am abia nouăsprezece ani, nu mai pot!"

— „Nimic, nimic, Dusea! Poate numai ai răcit, se întâmplă. Ne înşelăm câte odată, aşa. Fii deocamdată liniştită, avem să trimetem după Fecla Ivanova, şi ea ne va spune, poate-i o greşală. Si în orice caz nu e mare nenorocire; ai avut doi, ai să ai trei. Iată eu mă căznesc ca să am măcar unul! Şi aşi fi fost fericită, nici nu-ţi poţi închipui cum, să am şi zece! Şi pe tine te-a blagoslovit Dumnezeu. Dar nu!" — deodată ridică ea revoltată vocea — : „moş Iorgu nu este de iertat. Tu eşti un copil, ar fi trebuit să te cruţe, e un varvar, o brută"...

Smaragdiţa, la evocarea aceasta a început din nou să plângă amar:

— „Nu pot, Nataliţo ! nu pot, nu vreau şi doctorul spunea că am să mor; şi mai bine să mor decât aşa viaţă !"

— „Ei, Dusea, Dusea, ce prostii spui!" — Nataliţa o mângâia pe tuşica ei pe cap ca pe un copil: „De altfel", — asigură dânsa: „se poate găsi un meşteşug, dacă se întâmplă ceva. Sînt mijloace pentru aceasta. Ştiu eu multe cucoane care au scăpat. Chiar baba Vasilca de la voi, din Năpădeni, e cunoscută pe tot malul Nistrului. Toate fetele din împrejurimi când păţesc ceva, aleargă la ea şi le ajută.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

laca, și Mariţa mea a trecut pe la ea. Dar unde e moș Iorgu ?"

— „La goană, la Cuhureni, de vre-o două zile. Și de acolo era vorba să plece în sus, pe la Ciripeni".

— „Cu atât mai bine! Eu voi aranja numai ceva pentru căpitanul meu, care de o bucată de vreme nu știu cum tot lâncezește, și plecăm împreună la Năpădeni, și înainte de toate trimetem după Fecla Ivanova, ca să știm cum stăm; și apoi poate ne va ajuta și ea".

Diagnoza Feclei Ivanovna nu lăsa nici o îndoială.

Fecla Ivanovna însă se arătă foarte indispusă de a „ajuta" pe Smaragdiţa.

După insistenţa energică a Nataliţii, după rugăminţile și lacrămile Smărăndiţei ea prescrise acesteia niște băi, diferite prafuri, pilule și decocţiuni, care doar îi provocau vărsături și ameţeli, și vădit îi ruinau sănătatea, dar fără efectul dorit.

Au fost zadarnice chiar serviciile babei Vasilca, — o femeie bătrână, cu trăsăturile feţei care vădeau frumuseţea dispărută, cu ochii vii. Deși a încercat de toate: descântece, afumări, ierburi, băuturi, masagii; — nimic nu ajuta!

Smaragdiţa slăbise cumplit, aproape nu se mai ridica din pat și refuza, la toate stăruin-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaransilvania.ro/mem1901-1932

ţele lui Iorgu Răutu, să consulte pe vre-un medic.

Iar Natalia Chirilovna, care aproape zilnic petrecea acum la Năpădeni, căuta să-l liniştească, să-i explice starea Smaragdiţii, ca rezultat al oboselii, al răcelii, sau al altor indispoziţiuni trecătoare.

Dar într'o zi, când Smaragdiţa voind să se ridice dela masă, fără să fi putut lua ceva în gură, căzu leşinată în fotoliul ei, albă ca varul şi rece, — însăşi Natalia Chirilovna a cerut să fie imediat invitat doctorul Cojocărescu.

Acesta, om de lume şi cu multă experienţă, în acelaş timp un vechiu prieten al casei, şi-a dat seama îndată de situaţie, a liniştit pe Iorgu Răutu, a îmbărbătat pe Smaragdiţa, şi în urmă a avut o conversaţie între patru ochi şi cu Natalia Chirilovna, după care aceasta a ieşit cu obrajii înroşiţi şi cu ochii plânşi.

Viaţa a biruit.

Şi aceasta a fost prima victorie repurtată de cel care era să fie Vania Răutu, în lupta dusă chiar la pragul existenţei sale.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

CAP. XXXVI.

UN INDEZIRABIL.

Sarcina a fost grea. Starea bolnavei era încă agravată de o mare turburare sufletească.

Dulcea şi zburdalnica Mignonetta de altă dată a fost cuprinsă de o violentă revoltă împotriva jugului matrimonial şi de o atroce pornire împotriva tuturor care i-l impuneau.

Resemnarea cu care ea îşi acceptase soarta, hotărîrea luată de a-şi împlini cu sfinţenie îndatoririle de mamă şi soţie, s'au risipit ca frunzele de toamnă; toate normele morale moştenite, prescripţiunile religiunii i se păreau acum menite numai s'o nenorocească, uneltiri ale unei conjuraţiuni perfide, mijloace de prigonire feroce.

Simpla apariţie a lui Iorgu Răutu, — icoană vie de josnicia şi cruzimea destinului ei de femee, — îi provoca o criză nervoasă; o atingere a lui şi adesea un simplu cuvânt prietenos din parte-i, deslănţuiau accese de nervi,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

care îl speriau grozav pe bietul om, încât dânsul se supunea, fără nici o protestare, îndemnurilor Nataliei Chirilovna sau chiar ale Margaretei Jozefovna, care îl goneau din iatac îndată ce intra.

De la începutul crizei, aşternutul lui a fost din nou exilat în cabinet.

Şi în acelaş timp, Smaragdiţa, sub opresiunea suferinţei, rămânea vecinic obsedată de amintirea scenei din chioşc.

Icoana lui Przewicki se ridica tot mai luminoasă în faţa ei. Îi auzia vocea insinuantă şi înduioşată, şi-i vedea privirea aprinsă.

Noaptea, adesea, ea se trezea din somn cu o senzaţie violentă, până la durere, sub stăpânirea fascinantă a unui vis, de care-şi aducea aminte cu oroare şi voluptate.

Într'o zi ea întrebă cu sfială pe Nataliţa, dacă nu poate să-i dea ceva de citit, că din cărţile sale nu rămăsese una care să nu fi fost citită de două şi de trei ori :

— „Am văzut la tine *Indiana*, aşa mi se pare, — poţi să mi-o aduci ?"

Natalia Chirilovna o privi oarecum surprinsă, apoi zâmbi şi mângâindu-i obrăjiorii palizi, îi răspunse veselă:

— „Cum nu, Dusea, cu plăcere! Am şi alte romane ale lui Georges Sand, — foarte bune traduceri".

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Pe vremea aceia în toate pensioanele de fete, ca și în toate familiile cum se cade, numele scriitoarei franceze nu se pronunța decât cu oroare și desgust. Ea era considerată ca o emanațiune a iadului, ca întruparea perversității și a răzvrătirii împotriva lui Dumnezeu și a legilor lăsate de el pentru a cârmui viața de familie.

Smaragdița își aducea aminte de scandalul, provocat în școala doamnei Carotte, când acolo a fost găsit un roman de Georges Sand, de percheziția la care au fost supuse toate elevele, și de izgonirea imediată din pension a oiții râioase, care introdusese această otravă în templul inocenței, în care oficia fosta vedetă de circ.

Găsind odată la Onițcani, din întâmplare, vre-o două din romanele autoarei ostracizate, Smaragdița, repede își întoarse capul și se prefăcuse că n'a văzut nimic, convinsă fiind că acest depozit e o rușine tăinuită a ușuratecei sale prietene.

Când în cursul conversației dintre ele, Natalia Chirilovna de mai multe ori a vorbit cu dezinvoltură despre ideile lui Georges Sand, Smaragdița nici nu încerca măcar să discute, tăcea cu îndărătnicie, sigură că o așa erezie morală nu merită măcar să fie combătută, și considera aprecierile Nataliții numai ca una din extravagațele temperamentului său nenorocit.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Dar anii de viață conjugală, revolta simțurilor, observațiuni auzite despre alte căsnicii, experiențele ei recente, adesea ridicau în sufletul ei o îndoială pe care tot mai cu greu reușea să o reprime, ca un păcat și o ispită.

Eroinele răsvrătite ale romanelor lui Georges Sand, ideile lor, și viața lor vijelioasă, în contrazicere cu tot ce Smaragdița credea ca poruncă a lui Dumnezeu, ca datorie impusă de morală și lege, — acuma îi frământau tot sufletul, îndreptățind răzvrătirea ei împotriva soartei ce i-a fost hărăzită alături de Iorgu Răutu.

Ea însă nu îndrăznea să discute problemele ce se ridicau înaintea ei, nici măcar cu Nataliția, și chiar de teamă să nu fie surprinsă citind, își ascundea cărțile sub perinile patului.

Romanul frumoasei creole, — această glorificare a adulterului, — o turbură adânc. Ea găsea multe analogii între căsnicia ei cu Iorgu Răutu și viața conjugală a Indianei cu bătrânul colonel Delmare. Dacă mașinațiunile seducătorului perfid și vulgar Raymond de Ramière o indignau, nobilul amant Sir Ralph îi inspira simpatie și admirație.

— „Cine e *el?*" — se întreba ea cu spaimă și dor: „nobilul Sir Ralph ori perfidul Raymond?"

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Smaragdița nu prea avea în vara aceia puterea de a se mai ocupa cu gospodăria, și a fost foarte bucuroasă, când conu Iorgu a poftit pe cucoana Anica să stea în vremurile acestea critice la Năpădeni.

Coana Anica a avut tactul de a nu face nici o aluzie la conversațiile lor din vara trecută, și manifesta față de Smaragdița o adevărată solicitudine de mamă.

Această solicitudine era foarte necesară pentru o femeie gravidă, al cărei echilibru sufletesc fusese atât de adânc zdruncinat.

Starea ei de surescitare nervoasă se resfrângea chiar asupra raporturilor cu copiii. Dragostea ei de mamă era parcă încă mai vie, dar tulburată de o sensibilitate excesivă și anormală.

După ce petrecea ceasuri în societatea copiilor, lua parte la jocurile lor, îi săruta, îi strângea în brațe, deodată începea să plângă, îi gonea din iatac, unde se încuia singură pentru ceasuri întregi.

Coana Anica, îngrijată, uitându-se odată pe gaura cheii, a întrezărit-o zbătându-se în pat, scăldată în lacrimi, cu dinții încleștați, lovindu-se cu ambii pumni în pântece.

Ultimele săptămâni înainte de facere, sărmana femeie nu se mai ridica din pat; fața ei slăbită și palidă era luminată de ochi mari negri și febrili în care se citea groaza și disperarea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mrr1901-1932

— „Natalițo, dragă !" — a spus ea odată, punând mâna ei fierbinte după gâtul prietenei : — „știu că n'am să trăiesc și, la drept vorbind, nici nu știu cum să trăiesc, și pentru ce să trăiesc? Bieții copii nevinovați vor rămâne orfani, și chiar dacă aș trăi, simt că nu mai pot face nimic pentru ei. Și cine se va îngriji de ei ?"

— „Ah! Dusea, dulce, cum se poate să vorbești astfel de lucruri ? e mare păcat! Ești încă tânără, ai o viață întreagă, lungă, lungă, înaintea ta. Trebue să știi numai cum să iei viața. Vei vedea, că toate vor fi bine. Ești acum puțin bolnavă. Ai o sarcină cam grea. Toate însă vor trece ca această dimineață. Moș Iorgu nu poate să-ți stea în cale. De altfel e un om bun și ține la tine. Nu te cam înțelege, e adevărat, dar, lasă, să ai încredere în mine, — vei vedea cât de bine le voiu aranja eu pe toate".

In această atmosferă înăbușitoare, Iorgu Răutu, nenorocit și zăpăcit, apăsat de imposibilitatea pentru el de a veni cu ceva în ajutorul bolnavei și în acelaș timp înspăimântat, sechestrase la Năpădeni pe doctorul Cojocărescu, și cu două luni înainte de termen adusese și pe moașa Fecla Ivanovna în casă.

Ne mai îndrăznind să apară în iatacul Smărăndiții, el chinuia mereu pe coana Anica cu întrebările lui, cu rugămințile și cu ofertele

Muzeul Digital al Romanului Românesc

lui de servicii, care erau cu aceiași stăruință respinse.

Ultimele trei zile înainte de deslegare au rămas în amintirea lui Iorgu Răutu toată viața ca un groaznic coșmar.

Doctorul, în așteptare, vecinic manipula niște instrumente strălucitoare de un aspect sinistru.

Masa din salonașul vecin cu iatacul Smărăndiții a fost încărcată cu o mulțime de sticle și cutii cari răspândeau prin toată casa un miros de farmacie. Doctorul, Fecla Ivanovna, coana Anica, Zoița, Margareta Jozefovna, jupâneasa Marghioala și Gafița, cu toții erau sfârșiți de puteri, istoviți de nopți nedormite, de grijă, — dar cu toții puteau pătrunde în iatacul, al cărui acces fusese oprit numai pentru el, bruscat și gonit de toată lumea.

Și el se sbuciuma zadarnic, fără somn; scâncetul de copil bolnav care răzbea până la el, îl arunca în bezna desnădejdii. Singurul mijloc pe care l-a putut găsi, a fost să silească pe popa Vasile să țină slujbă în biserică și să citească rugăciuni într'o odaie din flighel, — pentru ca mirosul de tămâie să nu pătrundă până la Smaragdița.

Noaptea spre 14 August a fixat o dată neștearsă în cronica familiei Răuteștilor. Facerea a necesitat o intervenție energică a docto-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaluceafarul.ro/index1901-1932

rului. Copilul, născut, — un mototol de carne inertă, — nu respira, încât Fecla Ivanovna un moment își pierduse nădejdea de a-l chema la viață.

Dar mai cu seamă o emoragie violentă a lehuzei punea în primejdie și viața acesteia. Toate acestea ajungeau până la Iorgu Răutu fragmentar numai prin cele două-trei cuvinte pe cari i le adresau din când în când doctorul sau coana Anica, ori pe care le putea smulge dela Fecla Ivanovna, sau dela Margareta Jozefovna.

Când, însfârșit a fost cunoscut rezultatul, Iorgu Răutu a uitat să-și manifeste măcar curiozitatea de a vedea pe noua odraslă a vechiului neam al Răuteștilor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromaneasca.ro/mdr1901-1912

CAP. XXXVII

PECETEA DESTINULUI.

Din primul moment dar când abia a văzut lumina zilei, croul acestei povestiri a pricinuit o mare încurcătură în curtea Năpădenilor.

Femeia angajată cu câteva luni înainte ca doică pentru copilul aşteptat, a căzut bolnavă de febră tifoidă. Doctorul Cojocărescu a declarat categoric că alăptarea cu biberonul nu poate fi admisă, fiind dată starea pruncului. La îndemână însă nu se găsea la Năpădeni, ca să-şi ofere serviciile pentru noul născut, decât Irina Morariu, o blondă planturoasă şi voinică, mamă de copil voinic, dar mamă vinovată, — nefiind măritată.

Astfel glasul moralei a fost înăbuşit, pentru a da viaţă şi hrană lui Vania.

Timp de mai bine de două săptămâni sănătatea lehuzei a inspirat vii temeri. Erau mo-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr 1901-1932

mente când doctorul Cojocărescu era silit să recurgă la mijloace eroice pentru a întări funcțiunile inimii și a combate efectele unei mari pierderi de sânge.

Organismul tânăr însă a biruit, dar convalescența a fost foarte lungă.

Mai multe săptămâni nimeni nu s'a putut gândi la botezul copilului, pentrucă liniștea mamei nu putea fi tulburată și toate îngrijirile au fost concentrate numai asupra ei.

Noul născut, Vania, a fost lăsat de la început aproape exclusiv în grija Irinei, instalată într'o odăiță la capătul opus al conacului, pentru ca țipetele copilului să nu pătrundă până în iatac.

In accastă odăiță a rămas adăpostită toată copilăria lui Vania, și după însănătoșirea mamei.

Astfel a fost trasă din primul moment al vieții sale linia de demarcațiune între el și ceilalți copii, cari au crescut în camera lor spațioasă, alături de iatacul Smaragdiței, sub privegherea ei statornică de zi și de noapte.

Aceasta a fost pecetea destinului.

Zămislit într'un spasm de groază, sădind în inima mamei revolta și repulsiunea invincibilă, — fiindcă întrupa pentru ea acele clipe funeste, acel abis de înjosire negrăită, de cruzime și opresiune brutală, pe care nu le

Muzeul Digital al Romanului Românesc

putea ierta, nici uita ; datorindu-şi chiar înainte de a fi născut, numai unui hazard dreptul la viaţă, el nu şi-a putut asigura un loc sub soare, chiar de la prima respiraţie, decât ca un intrus în cuibul familiar, ostracizat de aceia care a fost sortită să-i dea viaţă, chinuindu-şi în blesteme trupul.

Clipa de zămislire a aruncat, astfel pentru toată viaţa asupra lui Vania umbra ei tragică, în care au fost învăluite din prima zi, raporturile Smaragdiţei cu plodul nevinovat al dramei sale conjugale.

In viaţa sufletească şi chiar în înfăţişarea Smaragdei, după însănătoşire, a apărut în adevăr la iveală o adâncă schimbare.

In locul egalităţii de caracter şi a resemnării blânde, s'a accentuat o continuă efervescenţă cu capricioase şi subite fluctuaţiuni de stări sufleteşti, o vecinică tensiune în raporturile cu cei dimprejur, şi mai cu seamă faţă de Iorgu Răutu.

Chiar copiilor ea le acorda mai puţină atenţiune ca înainte, mai cu deosebire la început, când diferenţa între Vania şi ceilalţi copii mai trezea în ea încă un sentiment de vină şi de păcat.

Căci ca a încercat să lupte împotriva sentimentelor care o dominau.

Dar repulsiunea pentru acest copil nedorit

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

a fost mai puternică. Vederea lui prin sine însăşi evoca în memoria ei toată drama vieţii ei conjugale şi clipa de ispită, şi mai ales sancţiunea grozavă, ceasurile de înjosire şi de brutalizare, criza cea mai grozavă a vieţii sale.

Ca o circumstanţă agravantă, Vania, în primele luni ale vieţii sale, nu era un copil atrăgător.

Ofilit înainte de naştere, cu un cap mare, disproporţionat, care se bălăbănea pe un gât subţire, el impresiona penibil prin faţa lui vecinic gălbie, adesea acoperită de o erupţiune suspectă.

Vecinic bolnav, el despera şi pe doctorul Cojocărescu. Doica sa Irina parcă era singura fiinţă căreia acest embrion de om inspira milă şi dragoste.

Singura lui prezenţă năştea ideia de suferinţă şi de moarte care la fiecare moment ameninţa să stingă flacăra plăpândă a vieţii.

Faptul acesta însuşi sădea în sufletul Smaragdiţii un sentiment de oroare şi de înstrăinare.

Pe la sfârşitul lui Mai, când Vania nu ajunsese măcar la zece luni, s'a produs primul conflict între Smaragda Theodorovna şi odrasla ei nevolnică, în care aceasta şi-a afirmat de timpuriu individualitatea jignind

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ro/1901-1932

adânc amorul propriu de mamă și de stăpână.

Doica Irina, încă foarte tânără, cu toată corpulența ei masivă, era o fire romantică. Parcul răsuna ca întotdeauna în lunile acestea de cântecele privighetorilor. Irina, nedespărțită de Vania, în contactul ei foarte redus cu restul casei, simțea și ea nostalgia primăverii. Și ceasuri întregi, seara, probabil sub aceiași impulsiune care provoacă și trilurile privighetorilor, cânta la fereastra odăiții din colț, cu privelișt ea spre fluviu și sat.

Acest apel și-a găsit răsunetul dorit în inima lui Simion, unul din flăcăii din curte, băiat frumos și voinic.

Și într'o după amiază, vibrantă de soare și de respirația florilor, în fața Smaragdei Theodorovna, se prezintă Margareta Jozefovna, palidă de indignare, cu gura ei fără buze strânsă într'o crăpătură care-i despica rotundul feței :

— „Doamnă, ducându-mă în parc sus, am dat peste Irina cu Simion... în chioșc, pe bancă... ziua în amiaza mare... cu copilul în cărucior singur... în soare, cât pe ce să se rostogolească la vale, Doamne-ferește!"...

Și Margareta Jozefovna își făcu cruce.

Inculpata a apărut cu pletele părului ei roșcat, desfăcute, cu carnațiunea aprinsă, — și nu numai că nu tăgăduia faptele incriminate, dar cu nerușinare și cinism își afirma drep-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

tul său de a cânta în unison cu privighetorile şi cu toată firea.

— „Nu sînt de papură, şi ce treabă ai" — se răsti ea la adresa Margaretei Jozefovna : „sînt slobodă... n'am bărbat... am să mă mărit cu el... pe dumneata nu te va lua nimeni, geaba îi mănânci cu ochii pe flăcăi... şi de copil nu-ţi bate capul... cine-l îngrijeşte afară de mine... zilele şi nopţile întregi, — fără mine poate de mult l-ar fi luat Dumnezeu".

Smaragda Theodorovna sufocată de această morală primitivă şi de acest cinism, — se simţi par'că şi ofensată printr'o irezistibilă asociaţie de idei: pe bancă, în chioşcul de sus !...

Ea n'adresă nici un cuvânt Irinei, ci porunci numai Margaretei Jozefovna:

— „S'o dai îndată afară, nici un minut să nu stee aici ! Copilul să fie înţărcat şi alăptat cu sugătoarea, sau poate îi va da sân Paraschiva lui Vichentie".

N'a fost măcar îngăduit Irinei să-şi ia rămas bun dela Vania.

Dar hotărîrea aceasta a fost luată fără să se fi cerut avizul lui Vania...

Şi Vania n'a înţeles să se supună ! El respingea şi biberonul şi sânul Paraschivei, şi urla necontenit, ziua şi noaptea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Când Smaragda Theodorovna, încercând să-l potolească, l'a luat în braţe ca să-i dea ea însăşi biberonul, copilul ţipa par'că şi mai tare, se smuncea cu atâta violenţă, încât a spart biberonul şi era cât pe ce să cadă din braţele mamei.

In zadar doctorul Cojocărescu, survenit în vizita lui săptămânală, recurgea la toate calmantele, — după puţine clipe de somnolenţă ţipetele începeau din nou până la leşin; copilul, cu faţa injectată, cu ochii eşiţi din orbite, înfrigurat, cu temperatura urcată, par'că era în fiece clipă gata să-şi dea sufletul.

Doctorul Cojocărescu îşi răsucea nervos barbişonul; în sfârşit aruncă cu hotărîre Smaragdiţei:

— Nu găsesc vre-o altă indicaţiune. Sînt copii cu o nemărginită capacitate de afecţiune şi ataşament. Se vede că şi Vania e dintre aceştia. Nu se poate glumi cu aceasta. Poate muri. Nu-mi pot lua răspundere pentru consecinţe. Dar să încercăm să rechemăm pe doica lui".

Indată ce s'a trezit în braţele Irinii, adusă în grabă, copilul s'a liniştit ca prin minune şi lacom şi-a lipit buzele de sânul ei, cu voluptate mângâindu-l cu ambele-i mânuţe.

Infrângerea aceasta Smaragda Theodorovna n'a mai putut-o uita, şi umilinţa par'că îi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

justifica înstrăinarea şi răceala faţă de acest copil refractar dela obârşie.

Raporturile dintre mamă şi copil au luat astfel dela început un aspect straniu, anormal, — chiar maladiv.

Intârziat în desvoltarea lui, mereu bolnav, Vania manifesta o sensibilitate excesivă şi un spirit de observaţie care neliniştea şi tulbura pe Smaragdiţa.

Cu patru ani mai tânăr decât Sonia, şi aproape cu trei ani decât fratele său Tosia, el avea o firească admiraţie pentru înaintaşii săi, şi mai cu seamă pentru vigoarea şi strălucirea lui Tosia şi supraveghia în tăcere cu ochii negri fixi, toate alintările ale căror obiecte erau fraţii săi, fără să îndrăznească să solicite şi el o sărutare sau o mângâere din partea mamei, care-i părea o arătare supraomenească şi atât de înălţată încât, natural, numai alţi supraoameni, ca Sonia şi Tosia, se puteau apropia de ea.

Pe vremea când Vania abia dacă putea gângăvi puţine sunete articulate, el văzu într'o seară, sub lumina candelabrelor aprinse, pe Smaragda Theodorovna, care se gătea de bal, cu o diademă de briliante pe părul ei negru ondulat.

Fascinat şi entuziasmat, începu să strige :

— *„Mama, gia-gia ! Mama, gia-gia !"*

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Sub acest nume, însușit și de ceilalți copii, el înțelegea o ființă sublimă, adorată și temută, care apărea din când în când din regiuni misterioase pentru o clipă și dispărea ca o zână din povești. Această divinitate fermecătoare și teribilă, — a cărei mânie inspira groază și al cărei surâs dădea o beatitudine negrăită, — putea accepta dela el numai omagii de veneraţiune din depărtare. Apropierea chiar îl speria și-i dădea un sentiment obscur de sacrilegiu.

Tocmai pentru faptul că Sonia și Tosia erau admiși în sanctuarul misterios, se resfrângea și asupra lor aureola mistică.

E procesul obicinuit al creaţiunilor mitologice.

Pentru trebuinţele de toate zilele, ca afecţiune și alintare, prin voia soartei, Vania putea face apel numai la îngrijirile „mamei" Irina, — acest nume de „mamă", fără adjective, a rămas pentru el nedespărţit de icoana dulcii sale.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. XXXVIII.

SETEA DE VIAȚĂ.

Sănătatea îndreptată, întărirea pulsului vital, complica și mai mult la Smaragdița starea sufletească de aprehensiune deșteptată în ea de orice apropiere a lui Iorgu Răutu.

Aparatul psihic al acestuia, foarte sănătos, dar primitiv, nu era în măsură să se adapteze complicațiunilor de psihică feminină. Cu resemnarea țăranului, care acceptă moartea și viața ca un decret al destinului, și care în raporturile sociale și morale moștenite vede o ordine decretată pentru veci de voința divină, el nu putea înțelege ce se petrecea cu Smaragdița, ce înseamnă această schimbare bruscă în caracterul ei. Dar, în acelaș timp, un sentiment adânc și obscur trezea par'că în el remușcări de cuget, fără ca să-și poată da seama pentruce și dece ar fi fost vinovat.

Când starea Smaragdiței i-a îngăduit pentru prima oară să intre în iatac, el a fost isbit

Muzeul Digital al Romanului Românesc

de trupul acesta de copil, de ovalul ei delicat, translucid de paloare, în care viața era concentrată numai în ochii aprinși de focul ascuns ce-i mistuia sufletul.

Așezat pe marginea patului, bietul Iorgu abia îndrăznea să atingă cu laba-i păroasă degetele-i subțiri și străvezii aruncate pe plapumă, abia își găsi puterea să-i spună: „slavă Domnului, dragă Smărăndița, prin mare pojar și năcaz am trecut, acum va da Domnul și va fi bine".

Smaragdița îl fixa cu o privire ciudată; el simți pe degetele ei tremurul ușor în mâna lui, apoi ea își scoase mâna, o trase sub plapumă, și cu o expresie nedescifrabilă pentru el, par'că înfrigurată, își întoarse capul, fără să răspundă nici un cuvânt.

Insăși Smărăndița a fost surprinsă de sentimentul acut de desgust, de revoltă și chiar de ură, pe care i-l trezi această atingere a soțului.

Iorgu Răutu s'a ridicat, șoptind: „Doamne, Doamne, miluește-ne pe noi și iartă-ne păcatele !" — și greoi și stângaciu a eșit din iatac, aninându-se de toate mobilele pe lângă care trecea.

„Doamne, Doamne !" — șopti și Smărăndița pentru prima oară, îndrăznind să-și precizeze lămurit sentimentele: „ce blăstăm, ce chin ! și pentru ce ? of, Doamne !"

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

Chiar fizicul, înfăţişarea lui Iorgu Răutu, o făcea să sufere. Nasul acela monumental, caracteristica ereditară a Răuteştilor, ochii albaştri, în care blândeţea însăşi îi făcea impresia de lipsă de viaţă şi de expresie, sbârciturile încrestate de vârstă, corpul masiv şi rău încheiat, par'că tăiat cu toporul, cu hainele care nu se lipeau de el, ca scorojite, mişcările lui stângace, vocea răsunătoare, totul, totul în el, tot ce înainte ea accepta cel mult cu indiferenţă, acum o îndurera, îi deştepta nu numai aversiune, dar chiar o abia reţinută animozitate.

Pentru ce ? Revolta cărnii exasperate ? Nostalgia de viaţă sufletească mai intensă şi mai colorată? Durerea unui ideal întinat, a unui vis risipit ?

Nu mintea tumănită a lui Iorgu Răutu putea găsi deslegări pentru aceste mistere!

Dar nici inima însângerată a Smaragdiţii !

— „Ah, Doamne, Doamne!" — şoptea ea mişcându-şi nervos capul pe perină.

In seara aceea, când Natalia Chirilovna, intrase în iatacul convalescentei aducând cu ea aerul înviorător de toamnă, Smărăndiţa, văzându-l stânjenită, a început s'o întrebe cu precauţiune:

— „De unde vii ? De acasă ? Din pricina mea ai avut atâtea necazuri, apoi ai şi acasă

Muzeul Digital al Romanului Românesc

pe un bolnav, — nu e destul, — pe semne numai dela un pat la altul te duci. Nu mai poți vedea pe nimeni !"

— „A nu, tiotia Dusea ! Acasă cu Anatol al meu, noi ne aranjăm foarte bine. Jupâneasa noastră îi cunoaște toate tabieturile și el este bucuros când eu mai iau aer. El se interesează mult de tine. Mă întreabă mereu și mă trimite la tine. Apoi...", — aici Natalița, după o scurtă pauză, urmă cu o exagerată indiferență; „apoi vine mereu la noi contele Przewicki, care e foarte prietenos și cu Tolea și cu mine, și mă tot întreabă cum mai merg lucrurile la Năpădeni, cum ți-i sănătatea, ce mai face moș Iorgu ? El ține foarte mult la moș Iorgu. Îi place grozav și casa din Năpădeni și priveliștea. Totdeauna vorbește cu mult foc de toate acestea. Spunea că ar fi venit, dar se teme să nu vă supere, să nu vă tulbure".

Smărăndița întoarse capul în tăcere spre părete, apoi, deodată, începu să vorbească:

— „Mă simt încă foarte slabă, și Egor Stepanovici vrea să facă botez ca totdeauna cu tămbălău. Mai cu seamă că vrea să fie naș bădița Ion din Botoșani, fratele mai mare al lui Egor Stepanovici. Eu nu cred că e bine să se întârzie prea mult, copilul e cam bolnav, nu e bine".

— „Da, tiotia Dusea mea, ești acuma mult, mult mai bine. Și trebue să-ți dai curaj, să ai

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaramanului.ro | 1901-1932

mai multă poftă de viaţă, şi la urma urmelor ce tămbălău mare are să mai fie la botez? Ei! Au să vină câţiva prieteni, câteva rude, puţină muzică, puţine cântece, mai mult joc de cărţi şi băutură. N'ai nevoe să stai tot timpul, casa e mare, şi la urma urmelor, mai putem aştepta două, trei săptămâni până ce vei putea rămânea mai multă vreme în afară de pat".

— „Dar vezi, gospodăria aceasta, copiii şi Egor Stepanovici".

— „Nu, nu, nu! Nici gospodărie, nici copii, nici moş Iorgu ! Numai tu, numai tu ! Trebue să te gândeşti numai la tine, să te gândeşti la lucruri bune, vesele, plăcute, fericite. Să citeşti, să te distrezi. Şi ai să vezi în puţine zile cum ai să te faci".

Mai mult n'a fost spus nimic între cele două prietene, dar amândouă s'au înţeles foarte bine, deşi fiecare a crezut că nu s'a trădat. Astfel la botez a apărut în casa din Năpădeni, pentru prima oară dela scena din chioşc, contele Wladislaw Przewicki.

Puţine momente de conversaţie, cuvintele indiferente schimbate, au fost îndeajuns pentru ca Przewicki să ştie că este iertat, iar Smaragdiţa să simtă cum în ea par'că creşte bucuria vieţii, renasc încrederea în sine, nădejdi şi aspiraţiuni nedesluşite, dar care dau lumii dimprejur strălucire şi bogăţie.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

După botez, Smaragdița câștiga puteri văzând cu ochii.

Și în acelaș timp, ca niciodată era prinsă de sete de viață, era neastâmpărată în goana după petreceri, în căutarea contactului cât mai strâns cu lumea.

Gospodăria a fost lăsată aproape pe de-a'ntregul în grija Margaretei Jozefovna. Și chiar copiilor favoriți ea nu consacra decât relativ puțină vreme, — iar pe Vania nu-l vedea decât în acele momente, din nenorocire prea dese, care necesitau și vizitele doctorului Cojocărescu.

Iorgu Răutu nu era deprins cu analize psihologice și nu avea nevoe de prea multe explicații pentru această schimbare a ritmului vieții.

Natalia Chirilovna știa să-i suggereze cea mai bună justificare: interesul sănătății și al echilibrului sufletesc al Smărăndiții; apoi și în ce privește pe Vania, ea nu găsea cuvinte de laudă pentru devotamentul și priceperea Irinei, care — spunea ea — nu trebuia să fie turburată de intervenții inutile în îngrijirea micuțului bolnav.

După sfârșitul muncilor câmpului a fost reluată și la Năpădeni viața de iarnă a boerimii moldovene.

Iorgu Răutu era însă cam îngrijat de realiză-

Muzeul Digital al Romanului Românesc

rile legii de desființare a boerescului și de împroprietărire, ca și a altor reforme, care urmau să fie introduse și în Basarabia în condițiuni mai grele pentru clasele privilegiate ca în restul împărăției.

Dar și în această privință, el găsea oarecare reconfortare într'o nouă prietenie.

Contele Wladislaw Przewicki, în doi ani realizase destule progrese în cunoștința limbii moldovenești pentru a putea susține o conversație puțin complicată și puțin variată cu Iorgu Răutu.

Nu lipsea dela nici o goană sau vânătoare la care participa acesta, și chiar introducea metode cinegetice noui, „cum sunt obicinuite la curțile magnaților din Polonia". Dânsul manifesta multă considerație pentru stăpânul Năpădenilor, admira ochiul lui sigur și mâna fermă ca pușcaș, și alte talente vânătorești; îi recomanda puști noui, după „ultimul model" din Franța; dobândea, Dumnezeu știe pe ce cale, ogari din Rusia, copoi din Ungaria, prepelicari din Anglia, îmbogățind astfel aparatul vânătoresc din Năpădeni. In acelaș timp, Iorgu Răutu putea găsi la el un sfat bun de gospodărie, tot din arsenalul „magnaților din Polonia", informațiuni și tot felul de rețete utile.

Cu vremea, Przewicki apărea tot mai des în serile slobode la Năpădeni, și le petrecea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaramuri.ro/mdrl/901-1937

la nesfârșite partide de pichet sau de écarté, cu amfitrionul.

In flighel, îi era rezervată o cameră, în care el descindea oricând sosia, și care și luase numele de „odaia grafului".

Iorgu Răutu prin firea lui se ataşa ușor de oamenii cu care venea în contact. Dar „graful" se deosebea atât de mult de mediul obicinuit al societății basarabene ! Numele lui, povestirile, care presupuneau o înaltă situație socială și un trecut de splendoare; talentele și cunoștințele care au fost dovedite și cu prilejul unei boli de cai ivite la Năpădeni, — toate acestea inspirau mult respect ursului moldovean, cum îl numea în glumă și prietenește Przewicki:

— „Să-mi spui, căpitane!" — așa îi zicea de obiceiu Iorgu în familiaritatea conversațiunilor la joc de pichet: „de ce rămâi în moscali, dumneata *magnat* (neologism care de curând îmbogățise vocabularul lui Iorgu Răutu), om învățat, petrecut prin lume, la Viena și la Paris ? La ce bun să putrezești în duhoarea de cazarmă ?"

— „Vede, Egor Stepanovici, honor de familia Przewicki, fost înainte și amu slujba în armie, tata meu gheneral, bunic meu mareșal și înainte bunic și înainte bunic, tot soldat la craiu polon. Și știi mata", — continuă el privind cu înțeles pe partenerul său: „Polonia

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcr 1901-1932

una zi are nevoi de soldat, amu este datoria noastră magnat polonez şi soldat..."

Iorgu Răutu se uita şi el cu înţeles la Przewicki, şi simţia mai mare stimă pentru el.

Vizitele contelui Przewicki au fost distanţate, mai cu seamă la inceput, cu foarte multă socoteală, pentru ca şi Iorgu Răutu şi Smaragdiţa să-l poată întâmpina cu acciaşi întrebare, „unde ai lipsit atât de mult?" — până ce a ajuns că această întrebare să se pună chiar dacă o singură zi nu era văzut la Năpădeni. Deasemeni ,în vremea aceasta rar lipsea şi Natalia Chirilovna.

Pe când boerii se răsboiau la pichet, doamnele şedeau cu vre-un lucru de mână, intervenind rar în conversaţia dintre bărbaţi.

Când stăpânul era ocupat cu socotelile lui de gospodărie, sau eşea prin curte, Przewicki se aşeza pe lângă doamne, adresându-se parcă mai des către Natalia Chirilovna.

Ei aveau un mai bogat material de conversaţie, amintiri comune, din vremurile când soţii Voronin trăiau prin diferitele garnizoane ale împărăţiei, ca şi călătoriile prin străinătate şi reminiscenţele literare. Dar Przewicki ştia, cu multă iscusinţă să atragă şi pe Smaragda Theodorovna în discuţie, mai cu seamă asupra vieţii sociale, a operelor literare, care tratau subiecte de acciaşi natură, şi atingeau probleme de moravuri.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
existatrans.kenic.com/1901-1932

Intrucât discuțiile acestea urmau în limba rusească, indiferent de subiectul lor, Iorgu Răutu, când asista la ele, se mărginea să asculte cu bunăvoință și să clatine aprobativ din cap, ca și cum ar fi luat parte și el la conversație, sau se apuca de pasiansă, ori își găsea vre-o altă treabă.

In iarna aceia, în așteptarea marilor inovațiuni, viața socială a județului S***, era mai agitată. Nervozitatea obștească se manifesta printr'o sete deosebită pentru serbări și petreceri, organizări de baluri în oraș în scop de binefacere ca și printr'un fast deosebit în organizarea de vânători și sindrofii la conacurile boerești.

Soții Răutu de cele mai multe ori luau împreună parte la toate aceste distracțiuni. Dar Iorgu Răutu tot mai adesea, mai cu seamă în ce privește diferitele recepțiuni, baluri și alte mondenități, — o lăsa pe Smaragdița singură cu Natalia Chirilovna Voronin, sau sub patronajul doamnei Cazara sau al doamnei Brezò.

Smaragdița participa cu pasiune la acest praznic neîntrerupt; dansa și organiza jocuri de salon, mulțumită de succesul pe care tinerețea și frumusețea ei i-l asigurau.

Contele Przewicki rar lipsea din saloane, în care întotdeauna se distingea dintre cavalerii autohtoni prin talentele și manierele lui.

Era dar natural ca el întotdeauna să fie în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/index1901-1932

centrul cochetăriilor feminine. Insă el dovedea foarte mult tact şi pătrundere psihologică.

Aducând, în aparenţă, aceleaşi omagii tuturor doamnelor din elita judeţului, ştia să suggereze multora din ele şi mai cu seamă Smaragdiţii, că pentru ele sînt omagiile cele mai sincere şi devotamentul cel mai adânc.

In tot cursul iernii raporturile dintre Smaragda şi contele Przewicki aproape n'au suferit nici o schimbare, n'au mers mai departe decât manifestări de simpatie şi respect reciproc.

Şi Smaragdiţa câte odată par'că se simţea chiar enervată de faptul că Przewicki s'ar părea că preferă nu numai societatea Nataliţei Chirilovna, dar chiar a lui Iorgu Răutu.

In afară de simfoniile subconştientului, care învăluiau în timbrul lor fiecare gest şi fiecare cuvânt în scurtele convorbiri dintre Przewicki şi Smaragdiţa, nici el, nici ea, nu-şi permiteau vre-o aluzie asupra trecutului.

In aceste acorduri, în aşteptări tainice din ambele părţi, s'a sfârşit iarna înfrigurată a acestui an.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

CAP. XXXIX.

MANASTIREA.

Dar primăvara, cu începutul muncilor agricole, societatea aceasta de moşieri şi agricultori nu putea, bine înţeles, cheltui multă vreme pentru mondenitate. Câteva bazaruri de binefacere, două, trei *garden-party* de ziua sfinţilor Constantin şi Elena sau Petru şi Pavel, erau ocaziuni excepţionale pentru reuniuni de societate.

De Sfântul Gheorghe, — ziua onomastică a lui Iorgu Răutu, vremea nu îngăduia vre-un garden-party, iar toiul muncilor excludea şi vre-o altă petrecere în stil mare.

Totuşi Natalia Chirilovna reuşea şi în afară de sărbători să organizeze din când în când un picnic mai modest, în pădure sau pe o culme de deal care deschidea o privelişte mai pitorească.

De vre-o două ori ea a putut chiar pune la cale mici excursiuni în luntre, cu opriri la

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr-1901-1932

mânăstire şi în alte colţuri mai frumoase de pe ţărmurile Nistrului.

La aceste petreceri luau parte, afară de Smaragdiţa şi contele Przewicki, de obiceiu, încă două, trei doamne şi domnişoare din vecinătate cu cavalerii lor civili sau militari, — Natalia Chirilovna fiind foarte iscusită în combinaţiuni care în mod natural împărecheau pe excursionişti, spre mulţumirea tuturor.

O excursiune în luntre, în jos pe Nistru până la celebra mânăstire J-ca a dat prilejul de mult aşteptat şi dorit pentru prima convorbire mai intimă între Smaragdiţa şi Przewicki.

Scopul anunţat al excursiunii era o masă pe ţărmul laculuĭ care colecta apa rece şi limpede a unui izvor bogat răsbit din stâncile dealurilor la Nord-Vest de mânăstire.

Mânăstirea răsărea majestuos printre grădini, pe un platou înconjurat de stânci abrupte şi dealuri împădurite, la vre-o cinci sute metri dela ţărmul Nistrului.

Plecând la deal, spre mânăstire, părechile de excursionişti s'au înşirat, distanţate natural după pasul şi vioiciunea fiecăruia.

Astfel Smaragdiţa şi Przewicki nici n'au băgat de seamă, când celelalte părechi au rămas în urmă. Ocolind mânăstirea, ei au ajuns la lac, în a cărui oglindă se resfrângeau cerul

Muzeul Digital al Romanului Românesc

senin și dealurile cu verdeața lor luxuriantă, cu nuanțele nesfârșite: dela mesteacănul deschis până la stejarii seculari cu frunzișul lor întunecat.

In drum, pe nesimțite conversația a alunecat asupra vieții pe care o ducea Smaragdița la Năpădeni.

— „Cred, Smaragda Theodorovna, că nu vă îndoiți de respectul meu nemărginit și devotamentul meu pentru dumneavoastră. In exilul în care trăiesc acuma, în ciuda aparențelor vieții mele, sînt așa de însetat de un suflet înrudit, încât puteți înțelege ce însemnați pentru mine, în această, să mă iertați, pădure omenească în care trăim. Dar... eu am trăit, și deși n'am trecut cu mult peste treizeci de ani, viața mea e bogată în bucurii, ca și în tragedii. Dar dumneata, Smaragda Theodorovna, la vârsta de douăzeci de ani, în bârlogul ăsta din Năpădeni, — un colț pitoresc nu-i vorbă, — dar înecat în preocupările banale ale vieții... Mi se pare, n'ați eșit aproape niciodată dela țară ?..."

Smaragdița nervoasă l-a întrerupt:

— „Am stat trei ani la pension la Chișinău, am fost și la Odessa odată, dar nu prea am găsit interesantă viața de acolo, același lucru ca și aici", — declară ea, uitându-și afirmația contrară, dela banchetul din Vântura...

— „Chișinău... Odessa... Câtă vreme ați stat

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

în Odessa, dacă-mi iertați indiscrețiunea, doamnă?" — întrebă Przewicki, bătând cu cravașa peste ciubotele sale de cavalerist.

— „Două săptămâni, acum cinci ani, când am fost cu coana Anica Mesnicu pentru... trusou", — răspunse Smaragdița repezit, și apoi se opri îndată, rușinată și jenată de această evocare.

— „Dar de ce nu vin ceilalți?" — continuă ea, uitându-se turburată împrejur: — „Unde-i Natalița ceia? Să ne ducem înapoi ca să-i întâlnim..."

— „Dacă doriți... Trebue însă să vie imediat. Noi am mers repede, iar Natalia Chirilovna, cu silueta ei planturoasă, merge încet, dealul este prea repede pentru ea. Și aici e așa de frumos! Și piatra aceasta par'că-i anume așezată aici pentru odihnă și convorbire prietenească, în mijlocul acestei feerii..."

După o clipă de șovăire și tot privind spre drum Smaragdița se așeză pe piatră.

— „Două săptămâni la Odessa la cincisprezece ani... Cheltuite în vizite la magazine și modiste... A! Doamnă, nu Odessa, ci numai Parisul ar putea da un cadru potrivit pentru frumusețea dumitale, un mediu pentru o viață sufletească mai bogată, intelectuală și artistică... Dar și la Odessa se poate vedea o trupă franceză la teatru, o operă italiană, teatrul rusesc, opereta vieneză și rusească. Sigur, nu poate fi comparație cu centrele mari

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaneamul.ro/anul-1901-19/7

din apus, dar totuşi este şi Odessa un focar de viaţă socială şi culturală. Mă mir pentru ce nu întreprindeţi o călătorie chiar la Viena şi la Paris. La Odessa aţi putea petrece sezonul în fiecare iarnă, în orice caz mai bine decât la vânătorile şi la balurile dela diferite moşii din acest judeţ! Egor Stepanovici este un om cu avere şi ar putea găsi şi el compensaţie într'un sezon, cel puţin, la Odessa. Nu este iertat că v'aţi înmormântat la ţară dela cincisprezece ani... până acuma cinci ani pierduţi din viaţă!"

Smaragdiţa exclamă:

— „Ah, ce căldură" — şi în adevăr faţa-i era aprinsă, ochi-i străluceau ca de febră. Ea ridică din cap pălăria — „panier" de pae — legată sub bărbie cu cordeluţe de mătase roşie, şi nervos tot lega şi deslega aceste cordeluţe pe genunchii ei.

Contele Przewicki i-a dat vreme să se liniştească, bătând în tăcere cu cravaşa peste ciubote; apoi din nou insistă:

— „Nu aveţi nici o ispită, nici o dorinţă să eşiţi măcar, aşa pentru câteva săptămâni din banalitatea zilnică a vieţii de ţară?"

Smaragdiţa, râzând nervos, aruncă sacadat în răspuns câteva cuvinte:

— „Dar... am copii!"... — un moment de pauză: „...trei copii, gospodărie mare, chiar iarna nu sîntem liberi, nici eu, nici Egor Stepanovici".

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Dar polonezul obiectă, vorbind încet, parcă gândind pentru sine, şi privind în lături, spre faţa netedă a lacului:

— „Da... trei copii! în mai puţin de cinci ani!... singură încă copil de cincisprezece ani... fără să guste din cupa vieţii... fără să cunoască culmile artei, ale frumosului, ale vieţii sociale rafinate şi bogate..." — şi parcă tresărind, el repede se întoarse spre Smărăndiţa, şi maşinal punând mâna pe braţul ei, urmă pasional:

— „Dar este o crimă, o ncomenie! In monotonia asta sură vei ajunge din zi în zi, din an în an, până la bătrâneţe, şi nu vei avea, întorcând privirea spre trecutul gol, nici un punct luminos, nici un moment de tresărire, de exaltare, în care să fi simţit că inima bate în plin, că viaţa merită a fi trăită şi că această comoară de frumuseţe vie, acest suflet bogat, au fost risipite în zadar, înmormântate în mlaştină, — pentru ce? Pentru copiii Dumitale? Ce le poţi da Dumneata, ce poţi aduna pentru ei în sufletul Dumitale, vegetând la Năpădeni, între cămară şi pivniţă? A! Smaragdiţa, în blăstămul vieţii mele, mi-a fost dat să văd acest sacrilegiu, această profanare, şi să nu fiu în stare, să n'am dreptul să depun la picioarele Dumitale toate nestematele unei vieţi adevărate, bogate şi înălţate!"

Smaragdiţa, adânc emoţionată, sări de pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc

piatră şi se îndreptă câţiva paşi spre mânăstire:

— „Dar unde-i Nataliţa, unde's ceilalţi?"

— „Smaragda Theodorovna!" — răsună în urma ei vocea adâncă a lui Przewicki: „Nu mă ofensaţi, dând o interpretare vinovată acestei izbucniri izvorâte dintr'un sentiment curat, dintr'un devotament desinteresat. Dacă vă îndoiţi de mine puteţi pleca; nu ne vom mai revedea niciodată"...

In ochii Smaragdiţei s'au ivit câteva lacrimi; cu o mişcare nervoasă ea a rupt cordeluţa pălăriei, şi nici n'a băgat de seamă cum s'a aşternut pe praful cărării o mică pată roşie.

Cu un gest de o graţie eteree, ea se întoarse spre Przewicki, şi-l privi cu ochii negri, mari, ne mai putând stăpâni adânca ei tulburare şi nostalgia, pe care cuvintele elegantului aristocrat polonez au silit-o să şi le trădeze.

Acesta însă, cu aceiaşi voce caldă şi profundă insistă:

— „Un cuvânt, Smaragda Theodorovna, un cuvânt să-mi spuneţi, dacă aţi dori să trăiţi măcar câteva săptămâni în viforul unui centru de viaţă artistică şi intelectuală, măcar ca acel din Odessa? Dacă Egor Stepanovici ar găsi vre-o obiecţiune, m'aşi însărcina eu să-i vorbesc prieteneşte, căci mă onorează cu simpatia Domniei Sale".

— „Nu, nu!" — repede îl întrerupse Smaragdiţa: „Nu trebuie, Wladislaw Stanislawo-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vici! Sigur, doresc mult să văd şi altă lume, să trăiesc şi altă viaţă. Şi chiar iarna viitoare aveam intenţia să mergem la Odessa. Şi ne aranjăm noi cu Nataliţa. Egor Stepanovici nu din zgârcenie stă la ţară, dar nu-i vine în gând şi eu nu i-am cerut până acum. Dar acum aranjăm noi cu Nataliţa!"

— „Uhu, uhu! unde sînteţi?" — se auzi din depărtare vocea Nataliţei.

— „Uhu!" — îi răspunse argintiu Smaragdiţa.

— „Hop, hop!" — răsună tenorul puternic al lui Przewicki.

Smaragdiţa a rămas pe loc. Przewicki a făcut câţiva paşi în direcţia chemărilor, dar din momentul acesta Smaragdiţa simţea ca şi cum între ei se născuse un interes comun, aproape o legătură de complicitate, o conspiraţiune tainică.

Nataliţa apăru însfârşit în compania unui atlet brun şi aprins, un băetan de abia de vreo douăzeci ani, sublocotenent în regimentul lui Przewicki.

Ei se rătăciseră, apucând de la mânăstire, din greşală, pe altă cărare.

In curând se apropiară şi celelalte părechi, din care unele s'ar fi fost rătăcit şi ele prin pădure, iar altele au întârziat, preocupate fiind de aranjarea dejunului la mânăstire.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Dar căpitanul Przewicki a protestat cu energie:

— „Dejun la mânăstire, între ziduri? Nu! Să aducem cele pregătite aici pe iarbă, în splendoarea aceasta. Iată, acolo la umbra stejarului cela bătrân. Doamnele să stea aici, iar noi să mergem repede la mânăstire, câţiva fraţi călugări vor ajuta şi în cinci minute vom înjgheba aici un ospăţ de Sardanapal!"

Nataliţa începu să aplaude, să sară în sus, să trepideze pe loc, apoi, pe neaşteptate îmbrăţişă pe Smaragdiţa :

— „Tiotia, dusea, tiotia dusea !" — exclamă ea: „ce fericire e să fii tânără şi frumoasă şi... iubită!"

Cu toată silueta ei rubensiană ea se învârtea uşor, fugind spre stejarul desemnat.

Dejunul improvizat a reuşit de minune. Veselia bătea în larg. Veselie, hohote, conversaţii lipsite de ori ce înţeles, dar totuşi cu foarte mult înţeles între părechi.

Sufletul societăţii, ca întotdeauna, a fost contele Przewicki prin glumele şi anecdotele sale, care nu depăşeau limitele bunei cuviinţe, dar aveau negreşit şi o picătură de romantism sugestiv, la destinaţia Smaragdiţei.

Intoarcerea în luntre a urcat încă atmosfera de veselie şi cordialitate între toţi excursioniştii. La un moment dat frumosul contralto al Nataliţei răsună într'o romanţă la modă ; la tenorul bogat al lui Przewicki se asocia

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaiasmania.ro/anii 1901 - 1932

imediat sopranul argintiu al Smaragdiţii, fragil dar dulce şi cristalin, — şi apoi şi corul celorlalte părechi.

Când luntrea trecu pe lângă Camenca, colonia germană de pe moşia prinţului Wittgenstein, pe ţărmul Podolici, un grup de tineret, adunat în această zi de Duminecă, a salutat cu urale luntrea, apoi a intonat în cor un cântec nemţesc, — ceiace a provocat aplauze şi râsete de mulţumire din partea excursioniştilor.

In această voie bună luntrea a ajuns la marginea parcului din Năpădeni.

Musafirii, aflând că Iorgu Răutu nu s'a întors încă de pe moşie, s'au adunat în cerdac. Şi, sub impresiile din excursie, a urmat o conversaţie animată, şi care pe nesimţite, a dus iarăşi la oarecare izolare a părechilor.

— „Smaragda Theodorovna!" — a spus încet contele Przewicki: „Ne-am înţeles, iarna la Odessa?"

Smaragda n'a spus nimic, dar răspunsul a fost totuşi dat...

Muzeul Digital al Romanului Românesc

CAP. XL.

IN CUMPANA.

Inainte de a se retrage în iatacul ei, Smaragdiţa a trecut prin camera în care dormeau Sonia şi Tosia.

La lumina candelei de la icoană în umbră răsărea chipul drăgălaş al Soniei, culcată cu braţul sub căpuşor. Smaragdiţa s'a aplecat asupra ei. Fetiţa respira uşor şi regulat, însă i se păruse că avea o expresie tristă. Când ea a sărutat obrăjorul copilei, Sonia deschise ochii, zâmbind şi-şi aruncă braţele după gâtul mamei:

— Mămico, unde-ai fost atâta vreme? Mi-a fost tare, tare dor după matale, şi mie şi lui Tosia. Şi am plâns amândoi. Mâine iar ai să te duci?"

Smaragdiţa a ridicat-o în braţe şi printre sărutări, cu mult drag îi zicea:

— „Nu, nu mă mai duc ! Rămân cu voi !"

Copiliţa şi-a şi pus căpşorul pe perină, a în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ndr1901-1932

chis ochii şi a adormit pe dată, cu faţa luminată de un zâmbet calin.

Smaragdiţa a făcut cruce şi deasupra patului lui Tosia, sărutându-l pe frunte, fără să-l trezească, şi tulburată a trecut în iatac.

Cu tot angajamentul tacit, ce-şi luase faţă de contele Przewicki, ea şi-a dat deodată seamă că se deschidea înaintea ei o cărare spre necunoscut.

Intrebarea şi îmbrăţişarea Soniei au deslănţuit în sufletul ei o luptă, o adevărată vijelie, în care nostalgia unei vieţi mai bogate, şi poate chiar chemarea simţurilor, intrau într'un violent conflict cu glasul conştiinţei, cu toate tradiţiile morale şi poruncile religiei, care o chemau la datorie.

In genunchi înaintea icoanei Maicii Domnului, ea se ruga din tot sufletul, cerând sprijin şi îndreptare; apoi multă vreme a stat, în reculegere, aşezată în fotoliul ei.

In sfârşit se ridică şi, oftând, îşi făcu cruce, şi se culcă liniştită. Glasul datoriei biruise.

In conştiinţa ei angajamentul luat a fost anulat.

A doua zi dimineaţa, Smaragdiţa se trezi tresărind din somn par'că auzind o chemare. Razele solare, intrând prin fereastră într'o fâşie luminoasă, i-au oprit vederea asupra chipului emoţionat al Irinei. Părul ei roşcat

Muzeul Digital al Romanului Românesc
www.biblioteca-digitala.ro/ISBN 1901 - 1932

par'că scânteia în cercul de lumină, şi faţa ei, deobiceiu de roz cald al blondelor roşcate, acuma părea cu atât mai descompusă cu cât pe paloarea ei răsăreau mai pronunţat petele de pistrui.

— „Să mă iertaţi, coniţă! Dar Vania nu-i bine. Ar trebui trimes după doftor. Toată noaptea nu l'am putut ogoi. Plânge, plânge, nu mănâncă şi varsă. Boerul, care-i acolo, m'a trimes după dumneavoastră".

Lăsându-şi în jos picioarele în papuci, Smaragdiţa, spre a-şi înăbuşi poate remuşcările respinse în subconştient, a întrerupt pe dată :

— „Dar copilul aista plânge necontenit, nu numai amu. Nu ştiu ce faci cu el, de nu ştii să-l astâmperi şi să-l adormi!"...

Aruncându-şi pe umeri un şal subţire, ea s'a îndreptat în coridor spre capătul opus al conacului.

Gemetele surde, care veneau din odaia din colţ o iritau şi o răsvrăteau împotriva copilului, împotriva ei şi a vieţii sale întregi.

Silueta monumentală a lui Iorgu Răutu, plecată asupra patului lui Vania, expresia lui de zăpăceală neputincioasă i-au pornit din nou în suflet valul de desgust şi de revoltă :

— Of, Doamne, Doamne ! ce-i cu copilul ista ? Un ceas nu-ţi dă linişte ! Is sătulă şi de viaţă".

— „Taci, fa femeie!" — o întrerupe speriat

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaharnisiveanu.ro/mdr1901 1932

Iorgu Răutu : „Ii păcat, toată noaptea s'a văitat plodul. Ii păcat ! Nu-i vina lui. E greu, dar ce vrai? Aşa a vrut Dumnezeu Nu ştiu ce-i de făcut, am trimes şi după baba Vasilca să-l descânte".

Baba Vasilca venită în grabă, însoţită de Margareta Jozefovna şi de jupâneasa Marghioala, a şi întreprins împreună cu doica Irina o serie de manipulaţiuni magice care urmau să gonească boala din trupul acestui copil, care la vârsta de un an, nici nu umbla şi abia putea să şadă.

Copilul ardea şi cu ochii săi febrili urmărea pe doica Irina, gângăvind la adresa ei singurul cuvânt pe care-l putea rosti : *„Ma-ma, Ma-ma"*.

Smaragdiţa respira violent, apăsând cu un deget tâmpla stângă, şi sprijinindu-şi sânul, agitat de uraganul de simţiri vrăjmaşe, care o cuprinsese năprasnic.

Ea se simţea posedată de duhul răsvrătirii. — dar nici nu putea, nici nu mai vroia să-l stăpânească!

„Asta-i viaţa ?" — îşi aducea aminte ea, şi par'că auzia şi sunetul cuvintelor din ajun : „de la cincisprezece ani robită între pivniţă şi cămară... trei copii, unul după altul... înmormântată la douăzeci de ani.. în monotonia aceasta cenuşie... sub apăsarea îndatoririlor şi a zbuciumărilor mărunte... de nesuferit"...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaramuri.ro/mdrr1901-1932

— „Trebue să-i dăm", — spuse ea totuşi, silindu-se să-şi înăbuşe răsvrătirea. — „Trebue să-i dăm un ceaiu de romaniţă. Mă duc să-l pregătesc".

In acest moment hotărîrea ei a fost luată definitiv.

Toate îndoelile şi aprehensiunile din noaptea trecută dispăruseră.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/indir1901-1932

CAP. XLI.

STRATAGEME CONJUGALE.

Realizarea hotărîrii cerea însă prudenţă şi mult tact.

Iorgu Răutu, oricât de blajin şi supus în fond, nu putea admite cu mintea lui de ţăran. ca în casa lui „să cânte găina".

Dacă Smaragdiţa i-ar fi declarat făţiş, fără pregătirea terenului că a hotărît să petreacă iarna la Odessa, şi i-ar fi cerut să satisfacă această dorinţă, el desigur s'ar fi revoltat de simplul fapt că astfel de hotărîre a putut fi luată şi dorinţa exprimată, fără ca să fie întâi cunoscute şi ţinute în seamă ideile lui şi planurile lui pentru întrebuinţarea răgazului de iarnă.

Chiar dacă rezistenţa lui ar fi fost la urma urmelor, înfrântă, totuşi pe această cale se puteau naşte scene penibile, furtuni şi trăsnete, complicaţii inutile.

In cinci ani de căsătorie, Smaragdiţa şi-a

Muzeul Digital al Romanului Românesc

dat seama că nu este greu ca „găina" să facă pe cocoș să cânte cum vrea ea.

Ea a învățat să-l manevreze de minune pe Iorgu Răutu, pentru ca el să facă după dorința ei, în toate detaliile vieții, fără ca ea să-i ceară nimic, fără măcar să-și exprime vre-o dorință, — pentru ca să poată astfel oricând atribui în caz de nevoe toate inițiativele lui Egor Stepanovici însuși.

La masă conu Iorgu Răutu observă că Smaragdița n'a luat aproape nimic în gură: cerca cu furculița o bucățică sau alta, apoi lăsa totul pe farfurie.

— „Nu ți-e bine, Smaragdițo ? De ce nu mănânci ? Is minunate sărmăluțele !"

— „Nu știu, dar nu prea am poftă de mâncare".

— „De ce ? Te doare ceva ?"

— „Nu, nu mă doare nimic", — răspunse ea oftând, dar cu un gest discret își ștergea lacrima trădătoare, care-i umezise ochii.

— „Ce-i aiasta, fa femeie? Spune odată ! Ce-ți lipsește? Nu te-ai îndreptat încă? Ești bolnavă? Să chemăm doctorul!"

— „Nu, n'am nimic".

— „De ce plângi atunci ?"

— „Așa ! Mi s'a făcut dor de mama"... Și aci plânsul chiar cu tot dinadinsul îi împiedica graiul: „Mi-am adus aminte... sînt de atâta vreme singură, fără mamă... fără un sfat...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1937

fără sprijin... cu toată greutatea pe capul meu, fără mângâiere".

— „Iaca ! Ai căpchiat, femee ? Cum singură ? cum fără mângâiere ? Dar nici nu-ţi poci aduce aminte de mă-ta de când a murit ! Cum fără mângâiere şi singură ? Ai casă, ai copii! Vino-ţi în fire, femee!"

Smaragdiţa se ridică brusc, ca să-şi stăpânească hohotul, se repezi pe uşă, şi se închise în iatac trăgând zăvorul.

Scena aceasta se repeta aproape zilnic, — în cazuri mai grave cu şi mai multă violenţă, — şi se prelungea după importanţa suggestiunilor care trebuiau inspirate pentru „cântecul cucoşului".

In împrejurarea de faţă, mai multe săptămâni, Smaragdiţa se mişca palidă şi tristă, ca o umbră tăcută, icoană însăşi de resemnare şi melancolie. Şi orice încercare de a ajunge la o mărturisire sau la o explicare provoca spasme de plâns, crize nervoase, şi chiar leşinuri.

In zadar, bietul Iorgu Răutu făcea apel la nepoată-sa Natalia Voronin, la cucoana Anica, la Toader Cacioni, — în zadar îşi gonia caii după doctorul Cojocărescu, care îşi golise fără folos sacul cu reţete, şi nu mai ştia încotro să dea cu capul.

La un moment dat, sărmanul „cocoş" i-a cerut un sfat şi „grafului', om cu experienţă,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromania.ro/mdr1901-1932

care ca bun prieten al casei se interesa mereu de starea sănătății Doamnei Răutu.

— „Să-i vorbești și Dumneata, dragă căpitane! Să vezi, poate o descoși și vei afla ce-i cu copchila aiasta. Ești om purtat prin lume".

Dar nici experiența grafului n'a fost de folos.

In sfârșit, spre toamnă, stând la sfat cu Natalița și graful, — coana Anica Mesnicu și Toader Cacioni, vădit se fereau de a se mai amesteca în toată „daravera" aceasta, — Iorgu Răutu a declarat cu hotărîre, în fața Smaragditei :

— „Nu mai merge treaba aiasta! Aș da și zece ani din viață să aflu ce-i poate da liniște și sănătate, ce vrea?"

— „Moș Iorgule", — spuse deodată Natalița: „mă gândesc așa, eu am zece ani mai mult ca dânsa, am mai umblat prin lume cu regimentul lui Anatol, am mai fost și prin străinătăți, am mai trăit prin târguri mari, — și tot mi se înăcrește sufletul stând mereu la Onițcani, — cu slugi, cu gospodărie, griji, și-mi vine pofta să-mi iau lumea în cap. Dar sărmana fata aiasta se murează aici la Năpădeni. I-ar trebui o primenire, un alt aer; să mai vadă lumea; să mai meargă la teatru, să asculte muzică".

Graful tăcea, frecându-și bărbia cu două

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mrr 1901-1932

degete, dar toată atitudinea lui exprima aprobarea.

Iorgu Răutu, mirat scărpinându-se după ureche, se îndreptă spre Smaragdița :

— „Spune, fa femeie, poate ai vrea să ne ducem undeva la Chișinău, la Odessa sau la Kiev, dacă nu te va obosi prea mult drumul?"

Smaragdița oftă și-și șterse iarăși o lacrimă nevăzută:

— „Dar cum să merg? Cu cine? Cum vor rămânea copiii? Și cheltuiala-i mare!" — și un nod în gât îi tăie vorba.

— „Iaca!" — cu bucurie o întrerupe Iorgu Răutu: „atâta treabă să fie, cu cine! Dar acuma-i lucrul sfârșit, mă duc și eu și vom lua și pe Natalița. Casa și copiii, — ei, iaca treabă! Dacă ești așa, ce folos au copiii și casa de tine?"

Și Iorgu își întăria fiecare frază cu gestul lui obicinuit al mânei drepte, care cu cele două degete mari împreunate par'că ciocănea aerul.

— „Dar poftim, — ia! — coana Anica va fi bucuroasă să stee o iarnă aici fără să bată drumurile. La nevoie îl apuc de gât și pe socrul Toader. Vom orândui ca doftorul să vie la fiecare săptămână. Iar cheltuiala, ehei, n'am ajuns noi acolo ca să ne călicească câteva mii de ruble! A fost și anul bun, slavă Domnului! Am vândut grâul bine și mai avem

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaraluvanaro/md 1901-1932

și ovăz, și orz și păpușoi. Ha-ha! hei, ce zici, femee?"

— „Nu știu, Egor Stepanovici! Mata să hotărăști, cum îi socoti. Eu de mult am dorit să mai stăm la Odessa, de când am fost acolo cu coana Anica pentru zestre. De mult mă gândeam, dar nici nu îndrăzneam să trag nădejde".

— „De mult te gândeai?" — zice mirat Iorgu: „și nu mi-ai spus nimica? De ce n'ai spus, femee? De ce atâta zbucium și chin degeaba? Doamne ferește! Maică Precistă!" — își făcu cruce conu Iorgu: „pentru atâta treabă? Ptiu!"

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mon/1901-1932

CAP. XLII.

FEERIE.

Inainte de sărbători soţii Răutu au descins la hotelul „London" din Odessa, în faţa Bulevardului Nicolae, cu priveliştea largă asupra portului şi a mării.

Iorgu Răutu, dacă nu avea personal multe trebuinţi, nu suferea însă de sgârcenie, avea o natură largă şi-i plăcea chiar la ocaziune să facă lucrurile în mare.

Instinctiv el îşi dădea seama, că numai prin largeţă şi generozitate, dând dovadă de lipsă de calcule meschine, el poate impune în mediul unui mare oraş.

La hotel a fost reţinut dar un mic apartament cu două camere de culcare şi un salonaş de primire, situat la faţada principală.

Natalia Chirilovna Voronin, spre a nu lăsa la Oniţcani singur pe soţul ei, a cărui sănătate inspira tot mai multă îngrijorare şi necesita serioase consultaţiuni medicale, a accep-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaroman.ro/ndr1901-1937

tat ospitalitatea unui prieten care, plecând pentru sezonul de iarnă în străinătate, i-a pus la dispoziție apartamentul lor din strada *Deribas*.

Primele zile au fost pline de reconfortante alergături pe la modiste, croitori și magazine de confecțiuni. Cele două prietene, animate și par'că întinerite, erau nedespărțite, — și comenzile, încercările, discuțiunile asupra variatelor combinațiuni de arhitectură feminină, le luau tot timpul.

Iorgu Răutu, bucuros, văzând pe Smărăndița vindecată, ca și cum toată melancolia i-a fost luată cu mâna, se plictisea de moarte.

In orașul acesta, moldovenească lui era cu desăvârșire inutilă. Puținele cuvinte rusești schilodite abia-i ajungeau, să nu cadă în aceiași situație, în care se găsise pe vremuri la Viena, — adică putea porunci un samovar, sau să-i se șteargă hainele și ghetele, și comanda la restaurant un borș, un scrob, sau o friptură.

Dacă nu s'ar fi găsit la Odessa și văru-său Stefanache Bărnav din Băbeni, el își lua poate lumea în cap de a doua zi.

Dar Bărnav, un ipohondric, care de mai mulți ani de zile trăia la Odessa, aproape nu ieșea din casă, consumând cantități neînchipuite de tot felul de doctorii, și era mul-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ţumit când vizita vre-unui boer moldovan îi îngăduia distracţia unei partide de pichet.

Iorgu Răutu mai putea suporta astfel singurătatea în mijlocul sgomotului şi al mulţimii unui mare centru de comerţ internaţional, cum era Odessa.

Foarte rar îşi impunea el prezenţa inutilă la alergăturile Smaragdiţei cu Nataliţa pe la magazine şi modiste.

Peste vre-o săptămână, în rochia ei nouă de mătase *gris-vert*, pe o crinolină atenuată, cu dantele în profuziune şi în cap cu o pălărie delicioasă, „fason Impărăteasa Eugenia", cu pene de struţ albe, cari se adaptau minunat la coafura în bucle a părului ei negru, — Smaragdiţa, veselă şi zburdalnică făcu irupţiune în apartamentul Nataliţei. Aceasta o întâmpină cu o întrebare:

— „Ghici, cine-i la noi? Ce surpriză te aşteaptă?"

In prag apăru o siluetă elegantă şi sveltă de ofiţer de cavalerie, care salutând adânc se apropie şi-i sărută mâna.

Smaragdiţa, puţin confuză, a putut totuşi spune arătând par'că mirare:

— „In adevăr, ce surpriză! De când ai venit Wladislaw Stanislawowici? Şi pentru multă vreme?"

— „Am debarcat azi dimineaţă, Smaragda

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revista română nouă 1901-1932

Theodorovna. Am luat un concediu pentru o lună, şi la nevoie îl pot prelungi fiindcă trebuie să fac nişte studii la biblioteca mare a Corpului de Armată de aici, spre a mă pregăti pentru Academia Statului Major din Petersburg".

Nataliţa izbucni în hohote:

— „Ha-ha-ha-ha! Bietul grafuşor al nostru! El are să se usuce, sărăcuţul de el, la bibliotecă, pentru ca să ajungă mare gheneral! Şi noi, sărmanele, ne vom rătăci singure în iarmarocul acesta! Anatol mai mult cu doctoriile lui, iar moş Iorgu, bietul om, ţi-i mai mare milă să-l tărim după noi, să-l rupem şi de la pichetul lui la moş Stefanache Bărnav. Ha-ha-ha-ha! Sîntem chiar cele două orfeline!"

Przewicki dădu din pinteni, salutând:

— „Natalia Chirilovna, pentru Dumneavoastră voiu fi întotdeauna liber. N'aveţi decât să porunciţi!", — el zâmbea, ridicându-şi sugestiv cercurile sprâncenelor în sus.

De la sosirea acestui „cavaliere servante", Smaragdiţa a fost prinsă în vârtejul petrecerilor şi distracţiunilor, pe care le putea da un oraş internaţional mare şi bogat, care clocotea de viaţă, în zorile tuturor nădejdilor, în ajunul „crei marilor reforme".

In acelaş timp, Odessa, ca principal port al

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

unei mari împărăţii în momentul ei de înflorire economică, atrăgea şi multă lume străină; nici un oraş din Rusia pe acea vreme, nu avea un caracter mai european, mai multă strălucire şi animaţie.

Iorgu Răutu era mulţumit că un bun prieten îl dispensa de povara de a face pe surdomutul, în compania tinerelor femei, în care „a dat strechia", de nu-şi mai găseau astâmpăr.

El însuşi simţea anacronismul figurii sale în loja dela opera italiană sau la opereta franceză, mai cu seamă că nici lui Anatol Voronin sănătatea nu-i îngăduia să împartă cu el această corvadă.

Astfel Iorgu lua tot mai rar parte la distracţiunile şi peregrinările prin oraş ale Smaragdiţei, — plănuia chiar o călătorie la Chişinău în interesul unui proces de revendicare, care pasiona sufletul lui de răzeş.

Smaragdiţei, extaziată de bogăţia impresiilor noui, i se părea că e ruptă de pământ.

Când prima oară s'a ridicat cortina la Opera Italiană, ea nu credea că e o realitate: Nu poate fi decât un vis! După emoţii atât de vii, după atâta frumuseţe şi armonie va veni deşteptarea şi cruda dezamăgire!

Se reprezenta „Norma". Decorul feeric, luxul de costume, puterea şi poezia acestui imn de dragoste vecinică şi atot biruitoare, o înălţau într'un entuziasm, până la uitare de sine.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/md 1901-1932

Dar pe Natalia Chirilovna şi pe contele Przewicki, îi atrăgeau mai mult comediile uşoare şi vodevilurile. Ei frecventau mai cu plăcere cele două trupe de operetă, franceză şi rusă, care rivalizau, în acea iarnă, la Odessa.

Smaragdiţa la început se îngrozea de licenţele de limbaj şi de gesturi, ca şi de indecenţa exhibiţiunilor. Dar atitudinea publicului ales, a elitei sociale dintr'un centru ca Odessa, îi dovedea că pudicitatea ei nu este decât un vestigiu de cultură întârziată şi de sălbătecire în „bârlogul Năpădenilor".

Faima operetelor lui Offenbach răsbătuse pe atunci şi în porturile Mării Negre.

Când Smaragdiţa a văzut, în „Frumoasa Elena", pe o tânără şi fermecătoare femee cântând arii pasionate în pat cu un flăcău zdravăn, în nuditatea lor sculpturală, abia acoperiţi de văluri străvezii, — a sărit din loc şi cu mâinile aduse la obraji, a pornit spre uşă.

In loja de alături se afla una din reginele Odessei de pe vremuri, soţia unui înalt demnitar, care observă gestul, şi nu-şi putu stăpâni râsul la această naivitate de fată de pension.

Nataliţa, râzând a luat-o în braţe, şi i-a şoptit :

— „Uite, la prinţesa Breanski! Nu ţi-e ruşine, Tiotia Dusea, dragă!"

Contele Przewicki, care şedea în fundul lojii cu Iorgu Răutu, liniştit, de parcă nu şi-ar fi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/main 1901-1932

fost dat seama de incident, discuta muzica și decorurile, atrăgea atențiunea lui Răutu asupra defectelor în anatomia artistei.

Acesta, scărpinându-se după ureche, își mărturisea nedumerirea.

— „De! Sîntem oameni de țară. Aici îi lumea mare: prințese și ghenerali. Dar ceia de colo sînt par'că niște țigani de umblă fără rușine, așa goi !"...

Nataliţa prindea foarte repede motivele și cuvintele diferitelor arii de operetă. Ea mereu le fredona și dansa, încercând chiar să imite jocul cam exaltat al primadonei de la opereta franceză Mademoiselle Keller, și al rivalei ei ruse Domnișoara Carasin-Mirski :

„Regardez par-ci,
„Regardez par là!" —

dansa ea, ridicând marginile rochiei pe rând deasupra picioarelor, sau:

„Ah! que j'aime les militaires !

și trecând la domnișoara Carasin-Mirski, îmbrățișând pe Smaragdița și zgâlțâind-o, continua:

„Ah, cum aș vrea să fiu sublocotenent!"

și deodată izbucni într'un hohot de râs:

— „Ha-ha-ha-ha! Tiotia Dusea, dragă", — îi șopti ea la ureche: — „eu mă mulțumesc cu gradul acesta, dar tu, — știi! — nu ți-ar place oare unul mai sus:

„Ah, dacă ai vrea, să fii subrotmistru...!"...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
existența românului 1901-1932

Smaragdița râdea și ea, dar foarte rușinată se apăra și o respingea, plină de confuziune.

Intr'o zi însă, când Natalița se producea în salonașul de la hotelul London, cancanând în fața Smaragdiței și a contelui Przewicki:

„Aux maris ré-
„Aux maris cal-
„Aux maris ci-
„Aux maris trants, —
„Aux maris récalcitrants! —

a intrat în cameră Iorgu Răutu. Natalița cu o reverență grațioasă se închină înaintea lui cântând:

— „Voilà! le mari récalcitrant!"

Nici Smaragdița nu și-a putut stăpâni surâsul maliții.

— „Ce-i, fa, zârghito?" — îi spuse cu bonhomie Răutu, apucând-o de bărbie: „Nu te faci cumva *acteorcă*, de sai ca o capră și behăiești toată ziua, Doamne iartă-mă!"

Contele Przewicki, cu multă artă „aprivoaza" pe Smaragdița. Ca un ghid conștiincios, el o însoțea peste tot, prin muzee și concerte, îi arăta clădirile mai frumoase, o documenta și asupra trecutului, o introducea în lumea literelor și artelor, îi descria capitalele europeene, și mereu îi adresa aceiași întrebare:

— „Sînteți mulțumită de ce ați văzut și de ce ați aflat? Nu era păcat să vă lipsiți de toate

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaransilvania.ro/mdrr, 901-1932

aceste comori? Dar Odessa e o copie ştearsă a vechilor focare de cultură. N'aţi vrea să vedeţi Parisul? Aţi vedea că Odessa pare un oraş mare numai faţă de S*** sau faţă de viaţa din Năpădeni. Dar în comparaţie cu Parisul sau chiar cu Viena, lumea de aici, vegetează, mucezeşte. Nu ştiţi ce fericire, ce bucurie v'ar da o singură zi la Paris! Aţi putea ani întregi să trăiţi din amintirile acelei zile".

Aceste suggestiuni în fiecare zi, dominau tot mai mult fantezia Smaragdiţei.

Ea cădea sub fascinarea acestui om elegant, delicat şi bine crescut. Prietenia lui îi dădea o mare satisfacţiune, dar o şi îngrozea, când îşi surprindea gândiri şi visuri păgâne, pe care în conştiinţa ei le condamna ca vinovate.

Dar ea fugea de analiza sentimentelor sale.

Faţă de placiditatea lui Răutu, care cu smerenie se ţinea la o parte, şi de zburdălnicia Nataliţei, — ea se lăsa dusă de farmecul acestei vieţi, fără împotrivire.

Contele Przewicki a ştiut să mijlocească pentru cele două prietene şi câteva invitaţii în saloane mondene.

In faţa bietei eleve a doamnei Carotte, pentru care saloanele magnaţilor basarabeni reprezentau culmile de lux şi de viaţă socială rafinată, se deschiseseră astfel perspective ameţitoare. Intimidată şi suferind în amorul ei propriu, ea nu îndrăznea în această lume

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaeminescana.ro/ndr1901-1932

de basme să ia parte la conversaţie, care mai mult rula în limba franceză, şi asupra unor subiecte neaccesibile ei.

După vre-o două serate de acestea, ea declară categoric că nu mai vrea să meargă în lume fără Iorgu Răutu. Dar în acelaş timp, ambiţiunea ei îi însinua visuri, cum ar putea ea străluci în această societate, dacă... alături de ea în locul lui Iorgu Răutu, ar fi fost un om elegant şi manierat, care uşor i-ar fi desăvârşit educaţia, şi care cu autoritate şi iscusinţă, ar fi condus-o prin lumea aceasta feerică.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mom1901-1932

CAP. XLIII.

POVESTEA GITANEI

Apogeul a fost atins pentru Smaragdiţa la balul mascat, organizat în scop de binefacere la Marele teatru municipal de către elita Odessei.

Costumele pentru acest bal au dat mult de lucru şi mai ales de vorbă Smaragdiţei şi Nataliţei.

Smaragdiţa, în amintirea „Indianei", avea de gând să-şi combine un costum de creolă. In vederea aceasta ea a recitit „Indiana", dar n'a putut să vadă acest costum, şi nici Nataliţa nu i-a putut veni în ajutor:

— „Dar de ce ţi-ai pus numaidecât în cap pe creola, tiotia Dusea?" — o întrebă Natalia Chirilovna: „eu am să fiu *Colombina*, pentrucă la orice bal mascat sînt cel puţin zece-cincisprezece Colombine şi eu pot fi liniştită cu *Pierrot* al meu, căci şi din aceştia vor fi desigur vre-o două duzini. Atunci poftim să ne găsească şi să ne ghicească cineva! Ai trebui şi tu, tiotia Dusea, să iei un costum din ace-

Muzeul Digital al Romanului Românesc

lea care nu vor izbi prea la ochi, de pildă ţigancă, — şi din acestea vor fi o mulţime".

Smaragdiţa s'a oprit în sfârşit asupra costumului de *gitană spaniolă*, în credinţa că acesta suggerează puţin pe creola.

Bine înţeles, nimeni nu s'a gândit să-l costumeze pe Iorgu Răutu, pentru care era destul năduf să se vâre în vestitul său frac.

In seara balului, după înţelegere, Nataliţa, — o superbă Colombină în mătase cadrilată albastru pe alb, cu o bonetă cochetă la fel, — s'a prezentat la hotelul „London" spre a merge împreună cu soţii Răutu la teatrul municipal.

Ea a rămas încântată de minuscula gitană în fustă de mătase roşie, cu un *bolero* de catifea neagră deasupra unei cămeşi albe, tot de mătase, şi un tulpan roşu, legat pe părul negru, ondulat şi decorat cu un superb trandafir la urechea stângă.

— „Ah, Tiotia Dusca! are să înebunească cineva care ştiu, că va fi în Toreador".

— „Dar nu i-ai spus cumva cum voi fi îmbrăcată?"

— „Ha, ha, ha, ha ! Ce copil eşti!"

Şi Colombina a acoperit pe gitana de sărutări, râzând în hohote; şi apoi, apucând-o de mână, începu s'o învârte, ca un vifor, prin cameră declamând:

— „Tiotia Dusca ! ce copil eşti! Aveam nevoie să-i spun eu ce costum ai? Dar desigur

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mrr1901-1932

că a răsturnat totul ca să-l afle! Cunoaşte doar pe croitoreasa noastră".

Smaragdiţa nici n'a băgat de seamă că numele toreadorului nu era nevoie să fie pronunţat...

In josul scării teatrului, luminate *à giorno* cu mii de lampioane, grupul a fost întâmpinat de o namilă de *„Pierrot"*, — care ar fi putut rivaliza, ca statură, cu Iorgu Răutu, — stând de vorbă cu un elegant toreador, a cărui mătase roşie se acorda de minune cu fusta şi tulpanul gitanei spaniole.

Pentru Smaragda acest bal, — primul bal mascat la care asista, — îi părea o viziune din poveştile Scheherazadei, deşi chiar pentru Nataliţa el nu reprezenta în sine, prin banalitatea lui, nici un interes. Aceiaşi arlechini, paiaţe, turci, husari, marchizi din veacul al optsprezecelea, mauri, pierroţi, toţi eroii şi eroinele operelor italiene; iar pentru doamne: Colombine, ţigănci, spaniole, italience, cadâne din harem, marchize de Pompadour, şi tot felul de dominouri în toate culorile imaginabile.

Dar Smaragdiţa era orbită nu numai de lumină şi de luxul costumelor, dar mai cu seamă de libertatea alurelor şi indecenţa decoltajelor excesive.

Chiar de la intrare toreadorul a invitat pe gitana la dans, — cu învoirea dată cu voie bună de Iorgu Răutu, care se simţea uşurat că

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaramuri.ro/index/1901-1932

la „iarmarocul acesta drăcesc" Smaragdiţa se va bucura de solicitudinea unui om purtat prin lume.

După câteva tururi de vals Iorgu Răutu însă n'a mai putut regăsi figurina eteree a gitanei spaniole.

După ce a trecut de vre-o două-trei ori de-a curmezişul sălii şi prin coridoare, el a preferat, însfârşit, să se retragă la bufet unde se consola cu o sticlă de şampanie, în aşteptarea „nebunelor" după cum se convenise de acasă, pentru supeu.

— „Eşti răpitoare, Smaragda Theodorovna! Nu-ţi dai seama că privirile tuturor sînt concentrate asupra Dumitale ? Nu eşti mulţumită că poţi astfel ferici pe toţi numai cu prezenţa Dumitale ? O frumuseţă în afară de rând, ca a Dumitale, nu-ţi aparţine numai Dumitale. N'ai dreptul să lipseşti lumea aceasta tristă, de bucuria şi de lumina pe care o radiezi".

Şi braţul lui vânjos, strângând în vârtejul valsului talia plăpândă a gitanei, o ridica în aer, încât biata gitană, ameţită, în adevăr nu mai simţea atingerea pământului.

Intr'un moment de pauză, respirând emoţionată, ea se rugă de Przewicki :

— „Nu ştiu unde-i Egor Stepanovici ? Ar trebui să ne înţelegem mai bine. — Era vorba să supăm aici".

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— „A ! Smaragda Theodorovna !" — şopti toreadorul plecându-se la petala de trandafir a urechii gitanei : „Pentru ce eşti atât de crudă ? Nu e încă vreme pentru supeu ! Pentru ce vrai să-mi răpeşti aceste clipe, când în mijlocul acestei mulţimi indiferente, pot însfârşit, să mă simt aproape singur cu Dumneata?"

Smaragdiţa simţea că sub mască obrajii îi ard, că tâmplele îi svâcnesc, — plămânii ei aveau nevoie de aer.

— „Dar trebuie numaidecât să găsim pe Nataliţa ! Trebuie să fie aici undeva".

— „Oricât am vrea, n'o găsim, Smaragda Theodorovna. Nataliţa a venit aici să petreacă, să danseze. Ea aici e cu camaradul Varnavin, — acel *Pierrot,* venit anume pentru ea din S***. I-am deranja. Apoi, cum să-i găsim, între atâtea Colombine şi Pierroţi ? De altfel, cred că Natalia Chirilovna e destul de cuminte ca să-şi puie din precauţiune un domino oarecare".

— „Cum precauţiune? Ce domino?" — întrebă îngrijată Smaragdiţa.

— „Apoi, doamnă, la un bal mascat sînt îngăduite toate mistificările şi toate indiscreţiunile. Un costum chiar de Colombină nu maschează îndestulător".

In momentul acesta se apropie de perechea noastră, un turc gros, cu şalvarii albaştri, nesfârşiţi şi cu papuci roşii cu vârfuri ascuţite,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/romanul-1901-1934

cu un enorm turban şi cu un iatagan, sugestiv prin strălucirea şi curba lui.

— „Bună seara, gitană dragă, eu te cunosc! De ce pierzi vremea cu toreadorul acesta ? El umblă numai să te înebunească şi de geaba te-ai îmbrăcat ca gitană, tot *Mignon* eşti. Ha-ha-ha-ha-! Hai cu mine !"

Şi turcul apucă de mână pe micuţa gitană.

Smărăndiţa, speriată, se zmuncea:

— „Nu vă cunosc, domnule, nu vă cunosc ! Lăsaţi-mă !"

— „Ha, ha ! Nu mă cunoşti ? Apoi să ghiceşti ! Sîntem la bal mascat ! Şi doar nu sfrijitul acesta de toreador te poate răpi de la mine. Ce-i din el ? Tu te-ai deprins cu bărbaţi mai zdraveni, masivi. Ho-ho-ho-ho!"

Smaragdiţa privea încordat prin crăpăturile măştii, să ghicească cine se ascunde sub ea, pentru că aluziile lui dovedeau că în adevăr o cunoştea.

Ea îşi zmuncea mâna insistând :

— „Nu vă cunosc, domnule ! şi nu mă cunoaşteţi, nu înţeleg ce spuneţi!"

Acela râdea :

— „Ha, ha ! Nu mă cunoşti ?" — şi o apucă deodată de braţ, o ridică în sus şi-i şopti la ureche : „Să nu te încrezi în leşi, nici când fac pe spaniolii. Noi, turcii, sîntem mai de temeiu".

— „Lăsaţi-mă ! Lăsaţi-mă, Domnule! Wladislaw Stanislawowici !" — protesta Smaragdiţa.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistafrancofonia.ro/mrr1901-1937

Toreadorul care se retrăsese la începutul conversaţiei la o parte, la apelul Smaragdiţei, îşi puse mâna pe umărul turcului :

— „Ascultă, turcule, aici n'ai să scoţi iataganul. Doamna e cu mine, şi nu te vrea ! Înţelegi? Noi nu sîntem aici la Stambul, nici în haremul Dumitale. Dacă nu eşti cuminte şi nu-ţi bagi minţile în cap, te aduc eu îndată în fire. Ai înţeles ?"

Turcul începu să râdă, fără supărare:

— „Ha-ha-ha-ha! De! Aşa-i! Turcii sînt ridicoli în rolul de păzitori ai inocenţei", — şi făcându-şi un salamalec spuse, cu o notă de regret : „Poftă bună, gitanică, Alah să te aibă sub sfânta lui pază !

Przewicki îşi oferi braţul Smaragdiţei, care acum se lipea de el, tremurând, şi se îndepărtă spre scena teatrului transformată într'un salon de repaus pentru dansatori.

— „Ce oroare!" — şoptea Smaragdiţa, şi în vocea ei se auzeau lacrimile.

— „Nu, gitană dragă, sîntem la bal mascat şi uitasem. De aceia s'a întâmplat acest incident. Nu e nici un rău în asemenea lucruri. Este o mică escapadă de la banalităţile şi nimicurile monotoniei zilnice. Nu trebuie să le iei în rău, gitană dragă. Nu trebuie să iei în tragic o mică încercare de intrigă de bal mascat. Cine ştie cum a aflat turcul acesta câteva detalii. I-ai făcut probabil impresie prin figura Dumitale atât de graţioasă şi eterec, alături

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaransilvana.ro/md/1901-1932

de Egor Stepanovici, despre care i-a fost uşor să capete puţine informaţii. Şi legile mascaradei i-au îngăduit aceste licenţe, în fond nevinovate. Apoi eşti cu mine. Poţi fi liniştită", — o asigură vocea profundă şi înduioşată.

— „Dar unde-i Nataliţa ?"

Multe Colombine treceau pe lângă ei, sau erau aşezate în loji şi în salon, dar silueta atât de bine cunoscută a Nataliţei nu se vedea nicăeri.

— „Liniştiţi-vă, Smaragda Theodorovna ! Văd că convenţiunile mascaradei nu sunt acceptate de Dumneavoastră".

— „Mi-i cald ! Aş vrea să iau ceva".

— „La poruncă! Mă voiu îngriji îndată ! Dar ar trebui să vă liniştiţi ca să stăm puţin cuminţi de vorbă. Va trece noaptea aceasta, va trece ca un vis dar să-mi dăruiţi măcar câteva clipe fără prezenţe indiscrete... Voiu trăi de azi înainte cu amintirea acestor ceasuri. Mi-am rezervat o lojă. Putem să ne ducem acolo, în fund. Voiu comanda pentru Dumneata o îngheţată, o orangeadă, tot ce vei dori".

— „Cum, singuri în lojă ?" — tremură spăriată vocea argentină.

— „Sîntem singuri, dar loja-i deschisă. A! vă temeţi că poate-o să fiţi recunoscută. Apoi n'avem de cât să urmăm pilda Nataliei Chirilovna. Eu chiar am depus în lojă mai multe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcr/1901-1932

dominouri; este unul delicios, — alb, anume pentru dumneata".

Smaragdiţa şováia şi, emoţionată, îşi aruncă agitat privirile, în dreapta şi în stânga, în nădejdea de a întrezări pe lorgu Răutu sau pe Nataliţa.

— „Bine! Bine!" — răsună surd şi domol vocea tristă a toreadorului: „Sînteţi stăpână. N'am dreptul să vă cer nimic, nici nu pretind nimic. Mă voi supune destinului meu, dar nu mă ofensaţi prin lipsa de încredere! De doi ani şi jumătate de când am avut fericirea să vă cunosc, în afară de o clipă de nebunie, m'am resemnat. Am fost fericit numai să ştiu că existaţi, să vă văd din când în când, să vă vorbesc în rarele clipe când nu eram importunaţi. Da, sînt fericit numai că existaţi, că trăiţi. Am numai un dor nebun, un vis, — să pot măcar odată să vă spun tot ce bântue în această inimă răsvrătită, să ştiţi ce însemnaţi pentru *viaţa mea!* Acum, doamnă, voiţi să ne despărţim? Să căutăm pe Natalia Chirilovna sau pe... Egor Stepanovici? Porunciţi!"

Şi vocea lui Przewicki tremura ca şi cum ar fi fost strânsă de un spasm.

— „Wladislaw Stanislawowici!" — îl întrerupse Smărăndiţa: „vă rog să nu mai vorbiţi aşa, aici! Să mergem în lojă, dar numai pentru puţine momente, că mă simt aşa tulburată! Nu ştiu! nu ştiu!"

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revista ateneu anii romani 1901-1932

— „Fiţi liniştită, doamnă !" — nici o regină nu va găsi un servitor mai devotat, mai plecat şi mai supus, cum sînt eu faţă de dumneavoastră".

Şi părechea frumoasă, a cărei lungă conversaţie intimă într'un colţ al sălii înfrigurate de dans, în adevăr atrăgea oarecare atenţiune, se îndreptă spre eşire, strecurându-se, lunecând sub conducerea toreadorului printre perechile mascate.

La intrarea în lojă stătea un servitor galonat.

— „Ce doriţi ? O îngheţată ? O prăjitură ? O orangeadă ? Un pahar cu şampanie ?"

— „Orangeadă" — şopti Smaragdiţa, oprindu-se la uşa lojii, şi aruncând o privire sfioasă împrejur.

— „Orangeadă, ceva prăjituri şi pentru mine o sticlă de şampanie şi pişcoturi! Repede!" — porunci contele.

Smărăndiţa nici nu şi-a dat seama, cum s'a găsit în fundul lojii, acoperită de un domino de atlas alb cu şnururi roşii, aşezată în fotoliu cu spatele întors spre sală, — şi alături de ea Przewicki învălit într'un lung domino *grenat*.

Przewicki şi-a luat masca şi i-a suggerat şi Smărăndiţii:

„Aici puteţi ridica masca, nimeni nu ne va supăra şi sub domino nu ne poate recunoaşte. Puteţi să vă odihniţi în linişte, şi apoi vom re-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mun.1901.1932

găsi pe Natalia Chirilovna, şi... pe Egor Stepanovici...", — încheiă cu vocea stinsă ispititorul.

Lacheul aduse pe o tavă, şi aşeză pe o măsuţă din fundul lojei, prăjituri, o garafă cu orangeadă, pişcoturi, o sticlă destupată cu şampanie şi două pocale.

Smaragdiţa a sorbit dintr'odată paharul cu orangeadă. Cavalerul a turnat şampanie în ambele pocale, şi pe-al doilea l-a pus, distrat, în faţa Smaragdiţei.

Emoţionată şi însetată, ea a sorbit şi pe acesta, fără să bage de seamă:

— „Ah ! E şampanie !"

— „Nu e nimic! Vă va face bine. Trebue să vă întremaţi puţin. Înţeleg că sînteţi emoţionată şi mi-e mare jale, că dumneata care ai fi fost podoaba oricărui salon imperial, să ti trăit până acum în aşa izolare de viaţă, în vizuina din Năpădeni, încât să-ţi pierzi curăpătul la un bal banal ca acesta, din cauza unui incident, fără nici o însemnătate. Să-mi dai voe, dragă doamnă, să-ţi vorbesc deschis, măcar acum, în acest sfert de oră, pe care l-am smuls destinului".

Smaragdiţa plecă capul la cuvintele acestea de admiraţie şi măgulire. Al doilea şi al treilea pahar de şampanie i s'au strecurat în neştire. Ea nu mai putea deslusi aproape şoaptele pasionate ale cavalerului său. Inima îi zvâcnea cu putere, respiraţia-i agitată îi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
existaris.ro/ie. ani 1901-1932

ondula cu violență corsajul; tâmplele i se băteau cu înfrigurare și ea le apăsa cu amândouă mâinile, și, fascinată, își arunca privirile asupra partenerului și nu le mai ridica.

E o veche poveste.

Numai că pentru biata Mignonetta a doamnei Carotte, înfundată de soartă în bârlogul Năpădenilor ca precocea „Smaragda Theodorovna", ea avea farmecul unui vis de negrăită poezie, de unică dramă de triumf și de dragoste.

Visătoare, la un moment dat ea a fost surprinsă simțind brațul lui Przewicki sub domino în jurul taliei ei. Abia putând prinde înțelesul grozav și dulce al vorbelor lui, ea tremură sub fiorul acela năprasnic, rece și arzător, care de atâtea ori o cuprindea din creștet până'n vârful degetelor, la amintirea îmbrățișării din chioșc.

— „Smaragdița, iubita mea, adorata mea! Nu pot trăi așa! Sînt hotărît să dispar din calea ta. Nu-ți voiu tulbura viața senină. Dacă te depărtezi din nou, dacă dispari din nou în pustiul cela, eu sînt fericit că pot dispărea și eu. Dar măcar o singură dată, o clipă, o singură clipă să nu fim expuși curiozităților grosiere, să ne putem mișca, să putem ridica vocea fără teamă. Nu vreau să profanez sentimentul meu atât de curat, surprins de vreo intervenție indiscretă. Smaragdița ! Trebue, trebue, ca înainte de a dispărea în întu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mem1901-1932

neric, ca înainte de a mă cufunda în neant, măcar odată să-ţi pot vorbi liber, fără teamă şi rezervă. Voi vorbi deschis, dar te voiu respecta ca pe Madona. Nu vei auzi dela mine un cuvânt care să te poată jigni. Nu vei vedea nici un gest lipsit de adoraţie şi respect. A! Mă vezi în momentele rare când sînt în faţa ta şi nu-ţi poţi închipui disperarea ce mă cuprinde când mă găsesc departe de tine. Pentru ce-mi refuzi o clipă de fericire nebună ? Numai ca să-ţi pot desveli tot sufletul meu frământat. Să-ţi spun tot dorul, toată setea de viaţă, sfinţită de vibraţia unei dragoste divine. Imi dăruesti această clipă, Mignonetta ? Mi-o dăruesti ? Aştept cum aşteaptă condamnatul la moarte cuvântul de graţie. Imi dai o întrevedere singură? Mi-o dai, Mignonetta?"

Smaragdiţa n'a spus nici o vorbă până în acest moment, ea sorbea aceste cuvinte, cari dovedeau că romanele lui Georges Sand nu sînt o minciună. Nici *Indiana* n'a auzit vorbe mai aprinse, n'a fost obiectul unei adoraţiuni mai ideale, mai desăvârşite.

Şi primul cuvânt pe care l-a spus în sfârşit implica o capitulare:

— „Dar nu se poate! Unde putem fi singuri? Sînt străină în acest oraş".

— „Mulţumesc, draga mea, mulţumesc ! Mi-ai dat tăria să mai duc povara vieţii !" — îi şopti seducătorul, grăbit să dea şi interpre-

Muzeul Digital al Romanului Românesc

tarea cuvenită acestei întrebări: „Eu am un apartament în str. *Richelieu* cu intrarea cu totul separată. Nu va fi nimeni. Te voi aştepta la uşă mâine la ora 5 după amiază. Nu vorbi ! nu vorbi: nu spune nici un cuvânt, fiindcă după bucuria ce mi-a dat-o nădejdea, nu-mi vei da acuma lovitura de moarte. Nu vorbi, nu vorbi ! Numai un gest ! Iată, ţin aici mânuţa ta ca să ştiu verdictul destinului".

Lacrimi cădeau ca perle din ochii mari negri pe mătasa dominoului alb.

Smaragdiţa răspunse prin strângerea fugitivă a mâinii, se lipi de Przewicki, şi-i şopti şi ea :

— „Taci, nu vorbi, nu vorbi ! Nu vorbi nici tu !"...

Niciodată Smaragdiţa nu şi-a putut aduce aminte, cum a eşit din lojă, unde şi cum a găsit pe Nataliţa, pe Iorgu Răutu.

Nataliţa lăsată la uşa locuinţei sale a îmbrăţişat şi a sărutat pe Smaragdiţa cu mult foc şi tandreţă, în care aceasta, fără voe, simţea şi recunoştinţa şi mărturisirea de complicitate.

Rămasă în caretă singură cu Iorgu Răutu, somnolent, din oboseală şi poate şi din libaţiuni solitare excesive, Smaragdiţa retrasă în colţ, tremura ca bătută de friguri. La coborîre Răutu a observat starea ei:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— „He, ai obosit ? Poate ai răcit ? Ai eșit din căldura cea de iad și măcar pe cap n'ai nimic afară de fleacul ista de basma roșie. Ii fi răcit ?"

— „Nu, nu ! Egor Stepanovici! N'am nimic, dar sînt foarte obosită, știi că n'am mai fost la asemenea serbări".

In odaia ei de culcare, ea concedie pe Gafița, renunțând la serviciile ei, și stete multă vreme în fotoliu, fără să se desbrace, căutând să-și aducă aminte de tot ce s'a întâmplat și tot ce a auzit.

Făgăduința dată o îngrozea, dar în acelaș timp parcă un val dulce și cald de fericire îi trecea prin tot trupul. Nici odată ea nu a simțit în sine atâta pulsație de viață și de voluptate. In pat, cu lumina stinsă, ea încă multă vreme nu dormea, fixându-și ochii în întuneric, în care par'că se zămisleau focare și vârtejuri de lumină.

— „Cine-i ?" — tresări Smaragdița.

— „Eu sînt, coniță" — auzi ea în întunerec glasul Gafiței: „A trecut de amiază. Boerul a spus să nu vă supăr. Să vă las să vă odihniți că se duce la conu Ștefanache Bărnav, și dacă e nevoe, să trimetem după dumnealui; dar s'a primit un bilețel dela coana Natalița și n'am știut dacă n'aveți nevoe de ceva".

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaramuri.ro/ramuri1901-1937

— „A trecut de amiază?" — fulgeră prin gândul Smaragdiței: „la ora cinci... scrisoarea Natalici..."

— „Ridică perdelele dela fereastră!" — porunci ea Gafiței, luându-i plicul din mână.

Natalia Chirilovna îi scria:

— „Te sărut mult, mult tiotia Dusea, cum „te simți? Eu sînt foarte fericită! Eri a sosit „Varnavin. M'am întâlnit cu el la bal. De aceia „vei fi drăguță și nu te vei supăra că toată „seara am petrecut cu el. Sînt fericită dar „foarte obosită, dragă tiotia Dusea! Vei fi „iarăși drăguță să nu te superi că n'am să vin „astăzi la voi. Dar cred că și tu ai nevoe de „odihnă și reculegere. Te sărut încă, încă, „încă și încă o mie de ori. A ta

N."

Smaragdița și-a luat baia, a pus pe Gafița să-i facă coafura obicinuită, și-a ales rochia suplă *gris-vert*, care știa că-i avantajează carnațiunea, și-a făcut toată toaleta cu îngrijire; a poruncit să i se servească în salonaș o mică gustare. Când s'a uitat la ceas era numai ora două și jumătate. Ea nu mai avea nici un moment de ezitare:

— „Mai sînt două ceasuri și jumătate" — se gândi ea.

S'a uitat pe fereastră. Era o zi cu soare. Pe zăpada proaspăt căzută, pe Bulevard, și în port tremurau mii de luciri.

Ea se îmbrăcă, își puse pălăriuța „fason

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

împărăteasa Eugenia", şi de neastâmpăr şi nerăbdare, eşi pentru o plimbare pe bulevard.

După două-trei tururi se întoarse la hotel. Cadranul din hall arăta numai ora 3 şi jumătate. Dar portarul îi întinse o telegramă.

Inima Smaragdiţii se strânse de o presimţire. Telegrama era dela coana Anica Mesnicu.

— „Sonia bolnavă, Cojocărescu cere întoarcerea".

Smaragdiţei i se făcu negru în ochi. Ea se clătină şi cu greu se putu menţine în picioare, rezemându-se de bara portarului.

— „E o veste rea, doamnă?" — întrebă acesta obsecvios.

Ea nu răspunse nimic şi privi în jurul ei par'că în nădejdea unei deşteptări sau desminţiri.

Un domn, în care ea abia recunoscu pe vecinul din Cemeleuţi — Ivan Nicolaevici Telega, îi servi un scaun şi porunci portarului:

— „Un pahar cu apă!"

Auzind vocea lui, îi fulgeră prin minte:

— „Turcul" — şi ca arsă ea se dete în lături.

Ajunsă cu ajutorul portarului în apartamentul lor, ea chemă pe Gafiţa şi porunci să trimită grabnic pe un comisionar la domnul Ştefan Bărnav, — să poftească imediat pe Iorgu Răutu acasă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

CAP. XLIV

MATER DOLOROSA.

In acelaşi seară, soţii Răutu porniră din Odessa, singuri cu Gafiţa. Nataliţa n'a fost găsită acasă şi Anatol Voronin şi-a luat sarcina să-i transmită scuze şi să-i aducă la cunoştinţă vestea tristă.

Iorgu Răutu reţinuse în cel dintâi tren un cupeu, pentru ca Smaragda să poată avea îngrijirile Gafiţei până la staţia Crijopol din Podolia.

Călătoria a ţinut toată noaptea. La gară îi aştepta vizitiul Dumitru cu sania acoperită.

— „Doctorul e încă la noi?" — îl întrebă boerul.

— „Sărut mâna, cucoane, de două zile şede neclintit".

— „Cum e copila ? Ce spune coana Anica sau Margareta Jozefovna ?"

— „In voia lui Dumnezeu, cucoane".

Lui Iorgu Răutu îi era teamă să mai pue o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
www.statrarsivania.ro/mcm1901-1932

întrebare. Smaragdița n'a deschis gura dela plecarea din Odessa. Cu buzele strânse, albă, fără pic de sânge în față, cu ochii negri aiuriți și ficși ca a fost dusă de lorgu. Așezată în sanie, a stat nemișcată cele șase, șapte ceasuri de drum până la Năpădeni.

La scară soții Răutu au fost întâmpinați de coana Anica și Margareta Jozefovna.

Doctorul le-a eșit înainte în vestibul.

Infățișarea lui i-a smuls Smaragdiței un țipăt de groază.

— „A murit ? A murit ? doctore, doctore !" — se repezi ea spre Cojocărescu.

Acesta îi vorbea măsurat:

— „Liniștește-te, trăcște încă !"

— „Ce are ? Grav ? Este nădejde ?"

— „Scarlatină. Luptăm ! Totul este în voia lui Dumnezeu. Ceilalți copii sînt trimeși la Sănătoasa cu bona și doica lor. E boală molipsitoare".

In fața bolnavei, Smaragdița a căzut în genunchi, rezemându-și fruntea de gratiile de alamă ale patului.

Copilul ardea, aiurind în neștire.

— „Soniuța mamei, puica mamei, m'auzi?"

Fetița, fără cunoștință, își răsucea mereu căpșorul pe perină. Fața și tot corpul erau acoperite de o erupțiune roșie. Și ea părea lungă, lungă, par'că trasă. Toată ziua copilul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revista ramuri 1901-1932

nu și-a venit în fire. Dar aiurind, chema mereu plângător:

— „Mamă, mamă, vino aici, vino lângă mine !"

Pe la miezul nopții agitația se potoli, dar din pieptul copilului începu să răsune un fel de șuer ascuțit, sinistru, neîntrerupt.

— „Fetița mamei; dulce fetiță a mamei", — implora înspăimântată Smaragdița, care până în momentul acesta nu s'a mișcat de lângă pat și a refuzat orice hrană. Dar aci doctorul, cu autoritate, îmbrățișând-o de umeri, a ridicat-o și cu un ton poruncitor, îi zise :

— „Smaragda Theodorovna, dați liniște copilului. Acuma trebue să-l lăsăm în grija Margaretei Jozefovna. Ajunge ! Eșim !"

— „Ce-i, doctore ? Moare ? Moare ?"

Fără nici un cuvânt, doctorul făcu un semn lui Iorgu Răutu și acesta o ridică în brațe și o duse în iatac unde binișor o culcă în pat.

Un țipăt de fiară rănită tăe văzduhul. Iorgu Răutu spăriat strigă după doctorul Cojocărescu. Smaragdița se sbătea într'un violent acces de nervi. Printre țipetele și gemetele ei, reveneau deslușite mereu aceleași vorbe:

— „Pentru păcatele mele ! pentru păcatele mele ! pentru păcatele mele !" — apoi cu brațele îndreptate spre icoana Maicii Domnului, ea striga cu patimă:

— „Maică Precistă ! eu trebue să mor, eu !

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nu copilul nevinovat ! Milueşte pe ea, ia viaţa mea păcătoasă !"

Şi iar acelaş ţipăt sălbatec o aruncă în pat în zvârcoliri năprasnice.

Agonia copilului a ţinut până dimineaţa.

Inmormântarea a avut loc fără ca Smaragdiţa să-şi vie în fire. O congestiune cerebrală şi o comoţiune nervoasă au fost atât de puternice, încât doctorul Cojocărescu multe zile nu era sigur de viaţa ei.

Iorgu Răutu nu-l lăsa să plece din casă ; şi-l exaspera, implorându-l cu aceleaşi cuvinte:

— „Dragă doctore, nu pleca! scap'o. Oi fi robul d-tale cât oi trăi, dar scap'o!"

La patul bolnavei se perindau coana Anica, mama Zoiţa, Margareta Jozefovna, jupâneasa Marghioala, Gafiţa.

Smaragdiţa nu putea fi lăsată un moment singură, pentru că zvârcolindu-se mereu se desvălea şi risca să cadă din pat.

Peste vre-o şapte zile, momentul critic trecu, veni prima noapte de un somn relativ liniştit.

Coana Anica aşezată în fotoliu lângă pat, s'a lăsat şi ea prinsă de somn.

Când deschise ochii, în lumina candelei de la icoană, văzu pe Smaragdiţa în genunchi, cu capul plecat până la podea, rugându-se :

Muzeul Digital al Romanului Românesc

— „Maică Precistă ! roagă pe Dumnezeu pentru sufletul Soniuţei mele şi dă-mi putere să-mi ispăşesc păcatele mele cele grele, maică Precistă, maică Precistă !"

Când coana Anica a ridicat-o, ea n'a opus nici o rezistenţă, ci s'a lăsat să fie culcată ca un copil în patul ei, şi învălită de plapomă.

Coana Anica a făcut şi ea un semn de cruce asupra acestui biet suflet chinuit.

Doctorul Cojocărescu a socotit primejdia trecută dar era exasperat de lipsa de energie vitală pe care o dovedea toată atitudinea bolnavei. Se supunea tuturor prescripţiunilor, accepta pasiv toate îngrijirile, dar rămânea într'o desăvârşită prostraţie. In ochii stinşi şi cerniţi şi în faţa străvezie, nu se vedea nici o licărire de gândire, nici un dor de viaţă.

Ori de câte ori era lăsată singură sau dacă supravegherea era slăbită, ea din nou se regăsea în genunchi în faţa icoanei.

Intr'o zi îi veni doctorului în gând să fie aduşi în iatac copiii in nădejdea că vederea lor va servi ca un stimulent. Tosia cum o văzu se repezi cu ţipete :

— „Mămiţă ! Mămiţă !"

Cu o uşoară tremurare de buze ea s'a întors spre copil, i-a pus mâna pe cap şi s'a aplecat să-l sărute. Vania în braţele Irinei, neputând încă umbla nici după un an şi jumătate, se uita speriat în jurul lui în această

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ro/1901-1932

odae necunoscută, și când Irina voi să-l plece spre mamă, gura lui se strâmbă în pregătire de plâns.

Smaragdița, într'un gest isteric, își rezemă mânile în pat și ridicată puțin de spate, privea cu spaimă. Un nod o strângea de gât și îngrozită nu-și putu înăbuși un gând grozav, care năprasnic îi fulgera inima de durere și revoltă. Își întoarse capul spre părete și gemea sacadat :

„Luați-i, luați-i, luați-i de aici !"

Puterile fizice ale bolnavei reveneau încet, foarte încet.

Iorgu Răutu se bucura și se înviora. El nu-și putea da seama că Smaragdița era încă departe de însănătoșire sufletească.

Nimic nu o bucura, nimic nu o interesa. Se ferea după prima încercare, multă vreme să vie în contact cu copiii. Și ceasuri întregi petrecea în rugăciuni.

A venit astfel primăvara și aproape a trecut.

In zilele calde de Mai, Smaragda, după insistențele doctorului Cojocărescu a fost scoasă în balcon și lungită pe cușetă. Scăldată de aerul îmbălsămat și cald privea fără interes câmpia Podoliei.

Zărind crucea aurită a bisericii, strălucind sub săgetarea soarelui, ea și-a exprimat pri-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaraseritaromana.ro/index.php/201-1932

ma dorință dela pierderea copilului, să meargă la biserică și să vadă mormântul Soniuței din curtea acesteia.

Doctorul Cojocărescu s'a bucurat chiar de faptul că ajunsese în sfârșit de a manifesta o dorință.

— „Dacă ai să fii cuminte", — îi spuse el: „și ai să mănânci bine și ai să dormi bine, vei avea mai multe puteri, atuncea te vei duce și la biserică".

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ro/anii-1901-1932

CAP. XLV

AUTODAFÉ..

In tot timpul acesta Natalia Chirilovna Voronin a putut veni foarte rar la Năpădeni.

Starea lui Anatol Voronin s'a agravat mult după călătoria la Odessa. Paralizat de ambele picioare, el nu se mai putea mişca, îşi petrecea zilele într'un fotoliu pe rotiţe şi Natalia Chirilovna îl îngrijea cu mult devotament şi abnegaţiune. De altfel ea observă din partea Smaragdei oarecare rezervă, chiar răceală, şi deşi nici o aluzie la trecut ea nu şi-a permis, dar se simţea totuşi jenată de amintiri.

Smaragdiţa nu-i adresa nici o întrebare.

Pe la sfârşitul lui Mai tinereţea şi constituţia ei, în fond, cu toată delicateţea liniilor, foarte viguroasă, biruiseră. Smaragdiţa începu să se întremeze mai repede, dar resortul sufletesc era încă foarte slăbit.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
Revista Scriitorilor Români 1901-1932

In această stare ea a trebuit să ia o hotărîre față de Vania, pe care nu mai avu curajul s'o înlăture, nici măcar să o amâie, primind suggestiuni sau chiar injoncțiuni din partea babei Vasilca și a Irinei, — hotărîre ale cărei consecințe simbolizau, mai târziu, pentru Vania situația lui în sânul familiei.

Curând după dispariția Soniei, când o agravare în starea sănătății lui Vania inspiră Irinei noi îngrijiri, baba Vasilca, consultată de aceasta, își formulă verdictul :

— „A intrat, maică, moartea în copiii casei! Cine știe pentru ce păcate ! Hm !... Ar trebui vândut plodul, să intre în alt neam !"

După credința populară, înrădăcinată pe vremuri în tot nordul Basarabiei, vânzarea unui copil, fără să-i schimbe starea civilă pe acest glob de tină, îl introducea în sânul familiei cumpărătoare pentru lumea mai bună, — și astfel se puteau devia fulgerele Nemezidei mistificate.

Sub impresiunea cuvintelor babei Vasilca, Irina, profitând de prima zi când starea doamnei îi îngădui aceasta se îndreptă spre salonașul, unde dumneaei, în ceasurile de după amiază, era întotdeauna așezată la lucru.

— „Sărut mâna, coniță !" — auzi pe neașteptate, tresărind, Smaragda Theodorovna, vocea înăbușită a Irinei.

In fața ei apăru silueta masivă a doicii lui

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromania.ro/ro/1901-1932

Vania, puțin răzimată de pervaz, răsucind nervos un colț al șorțului ei alb; ochii albaștri o fixau cu stăruință, și par'că cu oarecare animozitate.

— „Sărut mâna, coniță ! Baba Vasilca zice așa: că trebue vândut conașul Vania, e tot bolnav și, Doamne ferește, după duduița Sonia să nu-i vie rândul, că așa zice lumea că se întâmplă când moartea își face făgașul într'o casă. Trebue vândut, coniță ! Nu poate fi lăsat ca un copil al nimănui! Altfel păcatul are să fie pe capul *nostru* pentru un suflet nevinovat"...

Un moment ochii albaștri ai slugii și cei negri ai stăpânii se fixau în tăcere.

Irina respira sacadat, sânii grei i se ridicau cu violență, dar ea nu se intimidă. Și nu vroiau să se lase în jos ochii albaștri, în care se citea revolta și acuzarea.

Ochii negri cei dintâi și-au întors privirea.

— „Mă gândeam și eu, — deși poate îi mai mare păcat să ne îndoim de mila lui Dumnezeu", — sfârși rece Smaragda Theodorovna : „am să vorbesc cu Paraschiva lui Vichentie, care e blagoslovită de mulți copii și-s toți sănătoși".

Duminecă, după ce popa Vasile în urma liturghiei a mai slujit un *moleben* la curte, la

Muzeul Digital al Romanului Românesc

care Smaragda Theodorovna s'a rugat cu multă râvnă, a urmat cu resemnare suggestiunilor babei Vasilca.

In odăiţa de lângă bucătărie, la fereastră, aştepta în haine de sărbătoare Paraschiva lui Vichentie, — femeie uscăţivă, îmbătrânită înainte de vreme.

Ea ţinea în dreapta ei o monedă de aramă de două „copeici" şi, solemnă, se adresă stăpânei, alături de care mergea Irina cu copilul în braţe, urmând-o în cortegiu, Margareta Jozefovna, mama Zoiţa, jupâneasa Marghioala şi încă câţiva din domesticitate.

— „Ce căutaţi, oameni buni ?" — întrebă Paraschiva, par'că nerecunoscând pe cei de sub fereastră.

— „Avem un copil de vânzare, nu aveţi cumva nevoe de dânsul ?" — răspunse Smaragda Theodorovna, fără voie stingherită şi emoţionată de acest rol.

— „Slavă Domnului ! Avem destui copii, dar mila Domnului nu se respinge. Cât cereţi pentru copil, — să trăiască, că-i voinic şi frumos ?"

— „Cât v'o lăsa inima, că îl vindem numai pentru mila lui Dumnezeu, şi numai ca să fie drept vândut, ne veţi da un ban".

— „Cu mila lui Dumnezeu, a Tatălui, a Fiului şi a Sfântului Duh, acum şi pururea şi în vecii vecilor ! — iaca banul !" — întinse Paraschiva cele două copeici pe fereastră.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcm1901-1932

Smaragda Theodorovna își făcu cruce, luă banul și apoi, ridicând copilul din brațele Irinei, îl trecu pe fereastră Paraschivei:

— „Pentru mila lui Dumnezeu, a Tatălui, a Fiului și a Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor!— Iaca și-i copilul! Să trăiască și Dumnezeu să-l blagoslovească!"

Mânile îi tremurau, și cu statura ei mică, Paraschiva a trebuit să se plece repede ca să poată prinde copilul.

Făcându-și cruce, Paraschiva rosti răspicat apăsând asupra fiecărui cuvânt:

— „Mulțumim lui Dumnezeu, pentru blagoslovenia lui! Am un copil mai mult, să-l blagoslovească și să-l miluiască Domnul Dumnezeu, și să-i dee sănătate și viață lungă, ca și celorlalți copii ai mei. Amin!"

— „Amin!" — au răspuns Smaragda Theodorovna și toată asistența.

Smaragda Theodorovna după această ceremonie, abia stăpânindu-și firea, repede s'a întors în casă, s'a retras în iatacul ei, unde din nou își îndreptă rugile către Maica Domnului.

Irina intrând în cămăruța bucătăresei, luă pe copil din brațele Paraschivei:

— „Să mi-l dai", — spuse ea: „Să-l îngrijesc pentru tine ca mamă".

Femeile care, grave, își vorbeau cu înțeles, s'au sărutat și s'au despărțit.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Domesticitatea s'a împrăştiat în tăcere. Nemezida a fost propiţiată...

Dar Vania şi-a asigurat o familie într'o lume mai bună, căci din acest moment, în credinţa satului, dacă Vania rămânea în această vale a plângerii „cuconaş, un puiu de boer" din familia Răutu, în faţa lui Dumnezeu, pe cealaltă lume, el urma să se înfăţişeze printre numeroşii copii ai bucătarului Vichentie şi ai soţiei sale Paraschiva.

Faţă de împrejurarea fericită pentru toată casa, că interesul Doamnei pentru viaţa din jurul ei se renăscuse, îşi permise şi Margareta Jozefovna să-i atragă atenţiunea asupra siluetei Gafiţei, care îi inspira bănuieli legitime.

Smaragdiţa a fost foarte ataşată de sora ei de lapte, de care nu se despărţise niciodată.

Era deajuns, pentru descoperirea adevărului, o singură privire aruncată asupra Gafiţei, care, totdeauna voinică, stătea acuma enormă în faţa ei, plecând capul în jos şi ştergându-şi ochii cu mâneca.

Rămase singure în iatac, Smaragdiţa o întrebă cu blândeţe:

— „Cine-i ? Am să spun boerului, şi oricine o fi te va lua".

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaransilvania.ro/mdrr1901-1932

Gafiţa plângea în hohote, fără a răspunde.

Smărăndiţa o luă cu bunătate de mână şi insistă:

— „Se întâmplă nenorociri de aiestea. Voi fetele sînteţi proaste, şi credeţi pe orice pierde-vară. Dar nu-i nimic. Oricine o fi n'o îndrăzni să se deie în lături când îi va vorbi boerul. Spune-mi, cine-i ?"

Gafiţa căzu în genunchi şi îmbrăţişă picioarele stăpânei, şi printre sughiţuri de plâns abia se auzi: :

— „Graful, Graaful !"...

Smaragdiţa simţi ca o împunsătură de cuţit în inimă. Un cerc de fier îi strânse capul şi-i stinse lumina din ochi.

Peste mai multe clipe de tăcere, abia putu şopti ea cu desgust:

— „Pleacă ! Pleacă !"

Mai târziu, mama Zoiţa o găsi fără simţire jos, înaintea icoanei...

Totuşi această lovitură par'că a servit ca un stimulent, care a ajutat pe Smaragdiţa să-şi biruiască marasmul, sau poate să-şi înăbuşe în adâncimile subconştientului regretul.

Ea găsi în sine chiar energia să se intereseze de soarta Gafiţei, şi puse la cale căsătoria ei cu feciorul Nicache, care pentru o zestre bogată era gata să „acopere păcatul".

* * *

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Coana Anica Mesnicu, după ce primejdia trecuse, își reluase ocupațiunile și peregrinațiunile.

Ea sosi din nou într'o zi la Năpădeni, pentru o panahidă, cerută de moravuri în anumite răstimpuri la mormintele recente.

Smaragdița a luat parte de data aceasta cu oarecare interes la pregătiri, deși încă nu-i era îngăduit să vadă mormântul Soniei.

Coana Anica, cufundată în ornamentarea complicată a „colivei", își descărca noutățile, aflate pe la curțile boerești, și deodată se bătu peste gură cu palma și se îndreptă cu vioiciune spre Smaragdița:

— „Doamne iartă-mă ! am uitat vestea cea mai nouă ! Știi pe graful nostru, — leahul cela ? M'a mirat că de mult nu l-am mai văzut pe aicea. N'a venit măcar să întrebe de sănătate, nici la Dumneavoastră în Năpădeni, nici aiurea. Și acum ce am aflat, soro dragă ! A fost un mare scandal la club, sfadă grozavă, cu bătăi, la joc de cărți, bucluc mare! Și atunci cică graful n'a mai putut sta în *polc* și a dat *ostavcă*. Și s'a și dus îndată, nu se știe unde, și dus a rămas !"

Smaragdița asculta în tăcere, cu buzele strânse de desgust, cu fața acoperită de paloare; apoi se ridică și hotărît declară coanei Anica:

— „Mă duc și eu cu dumneata, coană Anică,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaluceafarul.ro/anii-1901-1932

la panahidă. Nu mai pot răbda! N'am văzut până acuma mormântul sărmanei copile".

Obiecţiunile au fost zadarnice. Când s'au auzit clopotele dela biserică, şi a fost tras „faetonul" la scară, Smaragda se aşează în trăsură alături de coana Anica.

In biserică nu se găseau decât două-trei bătrâne. Popa Vasile şi dascălul Andronache, la vederea cucoanei Smaragda, au oficiat cu sârguinţă şi solemnitate. Smaragdiţa în tot timpul slujbei a stat în genunchi, rugându-se din tot sufletul ei îndurerat, străină de lumea din jurul ei.

Când preotul s'a îndreptat spre mormântul din curtea bisericii, ea păşea ferm alături de coana Anica, şi căzând în genunchi şi-a pus fruntea pe piatra de marmoră.

Popa Vasile cu dascălul Andronache, sfârşindu-şi citirile, ca să nu mai tulbure rugăciunile mamei, s'au retras discret. Au plecat şi babele. Coana Anica s'a dat puţin la o parte şi ea, şi aşezată pe o bancă de piatră, la uşa bisericii, aştepta smerit.

Deodată ea tresări: faţa Smaragdiţei par'că radia de lumină, ochii ei ardeau, dar ardeau de extaz, de bucurie senină; un surâs fericit îi întredeschidea guriţa.

Coana Anica, surprinsă şi spăriată, se ridică în picioare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/1901-1932

Smaragdița, fără să-și întoarcă capul, își întinse mâna spre ea și o chema:

— „Coană Anică, coană Anică ! Vezi, vezi ? Maica Domnului! Iaca, acolo stă în lumină cu Soniușa mea în brațe, care râde și mă blagoslovește ! M'a iertat ! M'a iertat ! Ah, Doamne!" — și își puse din nou pe marmora rece a mormântului fruntea ei, par'că luminată de o aureolă.

Peste puțină vreme liniștindu-se, Smaragdița, înseninată, par'că ușurată sufletește, a plecat spre casă, fără să mai adreseze un cuvânt coanei Anica.

Și acasă n'a stat de vorbă cu nimeni. Dar luându-și rămas bun dela toată lumea, plecând în spre iatac, ea sărută pe neașteptate mâna lui Iorgu Răutu, surprins și bucurat; apoi s'a închis în iatacul ei.

Multă vreme a stat Smaragdița, potolită în fotoliul ei; apoi găsind în bibliotecă romanul de Georges Sand „Indiana", cu mișcări hotărîte și măsurate îl băgă în sobă, și cu o pagină ruptă din „Niva", — pagina cu portretul împărătesei Eugenia, — aprinsă la candelă, îi dete foc, și mestecă cu cleștele până ce nu mai rămase decât un morman de file carbonizate.

In flăcările „Indianei" a fost arsă și Mignonetta — Smaragdița; iar din cenușă a răsărit

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Smaragda Theodorovna Răutu, stăpâna Năpădenilor.

Pacea şi liniştea domneau din nou la Năpădeni.

Indatoririle de gospodină şi de mamă i-au dat Smaragdei Theodorovna puterea să-şi gonească până şi reminiscenţele din romanul Mignonettei.

Ea privea trecutul ca un fel de vis bolnav, suferit de o eroină închipuită, — „Indiana“ sau „Lelia“, cari nu puteau avea nimic comun cu Smaragda Theodorovna, matrona austeră a societăţii judeţene şi castelana respectată a Năpădenilor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/romanul-1901-1932

CAP. XLVI.

GRAȚIA DIVINĂ.

Numai amintirea Soniei provoca o vreme în sufletul Smaragdei Theodorovna o acută durere și conștiință de vină, pe care căuta s'o ispășească prin refugiul în religie.

Dar și aici veni în curând mângâierea.

Smaragda Theodorovna nu lipsia dela nici o slujbă la biserică, și mereu invita la curte pe părintele Vasile, — ajuns mare favorit, — pentru diferite rugăciuni, sfințire de apă, și alte mici servicii.

Grația divină n'o părăsise. Mai multe viziuni au creat o strânsă, o intimă legătură între ea și Divinitate; Maica Domnului, cu care se găsea în contact aproape zilnic, a absolvit-o de păcat, hărăzindu-i și un semn material de reconciliare cu sufletul Soniei.

Puțină vreme după ce deosebita protecție a Providenței i-a fost manifestată la mormântul Soniei, Smaragda Theodorovna veni într'o zi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/md=1901-1932

din biserică mai senină şi mai împăcată cu sine, cum se întâmpla de obicei în zilele când primea vre-un mesagiu din partea puterilor divine.

In acea seară mama Zoiţa fu surprinsă foarte când i se porunci să aşterne pentru conu Iorgu în iatac: stăpâna primise dela Maica Domnului făgăduinţa că locul Soniei nu va mai rămânea multă vreme gol.

Bătrâna, bucuroasă, se plecă până la pământ în faţa icoanei Maicii Domnului.

Din acest moment iatacul conjugal n'a mai fost dezertat de Iorgu Răutu.

Naşterea unui al treilea fiu, Costea, dovedi însă că ceasul ispăşirii depline nu sosise încă.

Smaragda Theodorovna îşi birui decepţia.

Şi o nouă recrudescenţă a exaltării sale religioase îi dădu în curând semnul implorat de ea al milei Domnului.

Ea se ruga cu multă smerenie şi râvnă la Maica Domnului să-i dăruiască, în semn de desăvârşită absoluţiune, în locul Soniei o altă fetiţă.

Şi ruga aceasta i-a fost auzită.

Un an după naşterea lui Costea, ea anunţă lui Iorgu, cu mare bucurie, vestea cea bună:

Stând la rugăciune în faţa Icoanei Maicii Domnului, ea văzu cum Icoana se lumina de lumină nepământească, şi Maica Precista, cu Sonia în braţe, blagoslovind-o cu multă milă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaravanica.ro/mem1901-1932

ii întinse fetița, care a îmbrățișat-o și a sărutat-o cu drag.

Astfel fu născută Maşa, și Smaragda Theodorovna a rămas ferm convinsă toată viața că în aceasta reînviase chiar sufletul Soniei.

Cu vremea, exaltarea religioasă a Smaragdei Theodorovna s'a transformat în convingerea din ce în ce mai adâncă, mai nestrămutată, că ea este un „vas ales", un organ al Providenței, ale cărui puteri nu isvorăsc din lutul ei pământesc.

Au trecut ani până ce procesul acesta a fost desăvârșit, și în județul S*** a fost întronată autoritatea infailibilă a unei matrone sfinte și austere care, ca orice teocrație, exercita o implacabilă censură de moravuri asupra societății județene, și mai cu seamă asupra elementului feminin.

Dar chiar dela începutul acestei evoluții Smaragda Theodorovna a găsit în sentimentul ei religios puterea de a arunca un văl asupra anilor vijelioși ai tinereții.

Chiar clipele acele de ispită și de încercări, ea ajunsese aproape să le asemene cu cele patruzeci de zile din pustiu, care-i pregăteau calea spre slavă și grația divină.

Sinceritatea ei impunea și lui Iorgu Răutu dacă nu aceiași convingere, dar resemnarea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromana.ro/mdr1901-1932

față de o credință, care prin însăși firea ei era tot așa de inscrutabilă ca și căile Domnului, — și cu atât mai mult că inteligența și tăria de voință a Smaragdei Theodorovna treceau cu mult peste resursele lui Iorgu Răutu.

Pacea și liniștea în căsnicia Răuteștilor nu mai puteau fi tulburate.

Iar Vania?

Vania creștea sub îngrijirile „mamei" Irina și, fără să știe, absorbia prin toți porii săi sufletești efluviile tragediei sentimentale a Smaragdiței.

SFARȘITUL PROLOGULUI

Muzeul Digital al Romanului Românesc

CUPRINSUL

Cap.		Pag.
I.	Cortina se ridică	5
II.	Romanul lui Iorgu Răutu	23
III.	Mignonetta	32
IV.	Geniul de familie	35
V.	Alexandru Machedon în vatra Năpădenilor	41
VI.	Păstorul şi turma	49
VII.	Avertismentul	53
VIII.	Expertul	59
IX.	Aizic cârciumarul	64
X.	In drum spre Ţiuleni	70
XI.	Ducele de Morny şi agricultura modernă	76
XII.	Un latifundiar	85
XIII.	Civilizatorul	88
XIV.	Alexandru Ivanovici în acţiune	98
XV.	Nunta	102
XVI.	Iniţiarea Smărăndiţei	107
XVII.	Diogenul Judeţului S***	118
XVIII.	Patronajul Natalităţei	123
XIX.	Maternitatea	128

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaramuri.ro/mdrl1901-1932

Cap.		Pag.
XX.	Sonia şi Tosia	135
XXI.	Victoria Nataliţii	140
XXII.	Vania Tresnea şi Negrul său	144
XXIII.	... şi „Cavalerii de cazarmă“	151
XXIV.	Vântura	156
XXV.	Primul duet	164
XXVI.	„Spiciuri“	169
XXVII.	Vârtejul	172
XXVIII.	Pregătiri de asediu	176
XXIX.	Scrisoarea	182
XXX.	„Gazeta“	187
XXXI.	Două conciliabule	192
XXXII.	Preliminarii	200
XXXIII.	Habemus Papam!	206
XXXIV.	Chioşcul	217
XXXV.	Pe pragul vieţii	228
XXXVI.	Un indezirabil	239
XXXVII.	Pecetea destinului	247
XXXVIII.	Setea de viaţă	256
XXXIX.	Mănăstirea	267
XL.	In cumpănă	277
XLI.	Stratageme conjugale	282
XLII.	Feerie	288
XLIII.	Povestea Gitanei	298
XLIV.	Mater Dolorosa	315
XLV.	Autodafé	322
XLVI.	Graţia divină	333

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Muzeul Digital al Romanului Românesc
www.transilvania.ro/mdrr1901-1932